

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КІТ РОСТИСЛАВ ДМИТРОВИЧ

УДК 344.2.13

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКРАДЕННЯ,
ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЇ,
БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО ІНШИХ БОЙОВИХ
РЕЧОВИН, ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ
ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА,
А ТАКОЖ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА
АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р. Д. Кіт

Науковий керівник – **Собко Ганна Миколаївна**, доктор юридичних наук,
професор

Одеса – 2024

АНОТАЦІЯ

Kim P. D. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса; Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2024.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, в якій подано кримінально-правову характеристику викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Досліджено історичну мінливість притягнення та встановлення кримінальної відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання та інші форми привласнення військового майна, які були чинні на території сучасної України, а також методологічні й теоретичні концепції кримінально-правової характеристики. За допомогою порівняльно-правового, історичного методів і системного підходу визначено позитивні аспекти історичної мінливості вказаного діяння та надано пропозиції щодо подальшого регулювання цього суспільно небезпечного діяння. Наголошено, що в законодавстві України дорадянського й радянського періодів були сформульовані поняття окремих видів розкрадань та викрадень, але не існувало загального (універсального) поняття розкрадання. Законодавство України в цей період часу орієнтувалося переважно на захист державного майна, існували спеціальні кримінально-правові норми, що встановлюють відповідальність військовослужбовців (у тому числі військових посадових осіб).

Наголошено, що у вітчизняній літературі деякі загальні кримінальні правопорушення, вчинені військовослужбовцями, пов'язані із зазіханням на порядок проходження військової служби; їх наслідки завдають шкоди постійній бойовій готовності. Кримінальні правопорушення військових службових осіб проти військового майна також становлять велику громадську небезпеку для військового правопорядку, порушують нормальну діяльність апарату військового управління, особливо у воєнний час.

Констатовано, що розкрадання військового майна, які здійснюються військовослужбовцями з використанням свого службового становища, виходячи з визначення, мають ознаку військової протиправності: їх наслідки завдають шкоди військовому правопорядку, підривають бойову готовність військ, послаблюють військову безпеку держави.

Окрему увагу приділено юридичному аналізу ст. 410 КК України, зокрема, за допомогою теоретичних та емпіричних методів (синтезу, системного та гіпотетичного аналізу) досліджено об'єкт, предмет, об'єктивну сторону, суб'єкта та суб'єктивну сторону кримінального правопорушення при вчиненні дій, передбачених цією статтею.

Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити різні склади кримінальних правопорушень, які мають спільні риси з аналізованим, такі як: ст. 185–191, ст. 364, ст. 263, ст. 308, ст. 289 КК України.

Осмислено наукові погляди вчених щодо проблеми військової протиправності на території України та щодо теоретичних питань визначення об'єкта, предмета, об'єктивної сторони, суб'єкта й суб'єктивної сторони.

Розкрито особливості об'єкта кримінального правопорушення, обґрунтовано необхідність кримінально-правового поділу й оцінки зазіхань військовослужбовців при вчиненні розкрадань військового майна з використанням службового становища на додаткові об'єкти, якими є військова безпека та постійна бойова готовність держави. Досліджено специфічний предмет розкрадання – військове майно, визначено критерії кваліфікації викрадень залежно від виду військового майна.

Доведено, що будь-яке вилучення військового майна із сфери його застосування, тобто відрив від виконання бойових, навчальних завдань, враховуючи його призначення, що полягає в забезпеченні обороноздатності підрозділу, за своєю суттю завдає або створює умови для заподіяння шкоди боєздатності військ та військовій безпеці держави.

За результатами проведеного в межах дослідження опитування 51,5% співробітників спеціалізованих прокуратур, виявлено, що, крім відносин власності, розкрадання військового майна також зазіхають на державну безпеку; 82% респондентів вказали також як об'єкт посягання постійну бойову готовність військового підрозділу; 11,5% – порядок проходження військової служби. Як об'єкт розкрадання військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища військову безпеку держави виділили 79,5% громадян, 93,5% цивільного персоналу військових частин, 41% військовослужбовців та 33,7% співробітників територіальних правоохоронних органів.

У юридичній літературі військовим майном, крім зброї, боєприпасів і предметів військової техніки, прийнято визнавати всі матеріальні цінності, що перебувають у віданні Збройних Сил, інших військ та військових формувань України.

Доведено, що законодавець, за винятком зброї та боєприпасів, не дає дефініцій видам військового майна; не визначено їх специфіку, значення в забезпеченні боєздатності військового підрозділу.

За результатами проведеного анкетування, встановлено, що лише 5,5% співробітників органів спеціалізованої прокуратури; 10,7% цивільного персоналу військових частин; 11,3% військовослужбовців та 18,6% цивільного населення висловилися вважають, що жодні види військового майна не потребують додаткової кримінально-правової охорони. Решта опитаних вказали на військову техніку, комплектуючі деталі до неї, блоки радіостанцій, пально-мастильні матеріали, майно складів недоторканного запасу, а також речове та продовольче майно.

Оскільки понятійний апарат розробляють у межах військової науки, але застосовують у військово-кримінальному законодавстві з урахуванням ознак кримінально-правового характеру, запропоновано базову класифікацію військового майна. В її основу покладено критерій ролі та значущості військового майна в забезпеченні військової безпеки держави. За цим критерієм визначено види військового майна, які потребують пріоритетної кримінально-правової охорони, а саме:

1) «військове майно для ведення та безпосереднього забезпечення військових дій», до якого належать бойова військова техніка, що забезпечує ведення бою, техніка зв'язку та навігації;

2) «військове майно для ресурсного забезпечення ведення військових дій», до якого належать комплектуючі та деталі військової техніки, військова техніка ресурсного забезпечення (машини доставки боєприпасів, паливозаправники, ремонтне обладнання), пально-мастильні матеріали, обмундирування, речове, продовольче забезпечення;

3) «інші види військового майна», до яких зараховано всі інші види військового майна, що використовуються в повсякденній життєдіяльності армії.

Зазначено, що ключовою особливістю військовослужбовця як суб'єкта розкрадань військового майна є використання ним свого службового становища, яке визначають загальні, посадові та спеціальні обов'язки у своїй сукупності суб'єкта, поряд із загальними (вік і осудність) властивий ряд спеціальних ознак:

1) законне перебування особи на військовій службі та зайняття нею службового становища, тобто виконання певних функцій відповідно до наданих йому прав і повноважень та покладених на нього обов'язків у Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях;

2) зайняття особою службового становища постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням та відповідне закріплення цього нормативними документами (наказ про призначення на посаду, про тимчасове виконання посадових обов'язків, про включення до складу інспектуючої комісії тощо).

Суб'єкта розкрадання військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища визначено як осудну фізичну особу, яка має статус військовослужбовця й наділена в законному порядку специфічним колом повноважень, прав та обов'язків, що зумовлюють і реалізують можливість використовувати своє службове становище під час вчинення розкрадань військового майна.

Аналіз суб'єктивної сторони розкрадань свідчить, що вони характеризуються тільки прямим умислом. Акцентовано на тому, що в цьому випадку прямий умисел передбачає фактичне усвідомлення військовослужбовцем (суб'єктом) не лише здійсненого розкрадання, а й того, що своїми діями він порушує специфічні норми та правила заощадження військового майна й встановлені для військовослужбовців загальні та спеціальні обов'язки, а також наслідки у вигляді матеріальної шкоди й шкоди боєздатності військового підрозділу.

Доведено, що для розглянутих у дослідженні розкрадань характерні корислива мета за можливості різної мотивації, яка не впливає на кваліфікацію вчиненого, однак має бути врахована при про призначення покарання.

Проаналізовано проблемні питання та прогалини чинного законодавства стосовно кримінально-правової кваліфікації.

Доведено, що вирішення питання кваліфікації розкрадань військового майна завдяки розумінню елементів складів цих кримінальних правопорушень і їх конкуренції зі службовими зловживаннями й неправомірною вигодою дасть змогу назвати ряд властивих лише розкраданням ознак:

1) шкода завдається державі внаслідок незаконного та безоплатного вилучення військового майна та (або) звернення на користь винного та інших осіб;

2) дії винного, пов'язані з використанням свого службового положення, повинні не просто створювати умови розкрадання, а виступати його способом та складовим елементом об'єктивної сторони кримінального правопорушення;

3) винний діє з корисливою метою, а при груповому розкраданні його умисел спрямовано на отримання після вчинення кримінального правопорушення частини прибутку від реалізації викраденого або частки (частини) викраденого військового майна;

4) у разі кваліфікації розкрадань військового майна з використанням службового становища потрібно розглядати не загальні службові повноваження суб'єкта, а його конкретні права та обов'язки щодо викраденого майна, які були використані всупереч інтересам військової служби для вчинення розкрадання.

Робота ґрунтується на розумінні використання службового становища як здійснення дій, що становлять службову компетенцію суб'єкта. Якщо прийняти позицію авторів, які дотримуються розширювального тлумачення використання службового становища, то не можна взагалі знайти які-небудь критерії, що відмежовують відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення по службі, оскільки будь-яке суспільно небезпечне діяння, вчинене посадовою особою, може бути розцінене як використання свого впливу та авторитету.

Проаналізовано поняття «воєнний стан» та «бойова обстановка». Приділено увагу поглядам науковців, які досліджували кваліфікуючі ознаки. Проведено співвідношення складів кримінальних правопорушень, що конкурують зі ст. 410 КК України, а саме з такими статтями: 185–192, 308, 262 та 432 КК України. Наведено приклади постанов Верховного та Касаційного Суду з вказаного питання. Досліджено поняття використання службового становища при вчиненні правопорушення за ст. 410 КК України та за статтями, які мають загальну кваліфікацію при вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням та перевищенням службових повноважень, такими як: 368–369 КК України. Досліджено новий Проект закону України про кримінальну відповідальність стосовно відповідальності службових осіб, які вчиняють викрадення, привласнення, вимагання військового майна військовослужбовцями.

Зазначено, що кримінальна відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень за ст. 410 КК України є одним з основних питань, які спрямовані

на поновлення порушених суспільних відносин у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення. Тому покарання видається основним заходом боротьби з протиправними діями, які мають на меті виправлення засуджених осіб і повернення їх до правослухняної поведінки. Тож у роботі проаналізовано систему заходів, спрямованих на боротьбу з викраденням, привласненням, вимаганням військового майна, таких як дисциплінарна, адміністративна та, відповідно, кримінальна відповідальність.

Проаналізовано показники Судової влади щодо притягнення до кримінальної відповідальності та простежено тенденції, які відображені на діаграмах, запропоновано відповідні зміни до законодавства. Проаналізовано тенденції, які відображаються в проектах змін до законодавства. У рішеннях суду, які знайшли своє відображення у Судовій владі, виділено суперечності із чинним законодавством, відповідно зроблено пропозиції змін. Проаналізовано всі рішення суду за ст. 410 КК України за 2018–2022 рр., на показниках яких простежено тенденції притягнення до відповідальності за ст. 410 КК України та 172¹³ КУпАП.

Ключові слова: викрадення, привласнення, вимагання, шахрайство, зловживання службовим становищем, військовослужбовець, військове майно.

SUMMARY

Kit R. D. Criminal law description of theft, appropriation, extortion by a serviceman of weapons, military supplies, explosives or other combat substances, means of transportation, military and special equipment or other military property, as well as taking possession of them by fraud or abuse of official position– Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law». – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa; Odessa State University of Internal Affairs, Odesa, 2024.

The dissertation is an independent completed scientific work, which presents the results of the criminal-legal characteristics of the theft, appropriation, extortion by a serviceman of weapons, ammunition, explosives or other combat substances, means of transportation, military and special equipment or other military property, as well as their possession by fraud or abuse of office.

The historical variability of bringing and establishing criminal liability for kidnapping, appropriation, extortion and other forms of appropriation of military property, which were committed on the territory of modern Ukraine, as well as methodological and theoretical concepts of criminal-legal characteristics are investigated. When using comparative-legal, historical and systematic methods, positive aspects of the historical variability of the specified act were determined and proposals were made for further regulation of the specified socially dangerous act. The author states that the legislation of Ukraine of the pre-Soviet and Soviet periods formulated the concepts of separate types of embezzlement and kidnapping, but there was no general (universal) concept of embezzlement. The legislation of Ukraine during this period of time was mainly focused on the protection of state property, there were special criminal law norms establishing the responsibility of military personnel (including military officials).

It is emphasized that in domestic literature, some common criminal offenses committed by military personnel are related to violation of the order of military service, and that their consequences harm constant combat readiness. Criminal offenses by

military officials against military property also pose a great public danger to military law and order, disrupting the normal operation of the military administration apparatus, especially in wartime.

It has been established that the theft of military property, which is carried out by military personnel using their official position, already based on the definition, has a sign of military illegality, their consequences harm the military law and order, undermine the combat readiness of the troops, and weaken the military security of the state.

Special attention is devoted to the legal analysis of Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine, in which the object, the subject, the objective side, the subject and the subjective side of the criminal offense when committing the actions provided for in the article under study are summarized with the help of theoretical and empirical methods such as synthesis, systematic and hypothetical analysis.

Using the comparative law method, different compositions of criminal offenses that have common features with the analyzed composition are compared, such as: Art. 185–191 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 364 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 263 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 308 of the Criminal Code of Ukraine, Art. 289 of the Criminal Code of Ukraine.

The scientific views of various scientists who devoted their works to the problem of military illegality on the territory of Ukraine were studied, and separate works were devoted to the theoretical issues of defining the object, subject, objective side, subject, and subjective side.

The specifics of the object of the criminal offense have been proven, the need for a criminal-legal assessment of encroachments by military personnel when committing embezzlement of military property using official position for additional objects, such as military security and the state's constant combat readiness, has been substantiated. A detailed study of the specific object of theft – military property was carried out, the criteria for the qualification of stolen thefts were determined depending on the type of military property.

The author proved that any withdrawal of military property from its scope of application, i.e. separation from the performance of combat and training tasks, taking into account its purpose, which consists in ensuring the defense capability of the unit, inherently causes or creates conditions for causing damage to the combat capability of troops and military security state.

According to a survey conducted by the author as part of his dissertation research, 51.5% of employees of specialized prosecutor's offices believe that, in addition to property relations, the theft of military property also encroaches on state security, 82% also indicated the constant combat readiness of a military unit as an object of encroachment, 11.5% – the order of military service. 79.5% of citizens, 93.5% of civilian personnel of military units, 41% of military personnel and 33.7% of employees of territorial law enforcement agencies singled out the military security of the state as an object of theft of military property by military personnel using their official position.

The author suggested that in the legal literature military property, in addition to weapons, ammunition and items of military equipment, it is accepted to recognize all material values that are in the custody of the Armed Forces, other troops and military formations of Ukraine.

The author proved that the legislators, with the exception of weapons and ammunition, do not give legal definitions to the types of military property, their specifics are not defined, their importance in ensuring the combat capability of a military unit.

According to the results of the questionnaire conducted by the dissertation, only 5.5% of employees of specialized prosecutor's offices, 10.7% of civilian personnel of military units, 11.3% of military personnel and 18.6% of the civilian population expressed that no types of military property require additional criminal law protection. The rest of the interviewees pointed to military equipment, components for it, radio station units, fuel and lubricants, the property of intact stockpiles, as well as material and food property.

The statement that the conceptual apparatus of military terms is developed by military science, but is used in military criminal legislation taking into account the features of a criminal law nature, is substantiated, the dissertation offers a basic classification of military property. It is based on the criterion of the role and importance of military property in ensuring the military security of the state. Depending on this criterion, the types of military property that require priority criminal protection are determined.

Three main blocks of military property have been identified.

It is noted that the key feature of a serviceman as a subject of embezzlement of military property is his use of his official position, which is determined by the subject's general, official and special duties in their totality, along with the general ones (age and sanity), a number of special characteristics are inherent:

1) the legal stay of a person in military service and occupation by him of an official position, that is, the performance of certain functions in accordance with the rights and powers granted to him and the duties assigned to him in the Armed Forces of Ukraine, other troops and military formations;

2) occupation by a person of an official position permanently, temporarily or with special authority and the corresponding confirmation of this by regulatory documents (order on appointment to a position, on temporary performance of official duties, on inclusion in the composition of the inspection commission, etc.).

The author of the subject of embezzlement of military property by military personnel using their official position is defined as a reprehensible natural person who has the status of a military serviceman and is legally endowed with a specific range of powers, rights and obligations that determine and realize the possibility of using his official position during the commission of embezzlement military property.

When analyzing the subjective side of embezzlement, it is noted that they are characterized only by direct intent. Attention is drawn to the fact that in this case, direct intent implies not only the actual awareness of the theft committed by the serviceman (subject), but also that by his actions he violates the specific norms and rules of saving military property and the general rules established for servicemen and special duties,

as well as consequences in the form of material damage and damage to the military unit's combat capability.

It has been proven that the thefts considered in the study are characterized by a selfish purpose, with the possibility of different motivations, which does not affect the qualifications of the perpetrator, but should be taken into account when deciding on the request for punishment.

The theoretical questions of qualification, which were accompanied by empirical indicators, were studied. Problematic questions of qualifications and gaps in the current legislation regarding correct criminal law qualifications are analyzed.

The author proved that the question of the correct qualification of embezzlement of military property allows, through the understanding of the elements of the composition of these criminal offenses and their competition with abuse of office and undue advantage, to name a number of features characteristic only of embezzlement:

1) damage is caused to the state as a result of illegal and gratuitous seizure of military property and (or) appeals in favor of the guilty party and other persons;

2) the actions of the perpetrator, related to the use of his official position, should not simply create the conditions for embezzlement, but act as a method and a constituent element of the objective side of the criminal offense;

3) the culprit acts with a selfish goal, and in the case of group embezzlement, his intention is aimed at obtaining, after committing a criminal offense, a part of the profit from the sale of stolen goods or a share (part) of stolen military property;

4) in the case of the qualification of embezzlement of military property using official position, one should consider not the subject's general official powers, but his specific rights and obligations regarding the stolen property, which were used against the interests of the military service to commit embezzlement.

The dissertation adheres to the understanding of the use of the official position as the implementation of actions that constitute the official competence of the subject. If we accept the point of view of the authors who adhere to the expansive interpretation of the use of the official position, then it is impossible to find any criteria delimiting the limits of the liability of officials for criminal offenses in the course of their service,

since any socially dangerous act committed by an official can be seen as using his influence and authority.

The concepts of «martial law» and «combat situation» are analyzed. Attention is paid to scientists who considered qualifying signs as the subject of their scientific works. The correlation of competing criminal offenses with Article 410 of the Criminal Code of Ukraine, namely the following articles: 185–192, 308, 262 and 432 of the Criminal Code of Ukraine, was carried out. Examples of Supreme Court and Cassation Court rulings on the specified issue are given. The concept of using the official position in the commission of Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine and articles that are directly articles that have general qualifications for committing criminal offenses related to abuse and abuse of official powers, such as Art. 368–369 of the Criminal Code of Ukraine. The new draft of the law of Ukraine on criminal liability in relation to the liability of officials who commit theft, appropriation, extortion of military property by military personnel was studied.

The concept of using the official position in the commission of Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine and articles that are directly articles that have general qualifications for committing criminal offenses related to abuse and abuse of official powers, such as Articles 368–369 of the Criminal Code of Ukraine. The new draft of the law of Ukraine on criminal liability in relation to the liability of officials who commit theft, appropriation, extortion of military property by military personnel was studied.

It is noted that criminal responsibility for committing criminal offenses under Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine is one of the main issues aimed at restoring broken social relations in connection with the commission of a criminal offense. Therefore, we believe that punishment is the main measure of combating illegal acts aimed at correcting convicted persons and returning them to the bosom of law-abiding behavior. Therefore, the work analyzes the system of measures aimed at combating the theft, appropriation, extortion of military property, such as disciplinary, administrative and, accordingly, criminal liability.

The indicators of the Judiciary regarding criminal prosecution were analyzed and the trends reflected in the diagrams were traced, and changes to the legislation were proposed accordingly. The trends that are reflected in the draft amendments to the legislation have been analyzed. In the court decisions, which were reflected in the Judiciary, contradictions with the current legislation were highlighted, and proposals for changes were made accordingly. All court decisions under Art. 410 of the Criminal Code of Ukraine from 2018 to 2022, on the basis of which indicators the trends of prosecution under Article 410 of the Criminal Code of Ukraine and 172¹³ of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: kidnapping, embezzlement, extortion, fraud, abuse of office, military serviceman, military property.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Кіт Р. Д. Історичний аналіз витоків відповідальності до радянського часу стосовно викрадення, привласнення, вимагання військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем на різних історичних етапах розвитку законодавства України. *Публічне право*. 2022. № 4. С. 152–158. URL: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-17>.

2. Кіт Р. Д. Особливості диференціації діянь, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем військового майна, а також заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, зі схожими дисциплінарними та адміністративними правопорушеннями. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 133–138. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.20>.

3. Кіт Р. Д. Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 282–288. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.43>.

4. Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення як правозастосовчий комплекс: досвід міжнародного правового дослідження. *Публічне право*. 2023. № 1. С. 65–74. DOI: 10.32782/2306-9082/2023-49-8.

5. Sobko G. M., Kit R. D. The genesis of the concept of abduction, appropriation, extortion and other forms of appropriation of military property under the criminal legislation of Ukraine. *Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика: collective monograph*. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishinh», 2023. P. 627–654. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-29>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кіт Р. Д. Розмежування кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із привласненням військовослужбовцем військового майна. *Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали круглого столу «НаУКМА» (27.01.2023) м. Київ, Києво-Могилянська Академія.*

7. Кіт Р. Д. Системне вивчення проблеми кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення у рамках науки міжнародного права. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 180–182.*

8. Кіт Р. Д. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт кримінального права. *Голодомор як форма геноциду українського народу: матеріали круглого столу (м. Одеса, 16 липня 2023 р.). Одеса: Одеський ун-т внутр. справ, 2023. С. 70–72.*

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗСУ	Збройні Сили України
ВРУ	Верховна Рада України
ВС	Верховний Суд
ЗУ	Закон України
КК України	Кримінальний кодекс України
КК УРСР	Кримінальний кодекс Української РСР 1960 р.
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
ЗС	Збройні Сили
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
КМУ	Кабінет Міністрів України
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МО	Міністерство оборони
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОН	Міністерство освіти і науки України
НМДГ	Неоподаткований мінімум доходів громадян
ОДУВС	Одеський державний університет внутрішніх справ
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік або Радянський Союз
ЦК України	Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1 Теоретичні засади викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	36
1.1 Генезис кримінально-правового забезпечення викрадення, привласнення, вимагання та інші форми привласнення військового майна за кримінальним законодавством України	36
1.2 Методологія та сучасний стан правової регламентації викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	65
Висновки до розділу 1.....	99
РОЗДІЛ 2 Кримінально-правовий аналіз складу кримінального правопорушення викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	103
2.1 Об'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї,	

бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	103
2.2 Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	142
Висновки до розділу 2.....	171
РОЗДІЛ 3 Особливості визначення кваліфікуючих ознак та призначення покарання за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного з викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	175
3.1 Кваліфікації та відмежування схожих за ознаками кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	175
3.2 Особливості призначення покарання за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та	

спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.....	209
Висновки до розділу 3.....	228
ВИСНОВКИ.....	230
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	234
ДОДАТКИ.....	259

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Глобальне реформування економічної, політичної та соціальної систем останніми роками в Україні неминуче зачіпає й військове середовище, у якому поряд з позитивними змінами набувають поширення корупційні явища, пов'язані з привласненням та розкраданням військовослужбовцями військового майна, формуванням кримінальних зв'язків військових чиновників та елементів кримінального світу.

У сьогоденних умовах війни з російською федерацією на території України постала нагальна потреба в потужній боєздатній армії, а також розвиненій, стабільній економіці. Основою формування такої армії є вдосконалення системи підготовки мобілізаційних ресурсів і комплектування Збройних Сил України, інших військ, військових формувань і органів. Це пов'язано також з новим способом комплектування армії досвідченими (професійними) кадрами, упровадженням передових інформаційних технологій в основні ланки бойового управління, озброєння й військової техніки, необхідністю істотного збільшення бойового потенціалу військових підрозділів і значного фінансування всіх видів служб та підрозділів, а також гідного забезпечення військовослужбовців у соціальній сфері.

Таким чином, зміцнення боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань є одним з пріоритетних національних проєктів. Не викликає сумнівів, що протиправність у Збройних Силах є небезпечним дестабілізуючим фактором, що вкрай негативно впливає не лише на армію, підриваючи її боєздатність, а й на обороноздатність країни загалом.

Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, виділених на потреби оборони, є найбільш проблемним питанням у Збройних Силах України.

Ці кримінальні правопорушення становлять особливу суспільну небезпеку, оскільки потерпілими від цього виду посягань можуть бути не лише держава в особі Міністерства оборони України, а й військовослужбовці та цивільні особи. Вчинення зазначеного у ст. 410 КК України посадовими і матеріально відповідальними особами не лише робить замах на чуже майно, а й підриває авторитет військової служби.

Автором проведено анкетування з проблемних питань досліджуваної проблематики в яких прийняло участь: 200 співробітників органів спеціалізованої прокуратури, 157 працівників територіальних правоохоронних органів, 300 військовослужбовців за контрактом, 186 осіб із цивільного персоналу військових частин та установ, 230 пересічних громадян, а всього 1073 особи. Більшість опитаних особливо з кола осіб, які безпосередньо пов'язані з військовою службою, які зазначили, що вчинення викрадень військового майна прямо пов'язано з обороноздатністю держави, особливо в воєнний час (82%). Більшість опитаних підкреслило взаємопов'язаність вчинення кримінальних правопорушень із наявністю функціональних обов'язків щодо розпорядження майна (75%). Зазначимо, що 88,2% військовослужбовців вважають за необхідне на рівні відповідальності військовослужбовців притягувати до відповідальності й вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ. Зокрема, за надання військовому майну чи окремим його видам особливого статусу та прийняття нормативно-правового акту, який встановлював б види, призначення та значимість військового майна, висловилося 70,5% опитаних співробітників спеціалізованої прокуратур, 81,5% працівників правоохоронних органів.

Аналіз слідчої й судової практики свідчить про незадовільний стан щодо притягнення до кримінальної відповідальності цієї категорії, яке перебуває в прямій залежності від законодавчої регламентації та проблем кваліфікації, у тому числі від наявності наукових знань про способи їх вчинення і осіб, які їх вчиняють. Необхідно констатувати, що суб'єкти розслідування не мають рекомендацій від Верховного Суду у виді постанов пленуму щодо способів розмежування зі схожими кримінальними, адміністративними та

дисциплінарними правопорушеннями, крім того, іншими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із зловживанням службовим становищем.

Викладене зумовлює актуальність теми дослідження й свідчить про його теоретичне та практичне значення.

Питання, пов'язані з протиправністю у військовій сфері, розглядають представники різних галузей права. Проблемам кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення присвятили свої праці, зокрема, Г. М. Анісімов, А. М. Бабенко, М. І. Бажанов, В. С. Батиргареев, В. М. Бесчастний, І. Г. Богатирьов, А. Б. Блага, В. М. Білоконєв, В. П. Бодаєвський, В. О. Бугаєв, Ю. П. Дзюба, О. А. Гритенко, М. І. Карпенко, В. І. Касинюк, В. Я. Конопельський, В. В. Кухарь, Ф. Ф. Макавчук, Н. А. Орловський, М. І. Панов, О. М. Сарнавський, Є. Л. Стрельцов, О. С. Ткачук, М. С. Туркот, С. О. Харитонов, В. В. Шаблистий, О. О. Шкута. Адміністративно-правовий аспект цих правопорушень проаналізували С. П. Пасіка, О. С. Поляков, С. О. Шапаренко. Процесуальні питання злочинів у військовій сфері досліджував О. С. Ткачук, пенітенціарні – І. Г. Богатирьов, І. Ф. Корж, Ю. В. Сокоринський, соціально-філософські – О. П. Дзьобань, В. М. Мартинюк, О. Ю. Панфілов та ін. Серед кримінологічних досліджень кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби можна виділити доробок В. В. Бондарєва, Є. Б. Пузирєвського, Г. П. Середи. Але в цих працях бракує аналізу сучасних кількісно-якісних показників указаних кримінальних правопорушень на тлі виконання положень нової редакції Воєнної доктрини України та низки нормативно-правових актів щодо реформування Збройних Сил нашої держави.

З поміж іншого дисертаційні та монографічні дослідження присвячені військовій службі досліджували вітчизняні вчені в галузі кримінології, кримінального права та процесу кримінально-виконавчого права, зокрема: О. М. Артеменко «Злочини проти порядку проходження військової служби: кримінологічне дослідження»; В. П. Бодаєвський «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно ст. 410 КК України»; В. О. Бугаєв «Військові злочини і покарання»; Н. А. Дмитренко

«Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання»; С. І. Дячук «Юридична природа виконання наказу: кримінально-правова оцінка діяння особи, що виконала протиправний наказ»; М. І. Карпенко «Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості», «Теоретико-методологічне дослідження злочинів проти встановленого порядку несення військової служби за Кримінальним кодексом України»; Т. Ю. Касько «Кримінально-правова характеристика злочинів проти порядку проходження військової служби»; Є. С. Ковалевський «Кримінально-правова охорона військового майна за статтями 411 та 412 Кримінального кодексу України»; Д. Ю. Купар «Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти порядку несення військової служби»; Ю. Б. Курилюк «Кримінальна відповідальність за порушення правил несення прикордонної служби»; В. В. Кухар «Кримінально-правові засоби попередження розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю»; Б. Д. Леонов «Кримінальна відповідальність за бездіяльність військової влади ст. 426 КК України»; А. М. Ониськів «Кримінальна відповідальність за порушення порядку проходження військової служби, вчинені в умовах особливого періоду або в бойовій обстановці»; М. М. Сенько «Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби»; М. С. Туркот «Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем»; М. І. Хавронюк «Кримінальна відповідальність за перевищення військовою посадовою особою влади чи посадових повноважень» та ін.

Разом з тим, незважаючи на безсумнівне теоретичне й практичне значення вказаних досліджень, питання викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем не були окремо досліджені понад 10 років.

Єдиний фахівець у галузі кримінального права, який розглядав на рівні дисертації окреслену проблематику, – В. П. Бодаєвський.

Водночас вчинення зазначених кримінальних правопорушень має специфічний характер, зумовлений особливостями військової служби, тож необхідно враховувати особливості викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем цієї категорії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії національної безпеки України (затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020); Стратегії розвитку наукової діяльності Національної академії правових наук України на 2016–2020 рр. (затвердженої загальними зборами НАПрН України 03 березня 2016 р.). Робота відповідає Національній стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 рр. (затвердженій Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021); Пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності (затвердженим Законом України від 12 січня 2023 р. № 2859-IX зі змінами); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р); Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр. (затвердженій наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також виконана в межах науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538) та згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правові, кримінологічні та

кримінально-виконавчі заходи запобігання злочинності» (державний реєстраційний номер 012U002156).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 28 жовтня 2021 р. (протокол № 3), уточнення 30 січня 2023 р. (протокол № 6).

Мета і завдання дослідження. *Метою дослідження роботи є комплексний кримінально-правовий аналіз сучасного стану охорони від протиправного посягання на майно, яке вчиняється військовими службовими особами.*

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

– проаналізувати історико-правове ставлення законодавця щодо відповідальності за протиправне посягання на військове майно та визначити сучасні тенденції та стан наукової розробленості питання протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями;

– осмислити понятійний апарат, який необхідний для вірної кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з охороною військового майна, яке вчиняється військовослужбовцями за чинним кримінальним законодавством, від інших правопорушень, пов'язаних з незаконним заволодінням військовим майном;

– розглянути особливості об'єктивних ознак і запропонувати власну класифікацію предметів ст. 410 КК України, запропонувати новітній підхід у розумінні суспільних відносин пов'язаних з охороною військового майна, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану;

– дослідити найважливіші суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення щодо протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями та надати перелік осіб кримінальних правопорушень, які є суб'єктами протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями;

– виокремити проблемні питання кваліфікації та покарання за кримінальні правопорушення щодо протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, і запропонувати шляхи їх вирішення;

– сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства та рекомендації стосовно забезпечення охорони військового майна від протиправного заволодіння ним військовими службовими особами шляхом визначення ефективності призначеного покарання за ст. 410 КК України.

Об'єкт дослідження є суспільні відносини, які виникають в результаті вчинення військовослужбовцем викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Методи дослідження. Основою дисертації є комплексний підхід до аналізу нормативно-правових актів, які обрані з урахуванням поставленої мети, визначених завдань, об'єкта та предмета. У ході дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема діалектико-матеріалістичній метод пізнання суспільних явищ (розділи 1–3); історико-правовий – для надання характеристики стану розробленості питання, еволюції окресленого явища та відповідного законодавства (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 3.2); формально-логічний – для висвітлення особливостей феномену військового майна як предмета кримінального правопорушення, пов'язаного з викраденням, привласненням, вимаганням та іншими способами протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1); логіко-нормативний – для аналізу нормативно-правових актів з питань

кримінально-правової кваліфікації діянь, пов'язаних з викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3); соціологічні – для вивчення думки фахівців щодо ефективності нормативно-правової охорони від протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями (анкетування) (підрозділи 2.1–2.3, 3.2–3.3); компаративістський (порівняльно-правовий) – для вивчення історичної та сучасної нормативно-правової регламентації протидії викраданню, привласненню, вимаганню та іншому протиправному посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями (підрозділи 1.1, 3.2, 3.3); системно-структурний – для аналізу кількісно-якісних показників, пов'язаних з протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями (розділи 1–3); статистичні – для обробки емпіричних даних та опрацювання кількісних показників за ст. 410 КК України та іншими статтями, які конкурують при кваліфікації кримінальних правопорушень пов'язаних з викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, а також під час вивчення суб'єкта кримінального правопорушення (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1, 3.2).

Нормативно-правова та теоретична база дисертації включає Конституцію України, закони й підзаконні нормативно-правові акти України станом на 01 лютого 2023 р., наукову літературу з кримінального права, кримінології, соціально-економічної географії, філософії, психології, історії, яка містить інформацію про феномен військового майна як предмета кримінального правопорушення, пов'язаного з викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями.

Емпіричну базу дослідження становлять дані кримінально-правової статистики Офісу Генерального прокурора про стан та структуру кримінальних правопорушень за 2018–2022 рр.; аналітичні узагальнення МВС України,

Національної поліції України, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України за 2018–2022 рр.; дані судової статистики за 2018–2022 рр.; статистична звітність Державного комітету статистики України за 2018–2022 рр.; результати вивчення 310 вироків за вчинення кримінальних правопорушень у 2018–2022 рр.; матеріали анкетування й опитування 225 фахівців, які безпосередньо займаються запобіганням викрадання, привласнення, вимагання та іншого протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, а також результати власного досвіду запобігання кримінальним правопорушенням.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, у якому подано ґрунтовну кримінально-правову характеристику системи нормативно-правової регламентації понять військового майна, до яких належать зброя, бойові припаси, вибухові речовини, бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніки в Україні. За результатами дослідження обґрунтовано нові положення, висновки й рекомендації, зокрема:

уперше:

– запропоновано виокремити *п'ять періодів (історичні етапи)* становлення та розвитку кримінального законодавства України в сфері охорони військового майна від протиправного посягання: від *стародавніх часів до XVI ст.* – становлення криміналізації діянь, пов'язаних із викраданням військового майна; *XVI – початок XX ст.* – на тлі кодифікації значної кількості кримінально-правових норм, виокремлених на підставі характеру діяння, виду предмету посягання, місця вчинення злочину, - відбувається посилення державного контролю та відповідальності за викрадання військового майна; *1917-2001 рр. (чинності КК 1920, 1927, 1960 рр.)* відрізняється значним скороченням кримінально-правових норм шляхом створення більш узагальнених положень змісту диспозиції, а отже альтернативності характеру діяння як підстави відповідальності за незаконне розкрадання військового; з *2001 р.* – *по теперішній час* відбувається поступове

реформування законодавства шляхом криміналізації діянь, пов'язаних із виділенням окремих предметів розкрадання, а отже формулювання підстав спеціальної оцінки ступеня їхньої небезпечності; окремо розглянуто новітні тенденції які відтворені у проєкті нового кримінального законодавства у 2020 році, проте поки що не є прийнятим до чинності;

– обґрунтовано позицію, щодо визначення службової особи як такої, що має всі ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, яка перебуває на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних або муніципальних установах, Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях, комерційних чи інших організаціях незалежно від форми власності, виконує покладені на неї обов'язки по службі за грошову винагороду, що виплачується за рахунок коштів бюджету, бюджету відповідних органу, установи, військового формування, організації, а також власника організації та індивідуального підприємця;

– доводиться факт необхідності доповнення Закону України «Про управління об'єктами державної власності», а саме в ч. 2 ст. 3 абзацом третім такого змісту: «Специфічна особливість управління майном, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України визначається Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України»;

– надається авторське бачення встановлення правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. За аналогією до Закону України «Про власність», який втратив чинність, варто встановити, що майно, яке є державною власністю й закріплене за державною установою, що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, і відповідно обґрунтовано доцільність доповнення Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» статтею про правові титули;

– обґрунтовується доцільність криміналізації ч. 5 ст. 401 КК України таким чином: «До військових службових осіб (військово посадових осіб) належать

особи, які є військовослужбовцями та обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських обов'язків» – замість примітки до ст. 425 КК України;

– доведено, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є мета, при цьому обов'язково корисливою, згідно зі ст. 410 КК України, яка є єдиною статтею в цьому розділі, що стосується корупційних кримінальних правопорушень і полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють із ним у співучасті.

– дійшли висновку, що мотив є необов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення при кваліфікації, проте повинен бути обов'язково встановлений на стадії досудового розслідування чи під час судового розгляду, тому що впливає на індивідуалізацію та диференціацію покарання;

– доводиться той факт, що законодавство потребують доповнення санкції статті додатковими обов'язковими покараннями, такими як: конфіскація майна, позбавлення права обіймати певні посади й займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу;

– досліджено проєкт нового Кримінального кодексу щодо кримінально-правових особливостей, які визначені при кваліфікації суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями;

удосконалено:

– визначення об'єктом охорони «суспільних відносин, які охороняють чинними законами та іншими нормативно-правовими актами України про бойову готовність та військову безпеку держави, щодо порядку збереження, використання, обслуговування військового майна». Додатковим

факультативним об'єктом є суспільні відносини, які охороняють порядок проходження або (та) несення військової служби із забезпеченням військової безпеки держави, громадську безпеку, національну безпеку, власність, життя та здоров'я, безпеку руху та експлуатацію транспорту;

– запропоновано розробити Інструкцію до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України щодо критеріїв відмежування дисциплінарних, адміністративних та кримінальних правопорушень, а саме: ст. 172-¹³ КУпАП та ч. 2 ст. 410 КК України;

– виявлені колізії кримінального законодавства та судової практики щодо застосування ст. 69 та ст. 75 КК України до осіб, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення;

набуло подальшого розвитку:

– визначення службової особи як такої, що має всі ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, яка перебуває на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних або муніципальних установах, Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях, комерційних чи інших організаціях незалежно від форми власності, виконує покладені на неї обов'язки по службі за грошову винагороду, що виплачується за рахунок коштів бюджету, бюджету відповідних органу, установи, військового формування, організації, а також власника організації та індивідуального підприємця;

– встановлення, що кваліфікуюча ознака «службова особа з використанням службового становища» недосконала й викликає складності в застосуванні, оскільки в законі немає чіткого визначення використання свого службового становища, не відображено специфіку цього поняття стосовно військовослужбовця;

– ідея щодо визначення специфіки об'єктивної сторони вчиненого військовослужбовцем шахрайського викрадання з використанням службового становища як використання винним заснованих на його статусі довірчих відносин між ним та державою (відповідними посадовими особами), а при

привласненні та розтраті – закріплення за військовослужбовцем (доручення йому) конкретного майна на підставі наказу уповноваженої посадової особи;

– встановлення несвочасного роз'яснення Верховним Судом у Постановках Пленуму Верховного Суду у кримінальних справах суперечностей і новел щодо застосування практики при кваліфікації на стадії досудового розслідування та визначення покарання в місцевих судах;

– проаналізовані критерії визначення мінімального та максимального віку притягнення осіб, які можуть виступати суб'єктами кримінальних правопорушень за ст. 410 КК України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації рекомендації, висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовий захист, пов'язаний з викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями в Україні;

– у правозастосовній сфері – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань підвищення ефективності нормативного регулювання законодавчої протидії, пов'язаної з викраданням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями;

– у навчальному процесі – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика правопорушень», «Актуальні проблеми кримінального права України», а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників

Національної поліції України (акт впровадження у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 05 грудня 2022 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача. У публікації в колективній монографії «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика» розділ «The genesis of the concept of abduction, appropriation, extortion and other forms of appropriation of military property under the criminal legislation of Ukraine» у співавторстві з Г. М. Собко (внесок автора – 55%).

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції доповідалися й обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових та науково-практичних конференціях і круглих столах: «Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні» (м. Київ, 2023 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні та практичні аспекти» (м. Дніпро, 2023 р.); «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 2023 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 8 наукових працях, з яких: 4 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – розділ у зарубіжній колективній монографії, 3 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 232 найменування, 19 додатків. Повний обсяг дисертації становить 285 сторінок, з яких: основний текст – 211 сторінок, список використаних джерел – 25 сторінок, додатки – 26 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКРАДЕННЯ, ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО ІНШИХ БОЙОВИХ РЕЧОВИН, ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, А ТАКОЖ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

1.1. Генеза поняття викрадення, привласнення, вимагання та інші форми привласнення військового майна за кримінальним законодавством України

З метою послідовного вирішення поставлених завдань дослідження в цьому розділі видається доцільним розглянути та проаналізувати правові норми, що встановлюють поняття протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями на різних історичних етапах розвитку законодавства України.

Зокрема, передбачено проаналізувати розвиток цього поняття та його втілення в різні проміжки часу, а також у сучасному кримінальному праві та проекті нового Кримінального кодексу України.

У роботі проаналізовано викрадання військового майна на різних етапах розвитку суспільства:

1. Стародавні часи (до Руської Правди 1533 р.).
2. Кримінально-правові норми в кримінальному законодавстві дорадянського періоду (до 1917 р.).
3. Радянське кримінальне законодавство та пострадянське кримінальне право (до прийняття КК 2001 р.).
4. Чинне кримінальне законодавство, прийняте 5 квітня 2001 р.
5. Проект закону України про кримінальну відповідальність.

Починаючи з філософського методу пізнання, підкреслимо, що осмисленням війни та військовими проблемами займався Демокріт Абдерський (460–370 рр. до н. е.), якого прийнято вважати першим енциклопедичним розумом Давньої Греції. За свідченням Діогена Лаертського, Демокріт написав твори «Про військовий лад» та «Про збройний бій», однак, ці праці не збереглися. У поглядах Демокрита представлена перша класифікація воєн. Відомо, що він розмежовував внутрішні та зовнішні війни. Внутрішні війни Демокріт вважав великим нещастям для держави: «Громадянська війна є лихом для тієї й іншої сторони, що ворогує. Бо і для переможців, і для переможених вона однаково згубна». Таких війн слід уникати. Війни проти зовнішнього ворога, що об'єднують державу в єдину силу, сприяють перемозі та славі: «Тільки при однодумності можуть бути скоєні великі справи, як, наприклад, вдалі війни для держав, інакше це неможливо» [2, С. 167]. Така класифікація воєн легітимізувала зовнішню війну, вводила її в моральний та правовий простір, давала можливість використання категорії справедливості для оцінки війн. Демокріт вважав війни проти варварів та інших зовнішніх ворогів цілком виправданими, а їхнє майно – гарним військовим здобутком.

Саме таке поняття, як «військові майнові кримінальні правопорушення», не розглядали в Давній Греції, проте було приділено увагу змінам речей з одного стану в інший, які будемо намагатися простежити на прикладі зміни стану військового майна за допомогою вчинення корупційного кримінального правопорушення. Тож стан речей філософи античності розглядали як форму буття речей, як вираз вічності руху атомів, стани яких мають тимчасовий характер, «випадкове існування» й розглядаються як минулі стани [3, С. 276]. Давньогрецькі атомістики (Демокріт, Епікур) розглядали стан як «стан матерії з рухом, з якого матерія (атоми) змінює свій стан на інший».

Множинність речей та можливих станів дає підставу пояснення єдності світу в атомістичній гіпотезі. Античні мислителі розглядають стан як один із принципів збереження та зміни; цей висновок сформульований Лукрецієм:

«З одного стану все переходить в інший. Не залишається нічого непорушним: все минуше, все втілює природа і все змушує змінюватися» [4, С. 143].

Таким чином, принцип мінливості речей, їх станів та збереження першооснови за будь-яких змін був характерним для більшості натурфілософських систем, незалежно від того, який сенс вкладався їх творцями в зміст понять «стан» та «першооснова». Спільним же для античної натурфілософії стало запровадження вихідних понять через абстракції.

Передумова запровадження певного класу абстракцій, які здатні взаємоперетворюватися, переходити з одного стану в інший, говорить про їхню еквівалентність як елементів цього класу абстракції.

Подальший розвиток категоріальних структур у натурфілософії знаходить свій відбиток у працях Платона й Аристотеля.

Велику увагу темі війни приділяв у своїх філософських роздумах Платон (427–347 рр. до н. е.). Філософ розмірковує про війну у своїх працях «Держава», «Закони», «Федон», «Тімей». Платон вважає війну постійною реальністю життя людського суспільства, оскільки «у всіх протягом життя йде безперервна війна з усіма державами», а світ, на його думку, «є тільки ім'я» і насправді не існує [5, С. 72]. Причини війни, згідно з Платоном, приховані в людині, її тілесній природі, пристрастях, прагненні до задоволення й багатства, жадібності та користолюбстві. «А хто винуватець воїн, заколотів і битв, як не тіло та його пристрасті? Адже всі війни відбуваються заради набуття багатств, а здобувати їх нас змушує тіло, якому ми по-рабському служимо», – пише філософ [5, С. 52]. Спираючись на існуючу в грецькій політичній та філософській думці традицію, він ділить війни на внутрішні та зовнішні, при цьому закріплює розрізнення термінологічно. У міжусобних війнах необхідно максимально дотримуватися правил військової етики: не спустошувати поля, не палити будинки, не поневолювати своїх одноплемінників, не мародерствувати.

Аристотель, як і всі мислителі того часу, так само розмірковував над питанням про природу війни. Він писав у «Політиці», що все створене природою має закінчений вигляд і призначений для певної мети.

З усього цього випливає, що «...військове мистецтво можна розглядати до певної міри як природний засіб для придбання власності, адже мистецтво полювання є частиною військового мистецтва: полювати має як на диких тварин, так і на тих людей, які, будучи від природи призначеними до підпорядкування, не бажають підкорятися; така війна за своєю природою справедлива» [6]. У працях Аристотеля можна знайти роздуми про види воєн: перший вид – це внутрішні війни між грецькими містами та другий вид – це зовнішні війни на прикордонних територіях із сусідами. Аристотель був одним з перших, хто дав визначення справедливим та несправедливим війнам. Він зазначав, що війна – це війна за рабів. Однак, Аристотель висловлював серйозну надію на те, що людство еволюціонує за напрямом мирного спілкування та вдосконалення моральності. Тож хочемо звернути увагу на ставлення до права власності Аристотеля під час війни: полювання є не лише на тварин та людей, а також і на майно. У військовий час одним із видів майна є військове майно, яке на сьогодні коштує досить дорого, та існують військовослужбовці, які так і не набули моральності, на яку сподівався Аристотель, і при можливості викрадання військового майна не нехтують такою можливістю. Тож ми можемо стверджувати, що мінливість кримінально-правових відносин змінюється, проте сутність речей залишається незмінною.

Аристотель вірив, що війна сприяє збільшенню числа заможних осіб, унаслідок чого «демократичний лад переходить у олігархічний та династичний» [6, С. 121]. Крах олігархій може статися як у воєнний, так і в мирний час. Олігархи під час війни змушені не довірятися народу [6, С 123]. Аристотель також говорить про те, що основні причини війни полягають у переділі власності.

До такого ж осмислення власності приєднуються й інші філософи. Так, Гегель розглядає людини як особистість у нерозривному зв'язку з належною йому власністю. Власністю будь-якої людини, громадянина є його свобода, розвиток здібностей. Громадські відносини власності формують феномен особистості. «Лише у власності, – писав Гегель, – особа виступає як розум» [9,

С. 16]. Він виявляє роль права та держави в реалізації свободи людини через власність. На його думку, право людини на власність є природженим (природним) і не може бути від нього відкинуте. У теоретичній конструкції гегелівської філософії права центром зв'язку категорій «свобода», «право», «власність» є людина. При цьому власність виступає не просто як один із напрямів і форм вираження свободи та права людини, а утворює економічну свободу для свободи та права. Ми цю позицію цілком підтримуємо.

Отже, давньогрецькі філософи зробили величезний внесок у формування класичного образу війни, намагаючись виявити причини воєн і обґрунтувати їхню сутність, вони представили перші класифікації воєн і показали, що війна пов'язана з політикою (основне положення класичного розуміння війни).

Середньовіччя, що замінило Античність, – це перманентна епоха війн. Звичайно, що мислителі цього часу не оминали можливості осмислення причин та сутності війни як суспільного явища.

Августин Блаженний справедливо вважав, що в Царстві Земному, повному гріха, світ як стан відсутності війни неможливий. Світ можливий у Царстві Божому, до нього потрапити можуть лише святі люди, які шанують заповіді Бога. Для Августина війна – це зло, але без неї не може бути «блага християнського миру і справедливості» [9]. Концепція війни в епоху Середньовіччя не набула самостійного розвитку, тим часом сформувався масштабний християнський дискурс, який як головні включає такі елементи, як Бог, християнська віра, церква.

Війна розглядається лише як другорядне поняття, пов'язане певною мірою з основним мейнстримом релігійно-філософського аналізу.

Відродження змінило ставлення до війни: її стали вважати злом, незалежно від її релігійного чи політичного характеру. Війну засуджують багато мислителів. Наприклад, Еразм Роттердамський переконаний, що моральні люди не здатні вбивати один одного. Результат будь-якої війни – це розруха, смерть, лиха. Ініціатори воєн не шанують Святе Письмо: «Якщо ти вважаєш, що нинішнє

суспільство таке, тому що гірші люди в ньому мають велику владу, то знай: під час війни панують запеклі злочинці» [10].

Низка понять трактату Г. Гроція «Про право війни та миру» не втрачають своєї значущості і в сучасних умовах: «...принцип недоторканності власності; право індивідуальної та колективної оборони; принцип дотримання міжнародних договорів та звичаїв; протиправність порушення законів та звичаїв війни...» [11]. У Новий час виникає договірна теорія світу як частина теорії громадського договору. Т. Гоббс вважав, що існують «...у природі людини три основні причини війни: по-перше, суперництво; по-друге, недовіра; по-третє, спрага слави» [12]. «Перша причина – знаходимо у Т. Гоббса, – змушує людей нападати один на одного з метою наживи, друга – з метою власної безпеки, а третя – з міркувань честі» [13, С. 252].

Враховуючи, що законодавство України на різних етапах своєї історії містило чимало норм, що встановлюють відповідальність за посягання на чужу власність, йтиметься насамперед про ті, які сучасним законодавцем сконструйовані з кваліфікуючою ознакою «особою з використанням службового становища», тобто про шахрайство, привласнення, викрадання та вимагання, а також про специфічні кримінально-правові норми стосовно військовослужбовців, тобто про норми військово-кримінального права.

На базі проведеного дослідження передбачено показати історично сформовані особливості застосування норм кримінального права до військовослужбовців, які використовують своє службове становище при вчиненні розкрадань військового майна різними способами (шахрайством, привласненням, вимаганням та викраданням), а також обґрунтувати необхідність (або її відсутність) запровадження спеціальних кримінально-правових норм, які встановлювали б відповідальність за такі розкрадання.

Як відомо, найважливішим пам'ятником давньоруського права є Руська Правда, до якої входять норми кримінального права.

Цей судник мав кілька редакцій. Ранні редакції (Коротка і Велика) були складені в XI–XII ст. Руська Правда в Короткій редакції була результатом

діяльності давньоруських князів із систематизації права. У її складі виділяють найдавнішу частину (ст. 1–18), яка дістала назву Правда Ярослава, і Правду Ярославичів, до якої додано нові норми (ст. 19–41).

При аналізі Руської Правди встановлено, що існувало право приватних осіб на рухомі та нерухомі речі й відповідно була встановлена кримінальна відповідальність за певний ряд діянь, які на неї посягають [14, С. 16].

У Руській Правді розмежовано татьби (крадіжки) відповідно до місця та часу їх скоєння, крім того, передбачено відповідальність за пошкодження й знищення чужого майна. У Руській Правді згадано руйнування зброї, а також виділено заволодіння нерухомістю, яка належала іншій особі, але в Руській Правді не було відповідальності за шахрайство та привласнення чи розкрадання [15, С. 56].

Відомо, що Руська Правда стала підґрунтям Судебника 1497, а потім і Судебника 1550, які значною мірою впорядкували й деталізували норми про кримінальні правопорушення проти власності.

Перші згадки про шахрайство є в Судебнику 1550 р. Зазначалось, що шахраї – це особи, які вчиняють злочини щодо чужої власності. Стаття 58 Судебника встановлює: «шахраю та ж страта, як і татю». Термін «шахрайство» набував різного трактування [16, С. 432]. Так, І. Я. Фойницький вважав, що терміном «шахрайство» позначалася кишенькова крадіжка. Термін «шахрай» він пов'язував зі словом «мошна», тобто «гаманець» [17, С.321]. Його погляд поділяв Л. С. Білогриць-Котляревський, який зазначав, що шахраї – це злодії, які зрізали у потерпілих з пояса гаманці з грошима [18, С. 329]. Проте, у ст. 58 Судебника слово «крадій» стоїть поруч із словом «ошуканець» (шахрай). Із цього випливає, що Судебник розумів під шахрайством не лише кишенькову крадіжку, оскільки майном («мошний») можна заволодіти як шляхом його таємного викрадання, так і у виді інших дій, зокрема шахрайських [19, С. 235].

М. Ф. Володимирський-Буданов переконаний, що в ст. 58 Судебника йшлося про шахраїв саме як про злочинців, що шахрайським шляхом заволоділи чужим майном [28, С. 353].

Після підписання Люблінської унії в 1569 р., унаслідок якої відбулося об'єднання Польщі та Великого князівства Литовського в єдину федеративну державу – Річ Посполиту, на українських землях залишався чинним і Литовський статут 1566 р. У 1588 р. відбулося прийняття III Литовського статуту, положення якого поширилися на всі українські землі [21, С. 271].

На початку XVIII ст. на території сучасної України починається зародження військово-кримінального законодавства. Це було пов'язано насамперед із централізацією держави й з тим, що на Русі виникли організовані збройні формування, створені державою для вирішення специфічних військових завдань: охорони та оборони державного кордону, захисту арсеналів з озброєнням, наведення громадського порядку тощо [22, С. 123].

Поруч із цим, державою виробляються правові норми, названі зараз військово-кримінальним законодавством.

Спочатку такі норми були складовою правових документів, де головну увагу приділяли військово-спеціальним питанням: військовому будівництву та веденню військових дій, відомостям про влаштування військ та управління ними, тактиці ведення військових дій, регламентації обов'язків різних посадових осіб та правилам військової поведінки. У цих документах встановлювали відповідальність за військові правопорушення [23, С. 34].

Одним із таких документів, де поряд з військово-тактичними та військово-технічними нормами містилися норми про покарання за вчинення військових кримінальних правопорушень, був «Статут ратних, пушкарських та інших справ, що стосуються військової науки» 1621 р. [24, С. 654]. Пізніше норми військово-кримінального законодавства «перейшли» із джерел військового права в міжгалузеві правові норми. Так було в Соборному уложенні 1649 р., що містив 25 глав і 967 статей, одна з глав (гл. VII) мала назву «Про службу всяких ратних людей Московської держави» і була переважно присвячена відповідальності «ратних осіб» за правопорушення [25, С. 787].

Після укладення договору України з Московією в 1654 р. виникла потреба кодифікації та уніфікації законів про кримінальну відповідальність. Джерела, у

яких були кримінально-правові норми того часу: звичаєве право, гетьманське законодавство, Литовський статут, Саксонське зерцало, Магдебурзьке право, російське імперське законодавство. Суттєва кодифікація відбулася у 1673 р. і мала назву «Права, за якими судиться малоросійський народ», але вона не отримала законодавчого закріплення на рівні нормотворчості. Відповідно до цього документа, кримінальні правопорушення класифікували на кримінальні правопорушення: проти релігії, проти монархії, проти життя, проти особистої недоторканності, проти майна, хабарництво, казнокрадство тощо. До системи покарань входили: смертна кара, ув'язнення, вигнання, заслання на каторгу (довічне або строкове) тощо [26, С. 85-86].

У 1715 р. XVIII ст. Артикул військовий з коротким тлумаченням посів особливе місце серед нормативно-правових актів. Його застосовували військові суди для військовослужбовців.

У межах цього дослідження аналіз Артикулу військового становить інтерес, тому що норми, що там містяться, встановлюють кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення щодо власності, які вчиняються військовослужбовцями. Під час вивчення його положень щодо кримінальних правопорушень проти власності встановлено, що вони були нововведеннями щодо попереднього законодавства.

Так, Артикул поряд із вже відомими злочинами (крадіжкою, грабежем тощо) називав нові: присвоєння, розтрату казенних грошей, присвоєння майна, зданого на зберігання, присвоєння знахідки. Склад присвоєння, розтрати державних грошей сформульовано в арт. 194. У ньому було вказано: «Хто Його Величності або Державні гроші в руках маючи, з них дещо приховує, вкраде і до своєї користі вжив, а у витраті менше записано і пораховано буде, ніж він отримав, той живота позбудеться і має бути повішений». З наведеного тексту вбачається, що об'єктивну сторону злочину становило присвоєння державних грошей та використання їх на свої потреби. Причому йшлося про просте присвоєння, не пов'язане з приховуванням злочинних дій підробкою в документах [27].

Можна підкреслити такими словами: «...у витраті менше записано і пораховано буде» (що визначає, що у звіті сума витрат вказана менша, ніж та, що фактично була отримана винним).

Треба сказати, що розмір покарання не залежав від суми викрадених грошей. Відповідно до аналізованого можна запропонувати три фактори:

- 1) викрадання державних грошей (майна) зазіхає не лише на відносини власності, а й на державну безпеку та авторитет державної влади;
- 2) державні гроші (майно) мають особливе «привілейоване» становище;
- 3) суб'єкт злочину наділений державою будь-якими повноваженнями стосовно майна, що викрадається [29, С. 153].

Також у ст. 193 Артикулу передбачено відповідальність за привласнення чужого майна, яке було передано на зберігання. При цьому необхідно було, щоб винний приховував чуже майна, а саме щоб воно було взято на зберігання, або заперечувався факт взяття майна на зберігання.

Крім того, в Артикулі ст. 188 вказано суттєву відмінність щодо видів викрадання та привласнення за ціною. В Артиклі вперше зазначено щодо місця вчинення злочину (несення варті, під час військового походу, у військовому таборі), а саме встановлено відповідальність військовослужбовців з урахуванням службового становища.

Цікавим є те що в Артикулі в арт. 59 встановлено особливий статус військового майна у виді застосування покарання за втрату деяких їх видів: «хто свій мундир, рушницю програє, продає або в заставу віддає, вперше й вдруге жорстоко й оплатою втраченого покарано, а в третє розстріляно буде».

Цікавим є також те, що у Артикулі зазначено про покарання не лише вилученням придбаного, а й штрафом у розмірі його вартості, а також «за винаходом особи шпіцрутенами покараний буде» і так само «солдат, який купує такі речі».

Шахрайство як відокремлений вид злочину в Артикулі не згадано, проте йому було відомо обмірювання та обвішування, яке розуміли як злочин проти порядку управління.

Була також встановлена відповідальність за порушення порядку отримання, використання, зберігання та розподілу (витрати) введеного державного (казенного) майна. З приводу цього виду злочинів у Статуті Військовому зазначено таке: «...корінь усього злу є срібллюбство; тому кожен командувач ... повинен утримувати себе від лихварства ... та інших від нього жорстоко вгамовувати, і задовольнятися певним, бо багато інтересів державних через це зло втрачені бувають. Бо такий командир ... таким багатством може смерть чи безчесне житіє купити...» (гл. 9 «Про генералісимум» Військового Статуту).

Небезпечними вважали злочини, пов'язані з невидачею або неповною видачею грошового та іншого задоволення солдатам: «...Ніхто нехай не наважиться взяти підлеглих своїх платню, плату, харчі, плаття та інше, але їм вдається утриматись, бо коли солдатів вони не так вчиняється ... може легко всяке зло з того статися ... якщо солдати від убогості та голоду в хворобу впадуть, з того в Його Величності служба зупиниться...» (Тлумачення арт. 66 гл. 8 «Про корму і платні»).

Існувала тенденція до призначення максимального виду покарання, якщо злочин вчиняв військовий службовець щодо військового майна [29 С. 157].

М. І. Карпенко досліджував військово-кримінальне законодавство часів Петра I і дійшов висновку, що в історичному розвитку військово-кримінального законодавства важливий внесок зробив Петро I. Зокрема, відзначимо військові кримінальні правопорушення «Воинского устава» 1716 р., він містив чотири частини. Ч. II було визначено норми військово-кримінального права, якими і є військово-кримінальний кодекс, що мав назву «Артикул воинский с кратким толкованием». По суті, це військово-кримінальний кодекс, який мав 24 глави та 209 артикулів із тлумаченням, де окремо розглянуто «кримінальні правопорушення проти військового майна: а) залишення зброї, пошкодження, програвання, продаж або застава її; б) розтрата мундиру; в) приведення коня в непридатний стан з метою ухилення від служби; г) крадіжка майна з казенних

сховищ; д) розтрата казенних грошей, а також недонесення про це, що повністю відповідають за змістом сучасній ст. 410 КК України [29, С. 17].

Основним джерелом кримінального права в той час варто назвати Положення про покарання кримінальних та виправних 1845 (діяло з наступними змінами та доповненнями до революції 1917 р.).

Це Уложення вказує на поширення видів кримінальних правопорушень проти «майна та доходів скарбниці», передбачивши викрадення, а також розтрату та присвоєння (ст. 383) казенної власності (з наміром або за недбанням), насильницьке заволодіння казенним нерухомим майном, самовільне користування майном. В Уложенні виділено саме заволодіння чужим майном зі складу крадіжки. Ознакою, що розмежовує привласнення та викрадення чужого майна, було прийнято «знаходження чи незнаходження чужого майна в винного у час привласнення». Укладачі Уложення вважали, що при привласненні право власності на чуже майно порушується без порушення фактичного, дійсного володіння певною річчю [29, С. 152-158].

До обману як способу шахрайства належало не лише повідомлення будь-яких помилкових відомостей, а й приховування дійсних фактів. Примітним є те, що як обставина, що посилює покарання за всі види шахрайства, Уложення фактично називало ознаку використання особою свого службового становища, тобто «особою, за званням своїм або місцем» (ст. 2181) [10].

Останнім кодифікованим кримінально-правовим актом російської імперії, до складу якої на той час входила й Україна, стало Кримінальне уложення 1903 р.

Глава 31 Кримінального уложення 1903 р. включала норми, що встановлювали відповідальність за присвоєння чужого майна, розкривала загальне поняття привласнення, до якого віднесено як умисне утримання з метою звернення у власність, так і умисну розтрату чужого майна (ст. 572). Предметом привласнення могло бути лише свідомо чуже рухоме майно. Привласнення чужого майна поділяли на два вже відомі види: привласнення знахідки та привласнення довіреного.

Законоположення про привласнення ввіреного, незважаючи на свою порівняльну стислість, з необхідною повнотою розкривали відмітну ознаку цього кримінального правопорушення – до його предмета було віднесено чуже майно, що надійшло у володіння винного за волею власника для певного призначення. У цьому особливо виділялося вчинення цього діяння особою, якій майно доручено службою (ст. 573–576).

Вочевидь, новизною відрізнялися норми Уложення 1903 р. про шахрайство. Так, законодавець до предмета цього кримінального правопорушення відніс як рухоме майно, так і різного роду взагалі майнові блага та права на них. При цьому окремо встановлено відповідальність за шахрайство, вчинене особою, яка видавала себе для цього за службовця або за особу, яка виконує доручення службовця (ст. 595).

Цікавою є позиція законодавця, який передбачав у ст. 577 та 578 Кримінального уложення відповідальність за зловживання довірою, під якою розуміється протизаконне умисне заподіяння шкоди особою, яка повинна була захищати майнові інтереси й піклуватися про них, за допомогою таких розпоряджень чужим майном, які входили до сфери обов'язків винного, але за змістом своїм становлять стягнення боргу, що лежить на ньому, причому таке заподіяння шкоди може бути корисливим і безкорисливим.

З приводу цієї позиції законодавця в літературі зазначено, що суб'єктом зловживання довірою може бути будь-яка особа: норма, що ґрунтується на цьому понятті, має не загальний, а приватний характер; вона звертається лише до деяких осіб, які перебувають в особливих відносинах з чужим майном.

Варто зазначити й ст. 582 Уложення, що передбачала відповідальність за крадіжку з могил, та громадського лиха або казенного військового майна (зброї, патронів тощо) [30].

Аналіз законодавства дорадянського періоду дає змогу дійти висновку, що, незважаючи на відсутність нормативного визначення розкрадання та найчастіше казуїстичні та неточні норми, були вироблені й законодавчо закріплені поняття шахрайства, привласнення. Як у цих складах, так і окремо від них розробляли

норми про відповідальність посадових осіб за вчинення розкрадань з використанням службового становища.

Однією з відмінних рис цього періоду також можна назвати поділ розкрадань за видом власності з безперечною пріоритетною охороною державної (казенної) власності, а крім того, встановлення в ряді випадків відповідальності за вчинення розкрадань військового майна як військовослужбовцями, так і цивільними особами в рамках спеціальних правових норм військово-кримінального права.

Далі були складні часи в становленні незалежності України, зафіксованої 22 січня 1918 р. текстом IV Універсалу, який проголошував, що «...однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною суверенною державою українського народу» [30].

Що встигло відбутися за часи Української Народної Республіки: у 1918 р. був затверджений герб (тризуб – герб Володимира Великого (без хреста)) та гімн – пісня П. Чубинського «Ще не вмерла Україна» на музику М. Вербицького.

Державним прапором став синьо-жовтий стяг. Від грудня 1918 р. на більшості територій відновлено Українську Народну Республіку на чолі з Директорією. Вона ухвалила низку законів, спрямованих на розбудову країни, в тому числі про державну мову, Українську автокефальну православну церкву та встановлення грошової одиниці – гривні.

22 січня 1919 р. було проголошено Акт злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки. Подія на законодавчому, територіальному, ментальному рівнях об'єднала Україну та стала підставою для відліку історії соборної України. Далі були роки безперервної війни з більшовиками та «білими». Держава проіснувала лише 3 роки.

Західні землі України розділили між сусідніми країнами – Польщею, Румунією, Чехословаччиною, куди вони увійшли як інтегральні частини, без жодних особливих статусів. На решті земель Української Народної Республіки через збройну агресію більшовицької росії було встановлено комуністичний (більшовицький) режим. Радянська влада мала незначну підтримку серед

місцевих і спиралася на потужний репресивний апарат, а її функціонування було безпосередньо пов'язане з центром влади у Москві [28].

Проте цікавим є те, яке законодавство про кримінальну відповідальність було чинним на території України в часи незалежності країни, а саме розвиток кримінального права у 1917–1922 рр. Так, гетьман П. Скоропадський мав на меті побудувати незалежну державу.

На думку О. А. Чувакова, у роки незалежності України на її території діяли такі групи законів:

1. Закони, що створювали органи, а саме: суди, правоохоронні органи, – та визначали їх права та обов'язки.

2. Кримінальні закони, в яких передбачались види та розміри покарання за вчинені діяння.

3. Всі інші декрети, закони, накази та постанови.

Процес законотворчості в ці часи здійснювали з'їзди Рад, Рада Народних Комісарів, Військові революційні комітети та наркомати. При цьому питання законотворчої влади не було регламентованим, тож і назву вони мали таку: декрети, закони, постанови, звернення, інструкції, накази тощо [19].

У ці часи Директорії виносили смертні кари за кримінальні правопорушення за агресію у військах щодо України, злочини проти влади, шпигунство, збройні опіри владі, вбивство, розбій, збройний напад на військових, знищення чи пошкодження належних війську боєприпасів, продовольчих товарів, технічних складів, засобів зв'язку та будівель, що належать до військових засобів оборони та нападу, порушення військової дисципліни, невиконання наказу, напад на варту, каліцтво з метою уникнення військовій служби, дезертирство, перехід на бік ворога, порушення службових обов'язків під час несення служби (вартової служби чи під час воєнних операцій) [18].

Проте Е. М. Кісілюк та О. А. Чуваков доходять висновків, що самі норми кримінального законодавства в період українського державотворення 1917–1921 рр. застосовували норми кримінального законодавства Російської імперії,

причиною цього був нетривалий час незалежності, який був в умовах воєнного стану та громадянської війни, що завадило створити новітнє кримінальне законодавство за вказаний час. Крім того, 25 листопада 2017 р. Українською центральною Радою було ухвалено закон, згідно з яким усі закони й постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки до 27 жовтня 1917 р., будуть надалі чинними у зв'язку з тим, що вони не були скасовані та змінені [31].

Поряд з розвитком міжнародно-правових норм відбувалося й удосконалення норм національних правових систем. Так, наприклад, КК УССР 1922 р., що враховує положення Женевських і Гаазьких конвенцій і декларацій 1899 і 1907 рр., встановлював кримінальну відповідальність за виготовлення, зберігання або збут вибухових речовин або снарядів без відповідного дозволу, якщо не доведено злочинну мету вчинення цих діянь, а також за мародерство [32, С. 76].

Одним зі значущих законотворчих проєктів незалежної України 1919 р. був «Воїнський Устав о Наказаніях», якій є 4-м виданням 22-ї уніки «Збірника військових постанов» 1969 р., який відділом Головного військового судової управи був перекладений у місті Кам'янець на Подоллі [33, С. 177].

«Військовий карний статут» є цікавими як перший в історії Український кримінальний закон, якій написано українською мовою, крім того, він був запозичений російською імперією, яка передбачала відповідальність військовослужбовців та військові злочини наприкінці ХІХ та початку ХХ ст. [31, С. 6]. Цей Статут містить 5 розділів, проте саме 2-й розділ стосувався нашої теми «Про військові та інші злочини і вини на військовій службі», а саме глава 12 «Про злочини та провини щодо завідування довіреним по службі майном та щодо хоронення його» (ст. 216–241). У відділі 1–3 «Про злочини та провини при прийомі скарбових грошових сум та речей, що до скарбу постаються, при вимаганні, заготовленні, здаванні, видачі цих речей і при догляді за виконанням контрактів» (ст. 216–228); «Про злочини та провини при хороненні довіреного

по службі майна» (ст. 229–239), «Про злочини та провини щодо ведення книг прибутків та видатків» (ст. 240–241) [34, С. 17-18, С.31-32, 35, С. 10].

Вирішуючи кримінально-політичне завдання охорони соціалістичної власності, радянський законодавець у ряді нормативних правових актів встановлював відповідальність за конкретні форми злочинних посягань на неї. Так, у «Положенні про революційні військові трибунали» (Декрет ВЦВК від 20 листопада 1919 р.) були зазначені такі форми злочинного заволодіння та розпорядження майном: мародерство, розбій, грабіж, присвоєння, розтрата, службове підроблення, викрадення предметів озброєння [36, С. 55].

Це Положення мало винятково значення в розвитку законодавства про військові злочини, оскільки в ньому було надано докладний перелік різних видів злочинів, які можуть бути скоєні військовослужбовцями.

Так, крім вищезгаданих загальнокримінальних злочинів, безпосередньо до військових злочинів проти власності Положення відносило: умисне знищення або пошкодження спеціальних військових споруд; викрадення, умисне пошкодження та знищення предметів озброєння, обмундирування, спорядження та інших видів військового майна, а також розтрату тих же предметів; явно недбале зберігання цих предметів на складах.

Декретом ВЦВК і РНК УСРР «Про заходи боротьби з розкраданнями з державних складів і службовим злочинам, що сприяють розкраданням» від 1 червня 1921 р. до обтяжливих обставин вищезгаданих діянь, що давали підставу для обрання вищого заходу покарання, було віднесено посаду.

Треба сказати, що в нормативних правових актах перших років радянської влади при розробці кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочини проти власності, особливу увагу було приділено захисту державної власності, що переважно виражалося в підвищеній кримінальній відповідальності за ці злочини.

Вбачається, ще в середині 1918 р. була висунута ідея об'єднання та систематизації кримінального законодавства, що існував в УСРР, у зв'язку із чим у другій половині 1921 р. в УССР розробляється проєкт КК [31, С. 11].

Постановою ВЦВК від 24 травня 1922 р. з метою захисту робітничо-селянської держави та революційного правопорядку від її порушників та суспільно небезпечних елементів та встановлення твердих основ революційної правосвідомості з 01 червня 1922 р. було введено в дію Кримінальний кодекс УСРР. Особлива частина КК УСРР 1922 р. містила 8 глав. У розділі VI «Майнові злочини» було передбачено такі посягання на власність, як крадіжка, грабіж (відкритий і насильницький), розбій, присвоєння довіреного майна, шахрайство, здирство, ушкодження майна.

Статті 184 і 186 КК 1922 р. встановлювали відповідальність за присвоєння майна. До присвоєння було віднесено «самовільне утримання з корисливою метою, а також розтрату майна, довіреного для певної мети». Присвоєння, як бачимо, розуміли досить широко – у формі утримання (власне присвоєння) та у формі розтрати (відчуження) майна. При цьому майно як предмет присвоєння мало мати особливу юридичну властивість – перебувати з певною метою на законній підставі володінні винного. За ст. 186 каралося присвоєння, вчинене посадовцем.

Шахрайство визначалося як «отримання з корисливою метою майна чи права на майно у вигляді зловживання довірою чи обману» (ст. 187). У примітці до статті розкрито поняття обману: обманом вважається як повідомлення неправдивих відомостей, так і явне приховування обставин, повідомлення яких було обов'язково. До предмета шахрайства було віднесено майно (матеріальні речі) чи декларацію про майно. Привертає увагу й спеціальна вказівка в складі шахрайства на корисливу мету протиправних діянь.

Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. розмежовував просте й тяжке шахрайство. Просте шахрайство було передбачено ст. 187. Воно полягало в отриманні майна приватної особи у вигляді зловживання довірою чи обману. До тяжкого було віднесено шахрайство, що мало наслідком збиток, заподіяний державним або громадським установам.

Військові злочини Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. виділив у самостійну главу (VII), що містить 15 статей.

Стаття 200 цього кодексу давала таке загальне визначення військового злочину: «Спеціально військовими злочинами визнаються злочинні діяння військовослужбовців Червоної Армії та Червоного Флоту, спрямовані проти встановленого законом порядку несення військової служби та виконання збройними силами республіки свого призначення, до того ж такі не можуть бути скоєні громадянами, які не перебувають на військовій або морській службі».

Як видно, це визначення обмежує поняття військового злочину як за суб'єктом, так і за об'єктом зазіхання та характером злочинних дій.

Після утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік ЦВК СРСР, враховуючи необхідність забезпечити єдність кримінальної політики щодо військовослужбовців, 31 жовтня 1924 р. затвердив «Положення про військові злочини», саме про які було вказано вище.

Положення, що містить 19 статей, здебільшого відтворювало главу про військові злочини Кримінального кодексу УСРР 1922 р. з урахуванням наступних змін та доповнень.

Не змінюючи суттєво загального поняття військового злочину, він лише уточнив питання про його суб'єкт. Так, у ст. 1 Положення зазначено, що військовими злочинами визнаються злочини військовослужбовців Червоної Армії та Червоного Флоту, осіб, зарахованих до команд обслуговування, та осіб, які призиваються на службу в територіальні формування на час відбування ними зборів, якщо при цьому ці злочини за своїм характером та значенням не могли бути скоєні громадянами, які не перебували на військовій або військово-морській службі.

Прийнятий 22 листопада 1926 р. 2-ою сесією ВЦВК XII скликання та введений у дію з 01 січня 1927 р. новий КК СРСР передбачав відповідальність за злочини проти власності переважно в розділі 7 Особливої частини – «Майнові злочини».

Присвоєння довіреного майна в КК 1926 р. визначалося як утримання з корисливою метою чужого майна, довіреного для певної мети, або розтрата цього майна (ч. 1 ст. 168). Склад присвоєння, як бачимо, зазнав порівняно з

КК 1922 р. певних змін. Так, предметом злочину, відповідно до ст. 168, могло бути лише чуже майно (ст. 185 КК 1922 р. говорила взагалі про майно, довірене для певної мети). Зі складу присвоєння було виключено вказівку на самовільний характер дій особи, винної у присвоєнні. Суб'єкт злочину у ст. 168 КК 1926 спеціально не був названий (у ст. 185 КК 1922 говорилося про приватну особу як суб'єкт присвоєння). Проте тлумачення КК 1926 р. дозволяло дійти невтішного висновку, що суб'єктом присвоєння довіреного майна, кваліфікованого по ст. 168, могла бути лише приватна (не службова) особа.

Службова особа, яка привласнила довірене їй з її службового становища майно, відповідала за ст. 116 КК за службовий злочин. Цією статтею передбачалося покарання за присвоєння або розтрату службовою особою або особою, яка виконує будь-які обов'язки за дорученням державної або громадської установи, грошей, цінностей або іншого майна, яке перебуває в її веденні в силу її службового становища або виконання обов'язків. Причому присвоєння чи розтрата, вчинені тими самими особами, але за наявності в них особливих повноважень, так само як і присвоєння особливо важливих державних цінностей, спричиняло суворе покарання.

Шахрайству в КК 1926 р. було присвячено ст. 169, яка розширила предмет шахрайства. У ній ішлося про отримання шляхом обману як майна чи прав на нього, так і «іншої особистої вигоди», тобто вигід, які мали майновий характер. КК 1926 р. виключив корисливу мету зі складу шахрайства. Це значно розширило межі його застосування. За змістом закону шахрайство могло бути й у тих випадках, коли той, хто заволодів за допомогою обману чужим майном, давав за нього потерпілому повний еквівалент (але таке рішення суперечило уявленням про сутність шахрайства).

КК 1926 р. розрізняв такі види шахрайства: просте (ч. 1 ст. 169); тяжке (ч. 2 ст. 169) – заподіяння збитку державній або громадській установі. Варто зауважити, що ч. 1 та ч. 2 ст. 169 КК були не узгоджені щодо моменту закінчення злочину. Просте шахрайство вважали закінченим із зловживанням довірою чи

обману з метою отримання майна; тяжке – у тих випадках, коли було заподіяно збиток державній чи громадській установі.

Відповідно до політики посиленого кримінально-правового захисту соціалістичної власності 07 вересня 1932 р. ЦВК та РНК СРСР прийняли Постанову «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та зміцнення суспільної (соціалістичної) власності».

Ідея пріоритетної охорони державної власності лягла в основу Наказу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1940 р. «Про кримінальну відповідальність за дрібні крадіжки на виробництві та за хуліганство». Наказ, скасувавши примітку до ст. 162 КК, встановив, що будь-яка крадіжка на виробництві є злочином. У п. 1 Наказу зазначено, що «так звана дрібна крадіжка», незалежно від її розмірів, вчинена на підприємстві чи в установі, карається ув'язненням терміном на один рік.

З необхідності боротьби із зазіханнями на державну, громадську, особисту власність виходила Президія Верховної Ради СРСР, що 04 червня 1947 р. прийняла Накази «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного та громадського майна», «Про посилення охорони особистої власності громадян».

З ухваленням цих наказів не підлягали застосуванню Постанова від 07 серпня 1932 р., ст. 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1940 р. «Про кримінальну відповідальність за дрібні крадіжки на виробництві та хуліганство». Злочини, передбачені ними, підлягали кваліфікації щодо відповідних статей названих указів.

Наказ від 4 червня 1947 р. «Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного та громадського майна» встановив як загальносоюзний закон єдині для союзних республік норми про відповідальність за розкрадання соціалістичної власності, суворіше покарання було передбачено за розкрадання державного майна.

Як бачимо, система кримінально-правових норм, присвячених охороні власності, була досить складною й суперечливою. Її впорядкував КК УРСР

1960 р. (затверджений 3-ю сесією Верховної Ради УРСР 5-го скликання 27 жовтня 1960 р. та введений у дію з 1 січня 1961 р.).

У цьому кодексі злочинам проти власності було присвячено два розділи Особливої частини: глава 2 – «Злочини проти соціалістичної власності»; глава 5 – «Злочини проти особистої власності громадян». Глава 2 передбачала рівну відповідальність за розкрадання державного та громадського майна. Тут були названі такі способи його вчинення: крадіжка, грабіж, розбій, присвоєння, розтрата, зловживання службовим становищем, шахрайство.

Розкрадання державного чи громадського майна, вчинене шляхом шахрайства, визначалося як заволодіння державним чи громадським майном шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 93) [28, С. 454].

У ст. 92 КК УРСР 1960 р. законодавець передбачив відповідальність за присвоєння чи розтрату державного чи громадського майна, довіреного винному, а також заволодіння з корисливою метою державним чи громадським майном шляхом зловживання своїм службовим становищем.

Статтею 931 КК (введеною Законом УРСР від 25 липня 1962 р.) передбачалася підвищена відповідальність (позбавлення волі на строк від 8 до 15 років з конфіскацією майна, з посиленням на смертну кару або без такого з конфіскацією майна) за розкрадання державного чи громадського майна в особливо великих розмірах, незалежно від способу розкрадання.

Після ухвалення 24 серпня 1991 р. Акта проголошення незалежності України Верховна Рада України 12 вересня 1991 р. прийняла Закон «Про правонаступництво України». Згідно з ним, закони УРСР та інші акти, ухвалені Верховною Радою УРСР, в т. ч. кодекси, «діють на території України, оскільки вони не суперечать законам України, ухваленим після проголошення незалежності України» (ст. 3). Тим часом в умовах швидких змін життя країни старе законодавство, розроблене для потреб союзної республіки, неминуче створювало численні правові колізії. Тому постало питання про якнайшвидше вдосконалення правової системи держави в контексті загальної модернізації суспільства [37].

У документі 28/91, прийнятому 31 грудня 1991 р., Указом Президента України «Про порядок реалізації військами Збройних Сил на території України матеріальних засобів, техніки, озброєння і нерухомості» [37] встановлена підпорядкованість Збройних Сил колишнього СРСР, дислокованих на території України, зумовлює зміну порядку взаємовідносин між центральними постачальними органами колишнього Міністерства оборони СРСР, військами і місцевими органами державної влади України. Проте на сьогодні мають місце факти масового вивезення матеріальних засобів, озброєння та техніки з баз, складів і арсеналів, реалізації техніки за межі України, вилучення, передачі в оренду та продажу нерухомого майна колишнього Міністерства оборони СРСР. З метою недопущення вивезення з території України продовольства, військово-технічного майна, озброєння, техніки військ, в тому числі всього того, що підлягає списанню або реалізації для потреб народного господарства, необхідне запобігання випадкам вилучення, передачі рухомого й нерухомого майна та інших незаконних угод між представниками військових частин та організаціями, а також контролю за відрахуванням грошових коштів на рахунок Міністерства оборони України для подальшого використання їх на соціальні потреби військовослужбовців у військах, дислокованих на території України [38, С. 142].

Зауважимо, що 5 квітня 2001 р. було прийнято КК України, який набув чинності 1 вересня 2001 р. [39]. У цьому кодифікованому акті встановлена заборона на притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, за які особа відбула покарання за кордоном; усунуто принцип диференціації відповідальності за злочини проти власності залежно від її форми; скасовано відповідальність за відмову давати свідчення проти себе, членів сім'ї чи близьких родичів тощо. У КК України було декриміналізовано низку діянь тощо. Передбачено нові види покарань, зокрема: арешт, громадські роботи, обмеження волі. Тенденції розвитку сучасного кримінального законодавства зумовлені міжнародно-правовими процесами глобалізації, яка, зокрема, вимагає чіткого дотримання принципів гуманізації, диференціації, уніфікації.

Їх ідеї дають змогу сформулювати поняття та визначити структуру військово-кримінального законодавства, ґрунтуючись на таких принципових положеннях.

Військово-кримінальне законодавство насамперед включає норми, де сформульовані склади військових правопорушень (за українським КК – кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення [39])). Ці норми становлять ядро військово-кримінального законодавства, оскільки функціонування військової організації на кадровій основі передбачає встановлення в ній певного порядку проходження військової служби та вживання кримінально-правових заходів для його захисту від протиправних посягань як у мирний, так і у воєнний час. Ці заходи є комплексом спеціальних, адресованих лише військовослужбовцям норм, що передбачають відповідальність за військові кримінальні правопорушення.

Проте не можна вважати, що військово-кримінальне законодавство обмежується правовими нормами, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення військових кримінальних правопорушень та встановлюють за них конкретні види та розміри покарання, тобто складається лише з норм Особливої частини. Така позиція, на наш погляд, суттєво звузила б сферу дії військово-кримінального законодавства.

Так, до військово-кримінального законодавства варто зарахувати також окремі норми Загальної частини кримінального права, призначені не тільки для застосування до військовослужбовців. Ці норми в одних країнах включені до Загальної частини військово-кримінального закону (ФРН), в інших – містяться в нормативних актах про військову юстицію як у систематизованому (Франція), так і несистематизованому вигляді (США), у третіх – сформульовані в загальних кримінальних законах як окремі статті чи його частини (росія).

Однак, незалежно від форми законодавчого закріплення, норми Загальної частини, що встановлюють особливості кримінальної відповідальності та покарання військовослужбовців, є важливим складником військово-

кримінального законодавства. Вони діють у єдності з нормами розділу XX Особливої частини КК України й у сукупності з ними утворюють військово-кримінальне законодавство.

Водночас у вітчизняній літературі наголошено, що деякі загальнокримінальні правопорушення, які вчиняють військовослужбовці, «пов'язані з посяганням на порядок проходження військової служби», і що «їх наслідки завдають реальної шкоди інтересам забезпечення постійної бойової готовності військ, послаблюють військову безпеку держави. Тому при застосуванні загальнокримінальних норм до зазначених кримінальних правопорушень необхідно враховувати особливості, зумовлені їх спрямованістю проти порядку несення військової служби» [40, С. 34].

Однозначно виникає питання: які із загальнокримінальних складів кримінальних правопорушень можуть бути включені до системи військово-кримінального законодавства?

У принципі, будь-який злочин, скоєний військовослужбовцем, можна розглядати як злочин проти військової служби, оскільки він вчиняється особою, покликаною за обов'язком служби бути гарантом безпеки особи, суспільства та держави.

Однак, на наш погляд, домінантною в цьому випадку має бути ознака військової протиправності.

Безсумнівно, що викрадання, привласнення, вимагання військового майна, які здійснюються військовослужбовцям з використанням свого службового становища, вже виходячи з визначення, мають цю ознаку.

Чинний Кримінальний кодекс має окремий розділ XX, який містить 35 складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з несенням служби військовослужбовців. У цьому і є специфічність вказаного розділу, тому що деякі склади є спеціальними щодо складів, передбачених для загального суб'єкта кримінального правопорушення. Не є винятком і предмет нашого дослідження, а саме норма ст. 410 КК України.

Зараз відповідальність за вказане суспільно небезпечне діяння передбачено у ст. 410 КК України: «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» [39].

Прийняття нового кримінального законодавства не стало фіналом розвитку українського кримінального права, і кодифікаційні роботи протягом 2001–2020 рр. ще не трансформувалися в надійну охорону прав і свобод людини, безпечний розвиток економічних, політичних, правових та інших позитивних соціальних відносин [27, р. 143].

Станом на 1 червня 2022 р. в Україні діють 20 кодексів, прийнятих після 1991 р., і три кодекси, прийняті за радянських часів, зокрема Кодекс про адміністративні правопорушення (КпАП) 1984 р., який містить чимало норм кримінально-правового характеру. При цьому, згідно з інформацією з бази даних «Законодавства України», станом на 1 червня 2022 р. Кримінальний кодекс України 2001 р. має 290 редакцій, а КпАП – 750 редакцій.

Тільки 41 редакція стосується Розділу XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» [39]. Так, із часу прийняття кодексу 2001 р. змінилась назва самого підрозділу у зв'язку із зміною класифікації кримінальних правопорушень і виникнення нового за своє суттю суспільно небезпечного діяння, такого як проступок, який міститься в кримінальному законодавстві, проте за який не передбачено покарання у виді позбавлення волі. Тож розділ змінив назву із «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» на «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)».

Крім того, була змінена й аналізована нами ст. 410 КК України згідно із Законом України № 194-VIII від 12 лютого 2015 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі

військові злочини» [41], унаслідок чого виникла ч. 4 ст. 410 та змінена ч. 3 ст. 410 КК України (табл. 1.1).

З наведеної таблиці видно, що навіть у чинному законодавстві відбуваються постійні зміни, продиктовані часом. «Новий кримінальний кодекс» вже є чинним понад 20 років, що відповідно не може не впливати на зміну законодавства, що продиктована зміною відносин у суспільстві.

Таблиця 1.1

Зміни ст. 410 КК України

Редакція ст. 410 КК України до 2015 р.	Чинна редакція ст. 410 КК України
Стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	Стаття 410. Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем
3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого, – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану , – караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років
	4. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння зброєю, бойовими припасами, вибуховими чи іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою та спеціальною технікою, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого

Так, наразі планується прийняття нового закону України про кримінальну відповідальність, яке не відбувається лише тому, що Україна перебуває в стані

війни й відповідно не може зараз прийняти такий крок, проте він уже є в просторах інтернету та з ним можна ознайомитись.

У цьому проєкті є окремий розділ, який, згідно із цим проєктом, має назву «Книга». Тож книга десята присвячена «кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби». При цьому ця книга містить 6 розділів, де в розділі 10.3 передбачено «кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та експлуатації засобів ведення бою», проте у ньому не знайшла місця стаття, яку ми досліджуємо. Усі кримінальні правопорушення, які передбачені в цьому розділі, є некорупційними та неумисними, а якщо вони умисні – то некорисливі. Наприклад, знищення або пошкодження засобів ведення бою, що спричинило істотну майнову шкоду, хоча і є умисним, проте не корисливим (ст. 10.3.4), або витрата, знищення чи пошкодження засобів ведення бою, що з необережності спричинило тяжку майнову шкоду (ст. 10.3.5) є взагалі необережним злочином, а самовільне використання засобів ведення бою є умисним, проте некорисливим (ст. 10.3.3).

Але за своє суттю дії передбачені у ст. 410 КК України, є корисливим корупційним кримінальним правопорушенням, яке знайшло відображення в книзі 9 «Кримінальні правопорушення проти держав», а розділі 9.5. «Кримінальні правопорушення проти порядку добросовісного виконання службових повноважень у публічній сфері», у яких одна стаття є проступком, а інша – злочином (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Розмежування проступку та злочину

Проступок	Злочин
1	2
Стаття 9.5.10. Зловживання службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями, що спричинило неістотну майнову шкоду	Стаття 9.5.4. Зловживання службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями
Публічна службова особа, яка шляхом використання службових повноважень, становища чи пов'язаних з ними можливостей незаконно:	Публічна службова особа, яка шляхом використання службових повноважень, становища чи пов'язаних з ними можливостей незаконно:

<p>1) користувалась державним чи комунальним майном або надала його в користування (оренду, лізинг) іншій особі, 2) одержала чи надала сприяння іншій особі в одержанні кредиту, субсидії, субвенції, дотації, пільги, 3) звільнила себе чи іншу особу від обов'язкового платежу або зменшила його,</p>	<p>1) користувалась державним чи комунальним майном або надала його в користування (оренду, лізинг) іншій особі, 2) одержала чи надала сприяння іншій особі в одержанні кредиту, субсидії, субвенції, дотації, пільги, 3) звільнила себе чи іншу особу від обов'язкового платежу або зменшила його,</p>
<p>4) встановила або збільшила собі чи іншій особі надбавку, доплату, премію, іншу заохочувальну, компенсаційну чи гарантійну виплату, 5) набула неправомірну вигоду шляхом використання державного або комунального майна чи бюджетних коштів не за їх цільовим призначенням, 6) набула неправомірну вигоду шляхом оплатного вилучення чужої речі, за якої відбулась її заміна на рівноцінний еквівалент, 7) надала неправомірну вигоду за рахунок завищення вартості виконаних іншою особою робіт чи наданих нею послуг, 8) придбала товар, роботу чи послугу до чи без проведення або з порушенням процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), визначеної законом, або уклала договір про закупівлю, який передбачає оплату замовником товару, роботи чи послуги до чи без проведення процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), або з порушенням такої процедури, визначеної законом, або 9) набула неправомірну вигоду шляхом вчинення іншої дії чи бездіяльності, що спричинило неістотну майнову шкоду, – вчинила проступок</p>	<p>4) встановила або збільшила собі чи іншій особі надбавку, доплату, премію, іншу заохочувальну, компенсаційну чи гарантійну виплату, 5) набула неправомірну вигоду шляхом використання державного або комунального майна чи бюджетних коштів не за їх цільовим призначенням, 6) набула неправомірну вигоду шляхом оплатного вилучення чужої речі, за якої відбулась її заміна на рівноцінний еквівалент, 7) надала неправомірну вигоду за рахунок завищення вартості виконаних іншою особою робіт чи наданих нею послуг, 8) придбала товар, роботу чи послугу до чи без проведення або з порушенням процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), визначеної законом, або уклала договір про закупівлю, який передбачає оплату замовником товару, роботи чи послуги до чи без проведення процедури закупівлі (спрощеної закупівлі), або з порушенням такої процедури, визначеної законом, або 9) набула чи надала іншій особі неправомірну вигоду шляхом вчинення іншої дії чи бездіяльності, крім випадків, передбачених статтями 4.10.9, 5.1.6, 6.1.4–6.1.6 та 9.5.6 цього Кодексу, що спричинило істотну майнову шкоду, вчинила злочин 1 ступеня</p>

В таблиці перелічені одні й ті самі обставини вчиненого діяння, проте відмінністю є саме сума заподіяної шкоди.

Тож суспільні відносини не стоять на місці, вони постійно змінюються, а відповідно, і законодавство намагається бути актуальним, тому й відбуваються постійні його зміни.

1.2. Методологія та сучасний стан правової регламентації викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим

Кримінально-правові науки зараз, згідно з номенклатурою наукових спеціальностей, представлені злиттям теорій кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, віктимології, кримінального процесу, криміналістики, а також експертною діяльністю, правозахисною діяльністю, правоохоронною діяльністю, оперативно-розшуковою діяльністю та прокурорським наглядом. Це й породило ряд цілком обґрунтованих питань, деякі з яких винесені для обговорення в нашій дисертації. Яка ж тепер має стати методологія кримінально-правових наук?

Жодне з досліджень не може обійтися без застосування певних методів – як загальнонаукових, так і спеціальних галузевих. Дослідницька діяльність, як і будь-яка інша, передбачає використання відповідних засобів. При цьому важливим є питання щодо того, наскільки свідомо до цього підходять вчені? Проблема в тому, що молоді вчені не завжди застосовують ті чи інші, необхідні для цілей їх досліджень, методи з розумінням їхньої сутності та потенціалу.

Методологія дослідження залежить від об'єкта та предмета пізнання. Таким чином, методологію необхідно розглядати в діалектичному взаємозв'язку з її предметом. При цьому «не можна заперечувати існуючий генетичний зв'язок між науками кримінально-правового блоку, що виявляється в рамках правозастосовної діяльності» [42, С. 342].

Новизна дослідження полягає в побудові та комплексному обґрунтуванні методології кваліфікації майнових кримінальних правопорушень, які вчиняють військовослужбовці з використанням службового становища. У своїй сукупності методологія представлена у вигляді системи наукових ідей, принципів та

нормативних положень, що утворюють інноваційний компонент сучасної теорії кваліфікації кримінальних правопорушень.

У дисертації на методологічному рівні показано, що в плюралізмі методів пізнання кримінально-правових ситуацій за стандартами верховенства права та справедливого правосуддя важливе значення має герменевтично-феноменологічний підхід, а також запропонована автором багаторівнева систематизація принципів кваліфікації кримінальних правопорушень та правова технологія їх використання у процесі пізнання й оцінювання протиправного діяння.

Концептуальна ідея автора про плюралізм об'єктів кримінально-правової охорони військового майна від протиправного посягання в контексті їх правового змісту дає змогу по-новому розкрити оцінку та функціональну сутність цього відношення в процесі кваліфікації ст. 410 КК України.

Наука кримінального права формує сьогодні свої теоретичні засади наукового тлумачення військових кримінальних правопорушень з урахуванням процесів еволюціонування в часі й просторі. Усе більше наукових праць спираються на методологічний та теоретичний рівні дослідження, який являє собою, на думку науковців, ніби другий «поверх» наукового дослідження, на якому узагальнюються теоретичні постулати науки [43, С. 85]. Рефлексивність науково-теоретичного пізнання є наслідком характерної риси сучасної правової науки – її прогресуючої теоретизації, що являє собою нове наукове явище. Дійсно, сьогодні важко уявити собі наукове дослідження в галузі кримінального права, яке б не використовувало методологічних засад таких наук, як філософія, психологія, історія тощо. Як зауважив філософ Р. В. Павелків, «сучасна наука досягла такої стадії розвитку, коли її подальший рух потребує вpletіння саморефлексії у саму канву наукового дослідження» [43, С. 89]. Методологічний та теоретичний підходи не просто реорганізують наукове знання, не тільки є засобом наукового аналізу теорії, але й породжує нове знання. Рефлексія є «своєрідним засобом розвитку самого змісту знання, одним з важливих шляхів розробки теорії» [43, С. 92]. Справа тут у тім, що вихід за межі науки

кримінального права дає змогу оцінити кримінальні правопорушення у сфері військових кримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями дещо «відстороненим» поглядом, що, у свою чергу, надає можливість для використання більш потужних систем аргументації. Зміст правових метатеорій охоплює узагальнення проблематики приватних дисциплін, а також власної проблематики, що не зачіпається останніми й пов'язана з виконанням стратегічних, практичних, методологічних та загальнонаукових функцій. Методичному апарату метатеорії не властиві такі методи емпіричного пізнання, як експеримент і спостереження, які практично не можна застосувати при дослідженні військової протиправності особами з ряду цивільних осіб. Разом з тим широко застосовують методи порівняння, аналогії, типологізації, моделювання, формалізації, яких так не вистачає сучасній кримінальній науці. Згідно з визначення метатеорії, джерелами знання, на засадах якого вона виробляє узагальнювальні закономірності, типології, принципи, є зміст приватних дисциплін як фундаментальних наук, так і прикладних.

У вітчизняному науковому полі проблеми правової метатеорії майже не розроблені. Саме тому професор Ю. І. Ковалів зазначав, що «в юриспруденції питання про поняття її метатеорії взагалі не ставилося» [44, С. 23]. На його думку, у правознавстві теоретично не розроблений алгоритм (правила, процедура) метатеоретичних досліджень. І як результат, це погіршує якість робіт, призводить до неповноти метанаукового знання. Методологічному апарату правової метатеорії не притаманні такі методи емпіричного пізнання, як експеримент і спостереження, зате активно застосовуються методи порівняння, аналогії, типологізації, моделювання, формалізації.

Згідно з визначенням правової метатеорії, джерелом знань, на базі яких вона напрацьовує узагальнювальні закономірності, типології, принципи, є зміст приватних дисциплін, як фундаментальних наук, так і прикладних учень. Сама метатеорія характеризується тим, що в цілому вона виступає як теоретична система знань, яка містить як свої компоненти й емпіричний базис (систему наукових фактів), й абстрактно-теоретичні матеріали. А рівень розвитку науки

визначається не стільки кількістю та якістю зібраних емпіричних даних, скільки кількістю та якістю обґрунтованих значущих гіпотез, теорій, концепцій. Встановлення таких першозasad – одне з найцікавіших наукових завдань, які стоять перед наукою кримінального права, але разом з тим і найбільш складне. З методологічної точки зору складність у тому, щоб відшукати моністичний шлях вирішення цієї проблеми, відкрити й вказати на першопричину кримінальних правопорушень, що надало б можливість пояснити всю сукупність фактів, аналізуючи кожен з його складових. Але замало тільки проаналізувати отримані знання. Дослідження системи кримінальних правопорушень у сфері військових правопорушень проти несення військових потребує здійснення синтезу знань з метою застосування як у теоретичній, так і в практичній площині.

Видами такого синтезу є системний синтез «аспектного знання» – надає можливість диференціювати наукове знання про еволюцію наукового вчення про кримінальне правопорушення у військовій сфері як з позицій міжнародного кримінального права (гуманітарне права), так і національної кримінальної науки, виявити витoki, правову природу кримінального права, засади появи й мотивації, знову ж таки, оцінюючі етнографічні та правові звичаї, релігійні віросповідання тощо. З дещо забутого можна згадати свого часу дуже популярну теорію А. А. Фурмана, який пропонував здійснювати дослідження з трьох позицій: теологічної, метафізичної й позитивної [45, С. 33].

За теорією А. А. Фурмана, ряд наук розташовано так, що кожна з них користується законами всіх попередніх членів ряду, але не надає їм жодного закону в обмін [45, С. 34].

Системний синтез «поширення знання» забезпечує багатомірне розуміння складу кримінального правопорушення, його кваліфікації як у міжнародному кримінальному праві, так і в національному кримінальному законі, дає змогу виявити специфічні особливості, притаманні конкретному протиправному діянню (чи бездіяльності).

Системний синтез прогностичних знань забезпечує передбачення результатів теоретичної й практичної діяльності, зокрема прогнозування напрямів розвитку теоретичного вчення про військове правопорушення з позицій національного кримінального закону. Правові метатеорії мають особливі, тільки їм характерні функції, використання яких, на нашу думку, сприятиме більш глибокому дослідженню об'єктно-суб'єктних сторін кримінального правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), а саме: трансляційну – перенесення узагальненого знання з однієї приватної дисципліни в іншу з метою поглиблення конкретних знань та розкриття загальних фундаментальних закономірностей і принципів предметів, що вивчаються. При проведенні нашого дослідження ця методологія використана при аналізі поняття військового майна, статуту Збройних Сил щодо майна, видів військового майна через застосування напрацювань у різних науках.

На такій підставі варто визначати невід'ємними від кримінального законодавства норми «гуманітарного права», «ювенального», «екологічного», «транспортного» та іншого законодавств. Отже, невід'ємним є військово-кримінальне законодавство з позиції теорії права, оскільки в будь-якому випадку ці норми є «нормами тільки цього (тобто кримінального) законодавства» [46]. Тож це висловлювання підкреслює, що кримінальне право має міжгалузевий характер, тому що в нормативних приписах відображаються правові норми, які в більшості випадків є бланкетними, а відповідно, відсилають до нормативно-правових актів, які закріплені в наказах, постановках приписах військового законодавства тощо.

Згідно з твердженням М. І. Хавронюка, «для того, щоб зрозуміти, чи було посягання на порядок несення (проходження) саме військової служби, необхідно встановити, чи було покладено відповідними актами законодавства на військовослужбовця обов'язок діяти певним чином, або навпаки утриматися від певної поведінки» [47, С. 1119].

Проаналізоване дає підстави стверджувати, що кримінальне законодавство та військові кримінальні правопорушення співвідносяться між собою як ціле і його частина.

На сьогодні військові кримінальні правопорушення є складовою закону України про кримінальну відповідальність, а відповідно, не мають своїх предмета та методу правового регулювання. Тому, використовуючи формальну логіку, можна зробити висновок, що військові кримінальні правопорушення є лише підгалуззю або інститутом закону України про кримінальну відповідальність. Як зазначав О. Ф. Скакун, кожне законодавство має свої галузі, підгалузі, інститути та нормативні приписи [48, С. 314].

При цьому підгалуззю законодавства є укрупнений його інститут. Інститутом же законодавства в теорії права розуміють сукупність нормативних приписів галузі законодавства, що виражають зміст взаємозалежних правових норм, які регулюють певну групу (вид) суспільних відносин, а також суспільні відносини або їх елементи [48, С. 306-307, 316].

Проблемою інституту військового законодавства в Україні є те, що воно не виділено в окрему галузь права, як то Лісовий кодекс або Повітряний кодекс. Тож не можуть бути першочерговими нормативно-правові акти щодо закону. І також не може бути закон про кримінальну відповідальність основним військовим законодавством. Тож, на наш погляд, повинно бути розроблено «Військове законодавство», яке б містило всі основні нормативно-правові акти, які стосуються військової служби в єдиному документі. У такому варіанті як зараз наведене вище військове законодавства як сукупність правових норм, на наш погляд, є некоректним, оскільки правова норма є первинним елементом системи права, а в цьому випадку необхідно говорити про нормативний припис як первинний елемент системи законодавства, у якому відображається норма права. Поняття «право» та «законодавство», хоча тісно пов'язані між собою, але не є тотожними й співвідносяться як форма та зміст.

Тож В. П. Бодаєвський пропонує вживати термін «законодавство про кримінальну відповідальність щодо військових злочинів», оскільки він більш

повно відображає сутність і «невід'ємність» цієї підгалузі від кримінального законодавства, аніж «військово-кримінальне законодавство» [49, С. 160].

При написанні дисертації використано класичні методи пізнання, такі як: а) філософські, зокрема історизм як метод наукового пізнання, системний підхід, діалектичний метод тощо; б) загальнонаукові, що включають аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, класифікацію тощо; в) спеціально-наукові (конкретно-наукові) методи, що охоплюють формально-догматичний (юридичний), порівняльно-правовий, конкретно-соціологічний методи та ін.

Діалектичний (філософський) метод дає змогу простежити кримінально-правові явища в загальному зв'язку та розвитку, досліджуючи причинний зв'язок між наслідками й суспільно небезпечним діянням. Застосування діалектичного методу під час вивчення соціальних явищ сприяє вивченню їх розвитку у взаємозв'язку та взаємозалежності в конкретно-історичних умовах. Наприклад, за допомогою цього методу встановлюють зв'язок обставин, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення, з пропонованими заходами щодо їх усунення – виникає взаємозумовленість кримінально-правових і кримінологічних даних з кримінально-процесуальними засобами.

Порівняльно-правовий (компаративістський) метод дає змогу співвіднести інститути та норми різних етапів розвитку законодавства й галузей права, а також зіставити різні правові системи держав. Цей метод застосовують для порівняння вітчизняного кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого та іншого законодавства, що створює правові засади протидії протиправності. Так, нами під час аналізу генезису виникнення та розвитку, а надалі й зростання кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним заволодінням військовим майном, необхідно було зіставляти чинне законодавство та проєкти законів з погляду історичної мінливості й актуальності нових чинників у майбутньому кримінальному законодавстві, на підставі чого розробляють пропозиції та обґрунтовують необхідність таких змін.

Юридичний (догматичний) метод надає можливість досліджувати положення кримінального права завдяки їхньому тлумаченню, формулюванню

положень кримінального права, закону, а також виявити наявні суперечності та прогалини в кримінально-правовому регулюванні. Цей метод застосовують і в науці кримінального процесу, що вивчає зміст кримінального закону, який розкриває його конкретні особливості практичного застосування. За допомогою цього методу нами досліджені теоретичні проблеми боротьби з викраданням військового майна. Під час написання другого розділу дисертації, який присвячений складу кримінального правопорушення, розкрито склад декілько-об'єктного кримінального правопорушення й виявлено неузгодженості саме на теоретичному рівні, запропоновані зміни щодо цього кримінального правопорушення. Об'єктами кримінальної охорони, на думку автора, є право власності саме на держане майно та національна й громадська безпека.

Досліджено суб'єкт кримінального правопорушення, а саме військовослужбовця, який використовує своє службове становище для вчинення кримінального правопорушення, що збуджує бажання вчинити кримінальне правопорушення.

Соціологічний метод допомагає розглянути питання кримінального права з огляду на соціальні явища, наприклад, при призначенні покарання, декриміналізації та криміналізації кримінального правопорушення. З-поміж соціологічних методів при вивченні протиправності використовують різні види опитувань осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, їх рідних та близьких, населення (анкетування, бесіда, інтерв'ю); експертну оцінку для виявлення думки суддів, співробітників прокуратури та правоохоронних органів про стан та протидію протиправності; аналіз документів (документів первинної та вторинної статистики, кримінальних справ, обліково-профілактичних справ, справ оперативного обліку тощо); спостереження за злочинним середовищем та діяльністю органів кримінальної юстиції щодо протидії злочинності. Нами у підрозділі 3.1 розкрито призначення покарання, можливість звільнення від покарання військовослужбовців, які вчинили кримінальне правопорушення з використанням службового становища. Також за судовим вироком простежується схильність осіб до вчинення цих кримінальних правопорушень.

Статистичний метод застосовують у кримінології для характеристики кількісно-якісних показників протиправності (стану, структури, динаміки, шкоди). При цьому специфіка статистичних методів полягає в обмеженій можливості отримання з їх допомогою інформації про протиправність, оскільки кримінальна статистика оперує лише даними про зареєстровану злочинність, яка відображена в документах первинного обліку. Застосування цього методу під час дослідження проблем кримінально-процесуального права дає змогу виявити кількісну сторону, а іноді й сутність явищ. Наприклад, на основі статистичного методу досягають більш глибокого вивчення ефективності застосування кримінальних норм у слідчій та судовій практиці. Без застосування статистики неможлива оцінка результатів діяльності органів розслідування та судів. Проте статистичні дані, особливо під час проведення наукових досліджень, самі по собі недостатні для всебічно обґрунтованих висновків, вони потребують підтвердження додаткової інформації. Нами було проаналізовано кількісно-якісні показники, згідно з даними Офісу Генерального прокурора за 2018–2022 рр. щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень, обвинувальних вироків та справ, переданих до суду, вироків реєстру судових рішень та показники сайту Судової влади України. Ці дані надали можливість проаналізувати стан суспільної небезпечності, кількість вчинених кримінальних правопорушень та багато проблем, які виникають з часу вчинення кримінального правопорушення до винесення обвинувального вироку військовослужбовцю, який вчинив кримінальне правопорушення, пов'язане з незаконним заволодінням військовим майном.

У теорії оперативно-розшукової діяльності, наприклад, статистичні виміри, вибірки, порівняння та узагальнення систематично використовують для виявлення тенденцій і закономірностей у розвитку оперативної обстановки та своєчасного реагування відповідних оперативних підрозділів, а також для розробки кримінологічного прогнозу на певний період часу, особливо період військового стану.

Математичний метод застосовують при вивченні протиправності в кримінологічних дослідженнях або тих, які пов'язані з розрахунками показників. Так, у цій роботі він став у пригоді під час підрахунку даних і побудови діаграм, проте широкого застосування не набув. Це пояснюється тим, що злочинність, як будь-яке соціальне явище, не може бути описана та пояснена поза системою моральних оцінок та цінностей.

Все викладене підтверджує доцільність використання у нашій роботі чотирьох рівнів аналізу методології кримінально-правових наук: філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового, методико-технологічного. На наш погляд, це дасть змогу обґрунтувати проблему формування теоретико-методологічного інструментарію кримінально-правових наук. Концептуалізація сучасної методології доводить, що за нею закріплено функцію визначення стратегії наукового пізнання У зв'язку із цим найважливішою складовою кримінально-правових наук є виявлення та аналіз відповідних теоретико-методологічних підходів.

У Кримінальному кодексі є 20 розділів (Особлива частина), які охороняють права від вчинення суспільно небезчинних діянь, які пов'язані з несенням військової служби, але до об'єкта цього підрозділу належать не всі суспільні відносини, які охороняють несення військової служби, а лише ті, які безпосередньо пов'язані з військовим майном, які вчиняються військовослужбовцями. На наш погляд, це ст. 410–413 КК України. Ці статті мають стосунок до цих діянь, але об'єктом є суспільні відносини, які виникають з приводу протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, а предметом – норми чинного законодавства, які регламентують відповідальність за вчинення ст. 410 КК України при повторному, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотну шкоду [39]. Відповідно ч. 3 досліджена саме в період з 2014 до 24 лютого 2022 р. (період АТО (антитерористичної операції), що згодом перейшло в ООС (операція об'єднаних сил)) [50]. З 24 лютого 2022 р. Україна перебуває у воєнному стані, а відповідно, всі суспільно небезпечні діяння, які вчинені за цей

час відповідно до ст. 410 КК України військовослужбовцями з використанням службового становища, повинні кваліфікуватися за ч. 4 ст. 410 КК України, а саме «якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння».

Переходячи до розгляду та аналізу поняття викрадання за чинним КК України, варто зазначити, що поряд із достатньою розробленістю проблем кваліфікації викрадень у теорії та практиці кримінального права є ряд невіршених та спірних моментів щодо протиправного заволодіння військовим майном, яке вчиняється військовослужбовцями. Військове майно, щодо якого здійснюються викрадання військовослужбовцями з використанням свого службового становища, зокрема не вироблено чіткого визначення такого поняття, а також розуміння понять військового майна, військової службової особи, відмінностей від загального поняття службової особи, а також часу вчинення кримінального правопорушення, при цьому диспозиція сконструйована як усічено-формально-матеріальна. Тож цей підрозділ присвячено саме цим поняттям, які залишаються недослідженими.

Особливості правового режиму майна визначаються Конституцією України, Законами України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52] та «Про господарську діяльність у Збройних Силах України». Правовий режим майна досліджували такі вчені, як В. П. Бодаєвський, Ф. С. Бражник, С. І. Дячук, С. М. Корнєєв, В. М. Кудрявцев, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, О. І. Чистяков. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52], військове майно є державним майном, яке закріплено за закладами, військовими частинами, установами та організаціями Збройних Сил України. Водночас серед об'єктів управління державною власністю відсутній такий вид майна, як військовий, визначений у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [51].

Згідно зі ст. 3 «Правова основа військового обов'язку, військової служби, служби у військовому резерві» Закону України «Про військовий обов'язок і

військову службу», правовою основою військового обов'язку і військової служби є Конституція України, Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Закон України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому резерві та статусу військовослужбовців, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [51].

Наведемо такі засади.

По-перше, військовослужбовці мають особливий правовий статус, визначений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [51].

При цьому дбайливе ставлення військовослужбовця до військового майна та забезпечення його безпеки – одна з найважливіших вимог військової служби. Військові статuti, інструкції, посібники, постанови чітко регламентують порядок використання військового майна, вимагають від військовослужбовців дотримання обов'язків, які виключали б знищення, ушкодження, відчуження військового майна. Сукупність таких правил утворює порядок заощадження військового майна, на яке посягають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 410–415 КК України.

У ст. 11 зазначено такі обов'язки, які покладаються на військовослужбовців: «знати й утримувати в готовності до застосування закріплене озброєння, бойову та іншу техніку, берегти державне майно» [51], проте, здається, що берегти майно – це занадто скромне уточнення. Не зрозуміло, що законодавець має на увазі: тримати в охайності? Безпечно зберігати? Чи все ж таки утримання від незаконного викрадання, привласнення, вимагання?

По-друге, предмет протиправного посягання (військове майно та право на нього) також має особливе правове становище в силу того, що порядок його руху та обліку детально врегульовано специфічними нормативними актами.

У юридичній літературі військовим майном, крім зброї, боєприпасів та предметів військової техніки, прийнято визнавати всі матеріальні цінності, які перебувають у віданні Збройних Сил України, інших військ та військових формувань України.

При цьому законодавцем, за винятком зброї та боєприпасів, видам військового майна дефініцій не надано, не визначено їх специфіку, значення у забезпеченні боєздатності. При цьому існують нормативно-правові акти, які визначають перелік майна, яке належить до військового. Так, нормативною базою, яка регулює правовий режим військового майна, є: Закони України від 21 вересня 1999 р. «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52], від 3 березня 1998 р. «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності» [53], від 21 вересня 1999 р. «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [54], від 21 вересня 2000 р. «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спец. хімії» [55]; Постанова Верховної Ради України від 23 червня 1995 р. «Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі» [56]; Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1919 «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» [57], від 4 серпня 2000 р. № 1225 «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» [58], від 22 липня 1998 р. «Положення про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил у мирний час» [59], Указ Президента України від 12 грудня 2007 р. № 1209/2007 «Про додаткові заходи щодо підвищення боєздатності Збройних Сил України» тощо [60].

Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду з кримінальних справ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06 листопада 2009 р. № 10, предмет кримінального правопорушення є основоположним при кваліфікації, так при викраденні, заволодінні, привласненні, знищенні, пошкодженні та інших діяннях щодо певного майна,

предметів або засобів (наприклад, вогнепальна зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, радіоактивні матеріали тощо) відповідальність передбачено за статтями, які містяться в інших розділах Особливої частини Кримінального кодексу України, тож такі діяння мають кваліфікуватися за цими статтями й додаткової кваліфікації за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК не потребують [61].

Водночас поряд зі зброєю, боєприпасами та військовою технікою у веденні ЗСУ перебувають будівельні та земельні об'єкти, пально-мастильні матеріали, продовольство, речове, інженерне, хімічне, квартирне майно, кошти та інші матеріальні цінності. Більш детально нормативну базу щодо вказаного майна розглянуто в підрозділі 2.1.

По-третє, використання військовослужбовцям при вчиненні викрадення військового майна свого службового становища також посягає на військовий правопорядок через порушення нормального функціонування апарату військового управління та використання ним наданих законом повноважень над інтересах служби.

Крім того, посягання на військовий правопорядок та порядок збереження військового майна вкрай негативно позначається на боєготовності військ та військової безпеки держави.

У зв'язку із цим ми вважали б за доцільне не залишати без кримінально-правової оцінки посягання на ці факультативні об'єкти.

Для закриття поняття військового майна пропонуємо розглянути Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 19 лютого 2022 р. [52], відповідно до якого визначається правовий режим майна, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, і повноваження органів військового управління та посадових осіб щодо управління цим майном.

Так, згідно зі ст. 1 Закону, військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі – військові частини). До військового майна

належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [52].

Відповідно до ст. 3 Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 19 лютого 2022 р., військове майно закріплюється за військовими частинами Збройних Сил України на праві оперативного управління [52].

З моменту надходження майна до Збройних Сил України і закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України воно набуває статусу військового майна. Військові частини використовують закріплене за ними військове майно лише за його цільовим та функціональним призначенням. Облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [63].

Необхідно пам'ятати, що, відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» [64], майно, передане як хабар, не знайдене, безпідставно придбане, належить стягувати в дохід держави на підставі ст. 470 Цивільного кодексу України. При цьому варто враховувати офіційні дані Державного комітету статистики України про показники рівня інфляції і за необхідності відповідно збільшувати суму, яка підлягає стягненню [65].

При дослідженні понятійного апарату виявлено, що законодавець не чітко визначив час набуття правового режиму військового майна. Так, у Законі України «Про управління об'єктами державної власності» зазначено, що з часу, по-перше, надходження майна до Збройних Сил України [66] та, по-друге, закріпленням майна за військовою частиною. Відповідно до аналізованого статусу військового майна набувається з моменту закріплення його за військовою частиною, іншими словами, з моменту прийняття органом військового управління рішення про закріплення [67].

Ми погоджуємось з С. О. Івановим, що цей висновок хибний, оскільки саме Міноборони як центральний орган управління Збройних Сил України закріплює військове майно за військовими частинами на праві оперативного управління згідно із ч. 2 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [62, С. 45]. Тобто сам момент закріплення майна за військовою частиною визначає суб'єкта права оперативного управління зазначеним майном – надає майну характеру військового майна. Виявляється прогалина в законодавстві, тож варто внести виправлення до нього, а також доповнення щодо окремих видів майна. Необхідно також звернути увагу на питання правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, оскільки в ЦК України такі правові титули, як право господарського відання і право оперативного управління відсутні, а Закон України «Про власність», ч. 1 ст. 39 якого встановлювала, що майно, яке є державною власністю і закріплене за державною установою, що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, втратив чинність. Звичайно, може здатися, що це питання вирішується нормами ЦК України, де неодноразово вживається термін «право оперативного управління», але не варто забувати, що цей термін вживається щодо суб'єктів господарювання, а військові частини, заклади, установи та організації Збройних Сил України є суб'єктами господарювання лише в разі реєстрації їх у Збройних Силах як суб'єктів господарської діяльності [68].

Відповідно до аналізованого, військове майно – інші речі або сукупність речей згідно з поняттям «майно» у ЦК, а саме: а) гроші як у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства; б) цінні папери, майнові чи інші відчужувані права та обов'язки, що мають грошову оцінку (зокрема кредити); в) так звані основні фонди – будинки, споруди, устаткування та інше майно тривалого використання; г) оборотні засоби –

сировина, паливо, матеріали тощо; д) товари у складі майна, зокрема вироблена продукція (товарні запаси) [69].

Відповідно, військовим майном є державне майно, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями. Військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями ЗС та інших військових формувань на праві оперативного управління, а також може потрапити в їхню власність або розпорядження в результаті ведення ними господарської діяльності: виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, ведення підсобних господарств, отримання в оренду певних видів рухомого та нерухомого майна [69] тощо.

Важливим питанням є порівняння з правом власності. Право оперативного управління є похідним і має «обмежений характер», тому обсяг правомочностей військової частини щодо державного майна завжди буде меншим. Але ж якщо надати їй такі самі правомочності, як і державі, то це буде означати втрату державою можливості контролювати процеси щодо використання свого майна. Вважаємо, варто доповнити Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52] статтею про правові титули. Проведене нами дослідження правового режиму майна у Збройних Силах України свідчить про те, що законодавством досить докладно врегульовано відносини, які визначають: 1) формування майнової бази військових частин, установ, закладів; 2) структуру зазначеного майна; 3) правовий титул, на якому майно належить зазначеним суб'єктам. Проте існують проблеми подальшого вдосконалення законодавства, яке регулює правовий режим майна у Збройних Силах України.

Зокрема, важливою є криміналізація законодавцем норм кримінального закону, які передбачають протиправне заволодіння військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями.

Детальніше викрадання військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища можуть виступати відносини у сфері дотримання державної таємниці.

Безумовно, посягаючи на військовий правопорядок та порядок збереження військового майна, розглянуті викрадання, а точніше, дії щодо їх вчинення, перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з тими суспільно небезпечними наслідками, які завдаються факультативними ознаками об'єкта.

Відповідно до проведеного нами аналізу, сформулюємо визначення викрадання військового майна військовослужбовцям із використанням службового становища. Це вчинене з корисливою метою шляхом використання службового становища протиправне безоплатне вилучення та (або) обертання військового майна на користь винного або інших осіб, які спричинили заподіяння матеріальних збитків державі та (або) боєготовності військ та військової безпеки держави.

Викрадання військового майна з використанням службового становища доцільно вважати закінченим, якщо майно вилучено (або придбано право на майно) у вигляді використання військовослужбовцем службових повноважень щодо цього майна та винний має реальну можливість розпорядитися ним, тобто у нього відсутні до цього об'єктивні перешкоди.

Кримінально-правові науки зараз, згідно з номенклатурою наукових спеціальностей, представлені злиттям теорій кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, віктимології, кримінального процесу, криміналістики, а також експертною діяльністю, правозахисною діяльністю, правоохоронною діяльністю, оперативно-розшуковою діяльністю та прокурорським наглядом. Це й породило ряд цілком обґрунтованих питань, деякі з яких винесені для обговорення в нашій дисертації. Яка ж тепер має стати методологія кримінально-правових наук?

Жодне з досліджень не може обійтися без застосування певних методів – як загальнонаукових, так і спеціальних галузевих. Дослідницька діяльність, як і будь-яка інша, передбачає використання відповідних засобів. При цьому важливим є питання щодо того, наскільки свідомо до цього підходять вчені? Проблема в тому, що молоді вчені не завжди застосовують ті чи інші, необхідні для цілей їх досліджень, методи з розумінням їхньої сутності та потенціалу.

Методологія дослідження залежить від об'єкта та предмета пізнання. Таким чином, методологію необхідно розглядати в діалектичному взаємозв'язку з її предметом. При цьому «не можна заперечувати існуючий генетичний зв'язок між науками кримінально-правового блоку, що виявляється в рамках правозастосовної діяльності» [70, С. 76].

Новизна дослідження полягає в побудові та комплексному обґрунтуванні методології кваліфікації майнових кримінальних правопорушень, які вчиняють військовослужбовці з використанням службового становища. У своїй сукупності методологія представлена у вигляді системи наукових ідей, принципів та нормативних положень, що утворюють інноваційний компонент сучасної теорії кваліфікації кримінальних правопорушень.

У дисертації на методологічному рівні показано, що в плюралізмі методів пізнання кримінально-правових ситуацій за стандартами верховенства права та справедливого правосуддя важливе значення має герменевтично-феноменологічний підхід, а також запропонована автором багаторівнева систематизація принципів кваліфікації кримінальних правопорушень та правова технологія їх використання у процесі пізнання й оцінювання протиправного діяння.

Концептуальна ідея автора про плюралізм об'єктів кримінально-правової охорони військового майна від протиправного посягання в контексті їх правового змісту дає змогу по-новому розкрити оцінку та функціональну сутність цього відношення в процесі кваліфікації ст. 410 КК України.

Наука кримінального права формує сьогодні свої теоретичні засади наукового тлумачення військових кримінальних правопорушень з урахуванням процесів еволюціонування в часі й просторі. Усе більше наукових праць спираються на методологічний та теоретичний рівні дослідження, який являє собою, на думку науковців, ніби другий «поверх» наукового дослідження, на якому узагальнюються теоретичні постулати науки [71]. Рефлексивність науково-теоретичного пізнання є наслідком характерної риси сучасної правової науки – її прогресуючої теоретизації, що являє собою нове наукове явище.

Дійсно, сьогодні важко уявити собі наукове дослідження в галузі кримінального права, яке б не використовувало методологічних засад таких наук, як філософія, психологія, історія тощо. Як зауважив філософ Р. В. Павелків, «сучасна наука досягла такої стадії розвитку, коли її подальший рух потребує вплетіння саморефлексії у саму канву наукового дослідження» [72, С. 7]. Методологічний та теоретичний підходи не просто реорганізують наукове знання, не тільки є засобом наукового аналізу теорії, але й породжує нове знання. Рефлексія є «своєрідним засобом розвитку самого змісту знання, одним з важливих шляхів розробки теорії» [43, С. 92]. Справа тут у тім, що вихід за межі науки кримінального права дає змогу оцінити кримінальні правопорушення у сфері військових кримінальних правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями дещо «відстороненим» поглядом, що, у свою чергу, надає можливість для використання більш потужних систем аргументації. Зміст правових метатеорій охоплює узагальнення проблематики приватних дисциплін, а також власної проблематики, що не зачіпається останніми й пов'язана з виконанням стратегічних, практичних, методологічних та загальнонаукових функцій. Методичному апарату метатеорії не властиві такі методи емпіричного пізнання, як експеримент і спостереження, які практично не можна застосувати при дослідженні військової протиправності особами з ряду цивільних осіб. Разом з тим широко застосовують методи порівняння, аналогії, типологізації, моделювання, формалізації, яких так не вистачає сучасній кримінальній науці. Згідно з визначення метатеорії, джерелами знання, на засадах якого вона виробляє узагальнювальні закономірності, типології, принципи, є зміст приватних дисциплін як фундаментальних наук, так і прикладних.

У вітчизняному науковому полі проблеми правової метатеорії майже не розроблені. Саме тому професор Ю. І. Ковалів зазначав, що «в юриспруденції питання про поняття її метатеорії взагалі не ставилося» [44, С. 231]. На його думку, у правознавстві теоретично не розроблений алгоритм (правила, процедура) метатеоретичних досліджень. І як результат, це погіршує якість робіт, призводить до неповноти метанаукового знання. Методологічному

апарату правової метатеорії не притаманні такі методи емпіричного пізнання, як експеримент і спостереження, зате активно застосовуються методи порівняння, аналогії, типологізації, моделювання, формалізації.

Згідно з визначенням правової метатеорії, джерелом знань, на базі яких вона напрацьовує узагальнювальні закономірності, типології, принципи, є зміст приватних дисциплін, як фундаментальних наук, так і прикладних учень. Сама метатеорія характеризується тим, що в цілому вона виступає як теоретична система знань, яка містить як свої компоненти й емпіричний базис (систему наукових фактів), й абстрактно-теоретичні матеріали. А рівень розвитку науки визначається не стільки кількістю та якістю зібраних емпіричних даних, скільки кількістю та якістю обґрунтованих значущих гіпотез, теорій, концепцій. Встановлення таких першозasad – одне з найцікавіших наукових завдань, які стоять перед наукою кримінального права, але разом з тим і найбільш складне. З методологічної точки зору складність у тому, щоб відшукати моністичний шлях вирішення цієї проблеми, відкрити й вказати на першопричину кримінальних правопорушень, що надало б можливість пояснити всю сукупність фактів, аналізуючи кожен з його складових. Але замало тільки проаналізувати отримані знання. Дослідження системи кримінальних правопорушень у сфері військових правопорушень проти несення військових потребує здійснення синтезу знань з метою застосування як у теоретичній, так і в практичній площині.

Видами такого синтезу є системний синтез «аспектного знання» – надає можливість диференціювати наукове знання про еволюцію наукового вчення про кримінальне правопорушення у військовій сфері як з позицій міжнародного кримінального права (гуманітарне право), так і національної кримінальної науки, виявити витоки, правову природу кримінального права, засади появи й мотивації, знову ж таки, оцінюючі етнографічні та правові звичаї, релігійні віросповідання тощо. З дещо забутого можна згадати свого часу дуже популярну теорію А. А. Фурмана, який пропонував здійснювати дослідження з трьох позицій: теологічної, метафізичної й позитивної [45, С. 33].

За теорією А. А. Фурмана, ряд наук розташовано так, що кожна з них користується законами всіх попередніх членів ряду, але не надає їм жодного закону в обмін [45, С. 33].

Системний синтез «поширення знання» забезпечує багатомірне розуміння складу кримінального правопорушення, його кваліфікації як у міжнародному кримінальному праві, так і в національному кримінальному законі, дає змогу виявити специфічні особливості, притаманні конкретному протиправному діянню (чи бездіяльності).

Системний синтез прогностичних знань забезпечує передбачення результатів теоретичної й практичної діяльності, зокрема прогнозування напрямів розвитку теоретичного вчення про військове правопорушення з позицій національного кримінального закону. Правові метатеорії мають особливі, тільки їм характерні функції, використання яких, на нашу думку, сприятиме більш глибокому дослідженню об'єктно-суб'єктних сторін кримінального правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), а саме: трансляційну – перенесення узагальненого знання з однієї приватної дисципліни в іншу з метою поглиблення конкретних знань та розкриття загальних фундаментальних закономірностей і принципів предметів, що вивчаються. При проведенні нашого дослідження ця методологія використана при аналізі поняття військового майна, статуту Збройних Сил щодо майна, видів військового майна через застосування напрацювань у різних науках.

На такій підставі варто визначати невід'ємними від кримінального законодавства норми «гуманітарного права», «ювенального», «екологічного», «транспортного» та іншого законодавств. Отже, невід'ємним є військово-кримінальне законодавство з позиції теорії права, оскільки в будь-якому випадку ці норми є «нормами тільки цього (тобто кримінального) законодавства» [73, С. 876]. Тож це висловлювання підкреслює, що кримінальне право має міжгалузевий характер, тому що в нормативних приписах відображаються правові норми, які в більшості випадків є бланкетними, а відповідно, відсилають

до нормативно-правових актів, які закріплені в наказах, постановах приписах військового законодавства тощо.

Згідно з твердженням М. І. Хавронюка, «для того, щоб зрозуміти, чи було посягання на порядок несення (проходження) саме військової служби, необхідно встановити, чи було покладено відповідними актами законодавства на військовослужбовця обов'язок діяти певним чином, або навпаки утриматися від певної поведінки» [73, С. 1119].

Проаналізоване дає підстави стверджувати, що кримінальне законодавство та військові кримінальні правопорушення співвідносяться між собою як ціле і його частина.

На сьогодні військові кримінальні правопорушення є складовою закону України про кримінальну відповідальність, а відповідно, не мають своїх предмета та методу правового регулювання. Тому, використовуючи формальну логіку, можна зробити висновок, що військові кримінальні правопорушення є лише підгалуззю або інститутом закону України про кримінальну відповідальність. Як зазначав О. Ф. Скакун, кожне законодавство має свої галузі, підгалузі, інститути та нормативні приписи [74, С. 314].

При цьому підгалуззю законодавства є укрупнений його інститут. Інститутом же законодавства в теорії права розуміють сукупність нормативних приписів галузі законодавства, що виражають зміст взаємозалежних правових норм, які регулюють певну групу (вид) суспільних відносин, а також суспільні відносини або їх елементи [74, С. 306-307, 316].

Проблемою інституту військового законодавства в Україні є те, що воно не виділено в окрему галузь права, як то Лісовий кодекс або Повітряний кодекс. Тож не можуть бути першочерговими нормативно-правові акти щодо закону. І також не може бути закон про кримінальну відповідальність основним військовим законодавством. Тож, на наш погляд, повинно бути розроблено «Військове законодавство», яке б містило всі основні нормативно-правові акти, які стосуються військової служби в єдиному документі. У такому варіанті як зараз наведене вище військове законодавства як сукупність правових норм, на

наш погляд, є некоректним, оскільки правова норма є первинним елементом системи права, а в цьому випадку необхідно говорити про нормативний припис як первинний елемент системи законодавства, у якому відображається норма права. Поняття «право» та «законодавство», хоча тісно пов'язані між собою, але не є тотожними й співвідносяться як форма та зміст.

Тож В. П. Бодаєвський пропонує вживати термін «законодавство про кримінальну відповідальність щодо військових злочинів», оскільки він більш повно відображає сутність і «невід'ємність» цієї підгалузі від кримінального законодавства, аніж «військово-кримінальне законодавство» [49, р. 160].

При написанні дисертації використано класичні методи пізнання, такі як: а) філософські, зокрема історизм як метод наукового пізнання, системний підхід, діалектичний метод тощо; б) загальнонаукові, що включають аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, класифікацію тощо; в) спеціально-наукові (конкретно-наукові) методи, що охоплюють формально-догматичний (юридичний), порівняльно-правовий, конкретно-соціологічний методи та ін.

Діалектичний (філософський) метод дає змогу простежити кримінально-правові явища в загальному зв'язку та розвитку, досліджуючи причинний зв'язок між наслідками й суспільно небезпечним діянням. Застосування діалектичного методу під час вивчення соціальних явищ сприяє вивченню їх розвитку у взаємозв'язку та взаємозалежності в конкретно-історичних умовах. Наприклад, за допомогою цього методу встановлюють зв'язок обставин, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення, з пропонованими заходами щодо їх усунення – виникає взаємозумовленість кримінально-правових і кримінологічних даних з кримінально-процесуальними засобами.

Порівняльно-правовий (компаративістський) метод дає змогу співвіднести інститути та норми різних етапів розвитку законодавства й галузей права, а також зіставити різні правові системи держав. Цей метод застосовують для порівняння вітчизняного кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого та іншого законодавства, що створює правові засади протидії протиправності. Так, нами під час аналізу генезису виникнення та

розвитку, а надалі й зростання кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним заволодінням військовим майном, необхідно було зіставляти чинне законодавство та проєкти законів з погляду історичної мінливості й актуальності нових чинників у майбутньому кримінальному законодавстві, на підставі чого розробляють пропозиції та обґрунтовують необхідність таких змін.

Юридичний (догматичний) метод надає можливість досліджувати положення кримінального права завдяки їхньому тлумаченню, формулюванню положень кримінального права, закону, а також виявити наявні суперечності та прогалини в кримінально-правовому регулюванні. Цей метод застосовують і в науці кримінального процесу, що вивчає зміст кримінального закону, який розкриває його конкретні особливості практичного застосування. За допомогою цього методу нами досліджені теоретичні проблеми боротьби з викраданням військового майна. Під час написання другого розділу дисертації, який присвячений складу кримінального правопорушення, розкрито склад декілько-об'єктного кримінального правопорушення й виявлено неузгодженості саме на теоретичному рівні, запропоновані зміни щодо цього кримінального правопорушення.

Досліджено суб'єкт кримінального правопорушення, а саме військовослужбовця, який використовує своє службове становище для вчинення кримінального правопорушення, що збуджує бажання вчинити кримінальне правопорушення.

Соціологічний метод допомагає розглянути питання кримінального права з огляду на соціальні явища, наприклад, при призначенні покарання, декриміналізації та криміналізації кримінального правопорушення. З-поміж соціологічних методів при вивченні протиправності використовують різні види опитувань осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, їх рідних та близьких, населення (анкетування, бесіда, інтерв'ю); експертну оцінку для виявлення думки суддів, співробітників прокуратури та правоохоронних органів про стан та протидію протиправності; аналіз документів (документів первинної та вторинної статистики, кримінальних справ, обліково-профілактичних справ,

справ оперативного обліку тощо); спостереження за злочинним середовищем та діяльністю органів кримінальної юстиції щодо протидії злочинності. Нами у підрозділі 3.1 розкрито призначення покарання, можливість звільнення від покарання військовослужбовців, які вчинили кримінальне правопорушення з використанням службового становища. Також за судовим вироком простежується схильність осіб до вчинення цих кримінальних правопорушень.

Статистичний метод застосовують у кримінології для характеристики кількісно-якісних показників протиправності (стану, структури, динаміки, шкоди). При цьому специфіка статистичних методів полягає в обмеженій можливості отримання з їх допомогою інформації про протиправність, оскільки кримінальна статистика оперує лише даними про зареєстровану злочинність, яка відображена в документах первинного обліку. Застосування цього методу під час дослідження проблем кримінально-процесуального права дає змогу виявити кількісну сторону, а іноді й сутність явищ. Наприклад, на основі статистичного методу досягають більш глибокого вивчення ефективності застосування кримінальних норм у слідчій та судовій практиці. Без застосування статистики неможлива оцінка результатів діяльності органів розслідування та судів. Проте статистичні дані, особливо під час проведення наукових досліджень, самі по собі недостатні для всебічно обґрунтованих висновків, вони потребують підтвердження додаткової інформації. Нами було проаналізовано кількісно-якісні показники, згідно з даними Офісу Генерального прокурора за 2018–2022 рр. щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень, обвинувальних вироків та справ, переданих до суду, вироків реєстру судових рішень та показники сайту Судової влади України. Ці дані надали можливість проаналізувати стан суспільної небезпечності, кількість вчинених кримінальних правопорушень та багато проблем, які виникають з часу вчинення кримінального правопорушення до винесення обвинувального вироку військовослужбовцю, який вчинив кримінальне правопорушення, пов'язане з незаконним заволодінням військовим майном.

У теорії оперативно-розшукової діяльності, наприклад, статистичні виміри, вибірки, порівняння та узагальнення систематично використовують для виявлення тенденцій і закономірностей у розвитку оперативної обстановки та своєчасного реагування відповідних оперативних підрозділів, а також для розробки кримінологічного прогнозу на певний період часу, особливо період військового стану.

Математичний метод застосовують при вивченні протиправності в кримінологічних дослідженнях або тих, які пов'язані з розрахунками показників. Так, у цій роботі він став у пригоді під час підрахунку даних і побудови діаграм, проте широкого застосування не набув. Це пояснюється тим, що злочинність, як будь-яке соціальне явище, не може бути описана та пояснена поза системою моральних оцінок та цінностей.

Все викладене підтверджує доцільність використання у нашій роботі чотирьох рівнів аналізу методології кримінально-правових наук: філософського, загальнонаукового, конкретно-наукового, методико-технологічного. На наш погляд, це дасть змогу обґрунтувати проблему формування теоретико-методологічного інструментарію кримінально-правових наук. Концептуалізація сучасної методології доводить, що за нею закріплено функцію визначення стратегії наукового пізнання У зв'язку із цим найважливішою складовою кримінально-правових наук є виявлення та аналіз відповідних теоретико-методологічних підходів.

У Кримінальному кодексі є 20 розділів (Особлива частина), які охороняють права від вчинення суспільно небезчинних діянь, які пов'язані з несенням військової служби, але до об'єкта цього підрозділу належать не всі суспільні відносини, які охороняють несення військової служби, а лише ті, які безпосередньо пов'язані з військовим майном, які вчиняються військовослужбовцями. На наш погляд, це ст. 410–413 КК України. Ці статті мають стосунок до цих діянь, але об'єктом є суспільні відносини, які виникають з приводу протиправного посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, а предметом – норми чинного законодавства, які

регламентують відповідальність за вчинення ст. 410 КК України при повторному, або за попередньою змовою групою осіб, або такі, що заподіяли істотну шкоду [39]. Відповідно ч. 3 досліджена саме в період з 2014 до 24 лютого 2022 р. (період АТО (антитерористичної операції), що згодом перейшло в ООС (операція об'єднаних сил)) [51]. З 24 лютого 2022 р. Україна перебуває у воєнному стані, а відповідно, всі суспільно небезпечні діяння, які вчинені за цей час відповідно до ст. 410 КК України військовослужбовцями з використанням службового становища, повинні кваліфікуватися за ч. 4 ст. 410 КК України, а саме «якщо вони вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці, розбій з метою заволодіння» [39].

Переходячи до розгляду та аналізу поняття викрадання за чинним КК України, варто зазначити, що поряд із достатньою розробленістю проблем кваліфікації викрадень у теорії та практиці кримінального права є ряд невіршених та спірних моментів щодо протиправного заволодіння військовим майном, яке вчиняється військовослужбовцями. Військове майно, щодо якого здійснюються викрадання військовослужбовцями з використанням свого службового становища, зокрема не вироблено чіткого визначення такого поняття, а також розуміння понять військового майна, військової службової особи, відмінностей від загального поняття службової особи, а також часу вчинення кримінального правопорушення, при цьому диспозиція сконструйована як усічено-формально-матеріальна. Тож цей підрозділ присвячено саме цим поняттям, які залишаються недослідженими.

Особливості правового режиму майна визначаються Конституцією України [75], Законами України «Про оборону України» [76], «Про Збройні Сили України» [77], «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52] та «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [54]. Правовий режим майна досліджували такі вчені, як В. П. Бодаєвський, Ф. С. Бражник, С. І. Дячук, С. М. Корнєєв, В. М. Кудрявцев, М. І. Мельник, М. І. Хавронюк, О. І. Чистяков. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52], військове майно є державним майном, яке

закріплено за закладами, військовими частинами, установами та організаціями Збройних Сил України. Водночас серед об'єктів управління державною власністю відсутній такий вид майна, як військовий, визначений у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [57].

Згідно зі ст. 3 «Правова основа військового обов'язку, військової служби, служби у військовому резерві» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [51], правовою основою військового обов'язку і військової служби є Конституція України [75], Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [51], Закон України «Про оборону України» [76], «Про Збройні Сили України» [77], «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію» [78], інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому резерві та статусу військовослужбовців, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [50].

Наведемо такі засади.

По-перше, військовослужбовці мають особливий правовий статус, визначений Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [51].

При цьому дбайливе ставлення військовослужбовця до військового майна та забезпечення його безпеки – одна з найважливіших вимог військової служби. Військові статuti, інструкції, посібники, постанови чітко регламентують порядок використання військового майна, вимагають від військовослужбовців дотримання обов'язків, які виключали б знищення, ушкодження, відчуження військового майна. Сукупність таких правил утворює порядок заощадження військового майна, на яке посягають кримінальні правопорушення, передбачені ст. 410–415 КК України.

У ст. 11 зазначено такі обов'язки, які покладаються на військовослужбовців: «знати й утримувати в готовності до застосування

закріплене озброєння, бойову та іншу техніку, берегти державне майно» [52], проте, здається, що берегти майно – це занадто скромне уточнення. Не зрозуміло, що законодавець має на увазі: тримати в охайності? Безпечно зберігати? Чи все ж таки утримання від незаконного викрадання, привласнення, вимагання?

По-друге, предмет протиправного посягання (військове майно та право на нього) також має особливе правове становище в силу того, що порядок його руху та обліку детально врегульовано специфічними нормативними актами [79, С 98].

У юридичній літературі військовим майном, крім зброї, боєприпасів та предметів військової техніки, прийнято визнавати всі матеріальні цінності, які перебувають у віданні Збройних Сил України, інших військ та військових формувань України.

При цьому законодавцем, за винятком зброї та боєприпасів, видам військового майна дефініцій не надано, не визначено їх специфіку, значення у забезпеченні боєздатності. При цьому існують нормативно-правові акти, які визначають перелік майна, яке належить до військового. Так, нормативною базою, яка регулює правовий режим військового майна, є: Закони України від 21 вересня 1999 р. «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52], від 3 березня 1998 р. «Про передачу об'єктів права державної та комунальної власності», від 21 вересня 1999 р. «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [54], від 21 вересня 2000 р. «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спец. хімії» [55]; Постанова Верховної Ради України від 23 червня 1995 р. «Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі» [56]; Постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 р. № 1919 «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» [54], від 4 серпня 2000 р. № 1225 «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» [55], від 22 липня 1998 р. «Положення про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил у мирний час»; Указ Президента України від

12 грудня 2007 р. № 1209/2007 «Про додаткові заходи щодо підвищення боєздатності Збройних Сил України» тощо [80].

Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду з кримінальних справ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06 листопада 2009 р. № 10, предмет кримінального правопорушення є основоположним при кваліфікації, так при викраденні, заволодінні, привласненні, знищенні, пошкодженні та інших діяннях щодо певного майна, предметів або засобів (наприклад, вогнепальна зброя, наркотичні засоби, психотропні речовини, прекурсори, радіоактивні матеріали тощо) відповідальність передбачено за статтями, які містяться в інших розділах Особливої частини Кримінального кодексу України, тож такі діяння мають кваліфікуватися за цими статтями й додаткової кваліфікації за відповідними статтями розділу VI Особливої частини КК не потребують [80].

Водночас поряд зі зброєю, боєприпасами та військовою технікою у веденні ЗСУ перебувають будівельні та земельні об'єкти, пально-мастильні матеріали, продовольство, речове, інженерне, хімічне, квартирне майно, кошти та інші матеріальні цінності. Більш детально нормативну базу щодо вказаного майна розглянуто в підрозділі 2.1.

По-третє, використання військовослужбовцям при вчиненні викрадення військового майна свого службового становища також посягає на військовий правопорядок через порушення нормального функціонування апарату військового управління та використання ним наданих законом повноважень над інтересах служби.

Крім того, посягання на військовий правопорядок та порядок збереження військового майна вкрай негативно позначається на боєготовності військ та військової безпеки держави.

У зв'язку із цим ми вважали б за доцільне не залишати без кримінально-правової оцінки посягання на ці факультативні об'єкти.

Для закриття поняття військового майна пропонуємо розглянути Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 19 лютого

2022 р. [52], відповідно до якого визначається правовий режим майна, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, і повноваження органів військового управління та посадових осіб щодо управління цим майном.

Так, згідно зі ст. 1 Закону, військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (далі – військові частини). До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове [52], культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [52].

Відповідно до ст. 3 Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 19 лютого 2022 р., військове майно закріплюється за військовими частинами Збройних Сил України на праві оперативного управління [52].

З моменту надходження майна до Збройних Сил України і закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України воно набуває статусу військового майна. Військові частини використовують закріплене за ними військове майно лише за його цільовим та функціональним призначенням. Облік, інвентаризація, зберігання, списання, використання та передача військового майна здійснюються у спеціальному порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [56].

Необхідно пам'ятати, що, відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво» [56], майно, передане як хабар, не знайдене, безпідставно придбане, належить стягувати в дохід держави на підставі ст. 470 Цивільного кодексу України. При цьому варто враховувати офіційні дані Державного комітету статистики України про показники рівня інфляції і за необхідності відповідно збільшувати суму, яка підлягає стягненню [57].

При дослідженні понятійного апарату виявлено, що законодавець не чітко визначив час набуття правового режиму військового майна. Так, у Законі України «Про управління об'єктами державної власності» зазначено, що з часу, по-перше, надходження майна до Збройних Сил України [54] та, по-друге, закріпленням майна за військовою частиною. Відповідно до аналізованого статусу військового майна набувається з моменту закріплення його за військовою частиною, іншими словами, з моменту прийняття органом військового управління рішення про закріплення [58].

Ми погоджуємось з С. О. Івановим, що цей висновок хибний, оскільки саме Міноборони як центральний орган управління Збройних Сил України закріплює військове майно за військовими частинами на праві оперативного управління згідно із ч. 2 ст. 3 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52]. Тобто сам момент закріплення майна за військовою частиною визначає суб'єкта права оперативного управління зазначеним майном – надає майну характеру військового майна. Виявляється прогалина в законодавстві, тож варто внести виправлення до нього, а також доповнення щодо окремих видів майна. Необхідно також звернути увагу на питання правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, оскільки в ЦК України такі правові титули, як право господарського відання і право оперативного управління відсутні, а Закон України «Про власність», ч. 1 ст. 39 якого встановлювала, що майно, яке є державною власністю і закріплене за державною установою, що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, втратив чинність. Звичайно, може здатися, що це питання вирішується нормами ГК України, де неодноразово вживається термін «право оперативного управління», але не варто забувати, що цей термін вживається щодо суб'єктів господарювання, а військові частини, заклади, установи та організації Збройних Сил України є суб'єктами господарювання лише в разі реєстрації їх у Збройних Силах як суб'єктів господарської діяльності [60].

Відповідно до аналізованого, військове майно – інші речі або сукупність речей згідно з поняттям «майно» у ЦК, а саме: а) гроші як у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства; б) цінні папери, майнові чи інші відчужувані права та обов'язки, що мають грошову оцінку (зокрема кредити); в) так звані основні фонди – будинки, споруди, устаткування та інше майно тривалого використання; г) оборотні засоби – сировина, паливо, матеріали тощо; д) товари у складі майна, зокрема вироблена продукція (товарні запаси).

Відповідно, військовим майном є державне майно, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями. Військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями ЗС та інших військових формувань на праві оперативного управління, а також може потрапити в їхню власність або розпорядження в результаті ведення ними господарської діяльності: виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, ведення підсобних господарств, отримання в оренду певних видів рухомого та нерухомого майна [61] тощо.

Важливим питанням є порівняння з правом власності. Право оперативного управління є похідним і має «обмежений характер», тому обсяг правомочностей військової частини щодо державного майна завжди буде меншим. Але ж якщо надати їй такі самі правомочності, як і державі, то це буде означати втрату державою можливості контролювати процеси щодо використання свого майна. Вважаємо, варто доповнити Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52] статтею про правові титули. Проведене нами дослідження правового режиму майна у Збройних Силах України свідчить про те, що законодавством досить докладно врегульовано відносини, які визначають: 1) формування майнової бази військових частин, установ, закладів; 2) структуру зазначеного майна; 3) правовий титул, на якому майно належить зазначеним суб'єктам. Проте існують проблеми подальшого вдосконалення законодавства, яке регулює правовий режим майна у Збройних Силах України [52].

Зокрема, важливою є криміналізація законодавцем норм кримінального закону, які передбачають протиправне заволодіння військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями.

Детальніше викрадання військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища можуть виступати відносини у сфері дотримання державної таємниці.

Безумовно, посягаючи на військовий правопорядок та порядок збереження військового майна, розглянуті викрадання, а точніше, дії щодо їх вчинення, перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з тими суспільно небезпечними наслідками, які завдаються факультативними ознаками об'єкта.

Відповідно до проведеного нами аналізу, сформулюємо визначення викрадання військового майна військовослужбовцям із використанням службового становища. Це вчинене з корисливою метою шляхом використання службового становища протиправне безоплатне вилучення та (або) обертання військового майна на користь винного або інших осіб, які спричинили заподіяння матеріальних збитків державі та (або) боєготовності військ та військової безпеки держави.

Викрадання військового майна з використанням службового становища доцільно вважати закінченим, якщо майно вилучено (або придбано право на майно) у вигляді використання військовослужбовцем службових повноважень щодо цього майна та винний має реальну можливість розпорядитися ним, тобто у нього відсутні до цього об'єктивні перешкоди.

Висновки до розділу 1

Доведено, що у законодавстві України дорадянського та радянського періодів були досить чітко визначені поняття окремих видів розкрадань (крадіжка, шахрайство, привласнення, розтрата тощо), хоча при цьому не існувало загального (універсального) поняття розкрадання. Законодавство

України цього періоду спрямовано переважно на захист державного (у тому числі військового) майна.

Вироблено спеціальні правові норми, що встановлюють підвищену відповідальність посадових осіб за вчинення викрадень з використанням свого службового становища.

Зазначено, що у кримінальному праві існували спеціальні кримінально-правові норми, що встановлювали відповідальність військовослужбовців (зокрема військових посадових осіб) з урахуванням їхнього особливого статусу.

Набуття незалежності України вплинуло на зміну чинного на той час законодавства. Проте законодавець уникає в кримінальному законодавстві використання терміна «розкрадання», намагаючись уточнювати спосіб вчинення кримінального правопорушення, на відміну від КК 1960 р., що, на наш погляд, дещо ускладнює притягнення до відповідальності розкрадачів, при обов'язковому уточненні способу вчинення вказаного діяння, а саме: викрадання, привласнення, вимагання, шахрайство, при цьому санкція однакова, чи повинно бути вказано саме спосіб вчинення – залишається дискусійним питанням.

Розроблення нового проекту КК має позитивно вплинути на притягнення винних до кримінальної відповідальності за майнові кримінальні правопорушення, які вчинюються військовослужбовцями з використанням службових обов'язків.

Підкреслюючи відсутність у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» такого виду майна, як військовий, запропоновано доповнити Закон України «Про управління об'єктами державної власності», а саме: ч. 2 ст. 3 абзацом третім такого змісту: «Специфічна особливість управління майном, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, визначається Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52].

При дослідженні понятійного апарату виявлено, що законодавець нечітко визначив час набуття правового режиму військового майна, і момент закріплення

майна за військовою частиною визначає суб'єкт права оперативного управління зазначеним майном – надає майну характеру військового майна. При цьому не надає статуси окремим видам майна. Тобто необхідно також звернути увагу на питання правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України.

За аналогією до Закону України «Про власність», який втратив чинність, ч. 1 ст. 39 варто встановити, що майно, яке є державною власністю й закріплене за державною установою, що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, і відповідно обґрунтовано доцільність доповнення Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» статтею про правові титули [52].

Підкреслено, що законодавець дуже вдало регулює режим військового майна: формування майнової бази військових частин, установ, закладів; структура військового майна; правові титули. Але потребують вдосконалення законодавство, яке регулює правовий режим майна у Збройних Силах України [52].

Функції, які належать військовій службовій особі, можуть виражатися як у безпосередній наявності повноважень щодо розпорядження військовим майном, так і у віддачі відповідно до службового становища наказів на розпорядження ним (майном) підлеглим особам.

Запропоновано визначити службову особу як таку, що має всі ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, яка перебуває на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних або муніципальних установах, Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях, комерційних чи інших організаціях незалежно від форми власності, виконує покладені на неї обов'язки по службі за грошову винагороду, що виплачується за рахунок коштів бюджету, бюджету відповідних органу, установи, військового формування, організації, а також власника організації та індивідуального підприємця.

Сучасне кримінальне законодавство в питаннях кваліфікації вчинених військовослужбовцями викрадень не враховує специфіки військового майна в забезпеченні військової безпеки держави та її постійної бойової готовності.

Кваліфікуюча ознака «службова особа з використанням службового становища» недосконала й викликає складності в застосуванні, оскільки в законі немає чіткого визначення використання свого службового становища, не відображено специфіку цього поняття стосовно військовослужбовця.

**РОЗДІЛ 2 КРИМІНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ВИКРАДЕННЯ,
ПРИВЛАСНЕННЯ, ВИМАГАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ЗБРОЇ,
БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО ІНШИХ БОЙОВИХ
РЕЧОВИН, ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА,
А ТАКОЖ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА
АБО ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

**2.1. Об'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень,
пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням
військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших
бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи
іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства
або зловживання службовим становищем**

Для досягнення мети дисертаційної роботи в цьому підрозділі необхідно дати кримінально-правову характеристику протиправному заволодінню військовим майном, яке вчиняється військовослужбовцями з використанням службового становища.

Визначаючи особливості об'єкта кримінального правопорушення, слід вирішити питання про доцільність кримінально-правового оцінювання зазіхань військовослужбовців під час вчинення протиправного викрадення військового майна з використанням службового становища та додаткові (факультативні) об'єкти, акцентуючи на забезпеченні військової безпеки держави.

Необхідно дослідити специфічний предмет викрадення – військове майно (або право на нього), проаналізувати співвідношення об'єкта та предмета протиправного посягання.

Під час аналізу об'єктивної сторони, крім обов'язкових ознак названих викрадень, слід детально дослідити способи їх вчинення та визначити критерії

кваліфікації цих протиправних заволодінь залежно від виду військового майна та за ознакою використання службового становища.

Розглядаючи суб'єкта та суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, необхідно вказати їх специфіку стосовно військовослужбовців, проаналізувати такі спеціальні правила, як перебування особи на військовій службі, виробити загальне поняття суб'єкта викрадення військового майна з використанням службового становища.

З огляду на те, що розкриття особливостей використання військовослужбовцем свого посадового чи службового становища є однією з основних цілей цієї роботи, ми вважаємо за потрібне позначити коло кримінально-правових норм, які містять ці поняття.

Тож, згідно з чиним законодавством, до таких норм належать: ст. 185–191 КК України, ст. 364 КК України, ст. 263 КК України, ст. 308 КК України, ст. 289 КК України.

Проблемам кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із викраденням, привласненням, вимаганням та іншим протиправним посяганням на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, присвятив свою дисертаційну роботу В. П. Бодаєвський. Інші вітчизняні науковці, які досліджували кримінальні правопорушення у військовій сфері, зокрема С. І. Дячук, В. І. Касинюк, В. Я. Конопельський, М. Й. Коржанський, В. А. Клименко, М. І. Панов, М. І. Хавранюк, С. О. Харитонов, І. О. Харь, О. А. Чуваков. Питання військової протиправності вивчали Х. М. Ахметшин, М. І. Бажанов, В. О. Бугаєв, М. І. Карпенко, Д. І. Крупко, М. І. Мельник, В. О. Новроцьків, М. М. Сенько, В. В. Сташис, М. С. Туркот, О. О. Шкута.

Однак сучасних досліджень, присвячених аналізу в умовах воєнного стану сучасних способів маскуванню та приховуванню таких злочинів на тлі виконання положень нової редакції Воєнної доктрини України та низки нормативно-правових актів щодо реформування Збройних Сил України, поки що немає [57].

Розглядаючи викрадення військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища та вирішуючи питання правильної кваліфікації таких кримінальних правопорушень, зупинимося більш детально на аналізі способів їх вчинення – «Шахрайство» та «Привласнення шляхом зловживання військовим службовим становищем», оскільки саме вони є найбільш поширеними при вчиненні злочинів, які охоплює ст. 410 КК України.

Розглядаючи об'єкт цих кримінальних правопорушень та дотримуючись концепції його розуміння як суспільних відносин, слід також звернути увагу на інші точки зору, згідно з якими, під об'єктом кримінальних правопорушень розуміють правову норму (А. А. Піонтковський) [81], продуктивні сили суспільства, правове благо (правоохоронний інтерес) [82].

Дотримуємось точки зору, що під загальним об'єктом викрадення та розтрати військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища слід розуміти загалом суспільні відносини, охоронювані кримінальним правом, а під видовим, відповідно, – відносини сфери економіки (відносини власності та господарські).

М. І. Хавронюк визначає, що об'єктами ст. 410 КК України є: порядок несення служби, яку законодавцем віднесено до військової служби, і право власності; крім того, це додатково стосується посягання на здоров'я населення, на громадську безпеку, безпеку руху та експлуатації транспорту та на авторитет органів державної влади [83, С. 46]. Тому незаконне викрадення військового майна не потрібно додатково кваліфікувати за ст. 185–187, 189–191, а також за ст. 262, 278, 289, 308, 312, 313, 357 – в усіх тих випадках, коли до предметів військового майна віднесено вогнепальну зброю, боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні матеріали. Крім того, включено залізничний рухомий склад, повітряні, морські, річкові судна, транспортні засоби, наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, обладнання, призначене для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів [39], документи, штампи, печатки. До факультативного додаткового об'єкта кримінальних правопорушень належать життя чи здоров'я

особи, нормальний порядок здійснення службової діяльності. Під цією ознакою заподіяння певного ступеня шкоди нормальному порядку здійснення службової діяльності (у випадку вчинення відповідного діяння військовою службовою особою зі зловживанням службовим становищем) та життю чи здоров'ю особи (у випадку вчинення розбою з метою викрадання військовим майном) охоплюються ч. 2 або ч. 4 ст. 410 і не потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями КК, зокрема за ст. 121, 122, 125, 129, 364, 42 [83, С. 46]. Такої самої точки зору дотримуються і М. Й. Коржанський та В. А. Клименко.

М. І. Карпенко під родовим об'єктом військових кримінальних правопорушень розуміє відносини з охорони встановленого чинними законами та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби [84, С. 345].

М. М. Сенько зараховує родовий об'єкт військової протиправності до суспільних відносин, які виникають зі встановленого законодавством порядку несення та проходження військової служби [85, С. 9].

М. С. Туркот стверджує, що до об'єкта вказаних кримінальних правопорушень зараховують суспільні відносини, які виникають у зв'язку з регулюванням порядку проходження або(та) несення військової служби із забезпеченням військової безпеки держави [86, С. 9].

М. І. Панов безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення вважає право на власність, а саме на військове майно, а також установлений порядок зберігання військового майна, який накладає обов'язок на кожного військовослужбовця дбайливо зберігати зброю, техніку, бойові припаси та інше військове майно, правильно користуватися ними, обслуговувати їх та експлуатувати, охороняти від псування, втрати, знищення та пошкодження. Додатковим факультативним об'єктом у різних кримінальних правопорушеннях є життя і здоров'я, воля, честь і гідність людини, громадська безпека. Предметом цих кримінальних правопорушень є різноманітне військове майно. Військове майно взагалі – це державне майно, закрплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями. До військового майна належать

будинки, споруди, передавальна пристрої, все види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильна матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо. Військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України та інших військових формувань на праві оперативного управління, а також може потрапити в їх власність або розпорядження в результаті ведення ними господарської діяльності: виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, ведення підсобних господарств, отримання в оренду певних видів рухомого та нерухомого майна [87, С. 67]. Погоджується з цією точкою зору С. О. Харитонов.

В. О. Бугаєв вважає родовим об'єктом встановлений законодавством України порядок несення військової служби (військовий правопорядок), який є сукупністю суспільних відносин, що виникають у процесі життя і діяльності військ та сил флоту [88, С. 9-10].

Проаналізувавши родовий об'єкт, переходимо до безпосереднього об'єкта, який досліджували видатні науковці, що аналізували військові кримінальні правопорушення відносно охорони майна.

В. П. Бодаєвський, який у своїй дисертаційній роботі зосередився на ст. 410, визначає безпосередній об'єкт як суспільні відносини, що впливають із порядку здійснення права власності на військове майно, який є складовою військового порядку, встановленого законодавством порядку несення та проходження військової служби, при цьому під додатковим розуміє суспільні відносини, що охороняють життя та здоров'я, волю, честь, гідність людини, громадський порядок, порядок виконання військовими службовими особами своїх повноважень та безпеку руху [89, С. 260].

О. А. Чуваков до об'єкта ст. 410 КК України зараховує встановлений порядок збереження військового майна, який зобов'язує військовослужбовців берегти зброю, боєприпаси, засоби пересування, бойову і спеціальну техніку та інше військове майно [90, С. 788].

М. І. Хавранюк зазначає, що безпосереднім об'єктом є встановлений порядок збереження військового майна [91, С. 976].

С. О. Харитонов та М. І. Панов вважають об'єктом саме право власності на військове майно [169, С. 578].

В. А. Клименко до безпосереднього об'єкта зараховує встановлений порядок збереження військового майна, який зобов'язує військовослужбовців берегти зброю, боєприпаси, засоби пересування, бойову і спеціальну техніку та інше військове майно [170, С. 1064].

Думка С. І. Дячука стосовно об'єкта дещо відрізняється від інших. Так, він безпосереднім об'єктом вважає власність на військове майно, проте порядок виконання військовими службовими особами своїх повноважень, життя, здоров'я та інші цінності – факультативним об'єктом [171, С. 489]. Ця позиція, на наш погляд, є найбільш слушною та збігається з нашою.

Власність наразі виступає як двоєдина категорія: з одного боку, економічна, з іншого – правова.

Економічний зміст власності як об'єкта кримінального правопорушення становлять відносини привласнення та відносини господарського використання будь-якого майна.

Правове утримання власності становлять правочини власника чи розпорядника щодо цього майна.

Погоджуємось із твердженням, що не можна зазіхати на відносини власності як економічної категорії, завдавати їм шкоди, торкаючись при цьому відносин власності як правової категорії, і навпаки.

Визнати об'єктом кримінального правопорушення власність лише як економічну категорію – означає ігнорувати факт порушення правочинів, що належать, згідно із законом, власнику (або іншому розпоряднику).

Відповідно до ст. 41 Конституції України, «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [75].

Разом із родовим об'єктом чільне значення для з'ясування сутності складу кримінального правопорушення має безпосередній об'єкт. Під ним розуміють вид суспільних відносин, на які посягають один або кілька кримінальних правопорушень (при конкуренції кримінально-правових норм).

Виділяють також обов'язковий об'єкт (зумовлює наявність складу кримінального правопорушення), альтернативний (який можна замінити іншим) та додатковий або факультативний (порушений одночасно з обов'язковим, але не настільки значний і ним поглинається).

Об'єкт посягання істотно впливає на характеристику інших елементів складу кримінального правопорушення. Він дає змогу на основі свого змісту встановлювати юридичні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, об'єктивної та суб'єктивних сторін кримінального правопорушення. Дуже важливе місце посідає об'єкт у процесі кваліфікації протиправних діянь цього елемента складу кримінального правопорушення.

Як було визначено вище, склад ст. 410 КК України є поліоб'єктним кримінальним правопорушенням, при якому шкоду заподіюють одразу декільком об'єктам, у зв'язку з чим запропоновано таку класифікацію об'єктів викрадення:

1. Обов'язкові об'єкти:

а) відносини власності, що передбачають наявність у власності держави певного військового майна та, відповідно, повноважень держави і призначених нею у законному порядку осіб володіти, користуватися та розпоряджатися цим майном;

б) відносини у сфері державної служби у Збройних Силах України, порушуючи які (використовуючи не на користь служби надані на підставі закону повноваження) військовослужбовець використовує своє службове становище під час вчинення привласнення чи викрадення.

2. Факультативні об'єкти:

а) встановлений порядок несення військової служби;

б) порядок збереження військового майна.

Вважаємо, що в сучасному кримінальному праві склалася ситуація, коли при розкраданні військового майна дається кримінально-правова оцінка лише зазіханням на відносини власності без урахування специфіки військової служби та призначення військового майна, що не повною мірою відображає суспільну небезпеку цих кримінальних правопорушень.

Так, наприклад, якщо військовослужбовець має на меті вкрати з транспорту, який належить військовій частині, магнітолу, то вказане суспільно небезпечне діяння має кваліфікуватись як крадіжка за ст. 185 КК України. Беззаперечно, що в умовах воєнного стану вказане діяння буде кваліфікуватися за ч. 4 ст. 185 КК за ознакою воєнного стану, і розмір покарання будуть визначати, виходячи з такого: «Крадіжка, вчинена у великих розмірах чи в умовах воєнного або надзвичайного стану, – карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років» [97]. Проте при кваліфікації цього самого діяння за ч. 4 ст. 410 КК України також за ознакою воєнного стану санкція передбачає покарання у вигляді «позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років» [39]. Тож, керуючись правилами визначення об'єкта, діяння слід кваліфікувати за ст. 410 КК України. Однак, наприклад, військовослужбовець зазначає, що в нього не було наміру руйнування військового майна, і він викрав магнітолу, виходячи з того, що це крадіжка і що таке діяння не становить небезпеки для суспільних відносин, які виникають з приводу несення військової служби. Його зауваження є слушними, оскільки магнітола не пов'язана із несенням служби, проте предметом могла бути вже не магнітола, а наприклад, радіостанція з бойової машини. На нашу думку, крім відносин власності, це кримінальне правопорушення завдає також шкоди боєздатності підрозділу, можуть бути зірвані навчальні та бойові завдання.

За даними опитування, проведеного автором у рамках дослідження, 51,5% співробітників спеціалізованих прокуратур вважають, що, крім відносин власності, розкрадання військового майна також зазіхає на державну безпеку; 82% також вказали як об'єкт посягання постійну бойову готовність військового підрозділу; 11,5% – порядок проходження військової служби. Як об'єкт

розкрадання військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища військової безпеки держави виділили 79,5% громадян, 93,5% цивільного персоналу військових частин, 41% військовослужбовців та 33,7% співробітників територіальних правоохоронних органів (Додаток – В.2).

На нашу думку, будь-яке вилучення військового майна зі сфери його застосування, тобто відрив від виконання бойових, навчальних завдань, враховуючи його призначення, що полягає у забезпеченні обороноздатності підрозділів, за своєю суттю заподіює чи створює умови для заподіяння шкоди боєздатності військ та військової безпеки держави.

На підставі викладеного доходимо висновку, що викрадення військового майна військовослужбовцями є військовими кримінальними правопорушеннями, оскільки вони: по-перше, вчинені військовослужбовцями, які викрадають військове майно, що вступає у суперечність не тільки з кримінальним законом, але й з обов'язковими для них специфічними нормативними актами, які приписують зберігати військове майно і використовувати його чітко за певним призначенням; по-друге, розглянуті викрадення, крім відносин власності, порушують також порядок збереження військового майна, що посягає на боєздатність підрозділу.

Майже всі автори, говорячи про громадську небезпеку кримінального правопорушення проти військової служби, виділяли бойову готовність військ як основну матеріальну ознаку об'єкта кримінального правопорушення [85].

Бойова готовність військ, своєю чергою, виступає головною умовою (чинником) військової безпеки держави, тобто державної безпеки у широкому значенні.

Остання обставина для низки авторів, зокрема Х. М. Ахметшина та А. А. Тер-Акопова, послужила підставою для визнання військової безпеки держави, яку вони трактують як стан захищеності країни від озброєної агресії [98, С. 231], родовим об'єктом кримінального правопорушення проти військової служби.

Військова безпека є складовою національної безпеки. При цьому вона також є саме тією цінністю, заподіяння шкоди якій становить суть суспільної небезпеки кримінальних правопорушень проти військової служби.

Протиправна шкода військовій безпеці опосередковується заподіянням у тій чи іншій формі збитків бойовій готовності військ.

На нашу думку, всі вищезгадані чинники дають змогу виділити військову безпеку держави як додатковий об'єкт аналізованих кримінальних правопорушень, який фактично включає два факультативних об'єкти викрадення військовослужбовцями військового майна, тобто порядок заощадження військового майна та порядок проходження військової служби, але, безумовно, є значно ширшим за своєю суттю та змістом.

Переходячи до характеристики предмета аналізованих розкрадань – військового майна, слід відзначити, що взагалі поняття майна посідає одне із центральних місць у визначенні поняття викрадення, бо воно виступає в ролі предмета всіх без винятку його форм.

Для з'ясування сутності поняття військового майна насамперед необхідно звернутися до загального визначення поняття «майно». Так, майно – це поняття, що застосовується для позначення:

– сукупності речей та матеріальних цінностей, що перебувають насамперед у власності особи або в оперативному управлінні підприємства або організації (у такому розумінні термін «майно» застосовується в законодавстві найчастіше). До складу майна входять також гроші та цінні папери. Коло об'єктів, що входять до складу майна, залежить також від форми власності, до якої це майно належить;

– сукупності речей чи майнових прав отримання речей чи іншого майнового задоволення з інших осіб (актив). Так, встановлюючи правила про відповідальність підприємств за своїми зобов'язанням, закон визначає її обсяг у межах належного їм (закріпленого за ними) майна, на яке за законом може бути звернено стягнення;

– сукупності речей, майнових прав та обов'язків, які характеризують майнове становище їхнього носія (актив і пасив). Із цим розумінням майна пов'язано універсальне правонаступництво (перехід до іншої особи активу та пасиву (прав і обов'язків) при успадкуванні та припиненні юридичних осіб внаслідок реорганізації.

У теорії українського кримінального права поширена думка, згідно з якою, предметом викрадення може бути лише річ, що має певну економічну цінність.

Предметом протиправного посягання у кримінальних правопорушеннях про викрадення або інші протиправні посягання на військове майно, яке вчиняється військовослужбовцями, може виступати майно військових частин, установ і організацій Збройних Сил та інших військових формувань України. Безумовно, військове майно перебуває у державній власності та через Міністерство оборони України передано на правах оперативного управління конкретним військовим частинам, установам та організаціям.

Як ми вже зазначали вище, законодавцем, за винятком зброї та боєприпасів, видам військового майна легальних дефініцій не надано, не визначено їх специфіку, значення у забезпеченні боєготовності військового підрозділу та військової безпеки держави.

Згідно з результатами проведеного нами анкетування, лише 5,5% співробітників органів військової прокуратури, 10,7% цивільного персоналу військових частин, 11,3% військовослужбовців та 18,6% цивільного населення висловилися про те, що жодні види військового майна не потребують додаткової кримінально-правової охорони. Решта опитаних вказували на озброєння та військову техніку, комплектуючі деталі військової техніки, блоки радіостанцій, пально-мастильні матеріали, майно складів недоторканного запасу, а також речове та продовольче майно (Додаток – В.2).

Як відомо, у чинному КК України не надано вичерпного переліку предметів кримінального правопорушення проти порядку збереження військового майна: зброї, боєприпасів, предметів воєнної техніки тощо.

Стосовно зброї та боєприпасів зазначимо, що їхньому кримінально-правовому захисту приділено найбільшу увагу. Це знаходить вияв у законодавчих нормах, які детально регламентують їх обіг та кримінальну відповідальність за його порушення. Однак існує необхідність розглянути детальніше інші види військового майна.

За визначенням М. І. Хавранюка, предметом кримінального правопорушення є:

- 1) зброя;
- 2) бойові припаси;
- 3) вибухові або інші бойові речовини;
- 4) засоби пересування;
- 5) військова та спеціальна техніка.

На його думку, до військового майна також можуть належати будь-які інші речі (сукупність речей), що відповідають визначеному у ЦК поняттю «майно»:

а) гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства; б) цінні папери, майнові чи інші відчужувані права й обов'язки, що мають грошову оцінку (зокрема кредити); в) так звані основні фонди – будинки, споруди, устаткування та інше майно тривалого використання; г) оборотні засоби – сировина, паливо, матеріали тощо; д) товари у складі майна, зокрема вироблена продукція (товарні запаси) [84, С. 47].

Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52], військовим майном визначено державне майно, яке закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України (дала – військова частини). До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, всі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [52].

Діапазон військового майна, що перебуває на балансі у військових частинах, дуже широкий: від літаків, танків, радіостанцій до посудомийних машин, прасок, кінопроекторів.

Як справедливо зазначає П. П. Богуцький, важливість техніки є неоднаковою в реалізації цільового призначення Збройних Сил України – збройний захист держави [99, С. 124].

Нам видається, що основним критерієм класифікації військового майна буде його роль та значущість у забезпеченні бойової готовності та військової безпеки держави.

Пропонуємо таку класифікацію:

До першого блоку видів військового майна, який визначимо як «військове майно для ведення та безпосереднього забезпечення військових дій», віднесемо такі види військового майна: бойова військова техніка; техніка зв'язку та навігації, що забезпечує ведення бою (виявлення та визначення цілей, наведення озброєння тощо).

До другого блоку військового майна, який визначимо як «військове майно для ресурсного забезпечення ведення воєнних дій», віднесемо: комплектуючі та деталі бойової військової техніки (ремонтні комплекти та ін.); військову техніку ресурсного забезпечення (машини доставки боєприпасів, паливозаправники, ремонтне обладнання); пально-мастильні матеріали, військовий одяг, продовольче забезпечення.

До третього блоку, який можна позначити як «інші види військового майна», слід віднести всі інші види військового майна, що використовуються у повсякденній життєдіяльності армії. Зупинимося детальніше на військовій техніці.

Термін «військова техніка», який використовує законодавець у КК України, слід відносити до категорії бланкетних диспозицій та розкривати із залученням інших правових актів.

Поняття «предмети військової техніки» не має легального визначення, хоча воно згадується у деяких нормативних актах. Так, Л. Кравчук Указом

Президента України «Про порядок реалізації військами Збройних Сил на території України матеріальних засобів, техніки, озброєння і нерухомості» № 28/91 від 31 грудня 1991 р. постановив створити при Міністерстві оборони України [37] Комерційний центр для проведення комерційних операцій з рухомим і нерухомим майном та коштами, одержаними від реалізації техніки й майна, що звільняється в результаті скорочення військ і озброєння, та проводити передачу в оренду й реалізацію рухомого і нерухомого майна Збройних Сил на території України лише через Комерційний центр при Міністерстві оборони України [37].

В Указі Президента України «Про заходи для збереження військової техніки та систем озброєння» № 88 від 17 лютого 1992 р. позначку «Опублікуванню не підлягає» знято Указом Президента № 293/2015(293/2015) від 28 травня 2015 р. [100].

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил» № 1282 від 29 серпня 2002 р. встановлено, що поняття «військове містечко», зазначене у порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил, поширюється на майнові комплекси будівель, споруд, іншого нерухомого майна Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації разом з житловим фондом, об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури, які використовуються для його обслуговування, розташовані на відокремлених земельних ділянках, які надані для розміщення її регіональних органів, територіальних підрозділів, навчальних закладів, державних підприємств та установ. Пункт 2 вказаної Постанови доповнено абзацом, згідно з Постановою КМ № 1006 від 03 листопада 2010 р., та пункт 2 подано зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1700 від 08 грудня 2006 р. [90]. Крім того, із введенням воєнного стану (Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64 від 24 лютого 2022 р.) [101] військово майно інших військових формувань, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, зокрема військова зброя та боєприпаси до неї, може передаватися АТ «Укрзалізниця» для його відомчої

воєнізованої охорони та інфраструктури постачання і зберігання світлих нафтопродуктів. Зазначене державне майно закріплюється за АТ «Укрзалізниця» на праві господарського відання [103]. Відтак, збереження майна, яке покладено на АТ «Укрзалізниця», також визначає перелік майна, яке належить до світлих нафтопродуктів, утримання та експлуатацію інфраструктури зберігання і постачання світлих нафтопродуктів, закупівлю нафтопродуктів до інфраструктури зберігання, здійснює їх реалізацію у порядку та в обсягах, визначених Кабінетом Міністрів України.

Постановою «Про затвердження Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил» встановлено порядок вилучення та передачі військового майна Збройних Сил і подано його перелік із такими визначеннями:

- військове майно – державне майно, закріплене на праві оперативного управління за військовими частинами, до якого належать військові містечка, будинки, споруди (цілісні майнові комплекси, об'єкти соціальної інфраструктури, нежитлові приміщення, об'єкти незавершеного будівництва та інше нерухоме майно [104];
- військове містечко – майновий комплекс будівель, споруд, іншого нерухомого військового майна разом із житловим фондом, об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури, які використовуються для його обслуговування, розміщений на відокремленій земельній ділянці, яка належить до категорії земель оборони [104];
- вибухові речовини – це тверді, рідкі чи у вигляді газу речовини та суміші, призначені для проведення вибухів і можуть привести до хімічної реакції без доступу кисню з виділенням газу такої інтенсивності чи температури та тиску, які здатні виконувати роботу метання і руйнування. До вибухових речовин належать також: тротил, гексоген, порох, динаміт, суміші тощо. До вибухових речовин у розумінні ст. 410 КК належать засоби (зброя) вибуху, що містять вибухові речовини. Це вогнепровідні чи детонуючі шнури, капсулі, детонатори тощо. Разом з тим не можуть визначатися як вибухові

речовини засоби вибуху, що не містять речовин, здатні до самостійного вибуху, динамо-машини, елементи живлення тощо [105].

Основною характерною ознакою цих предметів є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища (п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» № 3 від 26 квітня 2002 р.). Тому ці предмети мають бути придатними для використання за своїм цільовим призначенням [106].

Тож з цих наказів та постанов вбачається, що до майна, а отже, і предмета ст. 410 КК України, окрім передбачених у диспозиції «зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки» [39], також належать і земельні ділянки, нерухоме майно тощо.

Понятійний апарат військових термінів розробляється військовою наукою, але застосовується у військово-кримінальному законодавстві з урахуванням ознак кримінально-правового характеру. Тому необхідно провести аналіз виробленого військовою наукою поняття та адаптувати його стосовно складу кримінального правопорушення, що розглядаються у цьому дослідженні.

У широкому значенні слова техніка – це сукупність знарядь і засобів виробництва; галузь наукових знань та діяльності, пов'язана з їх виготовленням і застосуванням.

Вбачається, що використовувати у такому обсязі термін «техніка» стосовно військового майна не можна, оскільки практично будь-яке майно є засобом людської діяльності і, відповідно до поданого визначення, може належати до техніки.

Змушені констатувати, що єдиного підходу до визначення критерію, який надав би можливість виділити військову техніку з усієї сукупності техніки, у сучасному кримінальному праві немає.

Так, на думку М. С. Туркота, цей критерій має бути пов'язаний із цільовим призначенням техніки саме як засіб збройної боротьби, виходячи з конструктивних, структурних особливостей технічного пристрою [107].

Протилежної точки зору дотримується В. Я. Тацій, який вважає, що військова техніка визначається як уся техніка, використовувана у військовій справі [109].

Плюралізм позицій, що має місце у військовій науці при визначенні поняття «військова техніка», знайшов своє логічне продовження в теорії військово-кримінального законодавства. Так, на думку Н. А. Филин, під предметами військової техніки слід розуміти різні технічні кошти, що перебувають на озброєнні військ та належать до коштів ведення чи забезпечення військових дій. Медичну техніку, технічні пристрої польових кухонь та інші види аналогічної техніки запропоновано виключити з переліку військової техніки, оскільки вони не мають прямого стосунку до ведення або забезпечення воєнних дій [110].

Протилежну думку висловлює С. О. Харитонов, вважаючи, що до предметів військової техніки належить будь-яка техніка, що стоїть на балансі військової частини та закріплена у її штаті [111].

Дотримуватися останньої позиції – означає надавати однакового зі зброєю та боєприпасами кримінально-правового значення побутовій, культурно-дозвільній та іншій техніці, яка хоч і перебуває на балансі, значиться у штаті військової частини, однак очевидно, що прямого стосунку до ведення чи забезпечення військових дій не має.

Позиція М. І. Панова, заснована на визначенні призначення військового майна, як нам видається, є більш правильною, і саме її покладено в основу запропонованої нами класифікації видів військового майна. При цьому види та призначення військового майна, на нашу думку, потребують чіткого нормативного регулювання [112, С. 44].

Надалі розглянемо поняття основного предмета викрадення, привласнення, вимагання військового майна, а саме зброї. На сьогодні поняття

«зброя» залишається досить дискусійним. Незважаючи на наявність низки праць, присвячених зброєзнавству, залишається відкритим питання, чим є зброя в широкому розумінні. В енциклопедичній літературі зброя визначена як сукупність технічних пристроїв та засобів, що застосовуються для ураження живої сили противника, його техніки, спорудження та інших цілей під час ведення бойових дій; озброєння. У переносному значенні зброя – будь-який засіб для боротьби з ким-небудь або чим-небудь для досягнення будь-якої мети [113, С. 231]. Звертаючись до історії появи зброї, можна побачити, що «прабатьками» сучасної зброї були камінь і палиця. У результаті вдосконалення вони трансформувались в інші, відомі нам зараз види зброї або окремі її елементи. Так, камінь поступово був замінений металом і став снарядом для вогнепальної та холодної металевий зброї. Палиця, виконуючи функції як знаряддя захисту та нападу, ще використовувалась для подовження плеча людини та для збільшення сили при метанні інших видів зброї, зокрема списів. Поступово вона трансформувалась у держак (древкову) холодну зброю, а згодом – у кийки (як різновид спецзасобів). Володіння навичками використання каменю та палиці для самозахисту закладене в людині на рівні інстинкту самозбереження [114].

Аналіз нормативних джерел засвідчив, що під зброєю розуміють пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої або іншої цілі та подання сигналів [115]. Проте у ст. 1 проекту Закону України «Про цивільну зброю та боєприпаси» сформульовано ширше визначення: зброя – пристрій або предмет, спеціально сконструйований або пристосований для знищення, ураження, ушкодження або заподіяння іншого руйнівного впливу на живі чи іншого роду об'єкти та цілі [116].

Відповідно до п. 3.8 Наказу № 622 від 21 серпня 1998 р., слід провадити службові розслідування за кожним випадком крадіжки вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, пневматичної та холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, вибухових матеріалів, що перебувають на обліку органів поліції, а також надзвичайних

подій із застосуванням вказаних підконтрольних предметів, встановлювати причини й умови, які сприяли вчиненню таких злочинів та подій. Про такі надзвичайні події інформувати уповноважений підрозділ з контролю за обігом зброї та дозвільної системи центрального органу управління Національної поліції України негайно, а висновки службових розслідувань за цими фактами направляти в триденний строк [117].

У п. 4 Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» № 3 від 26 квітня 2002 р. [107] сказано, що вогнепальною зброєю є предмети кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 262–264, 410 КК, які належать до всіх видів бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, серійно виготовлені або саморобні чи перероблені, при проведенні пострілу з яких використовується тиск сили газу, які утворені при згоранні вибухових речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). До предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 264 КК, окрім наведених видів вогнепальної зброї, також належить гладкоствольна мисливська зброя.

Відповідно до п. 17, відповідальність при викраденні, привласненні, вимаганні вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, а також у випадку заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем за ст. 262 КК настає незалежно від місця вилучення цих предметів та відповідно до п. 19 [106].

Згідно з цією Постановою, при кваліфікації викрадення зброї місце вчинення значення не має, і це може бути навіть військова частина, проте суб'єкт вчинення впливає на кваліфікацію. У нашому випадку це військовослужбовець (ч. 1 ст. 410 КК) і військова службова особа (ч. 2 ст. 410 КК). Тож пропонуємо більш детально розглянути поняття військової службової особи як суб'єкта кримінального правопорушення ч. 2 ст. 410 КК України [80].

Також у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» № 10 від 06 листопада 2009 р. нічого не сказано стосовно ст. 410 КК України та щодо правил кваліфікації вказаного діяння. Збройні Сили України не встигають видавати судову практику, що надалі призводить до розгляду справ у суді, які мають різні рішення за однаковими за обставинами справами [80], тож спробуємо виробити власне розуміння цього питання.

За даними проведеного нами анкетування, 86,4% опитаних військовослужбовців та 83,5% громадян вважають за необхідне врегулювати в нормативному порядку становище військового майна (окремих його видів) (Додаток – В.5).

На нашу думку, проведений нами аналіз предмета аналізованих протиправних посягань дає змогу дійти висновку про необхідність законодавчого визначення правового становища окремих видів військового майна, а саме того, яке нами виділено як «військове майно для ведення та безпосереднього забезпечення військових дій» та «військове майно для ресурсного забезпечення ведення воєнних дій».

Крім специфіки об'єкта та предмета, необхідно відзначити особливість розкрадань військовослужбовцями військового майна, яке полягає в тому, що потерпілим завжди виступає держава в особі Міністерства оборони України та конкретної військової частини (установи).

Переходячи до характеристики об'єктивної сторони розкрадань військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища, будемо виходити з позиції законодавця, який встановлює загальну відповідальність за вказані суспільно небезпечні діяння у ст. 185–191 КК України [80].

До викрадення належить незаконне таємне або відкрите вилучення предметів кримінального правопорушення, зокрема і таке, при якому застосовується насильство, що не є небезпечним для життя або здоров'я, чи погроза застосування такого насильства. Викрадення виражається в дії (активній

поведінці). Поняття викрадення охоплює такі форми протиправного викрадення та вилучення предметів кримінального правопорушення [124, С. 250].

Об'єктивною стороною ст. 410 КК України є: 1) викрадення; 2) привласнення; 3) вимагання; 4) шахрайство.

Привласненням є протиправне утримання предметів кримінального правопорушення або неповернення законному володільцю певних предметів злочинцем, якому вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якого вони опинилися випадково чи яким були вилучені в іншої особи, що володіла ними незаконно.

До вимагання належать висування вимог до особи, яка законно чи незаконно володіє предметами кримінального правопорушення, які були або ввірені їй, або які вона охороняла. Шахрайство – це викрадення шляхом обману чи зловживання довірою [87, С. 79].

Проте є відмінність від кримінальних правопорушень проти власності, де заподіяння матеріальної шкоди власності є обов'язковою ознакою кримінального правопорушення.

Також момент закінчення кримінального правопорушення вирішується залежно від способу викрадення. Зокрема, вимагання вважається закінченим злочином з моменту висування вимоги, поєднаної з відповідною погрозою чи насильством [80].

При всьому термінологічному різноманітті дефініцій об'єктивної сторони кримінальних правопорушень найбільш ємним нам видається визначення С. О. Харитонов, який розуміє під об'єктивною стороною сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значущих чинників, що виражають суспільну небезпечність, передбачені кримінальним законом або за бланкетної диспозиції статті Особливої частини КК України – іншими законами та (або) іншими нормативно-правовими актами, що характеризують кримінальні правопорушення як закінчене та вчинене виконавцем (виконавцями) правопорушення [126].

Основні об'єктивні ознаки викрадення – протиправність, безоплатність, вилучення та (або) використання чужого майна на користь винного чи інших осіб, збитки власнику чи іншому розпоряднику майна. Поняття дії, бездіяльності, причинно-наслідкового зв'язку детально досліджено у низці наукових праць, спеціально присвячених цій проблемі, а також разом із загальним поняттям та моментом закінчення викрадення – у першому розділі цієї дисертаційної роботи, що дає нам змогу докладніше зупинитися на висвітленні деяких дискусійних питань, які стосуються об'єктивної сторони таких кримінальних правопорушень, як викрадення військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища шляхом шахрайства, а також викрадення, привласнення чи розтрати.

Згідно з рекомендаціями Верховного Суду України, основною ознакою об'єктивної сторони грабежу є відкрите викрадення майна. Грабіж, відповідно до постанов Пленуму Верховного Суду, є завершеним кримінальним правопорушенням у той момент, коли з'являється реальна можливість розпорядження викраденим майном. Особлива відмінність шахрайства від іншого протиправного заволодіння майном, яке є чужим, – це спонукання потерпілого до передачі майна або уступки права на майно. Зазначимо, що потерпілий при шахрайстві, перебуваючи в омані, добровільно передає винному майно або право на нього. При цьому, на відміну від відкритого викрадення майна (грабежу), закінченим шахрайство вважається з моменту фактичного одержання винним майна чи права на нього. Подальші ненасильницькі дії (наприклад, втеча), які вчиняються винним уже після добровільної передачі потерпілим майна чи права на нього та фактичного одержання винним майна чи права на нього (закінчення шахрайства), з метою утримання майна потерпілого, який викрив обман, не свідчать про переростання шахрайства у відкрите викрадення чужого майна і не впливають на кваліфікацію цього суспільно небезпечного діяння [125].

Викрадення є активною поведінкою, при якій протиправно вилучається майно такими способами: по-перше, крадіжкою, яка характеризується

таємністю, що означає при відсутності власника або інших потерпілих, чи навіть у їх присутності, але за умови, що вони не усвідомлюють факт викрадення внаслідок, наприклад, стану непритомності; по-друге, грабежем, який характеризується відкритістю, а саме за наявності власників або іншої особи, які усвідомлюють, що їх дії є протиправними. Якщо поєднане з насильством, яке не є небезпечним для життя та здоров'я, що передбачене ч. 1 та 2 ст. 410 КК, то це також є грабежем. По-третє, розтратою є незаконна витрата майна військовою особою, якій воно було ввірене на законних підставах. Також до привласнення належать дії, пов'язані з протиправним утриманням предметів кримінального правопорушення, не поверненням до особи, яка є власником предметів, або до особи, якій предмети були довірені для зберігання, перевезення або пересилання чи надавалися у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо. Вимаганням є випадки висування вимоги до особи, яка володіє цими предметами законно чи незаконно, або предметами, що перебувають під охороною. Крім того, до протиправної вимоги належать їх передавання чи передавання права на майно з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти [39] в таємниці. Відповідно, до аналізованого, згідно за ч. 1 та ч. 2 ст. 410 КК, належать дії, які поєднують застосування насильства, яке не є небезпечним для життя і здоров'я.

Шахрайство – викрадення майна, яке належить до військового, чи придбання права на нього шляхом обману.

У випадку, якщо комплекти, які були викрадені, не є достатніми для функціонування зброї, то дії кваліфікуються як замах на виготовлення відсутніх частин і, відповідно, дії слід кваліфікувати за сукупністю за ст. 410 КК як виготовлення чи замах на виготовлення зброї чи бойових припасів (ст. 263 КК). У випадках, коли особа заволоділа незаконно непридатною до використання зброєю [39], помилково вважаючи, що вона може бути застосована, скоєне слід

кваліфікувати як замах на викрадення цих предметів (ст. 15 КК та відповідна частина ст. 410 КК). У разі неправомірного викрадення зброї, яка є завідомо непридатною, та наступного її приведення у придатний стан такі дії становлять склад викрадення чужого військового майна та незаконного виготовлення вогнепальної зброї. У випадках, коли для виготовлення придатної до використання зброї частина деталей була викрадена особою, тоді як інші частини виготовлені самостійно або придбані будь-яким іншим чином, дії мають бути кваліфіковані як замах.

Іншою, не менш важливою складовою поняття викрадення військовослужбовцем з використанням службового становища, на нашу думку, є чітке визначення моменту закінчення такого викрадення.

Проблеми, що стосуються визначення моменту закінчення викрадення, висвітлювалися у багатьох наукових працях, однак специфіку цих питань стосовно викрадення військового майна з використанням службового становища, у тому числі з території військових частин та установ, розкрито не було.

Ми дотримуємося поглядів більшості вчених та позицій судової практики, що пов'язують момент закінчення викрадення з наявністю у винного реальної можливості розпорядитися викраденим, хоча, безумовно, заслуговує на увагу і позиція, згідно з якою, момент закінчення викрадення пов'язаний із заподіянням шкоди власнику чи іншому власнику цього майна.

Момент завершення кримінального правопорушення визначають залежно від способу викрадення. Зокрема, вимагання вважається закінченим кримінальним правопорушенням з того часу, як висунута вимога, яка поєднана із погрозою або з насильством. Тоді як при шахрайстві час завершення кримінального правопорушення визначено в диспозиції ч. 1 ст. 410 КК як заволодіння військовим майном.

Під час крадіжки або грабежу моментом закінчення є отримання (незаконне) військового майна при отриманні можливості розпорядитися ним.

Тоді як при розтраті або привласненні моментом завершення є його протиправне отримання чи витрачання.

Момент закінчення кримінального правопорушення є специфічним при викраденні з охоронюваної території, що найбільш характерно при здійсненні викрадання військового майна військовослужбовцем шляхом привласнення (з речового або продовольчого складу, з території військової частини, полігону тощо).

Що стосується військовослужбовців, які використовують свої службові повноваження при вчиненні привласнення військового майна з охоронюваної території, то момент закінчення розкрадання настає після вивезення (винесення) викраденого з території військової частини (установи) та отримання реальної можливості розпорядитись викраденим.

Розглядаючи питання щодо моменту закінчення викрадення, треба згадати, що в окремих випадках він залежить від особливостей майна. Якщо це продукти харчування, які викрадені та з'їдені на охоронюваній території (або побутові предмети, які не викликають підозри під час продажу їх винним), то, очевидно, що момент закінчення такого розкрадання не можна пов'язувати з переміщенням викраденого за межі зазначеної території. Головне, щоб у винного був намір розпорядитися викраденим безпосередньо на території, що охороняється, і цей намір ним був здійснений саме там.

Водночас слід звернути увагу на те, що у примітці 1 до ст. 185 КК України визнається наявність шкоди значної, великої та особливо великої, і момент закінчення викрадення законодавцем пов'язується із заподіянням шкоди потерпілому.

Ця обставина (заподіяння шкоди), як ми вважаємо, має бути вирішальною для визнання закінченим кримінальним правопорушенням у справах про шахрайство, де предметом виступає право про майно.

Наприклад, якщо йдеться про неправомірно одержуваний військовослужбовцем за підробленими документами державний житловий сертифікат, то викрадення, на нашу думку, слід визнавати закінченим з моменту

отримання винним цього сертифіката, що надає йому право на законній підставі вимагати та отримувати грошову субсидію на придбання житла.

Це становище також важливо у справах про викрадення безготівкових грошей, у тому числі вчинене з використанням комп'ютерної техніки. Очікувати, щоб у таких випадках після вилучення чужого майна (наприклад, перерахування коштів з розрахункового рахунку банку на рахунок підставного особи) винний ще й отримував можливість розпоряджатися ним «на свій розсуд» більше відповідало б інтересам винного, ніж інтересам боротьби із зазіханнями на власність.

При визначенні моменту закінчення викрадення важливою є й інша обставина. Так, для визнання розкрадання закінченим не потрібно, щоб винний почав користуватися викраденим, отримувати з нього вигоду або розпорядився ним на власний розсуд.

Чітке визначення моменту закінчення розкрадання має вирішальне значення для правильної кваліфікації дій військовослужбовця, який використовує своє службове становище під час вчинення викрадення.

Вагомим внеском у розробку проблематики часу вчинення злочину у кримінальному праві є дослідження О. О. Дудорова, З. А. Загиней, М. В. Карчевського, Ю. О. Кучера, П. С. Матишевського, В. О. Навроцького, М. І. Панова, А. М. Ришелюка, А. В. Савченка, Є. Л. Стрельцова, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка та ін.

Як слушно зауважує З. А. Загиней, темпоральність відображає об'єктивний час у тексті КК та виявляється як чинність кримінального закону України у часі, правові строки, визначення часу вчинення злочину, а також темпоральні оцінні поняття, повторюваність і тривалість [127, р. 18].

Юридичним часом вчинення кримінального правопорушення, на думку А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, М. В. Карчевського, Ю. О. Кучери та Б. Г. Розовського, є темпоральний вимір юридичного діяння та причин, пов'язаних із наслідками, які передбачені кримінальним законом [128, С. 314].

Вважаємо, що в цьому випадку слід виходити з того моменту, коли володіння довіреним військовим майном стало протиправним, що об'єктивно узгоджується з обґрунтованою нами вище позицією про момент закінчення викрадення шляхом присвоєння майна з території, що охороняється. Факт приховування військового майна шляхом підробки без його реального вибуття з території, що охороняється, не зумовлює заподіяння шкоди власнику в особі військової частини, тому викрадення не може вважатися закінченим.

Об'єктивною стороною шахрайства виражається альтернатива однієї з двох дій: викрадення чужого майна або набуття права на чуже майно, кожне з яких реалізується також альтернативним шляхом обману чи зловживання довірою, як те зазначено законодавцем.

Викрадення військового майна (набуття права на нього) при шахрайстві – це використання такого майна на користь винного або інших осіб. При цьому зазначене використання здійснюється в результаті не вилучення майна проти або без волі власника, а внаслідок добровільної передачі його останнім винному (одержанні нібито на законній підставі), яка, однак, не заснована на поінформованості потерпілого про її справжні умови та наслідки, оскільки викликана оманною чи зловживанням довірою.

Таким чином, об'єктивну сторону цього складу утворюють два взаємопов'язаних акти: вилучення майна або набуття права на майно (основна дія) та обман чи зловживання довірою (допоміжна дія, що забезпечує виконання основної).

Вдаючись до обману чи зловживання довірою з метою безоплатного використання собі на користь чужого майна, військовослужбовець впливає на свідомість посадової особи, у віданні якої перебуває військове майно, таким чином, що вона, будучи введеною в оману, практично добровільно його відчужує на користь злочинця. На цю обставину звертали увагу на пленумі Верховного Суду України – Постанова «Про судову практику у справах про злочини проти власності» № 10 від 06 листопада 2009 р. Під обманом розуміється повідомлення відомостей потерпілому, які є неправдивими, або приховування певних

обставин, або зловживання довірою з метою створення у потерпілого впевненості, що пропозиція є вигідною чи обов'язковою на нього. Обов'язковою ознакою шахрайства є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього [53].

На практиці значні труднощі при кваліфікації шахрайських заволодінь становить розмежування обману та зловживання довірою.

Обманом є повідомлення свідомо неправдивих відомостей або повідомлення відомостей, які особа мала повідомити з метою введення в оману особи, у власності чи володінні якої перебуває майно, щоб таким чином домогтися від неї «добровільної» передачі майна на користь ошуканця або інших осіб.

При загальній класифікації розрізняють активний та пасивний обман. Активний обман полягає у навмисному введенні в оману власника чи іншого розпорядника майна у вигляді повідомлення свідомо неправдивих відомостей, надання підроблених документів або вчинення інших дій, які створюють у названих осіб помилкове уявлення про законні підстави переходу майна до винного.

Пасивний обман – замовчування юридично значущих фактичних обставин, які винний був зобов'язаний повідомити, внаслідок чого особа, яка передає майно, помиляється щодо наявності законних підстав для передачі винному цього майна чи права на нього.

У сучасній юридичній літературі склалася позиція, що зловживання довірою як спосіб шахрайського викрадення чужого майна полягає у використанні особою в корисливих цілях довірливих відносин, які склалися в неї з потерпілим, на шкоду останньому, тобто використання впевненості, переконаності довірителя у його чесності, щирості, сумлінності, порядності для здійснення вчинку, який полягає у незаконному використанні своїх повноважень для задоволення своїх корисливих інтересів.

Слід зауважити, що обман та зловживання довірою як способи вчинення шахрайства настільки тісно між собою пов'язані, що деякі вчені вважають, що зловживання довірою – це різновид обману, його окремий випадок.

Деякі дослідники пропонують вказувати у визначенні шахрайства тільки обман, а викрадення шляхом зловживання довірою виділяти в самостійну кримінально-правову норму.

Аналізуючи сконструйований законодавцем склад шахрайства, визнаємо обґрунтованою таку ознаку, як наявність у ньому зловживання довірою як способу викрадення військового майна військовослужбовцем з використанням службового становища. Зокрема, тому, що необхідно чітко відмежовувати поняття «довіра» і «довірливість». Так, якщо довірливість – це людська властивість характеру, що може виявлятися стосовно будь-кого, незалежно від відносин, то довіра – це існування певних відносин між людьми, які власне і породжують довіру до винного.

Не можемо погодитися з тими авторами, які в основу довірчих відносин кладуть дружні, споріднені та інші особистісні відносини, що не виключають зловживання довірою, оскільки основним чинником в розгляданому випадку будуть все ж таки засновані на законі та юридично значущі відносини.

Так, як ми вже зазначали, обман як спосіб здійснення шахрайства може полягати в повідомленні завідомо хибних, які не відповідають дійсності відомостей, або в замовчуванні справжніх фактів чи в умисних діях (наприклад, у наданні фальсифікованого товару чи іншого предмета угоди, використання різних обманних прийомів при розрахунках за товари чи послуги, імітації касових розрахунків або під час гри в азартні ігри тощо), спрямованих на введення власника майна чи іншої особи в оману.

Довіра може бути зумовлена різними обставинами, наприклад, службовим становищем особи або особистими, спорідненими відносинами особи з потерпілим. Зловживання довірою також наявне у випадках, коли особа бере на себе зобов'язання, завідомо не маючи наміру їх виконувати.

При шахрайському зловживанні довірою злочинець використовує особливі довірчі відносини, які склалися між ним та власником чи розпоряднику майна, не на ґрунті особистісних відносин, а на певній юридичній основі, тобто які впливають не із суб'єктивної переконаності в чийсь порядності, а із закону, цивільно-правового договору, трудової угоди, інструкцій, наказів, положень, службового чи посадового становища винного.

Так, у справі № 489/4597/14-к Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 7 лютого 2019 р. виніс вирок відповідно до ч. 1 і 4 ст. 358, ч. 3 ст. 190 КК України (обвинувачена ОСОБА_2 в судовому засіданні визнала, що від голови кооперативу ОСОБА_8 у 2013 р. дізналася, що в договорі неправильно вказано по батькові ОСОБА_4, а отже, зрозуміла, що документ є недійсним. Також її винуватість підтверджується показаннями свідків ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11 щодо обставин виготовлення та надання ОСОБА_2 підробленого договору купівлі-продажу від 8 листопада 2002 р. № 239) [129].

Таким чином, використовуючи своє службове становище під час здійснення викрадення військового майна шляхом шахрайства, військовослужбовець тим самим використовує довірчі відносини між собою та державою, якими він наділений відповідно до займаної посади, на законних підставах, встановлених нормативними актами. Передаючи йому майно, держава в особі відповідних посадових осіб розраховує не на його особистісні якості та суб'єктивну довіру, а виходить з того, що винний не порушує запропонованих йому законом повноважень та діє у суворій відповідності з ними.

Схожим прикладом є діяння, вчинене генерал-майором ОСОБА_1, яке Вінницький міський суд Вінницької області правильно кваліфікував: за ч. 3 ст. 410 КК – як заволодіння іншим військовим майном шляхом шахрайства, вчиненого військовою службовою особою в умовах особливого періоду; за ч. 4 ст. 358 КК – як використання завідомо підробленого документа та за ч. 1 ст. 366 КК – як внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей. Згідно з обставинами справи, начальник управління –

заступник начальника штаба ПС ЗС генерал-майор ОСОБА_1, будучи військовою службовою особою, яка постійно обіймає посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків, в умовах особливого періоду шляхом шахрайства та використання завідомо підроблених документів, а саме рапорту про повернення з відрядження та посвідчення про відрядження, заволодів надбавкою за виконання особливо важливих завдань у розмірі 100 відсотків від посадового окладу з урахуванням окладу за військовим званням та надбавки за вислугу років за період із 7 до 11 квітня 2015 р. у сумі 2109 грн 59 коп., хоча в період із 6 до 12 квітня 2015 р. він не перебував у зоні проведення АТО. Аналогічні вироки були винесені тим самим судом щодо начальника відділення оперативного маскування та введення в оману оперативного управління штабу Командування Повітряних Сил ЗСУ та старшого офіцера відділу бойового управління радіотехнічних військ Командування Повітряних Сил ЗСУ [130].

Існує ще спосіб вчинення кримінального правопорушення відповідно до ст. 410 КК України, а саме списання військового майна, яке проводиться за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями та за актами списання.

Так, відповідно до п. 20 та 21 Постанови «Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах» № 1225 від 4 серпня 2000 р., згідно з актами якісного (технічного) стану списують:

- 1) військове майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану після закінчення установлених термінів його служби (носіння, використання), вироблення технічного ресурсу, проведення випробувань або дослідних робіт, а також із закінченим терміном зберігання в запасі (резерві) за неможливості його ремонту або використання за цільовим призначенням;

2) військове майно безстрокового використання, яке набуло непридатного стану в процесі експлуатації, за неможливості його подальшого використання за цільовим призначенням;

3) лікарські засоби (у тому числі наркотичні, психотропні та отруйні), імунобіологічні препарати та хімічні реактиви, які набули непридатного стану [63].

Втрачене або знищене військове майно та його нестача, а також майно, яке обліковується за обліково-номерними, якісними (технічними) показниками і набуло непридатного стану раніше встановленого терміну його служби, носіння (використання), вироблення технічного ресурсу (далі – втрачене військове майно), якщо, згідно із законодавством, заподіяна шкода повністю або частково відноситься на рахунок держави за неможливості відшкодування його повної або часткової вартості за рахунок винних осіб, списується за інспекторськими посвідченнями.

Перелік випадків, у яких списання втраченого військового майна здійснюється за інспекторськими посвідченнями, та перелік документів, які подають для отримання цих посвідчень, визначає Міноборони [63].

Об'єктивна сторона привласнення та розтрата присвоєного довіреного майна характеризується як за спільними, так і за відмінними ознаками цих форм викрадення.

Першою спільною ознакою є використання винним на свою користь або користь інших осіб майна у вигляді незаконного використання повноважень, якими він наділений щодо цього майна. Здійснюючи привласнення та розтрату, винний замість правомірного встановлює незаконне володіння майном або протиправно користується чи розпоряджається ним. На цю ознаку та можливість розмежувати за її допомогою ці форми викрадення від крадіжки було вказано у п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності», де зазначається, що до предмета привласнення або розтрата належить тільки чуже майно, що було ввірене винному або перебувало в його віданні на законній підставі, відповідно до якої

він здійснював обов'язки щодо його доставки, використання, зберігання чи розпорядження або управління ним тощо. Повноваження винної особи могли використовуватись задля привласнення військового майна, щоб потім обернути його на власну користь, проте при розтраті могли використовуватись задля обернення на користь інших, а саме воно може в подальшому бути передано іншим особам тощо.

Як привласнення та розтрата довіреного або такого, що перебуває у віданні, державного майна чи громадського майна має кваліфікуватися незаконне безоплатне обернення на свою власність чи власність іншої особи майна, що перебуває у правомірному володінні винного, який внаслідок посадових обов'язків, договірних відносин чи спеціального доручення державної чи громадської організації здійснював щодо цього майна кримінальне правопорушення.

Вчинення привласнення майна особою, яка не має зазначених вище повноважень, але має до нього доступ у зв'язку з дорученою роботою чи виконанням службових обов'язків, підлягає кваліфікації як крадіжка.

Друга спільна ознака привласнення та розтрати – спосіб обернення майна на свою користь чи користь інших осіб, які перебувають у діях, що забезпечують неповернення винним довіреного йому майна. Їхня сутність виражається в порушенні правомірності володіння, у вигляді чого над майном встановлюється незаконне володіння. Зазначені дії можуть бути різноманітними.

Згідно з рішенням Верховного Суду України, з об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 191 КК, має три форми вчинення: привласнення, розтрата або викрадення чужого майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем [39]. Специфіка привласнення та розтрати чужого майна шляхом зловживання особою своїм службовим становищем полягає в тому, що майно, яким винний заволодів, не ввірене йому, не перебуває у його безпосередньому віданні, але внаслідок службового становища суб'єкт кримінального правопорушення має право оперативного управління цим майном [131].

Пояснюючи рішення ВСУ, підкреслимо, що під розтратою чужого майна слід розуміти умисне, протиправне, безоплатне, безповоротне обернення на користь інших осіб шляхом споживання, безоплатної передачі, дарування, передачі в рахунок погашення боргу тощо винною особою чужого майна, яке їй ввірено, тобто на законних підставах надано для забезпечення зберігання, використання та розпорядження ним, чи майна, яке перебуває у її віданні, тобто яким вона може розпоряджатися і яке зможе використовувати відповідно до наданих повноважень.

Розтрата чужого майна шляхом зловживання службовим становищем передбачає вчинення зазначених вище дій службовою особою з використанням наданої їй влади, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій усупереч інтересам служби при витрачанні чужого майна, що виступає способом розтрати і становить спеціальний склад службового зловживання. Ці дії також можуть вчинятися винною службовою особою шляхом надання вказівки підлеглий особі здійснити видачу чи передачу майна третій особі.

Розтрата вчиняється шляхом активної поведінки і вважається закінченою з моменту витрачання винною особою чужого майна, у тому числі з моменту його передачі від власника третій особі.

У результаті розтрати чужого майна шляхом зловживання службовим становищем винна службова особа, вчинивши з використанням свого службового становища дії з незаконного вилучення з активів юридичної особи, у якій вона обіймає посаду, майна або коштів і передачі їх третім особам, фактично забезпечує збільшення їх доходів, поліпшує їх майнове становище внаслідок виникнення у них можливості безпосереднього використання незаконно отриманого ними чужого майна [131].

У цьому прикладі особа, зловживаючи своїм становищем, передає ввірене їй майно третім особам, що може бути вчинено і щодо військового майна. Іншим прикладом є Постанова Касаційного кримінального суду (справа № 433/383/19 провадження № 51-965км20 від 05 серпня 2020 р.), де ОСОБА_1 обвинувачене у заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем, а саме

в тому, що наприкінці червня 2016 р. (точної дати в ході досудового розслідування встановити не вдалося) він, здійснюючи контроль за відпрацьованим робочим часом підлеглими працівниками та особисто відповідаючи за достовірність складання і подання в бухгалтерію табелів обліку робочого часу на оплату праці, діючи умисно, маючи єдиний умисел, спрямований на викрадення бюджетних коштів шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, достовірно знаючи про відсутність на робочому місці техника-метеоролога 2-ї категорії Метеостанції Троїцьке Луганського ЦГМ – ОСОБА_2, яка в період з 14 червня 2016 р. до вересня 2018 р. періодично перебувала за межами України, з метою незаконного нарахування та отримання заробітної плати за рахунок коштів держави особисто складав, заповнював і підписував табелі обліку робочого часу про перебування ОСОБА_2 на роботі та відпрацьований нею час за червень-листопад 2016 р., квітень-грудень 2017 р., січень-вересень 2018 р., які є офіційними документами, а відображені в них дані є підставою для нарахування та виплати заробітної плати. Унаслідок цього ОСОБА_2 за вказаний вище період було незаконно нараховано і виплачено заробітну плату в сумі 60 209,14 грн (за винятком утримань із заробітної плати) [132].

Підприємство не зазнало б майнової шкоди у випадку невнесення неправдивих відомостей в офіційні документи і ненадання ОСОБА_1 неправдивої інформації щодо виконання робіт відсутнім працівником – ОСОБА_2, а з урахування тієї обставини, що грошовими коштами Луганського ЦГМ у сумі 60 209,14 грн заволодів саме ОСОБА_1, в його діях наявна ідеальна сукупність злочинів, передбачених ч. 2 ст. 191 та ч. 1 ст. 366 КК, яка інкримінована йому органом досудового розслідування [114].

Такі дії можуть виявлятися, наприклад, у поданні фіктивного документа про списання довіреного майна внаслідок нібито його псування, у недоставленні отриманого за накладними майна до пункту призначення та ін.

Наріжним комнем привласнення та розтрата є наявність або відсутність ознак доручення викраденого майна.

Відповідно вирішується питання і міських судів відносно військового майна. Так, свого часу Красногвардійський районний суд м. Дніпропетровська правильно кваліфікував дії ОСОБИ_2 за ч. 2 ст. 410 КК як привласнення іншого військового майна, вчинене військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем. За обставинами справи, начальник фінансової служби військової частини ОСОБА_2, щомісячно отримуючи від свого помічника в електронному вигляді розрахунково-платіжні відомості щодо зарахування коштів робітникам, службовцям та особовому складу військової частини, роздруковував достовірний варіант вказаних розрахунково-платіжних відомостей, на яких ставив власний підпис, підписував вказані відомості у командира військової частини та скріплював печаткою вказаної військової частини, а надалі в електронний варіант вказаних відомостей умисно вносив завідомо неправдиві відомості про суми нарахованого військовослужбовцям грошового забезпечення, а також безпідставно вносив відомості про завищення грошового забезпечення військовослужбовцям та зарахування вказаних грошових коштів на свій особистий рахунок та рахунок третіх осіб. Після цього ОСОБА_2 вказані розрахунково-платіжні відомості в електронному вигляді через програму «Приват24» надсилав до установи ПАТ КБ «Приватбанк» для зарахування грошових коштів на карткові рахунки військовослужбовців та робітників. Таким способом ОСОБА_2 протягом двох років привласнив грошові кошти військової частини на загальну суму 68 192 грн [134].

Як слушно вважає В. А. Клименко, для визнання майна довіреним мало встановити, що суб'єкт є його фактичним власником або утримувачем. Необхідно, щоб суб'єкт на певній правовій підставі володів цим майном, здійснював щодо нього відповідні повноваження; щоб протиправне безоплатне використання майна довіреної особи на свою користь або користь інших осіб, яке завдало шкоди власнику чи іншому законному власнику цього майна, кваліфікувалося судами як привласнення та розтрата за умови, що викрадене майно перебувало у правомірному володінні чи віданні цієї особи, яка внаслідок посадового чи іншого службового становища, договору чи спеціального

доручення здійснювала повноваження щодо розпорядження, управління, доставки, користування або зберігання щодо чужого майна. Вирішуючи питання про відмежування складів привласнення та розтрата від крадіжки, суди мають встановити наявність в особи вищезазначених повноважень. Вчинення таємного викрадення чужого майна особою, яка не має таких повноважень, але має доступ до викраденого майна внаслідок виконуваної роботи чи з інших обставин, має бути кваліфіковано за ст. 185 КК України [92, С. 1013].

Як приклад наведемо такі дані: згідно з вироком Рубіжанського міського суду Луганської області, молодший сержант ОСОБА_2, зірвавши вночі навісний замок на входних дверях бліндажу, що розташований на території дислокації військової частини в с. Кримське Новоайдарського району, проник до приміщення 49 кімнати, призначеної для зберігання зброї, і таємно викрав автомат моделі «АКМ-ТК» з патронами, після чого виніс викрадений автомат з території військової частини. Очевидно, що ОСОБА_2 вчинив викрадення автомата, але суд помилково оцінив його дії як привласнення військовослужбовцем зброї, бойових припасів [135].

Такою правовою підставою доручення для військовослужбовця буде наказ командира (начальника) про закріплення за ним постійно або тимчасово військового майна, що встановлює відповідальність військовослужбовця за належний стан, комплектність і технічну справність військового майна, надає йому право на володіння цим майном та здійснення щодо нього конкретних дій.

Правові підстави доручення військового майна для військовослужбовця можуть впливати відповідно із загальних або спеціальних посадових обов'язків, що впливають із вимог Загальновійськових статутів Збройних Сил України, а також настанов, інструкцій та інших специфічних нормативних документів.

Практично всі автори, що присвятили свої праці проблемі, дійшли висновку, що суб'єктом привласнення та розтрата є особи, яким безпосередньо довірені матеріальні цінності та які через це постійно або тимчасово здійснюють щодо них певні повноваження.

Ми дотримуємося цієї точки зору, але при цьому з розумінням ставимося до думки вчених, які вважають, що з кваліфікації дій винного у певних випадках не обов'язково, щоб майно було йому довірено безпосередньо.

На нашу думку, слід розуміти, що сама ознака «доручення» майна та надані військовослужбовцю у зв'язку з цим певні права й обов'язки щодо військового майна ще не дають підстави для кваліфікації його дій з використанням службового становища, тому що в такому випадку відокремлене існування цієї кваліфікуючої ознаки у складі привласнення та розтрати втрачає будь-який сенс.

Для правильної кваліфікації необхідне чітке відмежування службового становища, що зумовлює доручення майна, від реалізації службових функцій, які виступають способом викрадення військового майна.

До поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення включають такі її факультативні ознаки, як час, місце, обстановка, спосіб, засоби та знаряддя скоєння кримінального правопорушення, які мають значення для кваліфікації у тих випадках, коли вони передбачені в законі як ознаки кримінального правопорушення (наприклад, місце – ст. 432, час – ч. 4 ст. 410 КК України).

Усі ці елементи об'єктивної сторони аналізованих викрадень військового майна як для ст. 410 КК та інших кримінальних правопорушень, мають значення:

- а) для встановлення наявності складу кримінального правопорушення як основи кримінальної відповідальності;
- б) для правильної кваліфікації вчиненого;
- в) призначення та диференціації покарання.

Безумовно, у викраденні військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища час, місце та обстановка вчинення цих злочинів можуть бути різними. У зв'язку з цим хотілося б відзначити, що для такого кримінального правопорушення найбільш характерним його місцем вчинення є територія військової частини або окремо розташованих об'єктів частини – полігонів, навчальних таборів та ін.

Фактично місцем вчинення цієї категорії кримінальних правопорушень виступає місце служби особи, яка використовує своє службове становище, підконтрольні їй через службові повноваження підрозділи – підпорядковані військові частини та установи, а також інші військові частини та установи, посадові особи яких вводяться в оману для скоєння викрадення.

Здійснюючи викрадення військового майна з використанням службового становища, військовослужбовець водночас перебуває в процесі виконання обов'язків військової служби. На нашу думку, у тих випадках, коли військовослужбовець перебуває у відпустці, відрядженні, він фактично використовує при скоєнні викрадення не свої повноваження (службове становище), а авторитет займаної посади, оскільки у таких випадках встановленим порядком призначаються інші особи, які тимчасово замінюють його.

Що стосується обставини скоєння військовослужбовцями викрадення військового майна, то вона може бути різною. У цьому дослідженні розглядаємо розкрадання, які здійснюють як у мирний, так і воєнний час, оскільки законодавець визначає відповідальність за ті самі дії військовослужбовців у військовий час відповідно до ч. 3 (умовах особливого періоду) та ч. 4 (воєнного стану) ст. 410 КК України.

На практиці суди тлумачать поняття «викрадення» у ст. 410 і як синонім поняття «протиправне заволодіння», і як синонім поняття «заволодіння шляхом зловживання службовим становищем», що дає змогу притягувати військових службових осіб до відповідальності за цією статтею фактично незалежно від способу, за допомогою якого вони заволоділи таким майном.

Розширення кола засобів і знарядь протиправних посягань на військове майно зумовлено значним поширенням нових наукових технологічних розробок, що однаково стосується і Збройних Сил України.

З погляду кримінально-правової кваліфікації досліджуваних правопорушень детальніше варто зупинитися на розгляді способів їх вчинення:

яким є прийом, метод, набір тактичних засобів, за допомогою яких досягається успіх протиправного діяння чи його невдача.

Основне значення способу вчинення кримінального правопорушення полягає в тому, що він характеризує (індивідуалізує) відповідний вид кримінального правопорушення з-поміж інших диспозицій кримінальних правопорушень, а факультативного значення він набуває тоді, коли виступає як передбачена кримінальним законом кваліфікуюча або особлива кваліфікуюча ознака.

**2.2. Суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень,
пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням
військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших
бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи
іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства
або зловживання службовим становищем**

Суб'єкт кримінального правопорушення незаконного викрадення військового майна, що вчиняється військовослужбовцями з використанням свого становища, за загальним правилом є обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення.

Для визнання суспільно небезпечного діяння кримінального правопорушення необхідний суб'єкт – людина, особа. У словнику поняття «суб'єкт» та «особа» ототожнюються. У загальному розумінні це правильно, коли йдеться і про кримінальне право, оскільки суб'єкт – саме та особа, яка вчинила кримінальне правопорушення.

У науці кримінального права поширена думка, що суб'єкт кримінального правопорушення в реальному житті – це лише людина (фізична особа), яка володіє не тільки обов'язковими (зазначеними в законі) ознаками, а й іншими якостями, які можуть мати певне кримінально-правове значення. Йдеться як про біологічні, так і про соціальні ознаки: статева належність (у найближчому

майбутньому найімовірніше втратить своє значення), стан здоров'я, сімейний стан, рівень освіти, службове становище та інші дані, що визначають статус людини в суспільстві.

Разом із поняттям «суб'єкт кримінального правопорушення» існує і поняття «особа злочинця» в науці кримінального права та кримінології, у яких розкриваються індивідуальні риси суб'єкта кримінального правопорушення. При розмежуванні цих понять необхідно зазначити таке: якщо ознака суб'єкта кримінального правопорушення має значення насамперед щодо розв'язання питань чи вчиненого кримінального правопорушення, то дані, які характеризують особу злочинця, мають особливе значення для індивідуалізації кримінальної відповідальності, включаючи призначення покарання.

До суб'єкта кримінального правопорушення може бути віднесена не будь-яка особа, а лише та, яка відповідно до кримінального закону має певні якості. До них належать встановлений законом вік, після досягнення якого можлива кримінальна відповідальність, і осудність. Обидві ці ознаки дають змогу визнати особу винною у вчиненні кримінального правопорушення, зобов'язують її понести встановлену законом відповідальність та є загальними ознаками суб'єкта кримінального правопорушення.

Дослідженню проблем суб'єкта кримінального правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби присвятили свої наукові праці такі науковці, як: Г. В. Андрусів, В. П. Бодаєвський, В. В. Бондарев, В. О. Бугаєв, В. К. Грищук, В. С. Давиденко, С. Ф. Денисов, С. І. Дячук, В. І. Касинюк, М. І. Карпенко, Т. Ю. Касько, В. А. Клименко, Є. С. Ковалевська, Ю. Б. Куриллюк, В. В. Кухар, В. К. Матвійчук, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Панов, Є. Б. Пузиревський, О. М. Сарнавський, М. М. Сенько, О. С. Ткачук, М. С. Туркот, М. І. Хавронюк, С. О. Харитонов, О. І. Харь, Г. І. Чангулі та ін. Проте ця проблема до сьогодні так і не знайшла свого комплексного вирішення.

В. В. Устименко зазначав, що суб'єкти розкрадань військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища – спеціальні

суб'єкти, оскільки, крім віку й осудності, мають також низку спеціальних (факультативних) ознак [136, С. 23].

Сучасні наукові погляди щодо поняття суб'єкта корисливої злочинності стосовно військового майна зводяться до такого.

П. А. Воробей у своїх працях щодо суб'єкта кримінального правопорушення, яким є військовослужбовець, зауважує, що ці дії передбачені у ст. 410 КК, проте якщо вони були вчинені військовозобов'язаними під час проходження навчальних або спеціальних зборів, то їх залежно від предмета кримінального правопорушення та способу заволодіння ним необхідно кваліфікувати за ст. 185-187, 189-191, 262, 289, 308, 312, 313, 357 КК [138, С. 138].

М. І. Карпенко у своїй монографії підкреслював, що суб'єктом корисливих посягань на військове майно можуть бути лише військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів – спеціальний суб'єкт [139, С. 139].

С. О. Харитонов зауважував, що суб'єкт кримінального правопорушення – військовослужбовець або військовозобов'язаний, у тому числі військова службова особа [140, С. 89]; також він акцентує, що суб'єктом ст. 410 КК України щодо вчинення кримінального правопорушення є військовослужбовець. Військовозобов'язаний за вчинення дій, передбачених ст. 410 КК, несе відповідальність за ст. 262 та ст. 185–191, 308, 313 КК [141, С. 195].

У словнику української мови термін «службовець» визначає особу, яка перебуває на службі і заняття якої пов'язано з розумовою чи фізичною працею, що пов'язано не з виробництвом, а з обслуговуванням кого-, чого-небудь, крім того, при виконанні своїх конституційних обов'язків із захисту Вітчизни, незалежності й територіальної цілісності України [142, С. 1001].

Відповідно до ознаки, вказаної у Конституції, військовослужбовець як суб'єкт кримінального правопорушення – це особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння проти порядку несення військової служби, а саме перебування його на військовій службі.

Відповідно до ст. 1 та 2 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу», військова служба у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також у правоохоронних органах спеціального призначення й у Державній спеціальній службі транспорту, посади в яких комплектуються за рахунок військовослужбовців, є державною службою особливого характеру та становить професійну діяльність придатних до неї за станом здоров'я та віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства і пов'язана із захистом України [56].

Згідно із Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», до військової служби мають стосунок особи, які займаються:

- 1) строковою військовою службою;
- 2) військовою службовою за призовом під час мобілізації, на особливий період;
- 3) військовою службою за контрактом особами рядового складу;
- 4) військовою службою за контрактом осіб сержантського і старшинського складу;
- 5) військовою службою осіб, які є курсантами вищих військових навчальних закладів, а також вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки;
- 6) військовою службою за контрактом особою офіцерського складу;
- 7) військовою службою особою офіцерського складу за призовом [51].

Згідно зі ст. 401 КК України, військовослужбовець є обов'язковою ознакою кримінальних правопорушень, передбачених у ХХ Розділі.

Військовозобов'язаний не є суб'єктом кримінального правопорушення ст. 410 КК України, оскільки прямо зазначено, що до них належать тільки військовослужбовці. Військовозобов'язаний за вчинення під час проходження зборів дій, передбачених ст. 410 КК України, буде відповідати залежно від предмета кримінального правопорушення за ст. 185–191 КК, 262 КК, 308 КК чи 313 КК тощо. Суб'єктом кримінального правопорушення зазначеним у ч. 2-4

ст. 410 КК України, є військова службова особа, яка зловживає службовим становищем.

Поняття військових службових осіб, які зазначені у ч. 2 ст. 410 КК України, міститься в п. 1 примітки до ст. 425 КК України.

Військовими начальниками, а також керівниками військового формування, військової частини, установи, командирами військових підрозділів, начальниками управлінь, напрямів, відділів, кафедр тощо в умовах ЗС та інших військових формувань, які перебувають на посадах постійно або тимчасово, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих обов'язків, найчастіше є військовослужбовці. Крім того, військовими офіцерами є прокурори, слідчі, які не посідають посади керівників підрозділів, а також можуть виступати працівниками оперативних та оперативно-розшукових підрозділів СБУ та ДПС, оперативних та деяких інших підрозділів ЗС тощо, які виконують організаційно-розпорядчі обов'язки [84, С. 58].

Існує ще категорія військовослужбовців, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням [39] адміністративно-господарських обов'язків.

На військовій службі розпорядниками майна також можуть бути визначені посади офіцерів та прапорщиків, які займаються продовольчими, речовими питаннями та фінансами військової частини. Особи, які обіймають посади, пов'язані зі збереженням майна, не завжди є військовослужбовцями. Так, до них не належать комірники, завідувачі сховищ та інші особи, дії яких з управління майном мають фактичний, а не юридичний характер. У випадках незаконного заволодіння ними майном, дії будуть кваліфіковані як вчинені не службовою особою за ч. 2 ст.410 КК, а як незаконне заволодіння або розтрата військового майна чи порушення обов'язків щодо охорони майна за загальним правилом відповідно до ч. 1 ст. 410 КК України. Також до військових службових осіб належать особи, які тимчасово виконують обов'язки з розпорядження майном або займаються організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями. Так, у примітці в п. 1 до ст. 425 КК України вказано,

що не обов'язково військові службові особи мають займати посади, безпосередньо пов'язані з виконанням певних обов'язків тільки у військових частинах чи установах. З цього виходить, що військовослужбовці можуть бути відряджені до іншого державного органу і можуть мати спеціалізоване доручення повноважного командування щодо виконання тих чи інших обов'язків в інтересах держави поза військовими установами. Під час виконання покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні особи не вважаються військовими службовими особами, оскільки є рядовими. Виконавцем викрадення військового майна шляхом зловживання військовою службовою особою службовим становищем при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, може бути тільки військова службова особа, проте співвиконавцем та іншими співучасниками можуть бути і військова службова особа, військовослужбовець, і цивільна особа, при чому вона може бути як службовою, так і з відсутністю цієї ознаки [84, С. 59].

Проте осудність є невід'ємною ознакою суб'єкта кримінального правопорушення у будь-якому кримінальному правопорушенні, особливо це необхідно будь-якій військовій службовій особі, яка є спеціальним суб'єктом відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України.

Водночас питання про осудність дуже рідко виникає у справах такої категорії, як незаконне викрадення військового майна з використанням свого службового становища.

За даними статистики, у 2021 р. понад 28,8% розкрадань військового майна вчинено старшим офіцерським складом (тобто особами, які мають військові звання від майора і вище).

Офіцери, згідно з плановим порядком вступу на службу, а потім раз на пів року, проходять військово-лікарську комісію щодо придатності до військової служби, зокрема за психічним станом. Тож на цьому етапі необхідно виділяти осіб, які мають особливості щодо незаконного привласнення, викрадення військового майна.

Відповідно, допущення до виконання військових обов'язків осіб, які психічно та фізично є непридатними до військової служби, не може відповідати ані інтересам держави, ані інтересам армії [125]. Наказом Міністерства оборони України № 402 від 14 серпня 2008 р. затверджено положення щодо військово-лікарської експертизи у ЗСУ, яке передбачає ступінь придатності військовозобов'язаних до проходження (несення) різних видів військових служб у певний період часу (мирний чи воєнний) [143].

Відповідальність за кримінальні правопорушення, які вчиняють військовослужбовці, має наставати, згідно зі ст. 18 КК України, з 16-річного віку, проте ч. 2 ст. 18, до якої саме належать спеціальні суб'єкти, виділяє специфічні ознаки, однією з яких у нашому випадку є вік. Так, на службу у військових формуваннях залучають лише 18-річних осіб.

Однак, на думку деяких учених, хоч за загальним правилом кримінальна відповідальність настає після досягнення 16 років, суб'єктами окремих кримінальних правопорушень (службові) можуть бути лише особи більш старшого віку. Так, ст. 410 КК України стосується корупційних кримінальних правопорушень, і з цього приводу також виникає багато запитань щодо того, з якого віку може наставати кримінальна відповідальність за ст. 410 КК України. Якщо це корупційне кримінальне правопорушення, то відповідальність може наставати тільки за умови, що особа наділена адміністративно-розпорядчими функціями, які навряд чи можуть бути в особи 18 років, не кажучи про 16-річний вік. Проте можна уявити такий приклад, що особа є курсантом військового училища, яка наділена функціями розпорядження форменим одягом або має доступ до складу, тому мала змогу викрасти і викрала деякі речі військового одягу. Тож виникає запитання щодо того, чи можна у цьому випадку курсанта притягнути до відповідальності за ч. 1 ст. 410 КК України.

Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» № 2232-ХІІ від 25 березня 1992 р., до строкової військової служби призиваються громадяни у віці з 18 до 27 років. На контрактну військову службу можуть бути залучені громадяни України, іноземці громадяни або особи, які не

мають громадянства, віком з 18 до 40 років. До військового вишу (навчальних закладів) на військову службу можуть бути зараховані особи з 17 до 30 років, але з певним обмеженням – їм має виповнитися 17 років у рік зарахування на навчання [50].

Згідно із Законом, військовослужбовцем може бути і 16-річна особа, якій виповниться до 31 грудня 17 років. Проте з часу зарахування, а це може бути липень, і до 31 грудня 16-річна особа є військовослужбовцем, а отже, може бути суб'єктом кримінального правопорушення у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з незаконним викраденням військового майна.

Згідно з ч. 2 ст. 22 КК України, особою, яка вчинила викрадення (ст. 185, 186, 187 КК), може бути і 14-річна особа, тож якщо зі складу буде таємно викрадати військове майно особа у віці 17 років, її необхідно притягувати до відповідальності за ст. 185 КК, а якщо курсант військового навчального закладу, то за ч. 1 ст. 410 КК України.

Тут виникає, на наш погляд, прогалина у КК України, оскільки ст. 410 КК України охоплює лише корупційні кримінальні правопорушення (всі частини без винятку), а виходячи з нашого прикладу, 17-річну особу, яка не є військовослужбовцем, можуть відпустити з випробуванням або передати на поруки, тоді як 17-річну особу, яка є курсантом, згідно із законодавством, не можуть звільнити з випробуванням або іншим чином, тому що ст. 45 КК України та ст. 75 КК України забороняють це робити відносно корупційних кримінальних правопорушень [39].

Крайній термін військової служби може відрізнятися залежно від категорій військовослужбовців: до першої категорії належать військовослужбовці строкової служби до 28 років; до другої категорії – військовослужбовці, які є рядовими, сержантами, старшинами складу та проходять службу за контрактом, до них також належать офіцери молодшого складу до 45 років; до третьої категорії належать старші офіцери: майори (капітани 3-го рангу), підполковники (капітани 2-го рангу) до 50 років, полковники (капітани 1-го рангу) до 55 років;

до четвертої категорії – військовослужбовці вищого офіцерського складу до 60 років [125, С. 15].

Офіцерів, які мають високу професійну підготовку, досвід практичної роботи на займаній посаді, пройшли військово-лікарську комісію та визнані придатними для проходження військової служби за станом здоров'я у ЗСУ та інших військових формуваннях, за їх проханням, скерованим до Міністерства оборони України, вищих командувань інших військових формувань, можуть залишити на військовій службі понад крайній вік на 5 років. Що стосується тих військовослужбовців, які проходять службу за контрактом і досягли крайнього віку перебування на військовій службі, то вони також можуть продовжити службу за новим контрактом на строк не більше ніж 5 років, у випадку їх прохання після укладення нового контракту. Проте суб'єктом військової служби може бути лише особа до 65 років [51].

Суб'єктами викрадення військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища можуть бути і громадяни, що проходять військові збори.

Дискусійний характер має питання визнання суб'єктами кримінальних правопорушень проти військової служби іноземних громадян, які проходять військову службу у військових частинах на підставі міжнародних договорів. Проте іноземців та осіб без громадянства також можна зараховувати до військової служби у Збройних Силах України у разі відсутності судимості та іншого притягнення до відповідальності [51].

Цей критерій (вік суб'єкта) при протиправному викраденні військового майна військовослужбовцем з використанням службового становища, на нашу думку, доцільно розглянути в сукупності з рядом спеціальних критеріїв (ознак) цього суб'єкта.

Ці ознаки можна класифікувати стосовно особи військовослужбовця та військовослужбовця з посадовим (службовим) становищем.

Для визнання військовослужбовця суб'єктом викрадень, які розглядаються, вкрай важливо достовірно встановити, чи ця особа перебуває на військовій службі (чи має статус військовослужбовця).

Відповідно до статистичних даних судової влади України за 2019–2022 рр., всього засуджених згідно зі ст. 410 за 4 роки 76 осіб, з яких громадян України – 76, у складі групи 19 осіб, у віці з 18 до 25 років – 24 особи, у віці з 25 до 30 – 19 осіб, з 30 до 50 – 27 осіб і з 50 до 65 – 6 осіб [144].

Було проведено аналіз статистичних показників щодо роду занять засуджених на момент вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України. Тож із 76 засуджених 70 є військовослужбовцями, 1 робітник, 1 пенсіонер, 4 особи працездатні, які не працювали і не навчались на момент вчинення кримінального правопорушення. Що стосується характеристики суб'єкта кримінального правопорушення, то на момент вчинення останнього суб'єкти мали таку освіту: повну вищу – 19 осіб, базову вищу – 3 особи, професійно-технічну – 24 особи, повну середню – 21 особа та базову загальну освіту – 9 осіб. Інформація щодо наявності судимості є такою: 2 особи мали зняту чи погашену судимість і 3 особи мали не погашену судимість на момент вчинення кримінального правопорушення; за кількісним показником у всіх трьох осіб була одна попередня судимість, у двох осіб були судимості за кримінальні правопорушення проти власності та в однієї особи була судимість, пов'язана з обігом наркотиків. При цьому одна особа була звільнена від покарання у зв'язку з амністією і ще одна вчинила кримінальне правопорушення ст. 410 КК України, перебуваючи на іспитовому строці [145]. Більш детальніша інформація відображена в діаграмах щодо статистики за роками (Додаток № Б.2).

Аналізуючи вказану статистику, необхідно зробити проміжні висновки щодо суб'єкта кримінального правопорушення. Так, 92% всіх суб'єктів кримінального правопорушення є військовослужбовцями; що стосується наявності судимості, то тільки 4% мали судимість за попереднє кримінальне правопорушення, 2,6% з яких з– а кримінальні правопорушення проти власності та 1,4% у сфері обігу наркотичних засобів психотропних речовин та їх аналогів.

Якщо проаналізувати кількість військових службових осіб із загальної кількості військовослужбовців, які вчинили правопорушення, кваліфіковане за ст. 410 КК України, то отримуємо досить несприятливий результат. Так, із загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень за ст. 410 КК України військовими службовими особами вчиняються: у 2018 р. – 100%, у 2019 р. – 93,3%, у 2020 р. – 93,75%, у 2021 р. – 100%.

Таким чином, ключовою особливістю військовослужбовця – суб'єкта розглянутих протиправних викрадень військового майна є використання ним свого становища, яке визначають загальні, посадові та спеціальні обов'язки у своїй сукупності.

Разом із вищеназваними факторами «наріжним каменем» при аналізі викрадень, привласнень та при формулюванні загального поняття таких кримінальних правопорушень, безумовно, є чітке визначення форми та змісту використання військовослужбовцем свого службового становища, розуміння співвідношення цієї кваліфікуючої ознаки з такими поняттями, як службова особа, посадові повноваження (функції).

Розглядаючи встановлену законодавцем у ч. 2 ст. 410 КК України кваліфікуючу ознаку викрадень – «службова особа з використанням службового становища» – стосовно військовослужбовців, необхідно визначити сутність та специфіку військової службової особи та вирішити питання про визнання службових осіб суб'єктами викрадень, що розглядаються.

Сьогодні в юридичній літературі надано загалом чітке визначення службової особи, хоча в окремих нормативних актах ці визначення дещо відрізняються.

У примітці 1 ст. 364 КК України визначено коло осіб, які можуть бути визнані службовими.

Зміст визначення службової особи, яка дає нам законодавець у ст. 364 КК України, є неповним та ускладнює практичне однакове застосування норм права, що стосуються кримінальної відповідальності службових осіб, оскільки за своєю суттю не є вичерпним і допускає різні тлумачення.

Крім того, чинний КК України не повною мірою враховує специфіку службових осіб, які перебувають на військовій службі, тоді як раніше у Кримінальному кодексі УРСР 1960 р. передбачалася відповідальність військовослужбовців за зловживання владою.

Так, у Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу» в п. 12 подано визначення військових посадових осіб – це військовослужбовці, які обіймають штатні посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або які спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків згідно із законодавством [51].

Крім того у примітці 1 до ст. 425 КК України під військовими службовими особами розуміють військових начальників, а також інших військовослужбовців, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування [39].

Згідно з Указом Президента України «Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [146], у пункті 1²) посадовій особі, яка має право видавати накази щодо особового складу та до повноважень якої належить призначення на відповідні посади офіцерського складу, – з особами офіцерського складу запасу, які в особливий період приймаються на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу для комплектування посад у з'єднаннях та військових частинах, які переведені на організацію і штати воєнного часу» [147].

У нормативному визначенні службової особи можна виділити три основні групи ознак, які характеризують часові рамки здійснення названих функцій, вказують на характер (вид) виконуваних функцій, визначають місця виконання цих функцій.

Розглядаючи першу групу цих ознак стосовно досліджуваної проблеми, слід сказати, що військовослужбовець може виконувати службові обов'язки постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням. Порядок призначення

військовослужбовців на посади визначено в Указі «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [148].

Військовослужбовці, відсторонені від виконання службових повноважень, у разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення поновлюються у виконанні службових повноважень, їм відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [151]. Скасування постанови у справі про адміністративне правопорушення із закриттям провадження тягне за собою повернення військовослужбовцю стягнених грошових сум, а також скасування інших обмежень, пов'язаних із цією постановою [150].

Якщо військовослужбовець свідомо неправомірно виконує посадові обов'язки, то реально реалізовані ним у зв'язку з цим права і віддані розпорядження фактично не можуть бути розглянуті як зловживання службовими повноваженнями.

Сутність виконання функцій за спеціальним повноваженням роз'яснено у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» № 5 від 26 квітня 2002 р. [64]: це виконання особою певних функцій, покладених на неї законом, нормативним актом, наказом або розпорядженням вищої посадової особи або уповноваженим на те органом чи посадовою особою.

У другій групі ознак законодавцем виділено три види виконуваних посадовцем функцій: представника влади, організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських.

Слід зазначити, що якщо військовослужбовець займає певну посаду, то це ще не означає, що він є посадовою особою. Під посадою розуміють службовий обов'язок, службове місце, пов'язане з виконанням певних обов'язків. «Особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує

обов'язки постійно, а й тоді, коли вона робить це тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою» [149].

До першої групи таких військовослужбовців слід зарахувати осіб, які постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням здійснюють функції представника влади.

Однак найбільш цікавим є викрадення з використанням службових повноважень, особливо тими військовослужбовцями, які виконують організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції.

Суть організаційно-розпорядчих функцій докладно роз'яснено в п. 1 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» № 5 від 26 квітня 2002 р. [64]. Вона полягає в керівництві діяльністю інших людей, управлінні людьми, ділянкою роботи, а відтак, до таких функцій слід відносити організацію роботи органу або установи в цілому або на певній ділянці, підбір та розстановку кадрів, прийом на роботу та звільнення, перевірку та контроль виконання роботи, здійснення дисциплінарних прав тощо [57].

Суть адміністративно-господарських функцій військових службових осіб полягає у розпорядженні та управлінні майном Збройних Сил України, інших військ та військових формувань України. Як зазначено у п. 4 у Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» № 5 від 26 квітня 2002 р., адміністративно-господарські функції можуть мати, зокрема, начальники планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідувачі складів, магазинів, майстерень, ательє, їх заступники, керівники відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо [64].

Таким чином, усі військовослужбовці, незалежно від свого становища у службовій ієрархії, до функцій яких входить розпорядження матеріальними цінностями, облік та контроль за їх витрачанням, організація відвантаження, отримання та відпуску матеріальних цінностей, отримання, видача, присвоєння

категорій та списання військового майна з оформленням відповідних документів, облік виконаної роботи та нарахування винагороди за працю, є посадовими особами з ознакою наявності у них адміністративно-господарських функцій.

У Збройних Силах такими функціями наділені такі військовослужбовці: начальники служб та їх заступники, начальники складів, помічники командирів частин з фінансово-економічної роботи тощо.

При вчиненні викрадень військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища адміністративно-господарські функції є ключовими ознаками, що визначають кваліфікацію таких дій за ознакою «службова особа з використанням службового становища».

На нашу думку, такі функції можуть виражатися як у безпосередній наявності повноважень розпоряджатися військовим майном, так і в тому, щоб віддавати відповідно до свого службового становища накази підлеглим особам щодо розпорядження цим (майном).

Так, наприклад, з одного боку, начальник речового складу оформляє фіктивний акт списання партії обмундирування з його наступним розкраданням, з іншого боку, заступник командира частини з матеріально-технічного забезпечення віддає цьому начальнику складу наказ про видачу цієї партії обмундирування певній особі, з якою він перебуває у змові щодо розкрадання зазначеного військового майна.

В обох випадках названі особи є службовими і при вчиненні розкрадання військового майна, що перебувало у їх віданні, використовували своє службове становище, а саме адміністративно-господарські функції (а заступник командира частини ще й організаційно-розпорядчі, коли віддавав такий наказ).

Слід враховувати, що на практиці багато посадових осіб виконують одночасно і організаційно-розпорядчі, й адміністративно-господарські функції.

Однак для визнання суб'єкта посадовцем достатньо наявності в нього правочину, який стосується хоча б однієї з цих функцій.

Найчастіше неоднозначно вирішується питання визнання військовослужбовця посадовою особою за наявності ситуації, коли на нього покладено матеріальну відповідальність.

Дійсно, матеріально відповідальну особу не наділяють правами щодо розпорядження довіреним їй майном, а лише обов'язками відносно його зберігання, доставки, обробки, тобто вона має використовувати майно чітко за його призначенням.

Так, наприклад, водій паливозаправника здійснює перевезення авіаційного гасу в обсязі та за маршрутом, визначеним наказом начальника служби ПММ, тобто він отримує на базі ПММ під звіт пальне, здійснює його перевезення та злив у баки для пального в літаку, чим і обмежуються його обов'язки щодо довіреного йому майна. Тому в разі вчинення викрадення довіреного йому пального водій відповідає за ч. 1 ст. 410 КК України.

Водночас начальник служби ПММ, який організовує облік, списання та рух пального, має щодо нього адміністративно-господарські функції (повноваження) і навіть за відсутності ознаки «доручення» цього майна може бути суб'єктом кваліфікованого викрадення за ознакою використання свого службового становища ч. 2 ст. 410 КК України.

Чимало труднощів на практиці виникає при вирішенні питань про розмежування професійних та службових функцій військовослужбовців під час вчинення кримінального правопорушення.

Основна відмінність полягає в тому, що професійні функції не пов'язані з виконанням особою адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих функцій. Вони зводяться до суто професійних («технічних») обов'язків військовослужбовця (наприклад, технічне обслуговування військової техніки, діагностика або ремонт обладнання, оформлення документації тощо).

Лікар, здійснюючи комплекс дій щодо лікування хворого, виконує суто професійні функції, як і викладач, який читає лекцію чи проводить семінар.

Водночас викладач, який займає адміністративну посаду в навчальному закладі (керівник навчального закладу або начальник факультету курсантів,

голова екзаменаційної комісії, начальник кафедри та ін.), разом з професійними функціями щодо навчання може виконувати також організаційно-розпорядчі функції. Наприклад, виставлення екзаменаційних оцінок, що дають право на вступ до навчального закладу, переведення на інший курс (або факультет) навчання, надання права на здобуття підвищеної стипендії.

Згідно з позицією Л. П. Брич та В. О. Навроцького, поняття «службова особа» є одним із наскрізних кримінально-правових понять, а відповідно, його зміст однаково поширюється на всі норми КК України, у яких передбачено вчинення злочину службовою особою, а не лише на ті, що розміщені у розділі XVII «Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності». Це відповідає засадничому положенню законодавчої техніки, яке передбачає презумпцію того, що однакові поняття вживають з однаковим значенням у межах усього нормативного акта і навіть всієї системи законодавства [151]. У нашому випадку це стосується й розділу XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)».

Підтримуючи погляди Л. П. Брича та В. О. Навроцького, ми вважаємо, що система права є єдиною, а отже, тлумачення інститутів і понять є загальним для всіх галузей права [151].

Згідно з результатами опитування, яке проводив у своєму монографічному дослідженні Р. Л. Максимович, 30,3% практичних працівників вважають, що визначення поняття «службова особа» має бути подано не в КК, а в іншому нормативному акті, що поширювався б на всі галузі права; 47,1% респондентів виступають проти цього, а 22,6% опитуваних стверджують, що дефініція має бути не лише в КК, але й в іншому нормативному акті [152].

Сьогодні теорія та практика кримінального права дотримуються позиції, що ця ознака (посадова особа) є не обов'язковою для застосування кваліфікуючої ознаки розкрадань «службова особа з використанням службового становища».

Справді, якби законодавець передбачав лише посадових осіб, які використовують своє службове становище, то він зазначив би це прямо в законі,

як, наприклад, у ст. 365 або 410 КК України, де чітко сказано: «службовою особою із використанням службового становища».

Окреслене питання стосовно викрадення військового майна є актуальним і у випадках перебування цього майна в різних організаціях (наприклад, при здійсненні ремонту військової техніки на підприємствах з укладеними договорами), а також при здійсненні відповідальними військовими посадовими особами викрадень військового майна, коли вони діють групою осіб із керівниками комерційних організацій (наприклад, завищення обсягів робіт чи вартості поставленої продукції з наступним привласненням бюджетних коштів).

У зв'язку з вищевикладеним, ми схильні розділяти думку, що суб'єктом викрадень, вчинених з використанням службового становища, може бути особа, яка виконує управлінські функції в комерційній чи іншій некомерційній організації, і посадові особи, державні та муніципальні службовці.

Ми пропонуємо визначити службову особу як таку, що має всі ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, яка перебуває на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних або муніципальних установах, Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях, комерційних чи інших організаціях незалежно від форми власності, виконує покладені на неї обов'язки зі служби за грошову винагороду, що виплачується за рахунок коштів бюджету, бюджету відповідного органу, установи, військового формування, організації, а також власника організації та індивідуального підприємця.

Таке визначення через свою універсальність є цілком припустимим для військовослужбовців, які мають службове становище. Однак стосовно сконструйованого законодавцем складу ст. 410 КК України воно вимагає розширеного тлумачення прав та обов'язків по службі, оскільки саме вони визначають статус особи та є ключовими для кваліфікації дій при вчиненні кримінального правопорушення за ознакою «використання свого службового становища».

Саме на цій підставі, на нашу думку, визначальним критерієм для особи як суб'єкта викрадення з використанням службового становища є характер виконуваних нею функцій: представника влади, організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських, а також управлінських.

Для підтвердження вищевказаної теорії дослідимо і суб'єкта адміністративного правопорушення ст. 172¹³ КУПАП «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» за змістом диспозиції статті «Незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна, використання військовослужбовця для виконання завдань, не пов'язаних з військовою службою, а також інше зловживання владою або службовим становищем, вчинене з корисливою метою чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» [39], що за своїм змістом дуже схожа на ст. 410 КК України, яку ми вивчаємо. Ознаки, які їх відрізняють, проаналізуємо у третьому розділі цієї роботи, однак наразі нас цікавить саме суб'єкт цього адміністративного правопорушення [39].

Згідно з аналізованою статистикою, притягнутих до адміністративної відповідальності за ст. 172¹³ КУПАП за 4 роки з 2018 р. до 2022 р. всього налічується 46 осіб, з яких військовослужбовцями були 42 особи, що становить 91,3% від загальної кількості притягнутих до адміністративної відповідальності, і тільки одна особа була службовою особою та 2 мали інший рід занять (додаток Б.3) [153].

Для більш чіткого з'ясування цієї особливості ми пропонуємо розкрити низку ознак, що притаманні спеціальному суб'єкту цих розкрадань.

По-перше, це перебування особи на військовій службі та наявність службового становища, тобто виконання певних функцій відповідно до наданих прав і повноважень та покладених на неї обов'язків у Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях.

По-друге, це обіймання особою службового становища постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням, а отже, і відповідне закріплення цього нормативними документами, а саме:

а) нормативне оформлення статусу суб'єкта (наказ про призначення на посаду, про тимчасове виконання посадових обов'язків, про включення до складу інспектуючої комісії тощо). При цьому необхідно упевнитися, що особа призначена на посаду та виконує обов'язки на підставі акта, виданого правомочною особою та відповідно до закону;

б) детальне визначення конкретних повноважень та обов'язків суб'єкта нормативними актами, які визначають посадові та спеціальні обов'язки, що, у свою чергу, поділяються на загальні й конкретні (з урахуванням специфіки займаної посади) та детально регламентуються військовими статутами, керівництвами, інструкціями, положеннями, настановами та письмовими наказами командирів (начальників).

По-третє, визначення сутності службового становища чи посадових повноважень стосовно розглянутих викрадень, привласнень, розтрат або шахрайства військового майна та встановлення меж його застосування під час кваліфікації за ознакою «особа з використанням службового становища». Названа ознака за своєю суттю є найважливішою для розкриття сутності розглянутих незаконних викрадень, їх правильної кваліфікації та відмежування від суміжних складів кримінальних правопорушень, а тому її докладно буде розглянуто у третьому розділі цього дослідження.

Вищевикладені ознаки спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, а також сам статус військовослужбовця, як ми вважаємо, відіграють важливу роль для вирішення питань криміналізації діянь та диференціації кримінальної відповідальності між загальним та спеціальними суб'єктами незаконного викрадення військового майна.

Для підтвердження цієї точки зору наведемо дані проведеного нами анкетування. Так, 68% опитаних громадян вважають, що поряд із підвищенням статусу військовослужбовців необхідно також встановлювати для них і підвищену кримінальну відповідальність за військові кримінальні правопорушення, зокрема через незаконне викрадення військового майна.

Так само вважають 52% з-поміж осіб цивільного персоналу військових частин, 43,5% працівників органів військової прокуратури, 40,1% співробітників інших правоохоронних органів та 21% військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом (Додаток В.6).

Примітно, що при цьому 88,2% військовослужбовців висловилися про те, що вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ має нести з ними рівну кримінальну відповідальність за незаконне викрадення військового майна.

На питання, чи повинна кримінальна відповідальність за незаконне викрадення військового майна бути диференційованою та за якими критеріями, більше ніж половина співробітників органів прокуратури (51,5%) із запропонованих 5 варіантів відповіді обрала критерій диференціації залежно від професійної діяльності суб'єкта (тобто залежно від посадового становища, наявності матеріальної відповідальності, можливості в особи доступу до майна, що викрадається, тощо). Цей критерій відзначили більше ніж третина опитаних співробітників територіальних правоохоронних органів (36,3%) та 39,4% цивільних осіб (Додаток В.2).

Останнє питання цього підрозділу стосується співучасті із спеціальним суб'єктом. Відповідно до ч. 3 ст. 401 КК України, при співучасті у військових кримінальних правопорушеннях особи, які не зазначені у ст. 410 КК України, несуть відповідальність за вчиненими нормами розділу XIX Особливої частини КК. Відповідно до цього положення, законодавець визначає принцип відповідальності співучасників кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення. Якщо пояснити, то виконавцем кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, може бути лише військовослужбовець, при цьому всі інші співучасники можуть бути цивільними особами. За загальним правилом цивільні особи не можуть бути співвиконавцями військових кримінальних правопорушень. У такому разі військовослужбовець несе відповідальність за військове правопорушення, а цивільна особа несе відповідальність на загальних засадах (кримінальні

правопорушення проти власності). Проте ми не погоджуємося із цим правилом і вважаємо, що це веде до необґрунтованого пом'якшення відповідальності, особливо з точки зору суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, коли особа усвідомлює, що є співвиконавцем військового правопорушення. Крім того, не застосовується ознака «за попередньою змовою групою осіб», що також не відповідає формальній логіці.

Так, у вироці Деснянського районного суду м. Києва від 14 липня 2017 р. року про обвинувачення за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 410 КК України ОСОБА_1 була визнана пособником щодо незаконного заволодіння військовим майном військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем за допомогою обману (шахрайства), що передбачається ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 410 КК. Сутність справи полягає в тому, що військова службова особа ОСОБА_2, яка постійно обіймала посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків, організувала постачання м'ясних виробів до військових частин Державної спеціальної служби транспорту Міністерства інфраструктури України за допомогою ОСОБА_1, яка перебувала у містах Чернігів, Харків, Київ, Конотоп та Дніпро. ОСОБА_1 та ОСОБА_2 домовились про постачання м'ясних виробів за ціною 26,50 грн за кілограм, при цьому було оформлено вказане постачання м'ясних виробів у травні 2013 р. По телефону ОСОБА_2 стверджувала, що ОСОБА_1 встановила підвищену ціну на м'ясні вироби, і запропонувала в майбутньому незаконне обернення на власну користь різниць у цінах, на що ОСОБА_1 погодилась. Тоді діяння ОСОБИ_1 судом кваліфіковано за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 410 КК України, оскільки вчинено пособництво у заволодінні військовою службовою особою військовим майном шляхом шахрайства із зловживанням службовим становищем та за попередньою змовою групою осіб [154].

На наш погляд, діяння має бути кваліфіковано за ч. 2 ст. 27 ст. 410 КК України, а саме з посиланням на співвиконавство. Ми розуміємо, що це вимагає ст. 29, у якій вказано, що дії виконавця кваліфікуються за тією статтею

Особливої частини КК, яку об'єктивну сторону вона виконувала. Відповідно, пропонуємо внести зміни до ст. 29 КК відносно дій співвиконавця [39].

Пропонуємо після визначення виконавця у ст. 29 «Кримінальна відповідальність співучасників» додати положення в такій редакції: «крім випадків вчинення корупційного кримінального правопорушення із спеціальним суб'єктом. У такому випадку дії співвиконавця корупційного правопорушення кваліфікуються за тією статтею, за якою і притягується спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, з посиланням на вчинення як співвиконавця, згідно з ч. 2 ст. 27 КК». Наприклад: виконавець – спеціальний суб'єкт ч. 2 ст. 410 КК України, а співвиконавець, який не є спеціальним суб'єктом (є цивільною, а не службовою особою), притягується за ч. 2 ст. 27 КК та ч. 2 ст. 410 КК України [39]. Так, законодавець позбудеться прогалини щодо безпідставного пом'якшення покарання.

Для завершення юридичного аналізу незаконного викрадення, яке здійснюється військовослужбовцями з використанням службового становища, необхідно розглянути суб'єктивну сторону цих кримінальних правопорушень.

Суб'єктивною стороною кримінального правопорушення визначається психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння (кримінального правопорушення) або психічна діяльність особи, безпосередньо пов'язана із вчиненням кримінального правопорушення.

Проблемі суб'єктивної сторони присвячено чимало наукових праць. Зокрема, переважає точка зору, згідно з якою, сутність суб'єктивної сторони кримінального правопорушення розкривається за допомогою таких юридичних ознак, як вина, мотив і мета.

Основним поняттям суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є вина, тобто психічне ставлення особи у формі умислу або необережності до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння, у якому виявляється антисоціальна, асоціальна або недостатньо виражена соціальна позиція цієї особи щодо найважливіших цінностей суспільства.

Воля та свідомість є елементами психічної діяльності людини, сукупність яких утворює зміст вини у формі умислу або необережності.

Розглянуті нами праці вчених з досліджуваної проблеми дають змогу зробити висновок, що форма вини, передбачена у ст. 410 КК України, характеризується як і будь-яке кримінальне правопорушення, пов'язане з незаконним викраденням з прямим умислом (ст. 185–191 КК України).

Військовослужбовець усвідомлює, що діє протиправно, безоплатно вилучає та (або) обертає чуже (військове) майно на свою користь або на користь інших осіб, передбачає неминучість заподіяння шкоди державі (військовій частині) та бажає її заподіяння.

Досить велика кількість українських учених стверджує, що військові кримінальні правопорушення (це стосується і ст. 410 КК України) вчиняються виключно з подвійною формою вини (складна вина: до діяння – умисел, а до наслідків – необережність). Тож у аналізованій статті до діяння у вигляді викрадення, привласнення, вимагання та шахрайства військова службова особа ставиться умисно, а до наслідків – з необережністю. І ця форма вини притаманна всім кримінальним правопорушенням з бланкетними диспозиціями. Так, на думку З. Г. Корчевої, кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням прав, обов'язків та спеціальних правил, наприклад безпеки руху, пожежної безпеки, проведення будівельних робіт тощо, вчиняються з подвійною (складною) формою вини, що стає ще більш зрозумілим в умовах соціального прогресу [155, С. 203]. Підтримують зазначену точку зору також М. І. Бажанов [155], В. І. Борисов [156], Я. М. Брайніна, Л. Є. Владимиров, П. А. Воробей [157], М. М. Дмитрук [158], Т. Ю. Доманов [159], О. О. Житний [160], В. Ф. Кириченко [161], Г. С. Крайник [162], М. Й. Коржанський [163], М. І. Панов [165, С. 261], А. О. Пінаєв [164], В. Я. Тацій [96, С. 145], В. П. Тихий [165, С. 262], М. М. Тувалієва [167], В. М. Федитник [166, С. 63], І. Г. Філановський, П. Л. Фріс [119], М. І. Хавронюк [120] та ін.

Повертаючись до думок науковців, які присвятили свої праці військовим кримінальним правопорушенням, треба відзначити, що у своїй монографії

С. О. Харитонов говорить про криміналізацію ст. 25¹ «Складна форма вини», під якою пропонує розуміти умисне ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до вчинюваного ним діяння та необережне ставлення до наслідків цього діяння. Крім того, говорить про ст. 25² «Невинне спричинення шкоди», а саме про те, що діяння визнається вчиненим за відсутності вини [94, С. 189].

М. І. Панов вважає основною формою вини військової протиправності умисну форму вини [165].

М. І. Хавранюк підтримує позицію, що порушення правил несення служби вчиняється з прямим умислом щодо діяння і необережністю до наслідків [120].

В. О. Сич та Т. Б. Ніколаєнко вважають, що кримінальні правопорушення вчиняються з прямим умислом або необережністю до діяння та непрямим умислом чи необережністю щодо наслідків [172, С. 321; 173 С. 1004].

С. Ф. Денисов та В. П. Бодаєвський стверджують, що діяння може бути вчинене як умисно, так і з необережності, тоді як до наслідків застосовна тільки необережність [174 С. 198].

В. А. Ломако вважає, що ставлення до наслідків – це майже завжди байдуже ставлення [175, С. 376].

У своїй монографії М. І. Карпенко окремо не досліджує суб'єктивну сторону кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби і наводить ставлення В. П. Бодаєвського з цього питання [29, С. 232].

П. М. Бурлака, який є заступником начальника відділу процесуального керівництва у кримінальних провадженнях, вважає, що суб'єктивна сторона кримінального правопорушення суттєво впливає на його специфіку, під якою розуміється, що зловживання владою або службовим становищем є не самоціллю, проте виступає як спосіб, який використовується службовою особою для допомоги собі чи іншим особам [176]. Відповідно, вказане кримінальне правопорушення характеризується прямим умислом як щодо діяння, так і щодо наслідків, які полягають у завданні матеріальних збитків. З цього виходить, що

мотив стає обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони: кримінальне правопорушення вчиняється з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб [176].

Ми спробуємо не погодитись з точкою зору таких видатних науковців і запропонувати інше ставлення до кримінальних правопорушень, пов'язаних з порядком несення військової служби загалом та дослідженої теми зокрема.

Так, проводячи компаративістське дослідження форм вини ст. 185–191 КК України, зауважимо, що всі ці кримінальні правопорушення вчиняються з прямим умислом. Якщо поширювати це сприйняття, то можна сказати, що вказане діяння вчиняється з непрямою формою вини, коли до діяння додається умисел, проте до наслідків особа ставиться байдуже (не переймається державним майном). Наприклад, навіть при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 410 КК України, військовослужбовець, який не є військовою службовою особою і, як вказує В. П. Бодаєвський (визначення нижче), не має корисливої мети, а діє лише з помсти чи хуліганських мотивів, все одно усвідомлює, що бере військове майно (гранату), і до наслідків, які полягають у тому, що вона може вибухнути або завдати певних матеріальних збитків державі, ставиться або з бажанням (прямий умисел) або без бажання (непрямий умисел), однак при непрямому умислі йому все одно байдуже [174 С. 453].

Не можемо підтримати точку зору, що особа може ставитись з необережності, а саме коли вона не передбачає, але мала була це зробити, чи з протиправної самовпевненості, що легковажно розраховувала на відвернення. Якщо з вибухом це ще можна припустити, то в разі завдання матеріальної шкоди – аж ніяк [177].

В. П. Бодаєвський стосовно мети і мотиву у кримінальних правопорушеннях, що посягають на предмети військового майна, вважає, що вони вчиняються з корисливою метою, проте зауважує, що існують випадки, коли мета є не корисною, а особистою: помста, ревності, хуліганські спонукання чи самооборона [89, С. 258].

Так, Н. А. Дмитренко стверджує, що норми, які встановлюють відповідальність за військові кримінальні правопорушення, потребують удосконалення, зокрема, у суб'єктивній стороні кримінального правопорушення [178, С. 155].

Тож пропонуємо перший проміжний висновок стосовно того, що вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, можливе лише з прямим та непрямим умислом.

Проте при вчиненні кримінального правопорушення, що передбачено ч. 2, 3 і 4 ст. 410 КК України, особа має усвідомлювати факт:

- 1) зловживання своїм службовим становищем;
- 2) повторність;
- 3) попередню змову з іншими особами;
- 4) заподіяння істотної шкоди;
- 5) умови особливого періоду поза межами воєнного стану;
- 6) умови воєнного стану чи бойової обстановки [39].

При цьому психічне ставлення до істотної шкоди може виражатися як у прямому умислі, так і в непрямому умислі.

Мета кримінального правопорушення – це уявна модель майбутнього результату, до досягнення якого прагне особа під час вчинення кримінального правопорушення.

Вивченням мети кримінального правопорушення займалися такі вчені, як Л. П. Брич [179, С. 261], В. К. Грищук [180, С. 342], А. А. Музика [181, С. 51], М. І. Хавронюк [120] та ін.

Різні аспекти мети кримінального правопорушення є об'єктом багатьох досліджень суб'єктивної сторони окремих складів кримінальних правопорушень.

Верховний Суд тлумачить суб'єктивну сторону діяння, що характеризується прямим умислом, корисливим мотивом та метою. Обов'язковими суб'єктивними ознаками розтрата майна шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем є те, що вона має корисливу

мотивацію – спонукання до незаконного збагачення за рахунок чужого майна та корисливу мету – самому збагатитися чи незаконно збагатити інших осіб, в частині яких зацікавлена і особа, яка вчиняє правопорушення [132].

Обов'язковою суб'єктивною ознакою протиправного розкрадання, згідно з рішеннями Верховного Суду, є корислива мета, яку має винний при його вчиненні.

Корислива мета передбачає прагнення винного отримати збагачення, матеріальну користь.

Зараз у теорії та практиці кримінального права панує твердження, що корислива мета є обов'язковою ознакою викрадення, хоча однозначної думки щодо цього ще не вироблено.

Якби на законодавчому рівні було визначено корисливу мету як обов'язкову ознаку розкрадання, то це б не дозволяло її трактування у вузькому розумінні як мети особистого збагачення. Зараз більшість авторів вважає, що корислива мета має бути й у тому випадку, коли злочинець прагне дати можливість здобути матеріальну вигоду іншим особам, у майновому становищі яких він так чи інакше зацікавлений.

Ми вважаємо, що сутність і природа корисливої мети при вчиненні незаконного викрадення є обов'язковою ознакою складу цього кримінального правопорушення, що полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють із ним у співучасті.

Факультативною ознакою суб'єктивної сторони злочину є мотив кримінального правопорушення, під яким зазвичай розуміють ті внутрішні спонукання, якими керується винний під час вчинення суспільно небезпечного діяння. Якщо мета відповідає на запитання про те, «для чого відбувається дія», то мотив – на запитання «чому» та «заради чого» вона відбувається.

Проблемні аспекти мотиву кримінального правопорушення досліджували такі вчені, як: Р. В. Вереша [182, С. 9], А. Ф. Зелінський [183], О. А. Мартиненко [184, С. 16], О. М. Подільчак [185, С. 124], А. В. Савченко [186, С. 76] та ін.

П. М. Бурлака вважає, що обов'язковою ознакою ст. 410 КК України є мотив: кримінальне правопорушення скоюється з корисливим мотивом чи в інтересах інших осіб або в інтересах третіх осіб [187].

Є. Б. Пузиревський вважає, що мотиви кримінальних правопорушень проти порядку проходження військової служби здебільшого відрізняються від мотивів кримінальних правопорушень проти порядку підлеглості та військової частини (при яких мотивами є негативні почуття) [189, С. 43].

Вважаємо, що недостатньо повно досліджується мотив при досудовому розслідуванні. Так, на стадії судового розгляду істинний мотив вчинення кримінального правопорушення часто є не встановленим, що не дає можливості суду правильно вирішувати питання про індивідуалізацію та диференціацію кримінальної відповідальності особи та, відповідно, покарання, яке не буде відповідати загальним засадам його призначення.

Згідно зі ст. 63 Конституції України, правопорушник може не згадувати про мотиви вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, або приховати справжні мотиви. Оцінювання судом мотивів вчинення відповідно до ст. 410 КК України впливають на законність та обґрунтованість вироку. Мотиви мають бути конкретними.

У зв'язку з цим постає питання про те, чи слід вважати обов'язковою ознакою досліджуваної статті разом з корисливою метою також і корисливий мотив.

При розгляді суб'єктивної сторони незаконного викрадення це питання є одним із найбільш дискусійних.

На наш погляд, думка про обов'язковість корисливого мотиву в розкраданнях заслуговує критики з таких підстав:

- по-перше, корисливий мотив як обов'язкова ознака розкрадання не названий у законі;

- по-друге, в окремих випадках вчинення розкрадання можливе і за відсутності корисливого мотиву (що на практиці не впливає на кваліфікацію дій суб'єкта).

Так, наприклад, військовослужбовець, здійснюючи розкрадання військового майна, потім це майно передає іншим особам, керуючись при цьому спонуканням (мотивом) заручитися їх підтримкою у вирішенні будь-якого питання. Також він може діяти з почуття вдячності за раніше надану послугу або навіть зі шляхетними мотивами (допомога родичам чи близькому другові у важкій ситуації). Користь тут не є рушійним спонуканням (мотивом), але мета кримінального правопорушення у широкому розумінні, безумовно, буде корисливою.

Проте існують випадки, коли мотивом є підлив основ національної безпеки України, тоді таке суспільно-небезпечне діяння кваліфікується як залишення ворогові бойової та спеціальної техніки чи інших засобів ведення війни [39], вчинене з метою сприяння ворогові, тобто як державна зрада (ст. 111 КК України), або як перешкодження законній діяльності військових формувань в особливий період (ст. 114¹ КК України) [189].

Тому ми поділяємо точку зору тих авторів, які дотримуються такої узагальненої позиції: відсутність корисливої мети свідчить про відсутність складу ст. 410 КК, чого не можна сказати про корисливий мотив, який не є обов'язковою ознакою розкрадання.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши визначення інших дослідників, спробуємо сформулювати власне визначення безпосереднього об'єкта викрадення військовослужбовцями військового майна з використанням службового становища, яким виступають «суспільні відносини, які охороняються чинними законами та іншими нормативно-правовими актами України щодо порядку збереження, використання, обслуговування військового майна». Додатковим

факультативним об'єктом є суспільні відносини, які охороняють порядок проходження або (та) несення військової служби із забезпеченням військової безпеки держави, громадську безпеку, національну безпеку, власність, життя та здоров'я, безпеку руху та експлуатацію транспорту.

Незаконне викрадення військового майна військовослужбовцями за своєю суттю є військовим кримінальним правопорушенням, яке, крім відносин власності, посягає на відносини військової безпеки держави.

Основним критерієм класифікації військового майна є його роль та значущість у забезпеченні бойової готовності та військової безпеки держави.

Виділяють три основні блоки військового майна:

«військове майно для ведення та безпосереднього забезпечення військових дій», до якого належать бойова військова техніка, що забезпечує ведення бою, техніка зв'язку та навігації,

«військове майно для ресурсного забезпечення ведення військових дій», до якого належать комплектуючі та деталі військової техніки, військова техніка ресурсного забезпечення (машини доставки боєприпасів, паливозаправники, ремонтне обладнання), пально-мастильні матеріали, обмундирування, речове, продовольче забезпечення;

«інші види військового майна», до яких віднесено всі інші види військового майна, що використовуються у повсякденній життєдіяльності армії.

Специфікою об'єктивної сторони вчиненого військовослужбовцем шахрайського викрадення з використанням службового становища є використання винним заснованих на його статусі довірчих відносин між ним та державою (відповідними посадовими особами), а при привласненні та розтраті – закріплення за військовослужбовцем (доручення йому) конкретного майна на підставі наказу уповноваженої посадової особи.

Суб'єктом ч. 1 ст. 410 КК України може бути будь-який військовослужбовець, незалежно від покладених на нього адміністративно-розпорядчих функцій; відповідно, він не є службовою особою, а отже, ч. 1 ст. 410

КК України не стосується корупційних кримінальних правопорушень. Тим самим пропонуємо внести зміни до Примітки ст. 45 КК України в такій редакції:

Примітка. Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, ч. 2, 3, 4 ст. 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені ст. 210, 354, 364, 364⁻¹, 365⁻², 368-369⁻² цього Кодексу [23].

Вік суб'єкта кримінального правопорушення: особа, яка досягла 16-річного віку, та особа, яка досягла 17-річного віку до 31 грудня поточного року, якщо він/вона є курсантом військового училища.

З огляду на існування певних розбіжностей у понятійному апараті, зокрема, таких: у ч. 1 ст. 401 КК України наведено перелік кримінальних правопорушень, які належать до військової служби, а саме вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів; у ч. 2 ст. 410 КК України використовується словосполучення «військова службова особа», під якою розуміють не військовослужбовця, а особу, яка займає посаду, пов'язану з адміністративно-розпорядчими функціями, проте законодавець це не уточнює і не дає тлумачення у ст. 401 КК України, тож фактично зрозуміти це можна лише за допомогою формальної логіки, – вважаємо за необхідне додати у роз'яснювальну диспозицію ч. 5 ст. 401 КК України визначення військової службової особи чи навіть дати інше законодавче визначення терміносполуки «військова посадова особа», що суттєво відрізнялось би від схожих за звучанням термінів.

Сформулювати ч. 5 ст. 401 КК України таким чином: «До військових службових осіб (військово-посадових осіб) належать особи, які є військовослужбовцями та обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських обов'язків»; замість примітки до ст. 425 КК України.

Пропонуємо внести зміни до ст. 29 «Кримінальна відповідальність співучасників». Зокрема, після слів «вчинене ним кримінальне правопорушення» додати таке формулювання: «крім випадків вчинення корупційного кримінального правопорушення зі спеціальним суб'єктом. У такому випадку дії співвиконавця корупційного правопорушення кваліфікуються за тією статтею, за якою і притягується спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, з посиланням на вчинення як співвиконавця, згідно з ч. 2 ст. 27 КК».

Вину у складі кримінального правопорушення ст. 410 КК України, яке досліджуємо у цьому розділі, може бути вчинено з прямим та непрямим умислом.

Корислива мета є обов'язковою ознакою ст. 410 КК України, яка є єдиною статтею у цьому розділі, що належить до корупційних кримінальних правопорушень і полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють з ним у співучасті.

Мотив є необов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення при кваліфікації, проте він має бути обов'язково встановлений на стадії досудового розслідування чи під час судового розгляду, оскільки впливає на індивідуалізацію та диференціацію покарання.

**РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ
ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ВИКРАДЕННЯМ,
ПРИВЛАСНЕННЯМ, ВИМАГАННЯМ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ
ЗБРОЇ, БОЙОВИХ ПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ АБО ІНШИХ БОЙОВИХ
РЕЧОВИН, ЗАСОБІВ ПЕРЕСУВАННЯ, ВІЙСЬКОВОЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ЧИ ІНШОГО ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА, А
ТАКОЖ ЗАВОЛОДІННЯ НИМИ ШЛЯХОМ ШАХРАЙСТВА АБО
ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ**

3.1. Кваліфікації та відмежування схожих за ознаками кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Кваліфікація кримінальних правопорушень відбувається шляхом встановлення та юридичного закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого кримінально-правовою нормою.

Це визначення кваліфікації кримінальних правопорушень, незважаючи на його лаконічність, є універсальним і загальноновизнаним у теорії кримінального права [190].

Застосування кримінального закону є різноманітною діяльністю державних правоохоронних органів, пов'язаною з вирішенням різних питань, основними з яких є: 1) кримінально-правова оцінка вчиненого; 2) призначення покарання; 3) звільнення від кримінальної відповідальності та від покарання; 4) застосування норми кримінального законодавства; 5) застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінально-правова оцінка вчиненого складається з двох компонентів: 1) відмежування протиправного від не протиправного; 2) кваліфікації протиправного, тобто кваліфікації кримінального правопорушення.

У практичній діяльності, що полягає у застосуванні кримінального закону, обидва компоненти є злитими. Теоретично у кримінальному праві вони розмежовуються. Значущість і важливість такого розмежування зумовлені тим, що визнання вчиненого не протиправним виключає необхідність вирішення всіх інших питань кримінального права; і навпаки, визнання його протиправним викликає таку необхідність, причому на перше місце ставиться кваліфікація кримінального правопорушення, тобто встановлення відповідності його ознак конкретному складу кримінального правопорушення.

Кваліфікація кримінальних правопорушень є підставою для призначення покарання, має значення при звільненні від кримінальної відповідальності та від покарання при застосуванні примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх та частково при застосуванні примусових заходів медичного характеру.

Зокрема, це дає змогу констатувати, що кваліфікація кримінальних правопорушень є основною, фундаментальною, центральною, стрижневою частиною, ядром застосування кримінального закону у слідчій та судовій практиці.

Кваліфікація кримінальних правопорушень – діяльність, яку здійснюють усі правоохоронні органи – дізнання, слідства, прокуратура та суд, тоді як, наприклад, призначення покарання провадиться лише судом. Здійснення кваліфікації кримінальних правопорушень усіма правоохоронними органами та судом характеризує її як діяльність, що об'єднує ці органи та суд одними й тими самими завданнями та обов'язками і так чи інакше пов'язує їх.

При кваліфікації кримінальних правопорушень акумулюються численні проблеми кримінального права у їх різноманітних поєднаннях, виявляються прогалини та вразливі місця кримінального закону, неточності теоретичних концепцій тощо.

Цей підрозділ присвячено не поняттєвому апарату, на відміну від підрозділу 1.3, не відмежуванню при кваліфікації схожих за ознаками кримінальних правопорушень як у підрозділі 3.1, а саме проблемам кваліфікації при розумінні оцінних понять, які не регламентовані чіткою відповідністю у законі про кримінальну відповідальність, а також аналізу відмежування схожих за своїм правовим обґрунтуванням правопорушень як дисциплінарних, так і адміністративних та кримінальних. Окрему увагу приділимо специфіці правил кваліфікації загальних понять та правил кваліфікації ст. 410 КК України, таких як повторність, співучасть та істотна шкода, а також умови особливого періоду та воєнного стану. Крім того, проаналізуємо зміни законодавства, які відбулися з часу запровадження в Україні військового стану, а також проведемо відмежування протиправного діяння від обставин, які виключають протиправність діяння як військової імунітет.

Розмежування за об'єктивними ознаками, а саме за способом вчинення кримінального правопорушення, буде розглянуто у підрозділі 3.1 та конкуренції кримінально-правових норм.

Звернемо увагу на дані Офісу Генерального прокурора з питань обліку вчиненого за ст. 410 КК України за останні роки. Так, у 2018 р. було обліковано 940 кримінальних правопорушень, з яких тільки у 150 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру; з обвинувальним актом – 112; у 9 випадках з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; 31 вчинено групою осіб; з особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, – 6; 176 закрито на підставі ч. 1 п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України та 819 проваджень, щодо яких у звітному періоді рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [191].

У 2019 р. було обліковано 1839 кримінальних правопорушень, з яких тільки у 156 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру; у 6 випадках місцезнаходження підозрюваного невідомо; з обвинувальним актом – 133; 3 вчинено групою осіб; особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, – 6; закрито 125 на підставі ч. 1 п. 1, 2, 4, 6 ст. 284

КПК України 118 та 1693 проваджень, щодо яких у звітному періоді рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [192].

У 2020 р. було обліковано 1424 кримінальних правопорушення, з яких тільки у 152 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру; з обвинувальним актом – 83; у 62 випадках з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; 3 вчинено в алкогольному сп'янінні; групою осіб – 12; особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, – 6; закрито 64 на підставі ч. 1 п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України 64 та 1341 проваджень, щодо яких у звітному періоді рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [193].

У 2021 р. було обліковано 1345 кримінальних правопорушень, з яких тільки у 85 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру; кримінальні правопорушення у провадженнях, досудове розслідування в яких зупинене відповідно до ст. 280 КПК України, – 2 кримінальних провадження; з обвинувальним актом – 66; у 66 випадках з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності; вчинені групою осіб – 36; закрито 129 на підставі ч. 1 п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України 129 та 1277 проваджень, щодо яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [194].

У 2022 р. було обліковано 1604 кримінальних правопорушення, з яких тільки у 201 кримінальних правопорушеннях особам вручено повідомлення про підозру; у 26 випадках місцезнаходження підозрюваного невідомо; з обвинувальним актом – 138; групою осіб вчинено – 9; закрито 182 на підставі ч. 1 п. 1, 2, 4, 6 ст. 284 КПК України 118 та 1440 проваджень, щодо яких на кінець звітного періоду рішення не прийнято (про закінчення або зупинення) [196].

Спираючись на дані Офісу Генерального прокурора, можна виявити певні проблеми, оскільки у 2018 р. тільки 11,9% з обвинувальним вироком від зареєстрованих випадків вчинення ст. 410 КК; у 2019 р. – 7,23%; у 2020 р. – 5,82%; у 2021 р. – 4,9%; у 2022 р. – 8,6%. Тож виходить, що кожного року кількість справ з обвинувальним вироком зменшується, і навіть за 4 роки, маючи

невелику кількість (12%) зменшилась майже втричі, що становить майже 5%. Вбачається певна корупційна складова в тому, що із 100% зареєстрованих кримінальних правопорушень лише 5% доходять до суду. У підрозділі 3.1 розглянемо скільки з цих 5% будуть мати обвинувальний вирок. Навіть якщо це буде становити 2,5% від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень, то не слід забувати про латентність вказаного суспільно небезпечного діяння (Додаток Б.7.).

Проведемо розмежування діяння, передбаченого ст. 410 КК України, та діяння, передбаченого ст. 172⁻¹³ КУпАП «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» [196], у диспозиції якої передбачено таке діяння: «незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна, використання військовослужбовця для виконання завдань, не пов'язаних з військовою службою, а також інше зловживання владою або службовим становищем, вчинене з корисливою метою чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» [196], чи дисциплінарними статутами Збройних Сил України. Насамперед необхідно розібратися у правилах кваліфікації вказаного діяння, бо, як бачимо, помилки в кваліфікації надалі спричиняють неминучі наслідки для суспільства в цілому і суспільних відносин, які охороняються кримінальним законодавством, зокрема, а це насамперед суспільні відносини, які охороняють несення військові служби, а крім того власність, життя та здоров'я, громадську безпеку.

Види військових правопорушень складаються з кримінальних правопорушень, що являють собою війкові злочини чи правопорушення, військові адміністративно-правові делікти та дисциплінарні правопорушення (проступки). Згідно з ч. 2 ст. 11 КК України, діяння, що не становлять суспільної небезпеки, належать до малозначності. Відповідно до цієї диференціації, військові кримінальні правопорушення становлять найвищу суспільну небезпеку. Якщо наводити приклади розмежування вказаних діянь, то до ст. 410 КК України належать діяння, при яких військовослужбовець, використовуючи

свої службові обов'язки, сфабрикує незаконне здобуття права власності на передачу йому транспортного засобу, яке є майном армії. До адміністративно правового делікту ст. 172⁻¹³ КУпАП, згідно з диспозицією статті, належить використання військовослужбовця для виконання завдань, не пов'язаних з військовою службою, якщо буде розкрито, що військовослужбовець використовує без набуття права власності на нього транспорт без спеціального дозволу у власних цілях. І до дисциплінарного правопорушення належать випадки, коли особа, військовослужбовець, порушуючи правила, використовує транспортний засіб, який ввірено йому у використання, проте з порушенням правил користування. Джерелами дисциплінарних правопорушень є Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, Дисциплінарний статут Збройних Сил України, накази Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України стосовно Національної гвардії України. Ці нормативно-правові акти визначають та затверджують відповідні інструкції щодо складання протоколів про вчинення адміністративно-правового делікту, проте вони не містять критеріїв, за допомогою яких начальники мали б підстави для розмежування схожих за своїм змістом ознак при кваліфікації дисциплінарних, адміністративних чи кримінальних правопорушень, що своєю чергою виявляються в помилках у кваліфікації вчиненого діяння. На сьогодні відсутність критеріїв розмежування сприяє латентності вказаного суспільно небезпечного діяння та, крім того, впливає на вчинення корупційних правопорушень щодо приховування діяння і, як наслідок, уникнення відповідальності. Проте це є вкрай тяжкою обставиною, особливо під час війни на території України, коли вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із заволодінням військовим майном, набувають особливої небезпечності.

Яким чином відбувається класифікація правопорушень пов'язаних із військовою відповідальністю:

1. Ті діяння, які не передбачені ані кримінальною відповідальністю, ані адміністративною, належать до дисциплінарної відповідальності.

2. Такі, які підпадають під ознаки малозначності за ч. 2 ст. 11 КК України, а саме не становлять суспільної небезпеки і не могли завдати істотної шкоди, за формальною логікою належать до адміністративної відповідальності.

3. Ті діяння, які безпосередньо підпадають під ознаки ст. 410 КК України, спричиняють кримінальну відповідальність.

Проте ознаки, які розмежовують названі діяння, не зазначені в жодному законі, крім ст. 45 Дисциплінарного статуту, у якому сказано, що «винятком притягнення до дисциплінарної відповідальності є випадки, коли ці діяння зазначено у КУпАП або КК» [200].

Також для розмежування адміністративного правопорушення від кримінального треба керуватися ч. 4 ст. 15 КУпАП, згідно з якою, адміністративна відповідальність настає лише тоді, якщо вказане діяння не передбачено кримінальним законодавством [196].

Однак існують випадки, коли передбачене в кримінальному законодавстві суспільно небезпечне діяння перестає бути кримінальним правопорушенням і переходить до адміністративно-правового делікту або дисциплінарного проступка. До таких випадків належать: ліквідація шкідливих наслідків або обстановка, умови чи характер вчиненого правопорушення. Крім того, ці обставини можуть характеризувати лише саме правопорушення, що переводить його до малозначності, або обставин, які виключають протиправність діяння.

За допомогою норм Дисциплінарного статуту Збройних Сил України та КУпАП можна розмежувати протиправність від діянь, які не містять ознак протиправності, а саме не є суспільно небезпечними. Ці діяння спрямовані на руйнування внутрішнього порядку несення служби, а саме дисципліну у конкретній військовій частині чи підрозділі.

Тож, роблячи проміжний висновок, хотілось би підкреслити, що виділення ознак, які дають змогу розрізняти дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність, є обов'язковим, у т.ч. й згідно з п. 22 ст. 92 Конституції України, у якій сказано, що закони України мають визначати, які

діяння є кримінальними, адміністративними та дисциплінарними правопорушеннями та встановлювати відповідальність за них [75].

Адже, крім відмежування дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності, існує й інститут звільнення від кримінальної відповідальності на підставі обставин, які виключають протиправність діяння.

З початком повномасштабної агресії до законодавства було внесено зміни. Так, прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану» №2124-IX від 15 березня 2022 р. [200], у якому сказано про внесення змін до Закону України «Про оборону України» (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 49, ст. 420 з наступними змінами), зокрема ст. 1 після абзацу другого доповнити новим абзацом у такій редакції: «Бойовий імунітет є звільненням військового командування, військовослужбовців, добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України та працівників правоохоронних органів, які беруть участь у захисті України, осіб, визначених ЗУ «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», звільненням від кримінальної відповідальності при втраті особового складу, бойової техніки та іншого військового майна як наслідок застосування збройної або іншої сили під час відсічі збройної агресії проти України чи ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, а також виконанням іншого завдання щодо оборони України із застосуванням інших видів зброї (озброєння) тощо (винятком є випадки порушення законів та звичаїв війни, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України)» [78].

У цьому Законі безпосередньо сказано про звільнення від кримінальної відповідальності за втрату бойової техніки чи іншого військового майна, але оскільки ст. 410 КК України є корупційною, то це дає змогу маскувати та спотворювати умови під виглядом втрати, вчинювати привласнення, розкрадання військового майна.

Проте безпосередньо у змінах щодо цього Закону, зокрема в ч. 1 ст. 43¹ КК вказано, що «не визнається кримінальним правопорушенням діяння, вчинене в умовах воєнного стану чи у період збройних конфліктів та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації чи агресії іншої країни, у випадку якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів України» [39].

Тож вбачається неузгодженість між цими актами, коли в Законі України «Про оборону України» сказано, ще не підлягають кримінальній відповідальності за втрату військового майна, а в КК ця обставина не названа і зазначено тільки шкоду життю та здоров'ю. Проте ми знаємо, що єдиним джерелом кримінальної відповідальності є КК, який ґрунтується на Конституції України та ратифікованих нормах міжнародних договорів, а інші закони та нормативні акти не є джерелом кримінальної відповідальності.

Тож зазначене може призвести до помилок у кваліфікації, тому положення законів потрібно формулювати таким чином, щоб вони не суперечили один одному і не зумовлювали подвійне тлумачення.

Так, 27 січня 2023 р. на круглому столі, присвяченому кримінально-правовим і процесуальним відповідям на виклики воєнного стану в Україні, який проводив факультет правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», було зазначено, що у прикладі завищення цін на продукти харчування для військовослужбовців, військово службові особи можуть посилатися на те, що вони мають бойовий імунітет згідно зі ст. 1 Закон України «Про оборону України», і що в умовах війни не оцінювали вартість продуктів, а ставили головним завданням нагодувати особовий склад. І тут постають питання про те, чи вартість мала значення, чи це є бойовим імунітетом і чи є ці діяння обставинами які виключають протиправність діяння. Відповіді на них поки що немає і судової практики не існує.

Розглянемо новий проєкт Кримінального Кодексу. Так, у ст. 2.9.11, яка має назву «бойовий імунітет», згідно з ч. 1, правомірним є все, що не зазначено у ч. 2, а саме: вчинення військовослужбовцем умисного злочину проти людяності, геноциду чи воєнного злочину. Тож, на наш погляд, новий проєкт Кодексу ще більше надає прав на вчинення корисливих кримінальних правопорушень щодо військового майна з подальшою можливістю уникнути кримінальної відповідальності на підставі обставин, що виключають протиправність [39].

Розглянемо основні поняття, які є необхідними для правильної кваліфікації правопорушень за ст. 410 КК України. У розділі XIX інформація про воєнний стан міститься у ст. 242 ч. 4 КК, ст. 402 ч. 3 КК, ст. 403 ч. 2 КК, ст. 404 ч. 3 КК, ст. 405 ч. 3 КК, ст. ч. 4 407 КК, ст. 408 ч. 3 КК, ст. 409 ч. 3 КК, ст. 410 ч. 3 КК, ст. 411 ч. 3 КК, ст. 413 ч. 3 КК, ст. 418 ч. 2 КК, ст. 420 ч. 2 КК, ст. 421 ч. 2 КК, ст. 423 ч. 2 КК, ст. 425 ч. 4 КК, ст. 426 ч. 2 КК, ст. 428 ч. 2 КК та визначає особливий правовий режим, що може бути введено в Україні [201]. Згідно з вищесказаним, Україна перебуває у стані війни з іншою країною. Днем початку є той день і час, у який оголошено стан війни або здійснено напад (агресію) на Україну, днем закінчення – той день і час, у який відбувається оголошення про припинення військових дій.

Воєнний стан – передбачене відповідними органами державної влади надання особам, які належать до військового командування та до органів місцевого самоврядування, певних повноважень, які є необхідними при відверненні загроз та допомагають національній безпеці.

Воєнний стан в Україні або в окремих її місцевостях вводиться за пропозицією РНБО указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою упродовж двох діб з моменту звернення Президента України. Режим воєнного стану існує, зокрема, у часових межах від дня і часу оголошення Верховною Радою за поданням Президента України стану війни і до дня і часу оголошення Верховною Радою за поданням Президента України про укладення миру. Оскільки поняття «воєнний стан» є юридичною категорією, то фактична

наявність такого стану без його введення у встановленому законом порядку не створює підстав для застосування відповідної кваліфікуючої ознаки.

Згідно із законодавчими актами Україна в 2014–2018 рр. окремої статистики по воєнному стану не велось тому що його офіційно не було, а був АТО та СВО. Під «воєнним часом» слід розуміти «час дії воєнного стану». Воєнний час до 24 лютого 2022 р. існував в Україні лише короткий період – протягом листопада та грудня 2018 р. Отже, особливий період фактично діяв в Україні з моменту оголошення рішення про мобілізацію і до моменту завершення часу мобілізації. Адже слова «охоплює час мобілізації» заперечують можливість поширення особливого періоду за межі часу мобілізації. Що стосується поняття «час мобілізації», то воно законом прямо не визначається, хоча при цьому, згідно із Законом «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де слова «час мобілізації» і «період мобілізації» зустрічаються понад двадцять разів, впливає, що цей час має свій початок і своє закінчення, тобто період, і лише в цей період посадові особи та громадяни мають певні права (повноваження) та обов'язки. Проте у цьому Законі слів «завершується» чи «завершення» немає. Із цього випливає, що період, протягом якого відбувається мобілізація, може бути встановлено самими указами Президента України про мобілізацію. Відповідно, указ Президента України про демобілізацію не є обов'язковим наслідком попереднього прийняття ним указу про мобілізацію, а сама демобілізація, згідно із законом, може означати не завершення часу мобілізації, а припинення певного комплексу заходів (завдань, прав, повноважень та обов'язків), передбачених Законом «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Наприклад, згідно з Указом Президента України «Про мобілізацію» № 758/2022 від 7 листопада 2022 р., у якому сказано, відповідно до ст. 3 Указу Президента України «Про загальну мобілізацію» № 65/2022 від 24 лютого 2022 р., затвердженого Законом України № 2105-IX від 3 березня 2022 р. (зі змінами, внесеними Указом № 342/2022 від 17 травня 2022 р., затвердженим Законом України № 2264-IX від 22 травня 2022 р., та Указом № 574/2022 від 12 серпня 2022 р., затвердженим Законом України

№ 2501-IX від 15 серпня 2022 р.), продовжити з 21 листопада 2022 р. строк проведення загальної мобілізації на 90 діб. Математичні розрахунки показують, що 90 діб, починаючи з 9 листопада 2022 р., завершуються 16 березня 2023 р. Діяння, які вчинились до оголошення воєнного часу і навіть після часу введення воєнного стану, визначеного Указом Президента України, для кримінального закону не можуть вважатися вчиненими в умовах воєнного стану. Закінчення воєнного стану відбудеться в час і добу, визначену Указом Президента України, якщо тільки Президент України не прийме указ про його дострокове скасування (ст. 7 Закону «Про правовий режим воєнного стану») або воєнний стан не буде в установленому порядку продовжено на новий строк.

КК визначає як кваліфікуючу ознаку вчинення кримінального правопорушення, зокрема передбаченого ст. 410 КК, не в місцевостях, де запроваджено воєнний стан, а саме в умовах воєнного стану. Це означає, що така кваліфікуюча ознака буде наявна в діяннях суб'єктів згаданих кримінальних правопорушень незалежно від того, де вони вчинили відповідні кримінальні правопорушення: чи на тих територіях, де оголошено воєнний стан, чи на інших територіях України або за її межами. Інакше кажучи, суб'єкти військових кримінальних правопорушень (ч. 2 ст. 401 КК), незалежно від місця їх знаходження під час дії законодавства, що визначає військовий стан навіть на обмеженій частині території України, перебувають в умовах воєнного стану. Після спливу визначеного строку воєнного стану або його дострокового скасування названа кваліфікуюча ознака не може виключатися зі складу кримінального правопорушення, вчиненого в умовах воєнного стану. Тобто і після закінчення воєнного стану особи, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ст. 410 КК, в умовах воєнного стану підлягатимуть кримінальній відповідальності за ч. 4 цієї статті. Так, Житомирський районний суд Житомирської області звільнив від обвинувачення ОСОБУ_1 за ознаку «вчинення кримінального правопорушення в умовах особливого періоду», правильно обґрунтувавши свою позицію. Діяння, вчинене ОСОБА_1, прокурором кваліфіковано за ч. 3 ст. 410 КК як заволодіння

військовою службовою особою військовим майном шляхом зловживання службовим становищем, що заподіяло істотну шкоду, вчинене в умовах особливого періоду. На підтвердження існування особливого періоду на момент вчинення ОСОБА_1 вказаного діяння в обвинувальному акті зазначено, що у зв'язку із затвердженням Верховною Радою України Указів Президента України «Про часткову мобілізацію» № 303/2014 від 17 березня 2014 р., № 454/2014 від 6 травня 2014 р., № 607/2014 від 21 липня 2014 р. та № 15/2015 від 14 січня 2015 р. в Україні розпочато процес мобілізації та оголошено особливий період [202].

Суд вважає, що, даючи юридичну оцінку обставинам справи, прокурор помилково кваліфікував діяння ОСОБА_1 як вчинене в умовах особливого періоду. Суд виходив з такого: визначення поняття «особливий період» міститься в ст. 1 Закону України «Про оборону України», згідно з яким, такий період може наставати в момент оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) чи доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації або з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, та охоплюється часом мобілізації, воєнним часом та частково відбудовний період після закінчення воєнних дій [202]. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [203], за змістом наведених норм до особливого періоду належить час з моменту оголошення рішення про мобілізацію, який поширюється на термін мобілізації, воєнний час і частково на час після закінчення воєнних дій. Поняття «воєнний час» законодавство України не містить. Суд вважає, що цьому поняттю відповідає поняття воєнного стану, яке міститься в ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Оскільки в Україні у зв'язку із проведенням антитерористичної операції на Сході країни воєнний стан не вводився, а отже, воєнний час не настав, особливий період обмежився часом мобілізації. Мобілізація, відповідно до ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», є комплексом певних дій, які допомагають Україні вийти більш-менш стабільною в економічному плані. Частиною 5 ст. 4 Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»

передбачено, що види, обсяги, порядки та строки проведення мобілізації визначає Президент України у рішеннях про її проведення [203]. Часткову мобілізацію в Україні було оголошено та проведено кількома етапами. Зокрема, Указом Президента України «Про часткову мобілізацію» № 15/2015 від 14 січня 2015 р., починаючи з 20 січня 2015 р. трьома чергами протягом 210 діб до 17 серпня 2015 р. Таким чином, зазначена Указом Президента України мобілізація як комплекс відповідних заходів зі сторони держави оголошувалась не безстроково, а була обмеженою в часі. Суд не погоджується з доводом прокурора про те, що мобілізація, а отже, й особливий період, тривають до прийняття рішення про демобілізацію, оскільки ані час мобілізації, ані особливий період названими законами України не пов'язуються із демобілізацією. ОСОБА_1 вчинив інкримінований злочин в період часу з 25 грудня 2015 р. до 01 лютого 2016 р., тобто після закінчення дії названого Указу Президента України про часткову мобілізацію, а отже, після закінчення особливого періоду.

Під бойовою обстановкою розуміють певний проміжок часу, під час якого військові частини, підрозділи, деякі військовослужбовці перебувають у безпосередній боротьбі з ворогом, у підготовці до бою або до його ведення. Така обстановка може виникнути у будь-який час (воєнний чи мирний), як, наприклад, напад на Державний кордон України. Такі дії зазначені у ч. 2 ст. 402, ч. 2 ст. 403, ч. 3 ст. 404, ч. 3 ст. 405, ч. 4 ст. 407, ч. 3 ст. 408, ч. 3 ст. 409, ч. 3 ст. 410, ч. 3 ст. 411, ч. 3 ст. 413, ч. 2 ст. 418; ч. 2 ст. 420; ч. 2 ст. 421; ч. 2 ст. 423; ч. 4 ст. 424; ч. 3 ст. 425, ч. 2 ст. 426, ст. 427, ч. 2 ст. 428 КК.

Визначення «бойової обстановки» подано в примітці у ст. 402 КК. Відповідно до примітки, необхідна наявність певних обставин, а саме:

- 1) відбувається безпосереднє використання зброї та техніки стосовно військового противника;
- 2) бойові дії можуть бути наступальними або оборонними чи іншими, загальновійськовими, танковими, протиповітряними, повітряними, морськими

або іншими, їх може вести військове з'єднання, частина (корабель) або підрозділи і все це не впливає на кваліфікацію;

3) бойові дії можуть розпочинатися з наказу про вступ у бій або з фактичного початку бою і закінчуватись наказом щодо припинення бою або його фактичним припиненням; факт скоєння кримінального правопорушення до або після початку чи припинення бойових дій має бути доведено належними доказами.

Серед науковців існують різні погляди щодо поняття бойової обстановки. Наприклад, В. П. Бодаєвський пропонує розуміти це поняття у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні це стан військової частини, підрозділу (кораблів, літака) щодо здійснення ними тактичних дій з виконання бойових завдань в обмеженому районі протягом короткого часу. У вузькому значенні – стан військових (сил) в умовах бою (основної форми тактичних дій) [174, С. 183].

М. І. Панов пропонує розуміти «бойову обстановку як певний період перебування військових частин, підрозділів, окремих військовослужбовців у зіткненнях та протиборствах з противником, підготовки або ведення бою (бойової операції). Бойовою обстановкою є виникнення необхідності під час відбиття нападу на державний кордон України як у воєнний, так і в мирний час [112, С. 13].

М. І. Хавронюк дає визначення його як «певного стану військового з'єднання, частин (кораблів) і (або) підрозділів, у яких вони ведуть дії, спрямовані на знешкодження (розгром) військового противника, заволодіння важливими рубежами (районами) чи утримання їх та виконання тактичних завдань» [84, С. 102].

Дещо відрізняється розуміння «бойової обстановки» А. Ф. Мота, який дає таке визначення: «сукупність умов чи факторів, що виникають у зонах збройних конфліктів або мирний час у момент відбиття нападів або знищення незаконних збройних формувань чи озброєних банд, під час яких вчиняються суспільно небезпечні посягання, які можуть впливати на характер та ступінь вчинених суспільно небезпечних посягань» [204, С. 115].

Бойова обстановка може виникати у мирний час, а саме: 1) при протидії прикордонним конфліктам; 2) при порушеннях недоторканності повітряних чи морських просторів України тощо.

Ознаки «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану» та «вчинення кримінального правопорушення в бойовій обстановці» не застосовуються при кваліфікації кримінальних правопорушень, які вчинені військовослужбовцями українських миротворчих контингентів під час проходження служби у вказаних контингентах, оскільки:

1. Верховна Рада не оголошує стану війни жодній з країн, на території яких перебуває цей контингент.

2. Внутрішніми конфліктами в інших країнах не є агресія проти країн, з якими Україна підписувала договори про спільну оборону від агресії.

3. Функціями вказаних контингентів не є ведення військових дій, знешкодження військових противників та виконання інших тактичних завдань; і взагалі Україна не має такого противника та фактично не веде такі дії в інших країнах.

Надалі переходимо до поняття «істотна шкода», яке зазначено у ч. 2 ст. 410 КК України як кваліфікуюча ознака. У ч. 2 ст. 410 КК України її сформульовано як формально-матеріальний склад кримінального правопорушення. Згідно з диспозицією статті, альтернативно пропонується декілька обставин, які обтяжують покарання, тобто склад є нібито формальним. Наголошуємо на слові «нібито», оскільки ч. 1 ст. 410 КК, як уже зазначали вище, є складною, у ній декілька різних способів вчинення відрізняються часом вчинення кримінального правопорушення, так при вимаганні (усічений чи формальний) при крадіжці (матеріальний). Поняття військової службової особи нами було розглянуто у підрозділі 1.3, тому наразі ми зосередимось саме на обтяжувальних обставинах, яких у ч. 2 ст. 410 КК виділено чотири:

1) вчинене військовою службовою особою зі зловживанням службовим становищем;

2) повторність;

- 3) попередня змова групи осіб;
- 4) заподіяння істотної шкоди.

Розглянемо кожну ознаку окремо. Так, перші проблеми виникають із визначенням суми істотної шкоди для ч. 2 ст. 410 КК України. На наш погляд, ця проблема є найсуттєвішою, тому що, згідно з приміткою 2 до ст. 425 КК України, «у ст. 425 та ст. 426 цього Кодексу істотною шкодою, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається шкода, яка в 250 і більше разів перевищує НМДГ, а тяжкими наслідками є шкода, яка в 500 і більше разів перевищує НМДГ» [39].

Як відомо, закон України за аналогією не застосовується відповідно до ч. 4 ст. 3 КК України, тож питання про те, яким чином діяти органам досудового розслідування у такому випадку, залишається відкритим. Якщо потрібно керуватися загальною нормою щодо визначення збитків, тобто приміткою до ст. 185 КК України, то в ній законодавець використовує іншу термінологію, а саме «значна шкода», «у великих розмірах» та «в особливо великих розмірах», що ускладнює застосування вказаної примітки для визначення істотної шкоди для ч. 2 ст. 410 КК України. Так, залишається невідомим, яку саме шкоду законодавець розуміє як істотну щодо ч. 2 ст. 410 КК України. Стаття 401 КК України – єдина дефінітивна норма в особливій частині КК, проте вона не визначає істотну шкоду також.

М. І. Хавронюк під поняттям «істотна шкода» розуміє склад кримінальних правопорушень, які є оціночними; і її визначення в кожному конкретному випадку залежить від особливої якості військового майна, його вартості чи розміру викраденого предмета, його значення для боєготовності й боєздатності військових підрозділів тощо [205, С. 45]. Тож виходить, що ст. 425 КК та 426 КК є більш важливими для кваліфікації, ніж корислива корупційна ст. 410 КК України.

В. П. Бодаєвський у своєму дослідженні вже пропонував введення примітки до ст. 410 КК України у такій редакції: «істотна шкода в 100 і більше разів перевищує НМДГ» [35, р. 8].

М. І. Мельник та М. І. Хавранюк як завдану шкоду розглядають «такі наслідки при викраденні, привласненні, вимаганні військового майна чи заволодінні ним шляхом шахрайства, як заподіяння значного матеріального збитку, приведення у непридатний стан військової техніки, неможливість виконання частинами (підрозділами) бойових завдань, необхідність залучення значних сил і засобів для розшукування військового майна, яке було незаконно викрадено у військовослужбовця, тощо. При цьому матеріальні збитки мають бути визнані значними, якщо їх сума у кілька десятків разів перевищує НМДГ на момент вчинення кримінального правопорушення» [205, С. 125].

В інших статтях КК істотною шкодою вважається заподіяння матеріальних збитків, яке у 250 і більше разів перевищує НМДГ (примітка до ст. 248); у 100 і більше разів перевищує НМДГ (примітка до ст. 182 і п. 3 примітки до ст. 364, який поширюється на ст. 364, 364-1, 365, 365-2, 367).

Крім того, у ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1 ст. 365-2, ч. 1 ст. 367, у яких згадується про істотну шкоду, йдеться про нетяжкі кримінальні правопорушення, а в ч. 2 ст. 182, ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 365 – про кримінальні правопорушення середньої тяжкості. На відміну від цього, ч. 2 ст. 410 передбачає тяжке кримінальне правопорушення. Тому логічно, що розмір істотної шкоди в цій нормі має бути вищим за 250 НМДГ.

Тож, проаналізувавши, слід зазначити, що стосовно протиправного заволодіння військовим майном військовослужбовцями поза зоною кримінально-правової кваліфікації залишається ознака «із заподіянням істотної шкоди», оскільки цими викраденнями завдається шкода державі, а не фізичній особі. І оскільки законодавчого тлумачення відносно ч. 2 ст. 410 КК стосовного цього поняття не існує, вважаємо, що це є прогалиною у законодавстві, яка може призводити до неправильної кваліфікації та уникнення відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення.

Наступною ознакою, яку ми розглянемо, є вчинення кримінального правопорушення групою за попередньою змовою.

Певну складність у кваліфікації становлять такі способи вчинення розкрадань, які вчиняються групами осіб за попередньою змовою та організованими групами із специфікою суб'єкта.

Необхідно виділити такі ознаки спеціального суб'єкта: перебування особи на військовій службі (за участю з цивільними особами); використання свого службового становища (за відсутності цієї ознаки в інших членів групи).

Крім того, при вчиненні заволодіння військовим майном шляхом привласнення та розтрати також виділяють таку ознаку, як «доручення майна».

Для з'ясування сутності групових заволодінь військовим майном необхідно коротко визначити поняття та критерії диференціації групи осіб за попередньою змовою та організованої групи; група осіб без змови не виділена як кваліфікуюча ознака в заволодінні військовим майном і, на наш погляд, практично зустрічається вкрай рідко.

Група осіб за попередньою змовою підвищує рівень суспільної небезпечності.

У ч. 2 ст. 28 КК України законодавець визначає, що кримінальне правопорушення визнається скоєним групою осіб за попередньою змовою у випадках, коли його вчиняли особи, які попередньо домовились про спільне виконання кримінального правопорушення. Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України, наданих у Постанові «Про судову практику у справах про злочини проти власності» № 10 від 06 листопада 2009 р., при кваліфікації дій винних як вчинення розкрадання чужого майна групою осіб за попередньою змовою слід з'ясовувати, чи існувала змова співучасників на початок дій, безпосередньо спрямованих на викрадення чужого майна, чи відбулася домовленість про розподіл ролей з метою здійснення протиправного умислу, які конкретні дії вчинено кожним виконавцем та іншими співучасниками кримінального правопорушення. Тож згідно з п. 24 названої Постанови, кримінальне правопорушення визначається вчиненим за попередньою змовою групою осіб у разі його скоєння декількома (двома та більше) суб'єктами цього кримінального правопорушення, які попередньо домовилися про його спільне

вчинення. Учасники, які вчиняють кримінальне правопорушення групою осіб, діють узгоджено, зі спільним умислом, і кожен з них безпосередньо виконує діяння, яке повністю або частково утворює об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, при можливому розподілі ролей, коли кожен зі співучасників виконує свою роль у скоєнні кримінального правопорушення [52].

На наш погляд, неврахування організованої групи як ознаки, що обтяжує покарання, для ст. 410 КК України є прогалиною, яку слід усунути шляхом внесення відповідного доповнення до ч. 3 ст. 410 КК України.

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо воно здійснене стійкою групою осіб, які заздалегідь об'єдналися для вчинення одного чи кількох кримінальних правопорушень, як про це сказано законодавцем у ч. 3 ст. 28 КК України У п. 11 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» № 13 від 23 грудня 2005 р. зазначено: «Стійкість організованої групи та злочинної організації полягає в їх здатності забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть їх дезорганізувати, як внутрішнім (наприклад, невизнання авторитету або наказів керівника, намагання окремих членів об'єднання відокремитись чи вийти з нього), так і зовнішнім (недотримання правил безпеки щодо дій правоохоронних органів, діяльність конкурентів по злочинному середовищу тощо). На здатність об'єднання протидіяти внутрішнім дезорганізуючим факторам указують, зокрема, такі ознаки: стабільний склад, тісні стосунки між його учасниками, їх централізоване підпорядкування, єдині для всіх правила поведінки, а також наявність плану злочинної діяльності і чіткий розподіл функцій учасників щодо його досягнення.

Ознаками зовнішньої стійкості злочинної організації можуть бути встановлення корупційних зв'язків в органах влади, наявність каналів обміну інформацією щодо діяльності конкурентів по злочинному середовищу, створення нелегальних (тіньових) страхових фондів та визначення порядку їх наповнення й використання тощо» [206 С.78].

У названій Постанові Пленуму Верховного Суду України сказано, що організована група характеризується стійкістю, наявністю у її складі організатора (керівника) та заздалегідь розробленого плану спільної протиправної діяльності, розподілом функцій між членами групи при підготовці до скоєння кримінального правопорушення та здійсненні злочинного наміру.

Для кваліфікації дій військовослужбовців, які використовують своє службове становище під час вчинення викрадення військового майна, слід враховувати специфіку військово-службових відносин, принцип єдиноначальності, який за своєю суттю є «стрижневим» в організації Збройних Сил України і водночас може свідчити про згуртованість, стійкість, високу організацію діяльності членів організованої групи, чіткість розподілу ролей між ними.

Одним із важливих питань кваліфікації викрадень військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища є питання визначення виду співучасті. Зокрема, встановлення ролі співучасника, особливо з огляду на те, що в диспозиції статті мова йде тільки про групу осіб, яка не передбачає розподілу ролей між співучасниками, проте, як ми вже зазначали вище й наводили судові приклади, дуже часто співучасниками є цивільні особи, які допомагають продавати або вчиняти розтрату чи привласнення товарів за допомогою шахрайських схем. Ми можемо кваліфікувати з посиланням на ч. 3 ст. 28 та відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 67 КК України. Коли розцінюємо вказану обставину як кваліфікуючу, то виникає питання про те, навіщо всі інші кваліфікуючі ознаки, існування обтяжувальних обставин у диспозиції кваліфікованого складу обґрунтовують об'єктивною єдністю сказаної обставини та вчинюваним діянням. Як наприклад, розбій, який може спричинити тяжкі наслідки.

Так, О. О. Кваша, наголошуючи на складності розмежування форм співучасті, вважає, що вчинення кримінального правопорушення групою осіб передбачає участь у кримінальному правопорушенні декількох (двох або більше) виконавців без попередньої змови між собою. Тобто вчинення кримінального

правопорушення групою осіб за чинним законодавством – це завжди співвиконавство, коли всі учасники кримінального правопорушення повністю або частково виконують дії, що входять до об'єктивної сторони складу відповідного кримінального правопорушення. Змова про вчинення кримінального правопорушення має відбутися лише тоді, коли один із виконавців уже розпочав виконувати об'єктивну сторону складу конкретного кримінального правопорушення [205, С. 217].

Г. П. Жаровська зазначала: «Організована група – це штучно утворений інститут, у якому відсутні формалізовані критерії розмежування цього різновиду співучасті, оскільки її ознаки перегукуються як з ознаками групи осіб за попередньою змовою, так і з ознаками злочинної організації. Із визнанням на законодавчому рівні організованої групи як форми чи виду співучасті кримінальні норми втрачають свою конструктивність» [207, С.76].

Такий підхід є проявом сваволі у правовій сфері, оскільки невизначеність, подібність та неоднозначність ознак організованої групи робить можливим, з одного боку, штучне зниження, а з іншого – штучне підвищення суспільної небезпеки організованої групи.

Для підвищення дієвості й конструктивності кримінального законодавства недоцільно визнавати організовану групу різновидом співучасті. Співучасть існує у формі злочинної групи, а за наявності ознак ієрархічності та спеціальної мети об'єднання (заняття злочинною діяльністю) слід визнавати співучасть у формі злочинної організації [176, р. 183].

Відсутність організованої групи Г. П. Жаровська пропонує компенсувати лише широким розумінням групи осіб за попередньою змовою.

Зокрема, дослідниця зазначає, що злочинна група, яка діє за попередньою змовою, може мати місце як у співвиконавстві, так і у формі співучасті з розподілом ролей [].

Тобто в злочинній групі, що діє за попередньою змовою, можлива участь організатора, підбурювача чи пособника [175, С. 100].

Інші автори, навпаки, вважали, що законодавець не обмежує форми співучасті об'єктивними ознаками, встановлюючи лише суб'єктивну – «групою осіб за попередньою змовою».

Тож тут ми спостерігаємо абсолютно протилежні наукові підходи до тлумачення поняття «група осіб за попередньою змовою».

З цього питання ми поділяємо думку О. О. Кваші, яка дотримується позиції, згідно з якою, до учасників групи осіб за попередньою змовою належать винні, які безпосередньо виконували об'єктивну сторону кримінального правопорушення.

Водночас значні труднощі при кваліфікації групових викрадень військового майна виникають у процесі застосування ч. 2 ст. 29 КК України, яка визначає, що особа, яка не є суб'єктом кримінального правопорушення, спеціально зазначеного у статтях Особливої частини цього Кодексу, і брала участь у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею, несе кримінальну відповідальність за це кримінальне правопорушення як його організатор, підбурювач чи пособник.

Що стосується вчинення викрадення військовослужбовцями військового майна групою осіб за попередньою змовою, то тут особливих труднощів у кваліфікації немає. За відсутності у співучасника ознак спеціального суб'єкта, його дії за всіх інших ознак співвиконання слід кваліфікувати з посиланням на ст. 27 КК України як, наприклад, пособництво.

Ми дотримуємося саме цієї точки зору, хоч і з розумінням ставимося до позиції тих авторів, які пропонують розширити коло співвиконавців за наявності в групі спеціального суб'єкта.

Водночас при застосуванні до військовослужбовця, який вчинив викрадення військового майна у складі організованої групи, цієї кваліфікуючої ознаки, необхідно враховувати, що коло співвиконавців визначається за тим, який стосунок вони мали до кожного окремого розкрадання, вчиненого організованою групою, оскільки лише особа, яка створила організовану групу чи керувала нею, підлягає кримінальній відповідальності (як виконавець) за всі

вчинені організованою групою кримінальні правопорушення, якщо вони були охоплені її наміром (ч. 5 ст. 29 КК України), незалежно від того, чи брала вона в їх вчиненні безпосередню участь, тоді як інші учасники організованої групи несуть відповідальність (теж як виконавці) лише за кримінальні правопорушення, у підготовці або вчиненні яких вони особисто брали участь (ч. 3 ст. 29 КК України).

При цьому зовсім не обов'язково, що військовослужбовець, який використовував своє службове становище при вчиненні викрадення, буде організатором групи. Не викликає сумнівів лише те, що він буде виконавцем, який використовує своє службове становище під час здійснення викрадення військового майна (довіреного чи не довіреного йому).

Зважаючи на велику суспільну небезпеку викрадень військового майна, що здійснюються військовослужбовцями у складі організованих груп та злочинних угруповань, ми вважаємо за необхідне дії всіх співучасників викрадень, незалежно від наявності або відсутності у них ознак спеціального суб'єкта, кваліфікувати за наявності всіх інших необхідних ознак цієї групи.

При цьому необхідно враховувати, що під час кваліфікації дій, які підпадають під кілька частин однієї статті КК України, наступна частина статті охоплює і ті протиправні дії, які передбачені попередніми частинами.

Остання ознака, яку ми розглянемо у цьому підрозділі, – це повторність. Багато науковців приділяли увагу цьому питанню, проте ми розглядаємо лише повторність, яка стосується ст. 410 КК України, а саме її кваліфікуючої ознаки відповідно до ч. 2 ст. 410 КК України.

Згідно зі ст. 32 ч. 1 КК України, «повторність визнається вчиненням двох чи більше кримінальних правопорушень, які передбачені однією і тією самою статтею чи частиною статті Особливої частини КК» [39]. Тож з цього визначення вбачається, що особа-військовослужбовець має раніше вже вчинити розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. У цьому випадку не буде мати значення, була вона засуджена за перше кримінальне правопорушення чи ні, але не повинні спливати строки давності, строки

погашення судимості, а також вона не повинна звільнитися від кримінальної відповідальності за перше кримінальне правопорушення з підстав, визначених законом. Слід відрізнити повторність від продовжуваного кримінального правопорушення, яке складається з тотожних діянь, що спрямовані на досягнення єдиної мети й охоплені єдиним умислом.

Проте ми вбачаємо великі проблеми із зазначеної регламентації ст. 410 КК України, оскільки не враховується попередня поведінка особи, а саме вчинення нею викрадення інших предметів. Згідно з приміткою 1 ст. 185 КК, повторністю визнаються також випадки, коли особа раніше вчинила будь-яке із кримінальних правопорушень, передбачених ст. 185, 186 та 189–191 або ст. 187, 262 цього Кодексу. Тут законодавець не враховує, що особа може раніше вчинити й інші викрадення, передбачені ст. 308, 312, 263 та 432. Але ця проблема не стосується нашого дослідження. Ми аналізуємо виключно ст. 410 КК України і вважаємо, що необхідно враховувати, всю попередню протиправну діяльність, яка була пов'язана з протиправним заволодінням майном, незалежно від його виду, тому пропонуємо ввести доповнення до примітки ст. 410 КК України.

Перейдемо до вивчення суміжних конкуруючих складів кримінального правопорушення та виявлення на основі аналізу розглянутих привласнень властивих тільки їм загальних і специфічних ознак. На нашу думку, такий підхід є вужчим, але не менш результативним.

Процес кваліфікації привласнення військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища пропонуємо розділити на кілька етапів, що дасть нам змогу розмежувати розглянуті привласнення між собою та відокремити їх від суміжних складів кримінальних правопорушень.

По-перше, необхідно визначити, чи належить діяння до привласнення військового майна, що підлягає кримінально-правовій кваліфікації ознак викрадення, військового майна та суб'єкта кримінального правопорушення.

По-друге, для визначення конкретної форми викрадення необхідно виявити особливості об'єктивної сторони аналізованого кримінального правопорушення.

По-третє, необхідно встановити наявність використання особою свого службового становища та інших кваліфікуючих ознак незаконного заволодіння, зазначених законодавцем.

Сам процес встановлення ознак викрадення, військового майна та суб'єкта кримінального правопорушення з урахуванням вищерозглянутих досліджень не повинно становити великих труднощів.

Склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 410 КК України, є досить складним для кваліфікації не тільки з тих причин, які ми вже розглянули в підрозділі 3.1 та які стосуються загальних питань кваліфікації, але й тому, що за своїм змістом це кримінальне правопорушення тільки у ч. 1 має не один вид об'єктивної сторони (суспільно небезпечного діяння), викрадення у своєму значенні передбачає й крадіжку (ознаки якої містяться у ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), шахрайство (ст. 190 КК) та військова службова особа, згідно з ч. 2, діє з використанням службового становища, а саме привласнення (ст. 191-192 КК).

Почнемо розгляд з найменш небезпечного кримінального правопорушення, а саме крадіжки – таємного викрадення (у розгляданому випадку – військового майна). Цим способом вчинення кримінального правопорушення скоюється найбільша кількість кримінальних правопорушень в Україні. На наш погляд, вчинення правопорушень, передбачених ст. 410 КК України, у більшості випадків відбувається таємно, проте й латентність цих кримінальних правопорушень є найвищою. Особливо це характерно для особливого та воєнного періоду. На сьогодні є більше способів вчинення розкрадання, оскільки стеження за військовим майном переходить до другорядних цілей держави, адже пріоритетними для неї стають інші цілі, що пов'язані зі здобуттям перемоги, чим можуть скористатися особи з низькою громадською відповідальністю.

При цьому в Постанові Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» № 4 від 24 квітня 2002 р. [209] (як відомо, така сама конструкція використовується у ст. 308 КК та ст. 262 КК щодо певних предметів) зазначено, що місце вчинення кримінального правопорушення на кваліфікацію не впливає, тож виходить, що при викраденні військового майна не має значення, чи перебувало воно на території військової частини або іншого охоронюваного об'єкта, важливим є сам предмет вчинення. Відповідно, військове майно може знаходитись будь-де, в місцях воєнного конфлікту чи бути абсолютно відкритим для заволодіння будь-якою особою. Проте слід пам'ятати про відмінність ст. 410 КК від ст. 432 КК «Мародерство», де саме місце вчинення кримінального правопорушення є обов'язковою ознакою для кваліфікації «поля бою» та опосередковано – час вчинення «під час бою» або «після бою». Крім того, майно може бути будь-яким, не тільки військовим. Відповідно, «майно» та «військове майно» співвідносяться як ціле і його частина. З цього випливає, що предмет при ст. 432 КК «Мародерство» є ширшим, ніж при вчиненні ст. 410 КК України. Крім того, під викраденням розуміють як таємне, так і відкрите протиправне заволодіння військовим майном, відповідно до цього тлумачення впливає, що викрадення поглинає і ч. 2 ст. 186 КК, що означає застосування насильства, яке не було небезпечним для життя та здоров'я. Проте існує і деяка відмінність від кримінальних правопорушень проти власності за ст. 410 КК, а саме склад кримінального правопорушення існує і тоді, коли незаконне заволодіння відбувається в особи, яка також володіє цією власністю незаконно (наприклад, особа заволоділа військовим майном незаконно, а інший військовослужбовець таємно викрав його у неї) [209].

Відзначимо ще одну позицію Верховного Суду щодо кваліфікації крадіжки: якщо обман або зловживання довірою були лише способом отримання доступу до майна, а вилучення майна відбувалося таємно, то такі дії слід кваліфікувати як крадіжку [178].

Згідно з Постановою Касаційного Кримінального Суду від 02 квітня 2019 р., обманом є повідомлення потерпілому неправдивої інформації чи приховування деяких обставин або зловживання довірою при обмані. Але слід пам'ятати, що при шахрайстві є обов'язковою ознакою саме добровільна передача потерпілому права на майно чи саме майно. У випадках, коли обманом чи зловживанням довірою був лише спосіб отримання доступу до майна, а саме майно вилучалось таємно, то склад шахрайства відсутній, і дії слід кваліфікувати як крадіжку [179].

З цієї Постанови випливає, що всі ці правила стосуються також і військового майна, хоча застосування закону України про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено згідно з ч. 4 ст. 3 КК України, проте таких правил не існує для постанов Пленуму Верховного Суду, з чого ми можемо зробити висновок, що вони поширюються й на інші предмети, які виходять за межі цих постанов.

Проблеми призначення покарання при однаковій санкції за вчинення досить різним способом вчиненого кримінального правопорушення проти військового майна розглянуто у підрозділі 3.2. цього дослідження.

Розглянемо більш детально обман як спосіб вчинення викрадення військового майна при шахрайстві. Тут необхідно підкреслити, що предметом викрадення буде не тільки військове майно, але й право на майно. Як і у випадку незаконного заволодіння військовим майном шляхом вимагання. При цьому вимагання є усіченим складом кримінального правопорушення, на відміну від усіх інших, які перелічені у ч. 1 ст. 410 КК України, що також є досить складним для розуміння при кваліфікації, коли один склад є усічено формально матеріальним.

Крім того, законодавець у ч. 4 ст. 410 КК України поставив в один ряд розбій без кваліфікуючих ознак і вимагання з кваліфікуючими ознаками. Частина 4 ст. 410 КК передбачає вчинення об'єктивної сторони за допомогою розбою (ст. 187 КК) та вимагання поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого.

Відповідно до рішень Верховного Суду, виконавцем розбою (ст. 187 КК), а відповідно, і виконавцем розбою, вчиненого відносно військового майна військовослужбовцем (ч. 4 ст. 187 КК України), є не лише той, хто шляхом нападу протиправно заволодів чужим майном, а й той, хто позбавляв можливості потерпілого чинити опір або залишати місце вчинення злочину. Отже, співвиконавцем визнається особа, яка своїми діями разом з іншими співучасниками безпосередньо, навіть частково, виконала склад злочину, передбаченого ч. 4 ст. 187 КК. Дії співвиконавця розбою кваліфікуються лише за статтею Особливої частини КК та не потребують додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 29 чи ч. 2 ст. 27 КК.

Проте в цьому рішенні Верховного Суду виникають питання щодо вчиненого військовослужбовцем у співучасті із цивільною особою, тобто щодо того, як у такому разі буде кваліфікуватись вчинене для військовослужбовця ч. 4 ст. 410 КК України, а для ч. 2 ст. 187 КК України. При ознайомленні з такою справою зрозуміло, що вони є співучасниками, не посилаючись за загальним правилом ч. 1 ст. 29 КК України на ч. 2 ст. 27 КК України, що, на наш погляд, є не дуже слушним правилом, тому вважаємо, що воно потребує зміни.

Далі розглянемо найактуальніші питання кваліфікації викрадень військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища за конкуренції із суміжними складами злочинів.

Аналіз вивчених кримінальних справ засвідчує, що найбільша кількість помилок у кваліфікації протиправних посягань відбувається при конкуренції складів викрадень та зловживання чи перевищення службових повноважень, оскільки ці кримінальні правопорушення набули значного поширення в армійському середовищі.

Для розмежування таких дій із викраденнями військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища важливо розуміти, що, беручи до уваги ознаки викрадення чужого майна, можна методом виключення визначити низку ситуацій, коли, незважаючи на наявність окремих ознак викрадення, що чиниться з використанням службового становища, можна

буде констатувати лише склад зловживання службовим становищем за ст. 364 КК України.

Зупинимося на ознаках, що є найбільш специфічними та характерними для викрадень військового майна з використанням службового становища.

По-перше, збитків власнику військового майна (державі) завдають внаслідок його незаконного вилучення та (або) використання на користь винного та інших осіб. Для зловживання службовим становищем характерно використання майна за призначенням (використання в особистих цілях військових машин, передача на певний час військової техніки приватним особам для виконання будь-яких робіт, не передбачених необхідністю військової служби, неправомірне здавання в оренду службових приміщень тощо).

По-друге, для кваліфікації дії як викрадення важливо, щоб військове майно вибувало з володіння держави безоплатно, тоді як для службового зловживання більш характерне відплатне вилучення (як-то нецільове використання коштів на інші військово-спеціальні цілі, витрачання коштів з непередбачених на такі цілі статей фінансування тощо). Тут необхідно враховувати, що не можна ототожнювати передачу військового майна з відшкодуванням шкоди, яка може мати добровільний характер, але може відбуватися вже після розкриття кримінального правопорушення слідчими органами.

По-третє, як про це прямо сказано законодавцем, для викрадення характерною є обов'язкова корислива мета. Не може бути кваліфіковано як викрадення дію особи, яка неправомірно відчужує військове майно, а отримані кошти витрачає на потреби військового підрозділу.

По-четверте, викрадене з використанням службового становища військове майно може перейти до розкрадача внаслідок вчинення юридично значущих дій, що дають військовослужбовцю певні права на матеріальні цінності чи грошові виплати, а також у результаті здійснення військовою частиною передачі майна приватним підприємствам військової промисловості, що приносить дохід діяльності.

На такі способи викрадень в узагальненому вигляді вказувалося і раніше у керівних ухвалах Пленумів Верховного Суду УРСР. Як роз'яснено у п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 11 липня 1972 р., навмисне незаконне отримання посадовою особою державних або громадських коштів як премії, надбавки до заробітної плати, а також пенсій, допомог та інших виплат шляхом вчинення з цією метою зловживання службовим становищем має кваліфікуватися як викрадення. Також слід кваліфікувати свідомо незаконне призначення чи виплату посадовцем у корисливих цілях державних чи громадських коштів як платежі особам, які не які мають права на їх отримання [212].

Як викрадення має кваліфікуватися також обернення на свою власність державних коштів за рахунок усвідомлених фіктивних трудових угод або інших договорів під видом заробітної плати за роботу або послуги, які фактично не виконувались або були виконані не в повному обсязі, вчинене за змовою між військовою службовою особою (наприклад, командиром частини) та іншими особами, які уклали цю угоду [213].

Крім того, існують труднощі при кваліфікації та відмежуванні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 410 КК України та ч. 3 ст. 368 КК України, які, згідно з тлумаченням Верховного Суду, вчиняються шляхом вимагання від засудженого дій, коли він, будучи службовою особою, обіймаючи посаду оперуповноваженого, використовуючи службове становище і владні повноваження, ініціює здійснення кримінального провадження щодо особи з метою створення несприятливих умов для неї, за яких вона б погодилася систематично сплачувати неправомірну вигоду у вигляді щомісячних платежів за можливість здійснювати господарську діяльність з обробки бурштину без втручання правоохоронних органів, що є вимаганням неправомірної вигоди. З урахуванням того, що саме засуджений призначав зустрічі та надалі спрямовував їх на обговорення теми систематичного надання неправомірної вигоди, сам визначав у завуальованій формі порядок виплати, розмір неправомірної вигоди, що було зумовлено його побоюваннями бути викритим унаслідок можливого

документування його дій, останні підлягають кваліфікації за ч. 3 ст. 368 КК. Якщо службова особа просить надати неправомірну вигоду в конкретній валюті, то сукупністю доказів у справі має бути встановлено вид цієї валюти [214].

Тож у прикладі стосовно військового майна треба зауважити, що дії, коли, наприклад, військова службова особа створює несприятливі умови для військовослужбовця з метою отримання від нього викрадення певного військового майна або створює фальсифікацію документів щодо наявності військового майна, слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 368 КК України.

Згідно з Постановою Касаційного Кримінального Суду від 21 вересня 2022 р. м. Київ, справа № 360/421/19 провадження № 51-5243 км 19 Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного Кримінального Суду, для кваліфікації діянь за ознаками одержання неправомірної вигоди (основний склад кримінального правопорушення, яке передбачено ст. 368 КК України) необхідним є встановлення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення – службової особи, визначення якої дано у примітці до ст. 364 КК України, предмета кримінального правопорушення будь-яких матеріальних вигод, способу одержання неправомірної вигоди, причинного зв'язку між незаконною винагородою і згодою службової особи використати свої службові повноваження чи становище [215]. У нашому випадку – встановлення військової службової особи при вимаганні.

Питання кваліфікації викрадень із сукупності зі зловживанням службовим становищем розглянули вище роботи, у зв'язку з чим перейдемо до розгляду конкуренції кримінально-правових складів викрадень та неправомірної вигоди

Нами обґрунтовано та виділено два проблемних напрями у кваліфікації та розмежуванні цих складів злочинів: відмежування викрадень від отримання неправомірної вигоди завдяки чужому майну та випадки кваліфікації корупційних кримінальних правопорушень за сукупністю із викраденням чужого майна.

У науковій літературі та судовій практиці при розмежуванні викрадення та неправомірної вигоди зазначають, що у діях винного міститься склад

викрадення, а не отримання неправомірної вигоди, коли майно купується внаслідок неправомірного вилучення з чужого володіння шляхом службового зловживання; передача коштів чи майна службовій особі співучасниками провадиться у вигляді розподілу викраденого, а не за дії (бездіяльності) по службі; намір винного спрямований на отримання частини (частки) від викраденого чужого майна.

Однак на практиці фактично невирішеним залишається питання про те, чи є отримані військовою службовою особою кошти (або частина військового майна) отриманням неправомірної вигоди, чи все ж таки його часткою за ті дії, які він здійснив з використанням службового становища та які, наприклад, лише сприяли розкраданню.

З цього питання нам видається правильною позиція, яка передбачає, що для кваліфікації дій такої особи як викрадення необхідно, щоб дії, які ця особа вчиняє з використанням службового становища, були її елементами об'єктивної сторони викрадення, тобто вилучення майна з правомірного володіння.

Що стосується викрадень військовослужбовцям військового майна з використанням службового становища, то найбільш характерними є викрадення військового майна з подальшою передачею його іншим особам за винагороду, які правильно кваліфікуються як викрадення.

Водночас якщо військовослужбовець використовує своє службове становище для створення умов викрадення та отримує за це винагороду, але безпосередньо участі у викраденні не бере, то його дії мають бути кваліфіковані як отримання неправомірної вигоди та співучасть у розкраданні. Аналогічно має вирішуватись питання щодо видачі військовим службовим особам за винагороду фіктивних документів на право отримання матеріальних цінностей чи благ (військових перевізних документів, продовольчих талонів, чеків на отримання пально-мастильних матеріалів, продовольчих і речових атестатів тощо), тоді як такі дії, вчинені щодо себе особисто або осіб, у матеріальному добробуті яких винний зацікавлений, мають кваліфікуватись як викрадення шляхом шахрайства з використанням службового становища.

Чимало питань на практиці викликають і дії військових службових осіб, уповноважених від імені Міністерства оборони України укласти державні та інвестиційні контракти з комерційними організаціями на будівництво об'єктів, постачання озброєння, обладнання, продовольства, речового майна.

І хоча розгляд цих дій дещо виходить за межі нашого дослідження, вважаємо за необхідне відзначити, що в такому випадку дії службової особи, яка отримує частку від суми договору, слід кваліфікувати як викрадення в разі завищення цією особою вартості договору на суму своєї винагороди, тобто тоді, коли шкода завдається державі.

У разі обґрунтованої ціни в контракті та передачі посадовій особі винагороди практично з прибутку комерційної організації, тобто за відсутності заподіяння шкоди державі, такі дії кваліфікують як неправомірну вигоду.

Зазначимо, що через обмежений обсяг дослідження ми розглянули тільки найбільш типові та складні питання конкуренції складів викрадень, що розглядаються із суміжними складами кримінальних правопорушень.

Останнім питанням, яке стосується кваліфікації, є проєкт нового КК України, який суттєво змінив ставлення до викрадення військового майна. Першим, на наш погляд, вдалим визначенням термінів є ті, які подані в КК. Так, у п. 65 службова особа (публічна службова особа, військова публічна службова особа, іноземна публічна службова особа, службова особа юридичної особи приватного права) – будь-яка особа, яка: а) обіймає постійно або тимчасово посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських, контрольно-ревізійних чи реєстраційних обов'язків, незалежно від того, була вона призначена на посаду чи обрана, перебуває на посаді постійно чи тимчасово, обіймає посаду за плату чи безоплатно або б) спеціально уповноважена виконувати такі обов'язки повноважним органом, повноважною службовою особою, судом чи законом [215]. З цього визначення бачимо, що в новому проєкті КК поняття «службова особа» об'єднує різні види службових осіб і військову публічну службову особу окремо не розглядає, на відміну від чинного законодавства, коли існує декілька

статей, які дублюють одна одну та відрізняються тим, що стосуються окремої посадової особи. У ст. 9.5.4 «Зловживання службовими повноваженнями, становищем чи пов'язаними з ними можливостями» наведено перелік способів вчинення кримінальних правопорушень, проте не згадано викрадення, вимагання та шахрайство як способи вчинення. Крім того, у книзі десять, яка має назву «Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби», немає жодної статті, пов'язаної з викраденням, привласненням, вимаганням, шахрайством щодо військового майна. Мова йде тільки про кримінальні правопорушення, у яких предметом є військове майно, проте виною є виключно необережність, яка зазначена в Розділ 10.3. «Кримінальні правопорушення проти порядку користування військовим майном та експлуатації засобів ведення бою» [216]. Тож можна зробити висновок, що робоча група об'єднала ці кримінальні правопорушення проти власності, у яких статті будуть виділені лише залежно від способу вчинення, а не залежно від предмета. Розглядати це питання більш детально не вважаємо доцільним, оскільки невідомо чи буде внесено корективи до цього законопроекту, чи буде він прийнятий тощо.

3.2. Покарання за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем

Розглянувши основні питання привласнення та розтрати військового майна, варто більш детально дослідити питання притягнення до відповідальності за вчинення цього суспільно небезпечного діяння. Задля вивчення цього питання будемо використовувати теоретичний метод (для визначення мети та цілей покарання саме при вчиненні військових кримінальних правопорушень, які

скоюють військовослужбовці), порівняльно-правовий (для вивчення генези покарання за вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями, порівнюючи Кодекси 1960 р., 2001 р. та проєкт нового КК України), статистичний метод (визначення кількості притягнутих до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 401 КК України (чинний у 2001 р.) та 250 КК України (1960 р.)). І почнемо з вивчення судової статистики притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення військових кримінальних правопорушень та перейдемо до аналізу ч. 2 ст. 410 КК України щодо притягнення до кримінальної відповідальності службових осіб, які використовують службову діяльність задля привласнення та розтрати майна.

Залежно від ступеня суспільної небезпечності за вчинення військових правопорушень (починаючи від дисциплінарних правопорушень, далі йдуть військові адміністративні правопорушення та кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби, які є найнебезпечнішими) покарання можуть бути різними. Перші два види належать до проступків, останній – до кримінальної відповідальності.

Згідно зі ст. 92 Конституції України та ст. 26 Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України», у яких зазначено, що залежно від характеру скоєного правопорушення та вини військовослужбовці несуть, враховуючи бойовий імунітет, визначений Законом України «Про оборону України», дисциплінарну, адміністративну, матеріальну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність відповідно до закону. Крім того, у ст. 27 зазначено, що військовослужбовці, щодо яких накладено дисциплінарне стягнення за скоєння правопорушення, не звільняються від матеріальної та цивільно-правової відповідальності за ці правопорушення. При вчиненні кримінального правопорушення військовослужбовці притягаються до кримінальної відповідальності на загальних підставах [217].

У таблиці наведено порівняння адміністративної та кримінальної відповідальності. У диспозиції статті ці суспільно небезпечні діяння майже не

мають різниці при тлумаченні вчиненого, проте санкції статті абсолютно різні за ступенем суворості. Крім того, адміністративна відповідальність не спричиняє судимості, а відповідно, і всіх обмежень, які настають внаслідок судимості. Так, якщо військовослужбовець, згідно з приміткою до ст. 172¹³ КУпАП, належить до осіб, які є «військовими начальниками, або іншими військовослужбовцями, що обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування» [153], то це правопорушення є корупційним, проте за нього передбачено стягнення у вигляді накладення штрафу від 70 до 145 НМДГ або арешт з утриманням на гауптвахті на строк до 7 діб, що в перерахуванні на гроші є стягнення від 1190 грн до 10 500 грн або арешт на гауптвахті до 7 діб. Хочеться звернути увагу, що сьогодні за ст. 130 КУпАП «Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів тягне стягнення штрафу в розмірі 1000 НМДГ, що становить 17000 грн. Тож за ст. 172¹³ «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, а саме: незаконне використання військовою службовою особою транспортних засобів, споруд чи іншого військового майна» [153] буде каратися максимум 10 500 грн, а мінімум – 1190 грн, проте якщо особа (будь-яка, не військовослужбовець) буде курувати своїм транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння, то стягнення буде 17 000 грн.

Тоді як те саме діяння, яке вказано у ст. 172¹³, буде кваліфіковано за ч. 2 ст. 410 КК України, а згідно із законом, саме за цією частиною треба кваліфікувати це діяння, оскільки воно вчиняється із зловживанням службовим становищем, а ч. 1 ст. 410 КК України не передбачає, що це діяння вчиняється особою з використанням службового повноваження, згідно із санкцією статті, його може вчиняти будь-яка військова особа, а отже, виходить, що законодавець помилився, коли відніс ст. 410 КК України до корупційних. Тільки визначене ч. 2 ст. 410 КК України є корупційним кримінальним правопорушенням, а розмір

покарання становить від 5 до 10 років, тож має бути чітке розмежування при призначенні різних видів покарання. І має бути чітке роз'яснення ВСУ з цих питань (див. додаток Б.3).

Саме виходячи зі ступеня суспільної небезпечності діяння визначають, яка надалі буде відповідальність, проте всі ці ознаки є суто суб'єктивними і не зазначені конкретно в жодному законі, а відповідно, належать до оцінювальних понять, які є основною причиною помилок під час кваліфікації діянь та у визначенні виду і розміру покарання за них.

Починаючи із загальних питань, згадаємо, що основною метою покарання за будь-яке кримінальне правопорушення є не тільки кара, а й виправлення засудженого згідно з ч. 1 ст. 50 КК України. Це визначення з'явилося вперше у КК України 2001 р., тоді як в Кримінальному кодексі 1960 р. (ст. 22) взагалі не зазначалась мета покарання, що, на наш погляд, не є позитивним, особливо для майбутніх юристів при вивченні законодавства [219, С. 33]. Тож кожен майбутній фахівець у галузі права має навіть на стадії здобуття освіти усвідомлювати, що основною метою покарання є виправлення засудженого за рахунок призначення покарання або звільнення від покарання (у зв'язку із поширенням інституту пробації). Хотілось би підкреслити, що новий проєкт Кримінального кодексу, який ще перебуває на стадії доопрацювання, містить абсолютно інший підхід до поняття покарання та видів покарання, тут перевага віддається судді та його суб'єктивному ставленню при призначенні покарання. Існують і позитивні, і негативні ставлення до цього, проте цей проєкт більше підходить до англосаксонської системи права, де ступінь тяжкості вчиненого діяння визначається не видом покарання, як в українському законодавстві. Наприклад, якщо такий вид покарання, як «позбавлення волі», є в санкції статті, то це вже не проступок, а злочин. При цьому термін, який зазначено у санкції, визначає ступінь небезпечності вчиненого діяння. І далі суддя, навіть якщо він з точки зору свого суб'єктивного ставлення не погоджується зі ступенем небезпечності вчиненого діяння, все одно має призначати покарання в межах санкції статті. Так, ми бачимо зараз, що відбувається у Розділі IV «Кримінальні

правопорушення проти статевої свободи та недоторканості», коли за згвалтування можна отримати менше, ніж за сексуальне насильство, яке, на відміну від Стамбульської Конвенції, розуміють у більш вузькому значенні, а саме як «насильство без проникнення в тіло», зокрема мацання, демонстрацію оголення тощо. А ще враховують такі кваліфікуючі ознаки, як родинні відносини, а саме, коли згвалтування дружини карається більш суворо, аніж невідомої особи жіночої статті. На наш погляд, це є порушенням основних принципів покарання, а отже, і зазначеної мети. Тож новий проєкт містить абсолютно оновлений підхід до мети покарання, визнаючи його як забезпечення суспільства від кримінальних правопорушень та інших передбачених цим Кодексом протиправних діянь, що міститься у ст. 3.1.1. «Поняття та мета кримінально-правового засобу» нового проєкту. Це визначає, що превенції стали основною метою покарання, на відміну від чинного КК України 2001 р. [216]. Що стосується превенції, то вони існують загальні і спеціальні. Загальні поширюються на всіх осіб, які перебувають під дією закону України про кримінальну відповідальність, тоді як спеціальні превенції – на осіб, які вже були притягнуті до кримінальної відповідальності задля того, щоб вони знову не вчинили кримінальні правопорушення. Тож вектор покарання змінився. Крім того, існує розподіл між видами кримінально-правових засобів (ст. 3.1.2) та покараннями (ст. 3.2.1). До кримінально-правових засобів зараховують такі: 1) покарання; 2) пробація; 3) засоби безпеки; 4) реституція; 5) компенсація; 6) конфіскація майна; 7) вилучення речі; 8) судимість; 9) кримінально-правові засоби щодо юридичної особи. Тоді як до видів покарань за злочини і проступки належать: 1) штраф; 2) ув'язнення на певний термін; 3) довічне ув'язнення (при вчиненні злочину) та 1) грошове стягнення; 2) безоплатні роботи; 3) обмеження свободи пересування; 4) арешт (при вчиненні проступку).

Але головним є те, що ступінь тяжкості вчиненого злочину визначається ступенями: 1) 1-го ступеня передбачає штраф у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років; 2) злочин 2-го ступеня передбачає штраф у розмірі від 500 до

1000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від двох до трьох років;
3) злочин 3-го ступеня передбачає штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох до чотирьох років;
4) злочин 4-го ступеня – ув'язнення на строк від чотирьох до шести років;
5) злочин 5-го ступеня – ув'язнення на строк від шести до восьми років;
6) злочин 6-го ступеня – ув'язнення на строк від восьми до десяти років;
7) злочин 7-го ступеня – ув'язнення на строк від десяти до тринадцяти років;
8) злочин 8-го ступеня – ув'язнення на строк від тринадцяти до шістнадцяти років;
9) злочин 9-го ступеня – ув'язнення на строк від шістнадцяти до двадцяти років або довічне ув'язнення. А за злочини 9-го ступеня, який є злочином геноциду, агресії, злочином проти людяності або воєнним злочином (розділи 11.1–11.4 цього Кодексу), санкція передбачає ув'язнення на строк від шістнадцяти до тридцяти років або довічне ув'язнення [216].

Тож наряду із постійною гуманізацією покарання, яка відбувалась останні 22 роки, новий проєкт суттєво змінив ставлення до воєнних злочинів. Змінивши розміри покарання і визначивши їх від шістнадцяти до тридцяти років або як довічне ув'язнення і як злочини 9-го ступеня, проте варто звернути увагу, що не за військові злочини, а за воєнні. Але у проєкті кодексу знову послуговуються різною термінологією. Відомо, що термін «воєнні» використовується для позначення злочинів проти миру і безпеки людства та тих, які були ратифіковані міжнародними конвенціями. Тоді як «військові» – це усталений термін, який переходить до нас з попередніх кодексів і визначає саме ті кримінальні правопорушення, які відбуваються під час несення військової служби.

Проте якщо розглянути більш детально, то новий проєкт має великі прогалини та неузгодженості, які, на наш погляд, ще будуть доопрацьовуватись. Так, майже всі військові злочини належать до злочинів 3-го ступеня, що мають розмір покарання від 3 до 4 років позбавлення волі, тоді як сьогодні у чинному законодавстві, згідно з ч. 2 ст. 410 КК України, якій і присвячено дослідження, це є тяжким злочином, за яке визначено покарання від 5 до 8 років позбавлення волі. Тож система покарання є мінливою. У чинному Кримінальному кодексі, на

відміну від кодексу 1960 р., відсутня смертна кара як вид покарання, вона була замінена довічним позбавленням волі або навіть максимальним строковим видом покарання, яке зараз становить 15 років позбавлення волі. Але головним стало введення нових видів покарання, яких раніше не існувало. А зараз вони застосовуються до військовослужбовців, а саме: арешт, службові обмеження для військовослужбовців, тримання у дисциплінарному батальйоні. Тож права військовослужбовців у цьому аспекті значно поширились.

Дослідження спирається на чинне законодавство, тому всі наведені приклади і пропозиції будуть стосуватися саме чинного законодавства.

Оскільки ст. 410 КК України є єдиною у Розділі XIX КК, яка належить до корупційних згідно з приміткою до ст. 45 КК України [39], то всі злочини, які у примітці до ст. 45 КК України віднесені до корупційних, слід вважати такими, на які не поширюються такі привілеї, що існують у кримінальному кодексі, які ще мають назву заохочуючої норми. А саме звільнення від кримінальної відповідальності ст. 45–49 КК України, звільнення від покарання з випробуванням ст. 75 КК України, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено ст. 69 КК України, що застосовується до інших категорій осіб, і у випадку існування декількох обставин, що пом'якшують покарання, та характеристики засудженого суд може призначити більш м'яке покарання, навіть те, яке не міститься у санкції статті.

Згідно з приміткою ст. 45 КК України, ст. 410 КК України належить до корупційних кримінальних правопорушень, на відміну від адміністративного законодавства, де у примітці до ст. 172¹³ сказано, що «під військовою службовою особою розуміється військовий начальник, а також інший військовослужбовець, якій обіймає постійно чи тимчасово посаду, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків або виконує такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування» [217]. Тож, згідно з цим визначенням, стає зрозуміло, що ст. 172¹³ КУпАП є корупційною. Але у кримінальному законодавстві у ч. 1 ст. 410 КК України це не вбачається, тому згідно з диспозицією статті може бути вчиненим

будь-якою особою. Тож пропонуємо внести зміни до примітки ст. 45 КК України, у якій до корупційних буде віднесено лише ч. 2 та ч. 3 ст. 410 КК України.

Єдиним варіантом для пом'якшення покарання військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 410, є застосування ст. 69¹. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання. Так, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених п. 1 (з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення) та 2 (добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди), «ч. 1 ст. 66 КК вказує, що відсутність обставини, що обтяжує покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини чи розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті» [39]. Якщо такий приклад відбудеться у нашій статті, то можна сказати, що при максимумі, який існує у ст. 410 КК України, 8 років, особа може бути покарана максимум на 5 років та 4 місяці.

У ст. 49 КК України передбачено звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; цей вид звільнення можна застосувати до особи, якщо з дня вчинення кримінально правопорушення та до дня набрання законної сили обвинувальним вироком минув певний строк (у нашому випадку це 10 років), а саме при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1–2 ст. 410 КК України. Проте задля застосування ст. 49 КК України до осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1–2 ст. 410 КК України, як і для інших кримінальних правопорушень, має здійснюватися умова, що ця особа, згідно з ч. 2 ст. 49 КК України, не буде ухилятися від досудового слідства та суду. У разі, якщо вона буде ухилятися, то звільнення від кримінальної відповідальності настане, якщо мине 15 років.

Крім розглянутих вище покарань, до військовослужбовця, який вчинив корупційне кримінальне правопорушення, згідно зі ст. 410 КК України може

бути застосоване додаткове покарання, яке не передбачено в жодній статті. Проте з урахуванням вчиненого суд може його призначити при вчиненні тяжкого та особливо тяжкого кримінального правопорушення за ст. 54 КК України «Позбавлення спеціального звання, рангу, чину та кваліфікаційного класу» (у нашому випадку військового звання). Але, згідно із судовою практикою, окрім ознак, зазначених у законі, необхідні додаткові ознаки, а саме: використання військовослужбовцем свого військового звання при вчиненні кримінального правопорушення, використання військового звання для отримання неправомірної вигоди або пільг для себе чи інших осіб, наявність дисциплінарних стягнень тощо. При цьому суд має право позбавити будь-якого звання як сержантського складу, так і офіцерського, і навіть вищого офіцерського складу, які присвоює Президент України, а не тільки того, яке присвоюють органи військового управління. У цьому виражається принцип рівності. Однак є винятки: суд не може позбавити особи, наприклад, наукового звання (доцента, професора) або державної винагороди (ордена, медалі), проте може скерувати листа до компетентного органу для подальшого вирішення цього питання стосовно позбавлення цього звання тощо.

Останнім видом додаткового покарання, яке може бути призначено за ст. 410 КК України, є ч. 2 ст. 54 КК України, при якій «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті Особливої частини цього КК» [39]. Хотілось би підкреслити, що воно може бути призначено тільки як додаткове, тому що як основне воно обов'язково має бути передбачено у санкції статті. І як додаткове покарання воно призначається на строк від 1 до 3 років. У випадках призначення до основного покарання, пов'язаного з ізоляцією від суспільства, воно поширюється на весь термін призначення основного покарання і на той термін, на який воно призначено як додаткове.

Існує виняткове додаткове покарання, яке в теорії кримінального права завжди було найсуворішим, це конфіскація майна, що не передбачено як

додаткове покарання у ч. 2–4 ст. 410 КК України, проте передбачено у менш корупційних та корисливих, таких як розбій. Так, у санкції ч. 4 ст. 410 КК передбачено відповідальність у виді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років, тоді як згідно з ч. 2 ст. 187 КК карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна. Так, під час військового стану цю ситуацію будемо за ознакою військового стану кваліфікувати за ч. 4 ст. 187 КК України (карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна [39]), де покарання буде вищим, ніж передбачено за ч. 4 ст. 410 КК України. Проте у першому та другому варіанті відбувається невідповідність вчиненому діянню. Так, ст. 410 КК України не передбачає покарання у виді конфіскації майна, хоча це є не тільки корисливе кримінальне правопорушення, а ще й корупційне. Виходить, що військова службова особа, яка вчиняє розбій, пов'язаний із заволодінням військовим майном у співучасті із цивільною особою, буде покарана менш суворо, ніж цивільна особа, тому що до неї не буде застосована конфіскація майна як обов'язкове додаткове покарання.

Переходимо від теоретичних питань до аналізу статистичних показників щодо призначення покарання за вчинені військові правопорушення, пов'язані з привласненням та розтратою військового майна військовослужбовцем з використанням службового становища, та їх розмежування із суміжними складами кримінальних правопорушень.

Починаючи з показників адміністративних притягнень за ст. 172¹³ осіб за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, у 2018 р. було 22 особи, тоді як у 2019 р. – 28 осіб; у 2020 р. – 16, у 2021 р. – 19, тоді як стягнення було накладено у 2018 р. на 13 (59%), а в 2019 р. – 17 (60,7%) осіб; у 2020 р. – 7 (43,75%), 2021 р. – 9 (47,3%). Звільнено від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення у 2018 р. – 2 (15,38%), а в 2019 р. – 3 особи (17,6%); 2020 р. – 1 (12,28%), 2021 р. – 2 (22,22%). Закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення у 2018 р. – 2 (15,38%), а в 2019 р. – 5 осіб (29,4%); у 2020 р. – 4

(57,14%), 2021 р. – 4 (44,44%). Закрито у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення у 2018 р. – 5 осіб (55,55%), у 2019 р. – 3 особи (17,6%), 2020 р. – 3 (42,85%), 2021 р. – 2 (33,33%) (Додаток Б.3.).

Штраф призначено у 2018 р. – 13 осіб (100%), у 2019 р. – 16 осіб (94,11%), у 2020 р. – 7 (100%), 2021 р. – 9 (100%). Майже для всіх осіб, на яких накладено стягнення, воно призначено у вигляді штрафу; був лише 1 випадок (5,88%) у 2019 р. з призначенням арешту з утриманням на гауптвахті.

При цьому розмір штрафу в середньому у 2018 р. становив 2367 грн, що становить 139 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, при цьому виплаченою сумою в середньому лише 850 грн, що становить 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян; у 2019 р. – 2491 грн, що становить 146 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, при цьому сплачено 1232,5 грн; у 2020 р. – 2477 грн, що становить 145,7 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, при цьому сплачено 1772 грн; у 2021 р. – 2673 грн, що становить 157 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, при цьому сплачено 1200 грн (Додаток Б.9).

Загальна сума штрафу для при зловживанні військовою службовою особою владою або службовим становищем становить 2500 грн, при цьому сплачували вони десь 50–70% від призначеного покарання.

Згідно зі статистичними даними, які ми проаналізували в додатку № Б.6. виходить, що кожного року відбувається зростання вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 410 КК України. Так, у 2018 р. від усіх військових кримінальних правопорушень 1,87% підпадали під ст. 410 КК України і перебували на розгляді у суді, з яких 1,15% від усіх кримінальних правопорушень проти несення військової служби було розглянуто, при цьому винесено вироків 1,12%. У 2019 р. 1,17% від усіх військових злочинів було розглянуто за ст. 410 КК України, розглянуто 0,8% від інших військових злочинів, винесено вироків у 1,18%. У 2020 р. 1,77% розглянуто за ст. 410 КК України, 0,67% розглянуто за ст. 410 КК України винесено вироків 0,77%. У

2021 р. 2,13% розглянуто, 0,99% закінчено, винесено вироків 1,07% (Додаток Б.6).

З цих статистичних показників вбачається, що кількість розглянутих справ у суді щодо привласнення та розкрадання майна є дуже малою навіть порівняно із загальною кількістю всіх кримінальних правопорушень проти несення військової служби. Не кажучи вже про загальну кількість розглянутих справ протягом останніх років.

Якщо розглянути саме кількісні показники розглянутих та притягнутих до відповідальності, то в середньому на рік розглядають близько 100 справ щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності за ст. 410 КК України. Що стосується кількості осіб, то вона є дещо вищою – близько 115 осіб на рік. Так відбувається у зв'язку з тим, що іноді цей злочин вчиняється у співучасті з іншими особами. Проте обвинувальних вироків у середньому є 25 на рік, винесених вироків – 4, повернутих та закритих справ – 1-2. Більш детальне вивчення за роками має такий вигляд: кількість справ на розгляді в 2018 р. становила 97 справ, у 2019 р. – 94, у 2020 р. – 102, у 2021 р. – 97; кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, у 2018 р. становила 116 осіб, у 2019 р. – 111, 2020 р. – 125, 2021 р. – 116; винесено вироків у 2018 р. – 38 справ, 2019 р. – 25, 2020 р. – 19, 2021 р. – 38; обвинувальних вироків у 2018 р. – 31 справа, 2019 р. – 22, 2020 р. – 14, 2021 р. – 31; виправдальних вироків у 2018 р. – 5 справ, 2019 р. – 3, 2020 р. – 3, 2021 р. – 5; повернуто прокурору в 2018 р. – 4 справи, 2019 р. – 1, 2020 р. – 1, 2021 р. – 1; закрито провадження у справах у 2018 р. – 1 справа, 2019 р. – 1, 2020 р. – 1, 2021 р. – 4 (додаток Б.7).

Більш детально проаналізуємо засуджених, диференціюючи за різними частинами ст. 410 КК України. У Додатку Б.8 розглянуто кількість справ, які набрали чинності у звітному періоді. Згідно діаграми Б.8 бачимо, що більшість справ, за якими винесено вирок, стосуються ч. 3 ст. 410 КК України – «в умовах особливого періоду, крім воєнного стану» [39]. У середньому протягом 4 років за 18 справами на рік винесено вирок за ч. 3 ст. 410 КК України, тоді як за ч. 1 та ч. 2 по 1 справі на рік.

Проте важливо дослідити види покарань, які були призначені за вчинення ст. 410 КК України, та проаналізувати, як вплинули зміни у корупційному законодавстві на призначення та звільнення від покарання. Так, за 2018 р., згідно з показниками сайту Судова влада України, було визнано винними 24 особи, причому на розгляді у суді перебувало 25 справ, проте в 1 випадку матеріали кримінального провадження було закрито у зв'язку зі смертю особи, тоді як 3 особам було призначено покарання у виді позбавлення волі, при чому у трьох випадках строк покарання був від 3 до 5 років, вони були визнані винними за ч. 3 ст. 410 КК України і, відповідно, цей показник становив 12,5% від інших видів покарання, призначених за ст. 410 КК України; тримання у дисциплінарному батальйоні призначено 1 особі, що, відповідно, становило 4,17%; службові обмеження для військовослужбовців призначено 3 особам, що, відповідно, дорівнює 12,5%; штраф у цьому році перебував на такому самому рівні, що й службові обмеження для військовослужбовців, та становив 12,5 % [220]. Дивним у статистичних показниках є таке: ще в 2015 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» № 336-VIII від 21 квітня 2015 р. було внесено зміни і доповнення, зокрема у примітку до ст. 45 [214] вже 8 років є чинним, а відповідно, у 2018 р. вона також була чинною, і суд не мав права звільняти від кримінальної відповідальності з випробуванням, проте щороку відбувались звільнення з випробуванням осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 410 КК України, що, згідно із законом, визнана корупційною. Тож у 2018 р. з випробуванням звільнено 14 осіб, що становило 58,3% від усіх засуджених осіб у цьому році. Всі ці показники проаналізовані за ч. 3 ст. 410 КК України, тоді як за ч. 1 ст. 410 КК України у 2018 р. перебувало на розгляді 2 справи, одна з яких закрита, а інша особа була звільнена від покарання з випробуванням за ст. 75 КК України відповідно (Додаток Б.9).

Наступного 2019 р. статистичні дані щодо засуджених за ст. 410 КК України були такими: на розгляді перебувало 16 справ, з яких тільки 1 справа –

за ч. 1 ст. 410 КК України. Цю одну особу було визнано винною та звільнено від покарання з випробуванням, всі інші справи були розглянуті за ч. 3 ст. 410 КК України. Так, було визнано винними 14 осіб, а ще одну особу було визнано неосудною і до неї застосовано примусові заходи медичного характеру. У 2019 р. тільки одній особі призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років за ч. 3 ст. 410 КК України (6,66%), всі інші 15 осіб були звільнені від кримінальної відповідальності з випробуванням, що становило 94,33% від усіх засуджених у 2019 р (Додаток Б9).

У 2020 р., згідно з показниками сайту Судова влада України, перебувало на розгляді в суді 17 справ, 1 справа – за ч. 1 ст. 410 КК, у якій особу було визнано винною і звільнено від покарання з випробуванням; 1 справу розглянуто за ч. 2 ст. 410 КК, у цій справі особу було виправдано; 15 справ розглянуто за ч. 3 ст. 410 КК України та 15 осіб визнано винними, чотирьом з яких призначено покарання у виді позбавлення волі (25%), одній особі призначено покарання у виді позбавлення волі від 3 до 5 років (6,25 %) та трьом особам – від 5 до 10 років позбавлення волі (18,75%), проте тримання у дисциплінарному батальйоні призначено 2 особам, що, відповідно, становило 12,5%, службові обмеження для військовослужбовців призначено 1 особі (6,25%); штраф у цьому році перебуває на такому самому рівні, як і службові обмеження для військовослужбовців, та становить 6,25 %. Звільнень від покарання з випробуванням набагато менше, ніж у передніх роках, проте все одно вони становлять 5 випадків (31,25%) (додаток Б.9).

У 2021 р. було розглянуто у суді 23 справи. Не було розглянуто жодної справи за ч. 1 ст. 410 КК, 1 справа – за ч. 2 ст. 410 КК України, однак вона була закрыта при судовому розгляді. Проте 23 справи було розглянуто за ч. 3 ст. 410 КК України та 21 особа визнана винною, відносно 1 особи було закрыто матеріали кримінального провадження під час розгляду у суді та ще одну справу було закрыто у зв'язку зі смертю особи. Одній особі призначено покарання у виді позбавлення волі (4,76%) зі строком покарання від 5 до 10 років та одній особі призначено покарання у виді обмеження волі (4,76%); тримання у

дисциплінарному батальйоні призначено 2 особам (9,52%); службові обмеження для військовослужбовців призначено 1 особі (23,8); що стосується додаткових видів покарань, то за ч. 3 ст. 410 КК України у цьому році було призначено позбавлення військового спеціального звання, рангу, чину та кваліфікаційного класу для 3 осіб, що становило 14,3%, а позбавлення права обіймати певні посади та займатися певною діяльністю для однієї особи за 2021 р., що становило 4,76%. Проблема полягає в тому, що законодавець не передбачив додаткові покарання у санкції статті, а відповідно, суд не зобов'язаний був їх застосовувати, у зв'язку з чим необхідно змінити санкції, передбачивши ці види покарання як обов'язкові, тоді суд буде зобов'язаний їх призначати. Або хоча б визначити їх як факультативні, тоді суд буде мати право їх застосовувати, а в разі непризначення у мотивувальній частині вироку має пояснити своє рішення (Додаток Б.9).

Звільнень від покарання з випробуванням було набагато менше, ніж у передніх роках, проте вони становлять 5 випадків(31,25%) [213].

На основі проаналізованих статистичних показників за видами покарань можна зробити висновок, що військові службовці, на відміну від загального суб'єкта, не отримують реального виду покарань. У середньому більше ніж 50%, а в 2019 р. майже 95% були звільнені від покарання з випробуванням, проте, згідно із законом України про кримінальну відповідальність, це є забороненим у зв'язку з тим, що ст. 410 КК України є корупційним кримінальним правопорушенням, за яке законом взагалі зборонено звільнення.

Тримання у дисциплінарному батальйоні застосовується до військових корупціонерів, проте, згідно із законом України про кримінальну відповідальність, воно може бути застосовано тільки у випадку призначення покарання у виді позбавлення волі до двох років та перераховано у тримання в дисциплінарному батальйоні. Проте санкція статті не передбачає строк покарання нижче ніж 3 роки, і то тільки згідно з ч. 1 ст. 410 КК України, а при призначенні покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні за ч. 2 та ч. 3 ст. 410 КК України найнижчий строк покарання становить 5 та 10 років

відповідно. Якщо суд при призначенні покарання не застосовує покарання, які передбачені у санкції, то таке застосування є можливим лише у випадку, коли застосовується ст. 69 КК України, а саме призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, інших шляхів для корупціонерів немає згідно з нормами КК України. Надалі проаналізуємо випадки кількості застосування ст. 69 КК України за вказані роки до осіб, що визнані винними у вчиненні єдиного корупційного кримінального правопорушення.

На перший погляд вбачається дивним рішення судів стосовно незастосування до них додаткових покарань, таких як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового [23] звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, хоча ці особи вчинили корупційні кримінальні правопорушення. Однак відзначимо, що законодавець не передбачив ці види покарання як обов'язкові у санкції статті, тому це і впливає на їх призначення судами (якби законодавець зробив це, то у суду не було б можливості їх уникнути). При застосуванні ст. 69 КК України суд має право не призначати додаткові обов'язкові покарання, коли вони безпосередньо передбачені у санкції статті. Але в цьому разі це було б набагато складніше. Відтак, вважаємо, що санкцію статті слід змінити та доповнити додатковими видами покарань. Так, за 4 роки (2018–2022 рр.) із 76 осіб, які були визнані винними і яким було призначено покарання, тільки для 5 було призначено покарання у виді позбавлення військового спеціального звання, рангу, чину та кваліфікаційного класу, що становить 6,58%, а покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – лише 2 особам, що дорівнює лише 2,63% від загальної кількості засуджених (Додаток Б.10).

Надалі проаналізуємо за кількісними показниками осіб, яким призначено покарання за сукупністю злочинів, за сукупністю вироків та яким призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України «Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом». Треба підкреслити, що згідно із Законом України № 1698-VII від 14 жовтня 2014 р., у якому в Розділі II прикінцевих

положень у пункті 2 внесено зміни до в ч. 1 ст. 69, зокрема її доповнено словами «крім випадків засудження за корупційний злочин» [190], починаючи з 2014 р. суди не мають права застосовувати ст. 69 КК України до корупційних кримінальних правопорушень, проте на практиці відбувається інакше. Крім того Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» № 1576-IX від 29 червня 2021 р. внесено додаткові зміни в ч. 1 ст. 69 та ч. 1 ст. 75, зокрема після слів «за корупційне кримінальне правопорушення» внесено доповнення «кримінальне правопорушення, пов'язане з корупцією» [217]. Це означає, що мова не тільки про визнані корупційними відповідно до примітки ст. 45, а й про ті, що пов'язані з корупцією, проте через час, що минув, залишаються поки що не визначеними кримінальними правопорушеннями. Однак у контексті розглядаєної теми нам важливо, що 410 КК України і так належить до корупційних. Тож проаналізуємо виконання судовою владою приписів закону. Так, виходячи з даних, поданих у додатку Б.10 бачимо, що за сукупністю злочинів (кримінальних правопорушень), вчинених за ст. 410 КК України у 2018 р., 10 осіб (41%) було засуджено. Під час розгляду справ у суді з'ясувалось, що зазначений військовослужбовець, окрім привласнення та розтрата військового майна, вчинив ще якийсь кримінальне правопорушення, а це, на наш погляд, свідчить про його антисуспільну спрямованість. Проте у 2018 р. позбавлення волі було призначено лише 12,5% осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 410 КК України, а саме 3 особам було призначено до 5 років позбавлення волі. Тобто виходить, що особа вчиняє корупційне кримінальне правопорушення у сукупності з іншим кримінальним правопорушенням, але не отримує реального строку покарання. Однак у наступні роки відбувається погіршення ситуації: так, у 2019 р. – 50% (7 осіб), у 2020 р. – 50% (8 осіб), у

2021 р. – 33,3% (7 осіб). При цьому позбавлення волі отримали у 2019 р. – 6,66% (1 особа), у 2020 – 25% (4 особи), у 2021 р. – 4,76% (1 особа) (Додаток Б.10).

Існують і випадки призначення покарання за сукупністю вироків, що означає, що військовослужбовець, який уже вчинив злочин чи кримінальне правопорушення, проте і надалі працював за місцем служби, знову вчинив корупційне кримінальне правопорушення до закінчення строку покарання або судимості. І такі випадки існують, про що свідчить статистика. Відповідно, ми можемо міркувати, що за попередній злочин покарання могло бути у вигляді штрафу або службових обмежень для військовослужбовців, бо інакше це вбачається взагалі неможливим. Так, у 2018 р. це була 1 особа (4,7%), 2019 р. – жодної (0), у 2020 р. – 2 особи (12,5%), у 2021 р. – 1 особа (4,76%). Показники невеликі, але вони існують і практично дорівнюють призначеному покаранню у виді позбавлення волі (Додаток Б.10).

Останній показник, який взагалі з 2014 р. заборонено застосовувати до осіб, які вчинили корупційне правопорушення, проте статистика засвідчує, що таке відбувається, – це застосування ст. 69 КК України «Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом»: у 2018 р. – 5 осіб (20,8%), у 2019 р. – 1 особа (7,14%), у 2020 р. – 5 осіб (31,25%), у 2021 р. – 6 осіб (28,57%) (Додаток Б.10).

Залежно від ступеня суспільної небезпечності існує дисциплінарна, адміністративна та кримінальна відповідальність, проте законодавець не визначає відмінностей у кваліфікації, у зв'язку з цим виникають труднощі в розмежуванні при притягненні до відповідальності.

Існує неузгодженість у розмірі та виді покарань, коли в адміністративній та кримінальній відповідальності розмір покарання суттєво відрізняється, а саме найсуворіша відповідальність за адміністративне правопорушення – 10 500 грн, а мінімальна – 1190 грн, тоді як мінімальне покарання за кримінальне правопорушення – 3 роки позбавлення волі. Проте законодавець не приділяє достатньої уваги ознакам кримінальних правопорушень, що призводить до того, що слідчий може кваліфікувати одне й те саме діяння як дисциплінарний чи

адміністративний делікт (і навіть кримінальне правопорушення), проте розміри покарання суттєво відрізняються.

Згідно зі ст. 92 Конституції України п. 22, виключно закони України визначають цивільно-правову відповідальність; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них, однак не уточнено, які мають застосовуватись закони так як слід проводити диференціацію.

Згідно з приміткою до ст. 45 КК України, ст. 410 КК України належить до корупційних кримінальних правопорушень, В адміністративному законодавстві, зокрема у примітці до ст. 172¹³, сказано, що суб'єктами можуть бути лише військовослужбовці, військові начальники, військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування, з чого випливає, що ст. 172¹³ КУпАП є корупційною. Однак у кримінальному законодавстві з ч. 1 ст. 410 КК України це не вбачається, тому, згідно з диспозицією статті, правопорушення може бути вчиненим будь-якою особою. Тож пропонуємо внести зміни до примітки ст. 45 КК України і викласти її в такій редакції:

Примітка. Корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями [191](#), [262](#), [308](#), [312](#), [313](#), [320](#), [357](#), ч. 2, 3 ст. [410](#), у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями [210](#), [354](#), [364](#), [364⁻¹](#), [365⁻²](#), [368-369⁻²](#) цього Кодексу.

При внесенні змін до Кримінального кодексу України стосовно виключення ч. 1 ст. 410 КК України з кола корупційних можна буде застосовувати до вказаної категорії осіб, які, згідно з диспозицією статті, може бути будь-яка особа звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, що зараз відбувається незаконно.

Необхідне сучасне роз'яснення Постанов Верховного Суду щодо розмежувань між дисциплінарною, адміністративною та кримінальною відповідальністю при вчиненні кримінальних правопорушень, пов'язаних із привласненням та розтратою військового майна військовослужбовцями з використанням службового становища, що зведе до мінімуму подвійне тлумачення схожих понять.

Висновки до розділу 3

Виявлено суперечності у правовій регламентації у ст. 1 Закону України «Про оборону України» та ч. 1 ст. 43⁻¹ КК України, щодо визначення переліку обставин, які підпадають під діяння, які не є кримінальним правопорушенням, особливо, що стосується військового майна.

Проаналізувавши проєкт нового кримінального законодавства з приводу бойового імунітету, пропонуємо внести доповнення до ч. 2 ст. 2.9.11 «Бойовий імунітет» і викласти її в такій редакції: «Бойовий імунітет не застосовується до особи, зазначеної у частині 1 цієї статті, у разі умисного вчинення нею злочину проти людяності, геноциду чи воєнного злочину та корисливих корупційних кримінальних правопорушень».

Запропоновано додати примітку до ст. 410 КК з визначенням чіткої суми істотної шкоди з метою уникнення суб'єктивного ставлення до військового державного майна з боку досудового розслідування та суду.

Доповнити обтяжувальну обставину в ч. 3 ст. 410 КК України і викласти останню в такій редакції «3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою в умовах особливого періоду, крім воєнного стану».

Додати примітку до ст. 410 КК щодо видів спеціальної повторюваності, яка поширюється на цю статтю, і викласти її в такій редакції: «Повторним визнається кримінальне правопорушення, вчинене особою, яка раніше вчинила будь-яке із

кримінальних правопорушень, передбачених цими статтями: 185–191 КК, 263 КК, 289 КК, 308 КК, 312 КК, 432 КК».

При дослідженні підрозділу 3.2 виявлено суттєві порушення чинного кримінального законодавства щодо застосування норм звільнення та пом'якшення відповідальності для осіб, які вчинили корупційне правопорушення, що прямо заборонено законом про протидію корупції. Зокрема, заборонено ст. 75 та ст. 69, проте застосовується майже у 50% при винесенні обвинувального вироку особам, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 410 КК України.

Законодавець не передбачає, а суди, як наслідок, не застосують додаткові покарання до осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення, пов'язане з виконанням службових повноважень, зокрема такі як позбавлення військового спеціального звання, рангу, чину та кваліфікаційного класу та позбавлення права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю й конфіскацію майна. Запропоновано зміни до санкції ч. 2, 3, 4 ст. 410 КК України.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено історико-правовий аспект викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем і виявлено, що до становлення незалежності України всі попередні закони про кримінальну відповідальність, що були спрямовані на охорону військового майна, об'єктом охорони мали суспільні відносини, що охороняли державну власність, крім того, завжди була підвищена кримінальна відповідальність за викрадення військового майна, вчиненого службовими особами з використанням службового становища, а також існувала чітка диференціація кримінальної відповідальності з урахуванням об'єктів охорони.

2. При дослідженні понятійного апарату виявлено, що законодавець не чітко визначив час набуття правового режиму військовим майном; момент закріплення майна за військовою частиною визначає суб'єкт права оперативного управління зазначеним майном – надає майну характеру військового майна. При цьому не надає статусу окремим видам майна. Тобто необхідно також звернути увагу на питання правового титулу, на якому військове майно закріплюється за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України. За аналогією до закону, який втратив чинність, ч. 1 ст. 39 Закон України «Про власність» встановити, що майно, яке є державною власністю і закріплене за державною установою, що перебуває на державному бюджеті, належить їй на праві оперативного управління, і відповідно слід доповнити Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52] статтею про правові титули та. запропоновано доповнити Закон України «Про управління об'єктами державної власності», а саме ч. 2 ст. 3 абзацом третім такого змісту: «Специфічна особливість управління майном, яке закріплене за військовими частинами,

зкладами, установами та організаціями Збройних Сил України, визначаються Законом України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [52].

3. Специфікою об'єктивної сторони вчиненого військовослужбовцем шахрайського викрадання з використанням службового становища є використання винним заснованих на його статусі довірчих відносин між ним та державою (відповідними посадовими особами), а при привласненні та розтраті – закріплення за військовослужбовцем (доручення йому) конкретного майна на підставі наказу уповноваженої посадової особи. Тоді як об'єктом кримінального правопорушення ст. 410 КК України запропоновано визначити такий: «суспільні відносини, які охороняють чинними законами та іншими нормативно правовими актами України бойову готовність та військову безпеку держави, щодо порядку збереження, використання, обслуговування військового майна. Додатковим факультативним об'єктом є суспільні відносини, які охороняють порядок проходження або (та) несення військової служби із забезпеченням військової безпеки держави, громадську безпеку, національну безпеку, власність, життя та здоров'я, безпеку руху та експлуатацію транспорту».

4. Запропоновано визначити службову особу як таку, що має всі ознаки загального суб'єкта кримінального правопорушення, яка перебуває на службі в державних органах, органах місцевого самоврядування, державних або муніципальних установах, Збройних Силах України, інших військах та військових формуваннях, комерційних чи інших організаціях незалежно від форми власності, виконує покладені на неї обов'язки по службі за грошову винагороду, що виплачується за рахунок коштів бюджету, бюджету відповідних органу, установи, військового формування, організації, а також власника організації та індивідуального підприємця. Суб'єктом ч. 1 ст. 410 КК України, може бути будь-який військовослужбовець, незалежно від накладених на нього адміністративно-розпорядчих функцій, і відповідно він не є службовою особою, а отже, ч. 1 ст. 410 КК України не належить до корупційних кримінальних правопорушень, тим самим пропонуються зміни до Примітки ст. 45 КК України. Доведено, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є вина та мета, при

цьому вина тільки умисна, проте може бути вчинено як з прямим, так і з непрямим умислом. Мета є обов'язково корисливою у ст. 410 КК України, яка є єдиною статтею в цьому розділі, що стосується корупційних кримінальних правопорушень і полягає в прагненні винного до збагачення особисто себе; близьких осіб, у покращенні матеріального становища яких він зацікавлений; юридичних осіб, з функціонуванням яких пов'язане його матеріальне становище; будь-яких інших осіб, які діють із ним у співучасті. Мотив є необов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення при кваліфікації, проте повинен бути обов'язково встановлений на стадії досудового розслідування чи під час судового розгляду, тому що впливає на індивідуалізацію та диференціацію покарання.

5. Запропоновано таку класифікацію предметів: 1) «військове майно для ведення та безпосереднього забезпечення військових дій», до якого належать бойова військова техніка, що забезпечує ведення бою техніка зв'язку та навігації; 2) «військове майно для ресурсного забезпечення ведення військових дій», до якого належать комплектуючі та деталі військової техніки, військова техніка ресурсного забезпечення (машини доставки боєприпасів, паливозаправники, ремонтне обладнання), пально-мастильні матеріали, обмундирування, речове, продовольче забезпечення; 3) «інші види військового майна», до яких віднесено всі інші види військового майна, що використовуються у повсякденній життєдіяльності армії. Запропоновано сформулювати додавши ч. 5 ст. 401 КК України так: «До військових службових осіб (військово посадових осіб) належать особи, які є військовослужбовцями та обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських обов'язків» замість примітки до ст. 425 КК України та запропоновано розроблення Інструкції до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України щодо критеріїв розмежування дисциплінарних, адміністративних та кримінальних правопорушень, а саме: ст. 172-¹³КУпАП та ч. 2 ст. 410 КК України.

6. Доповнити санкцію ст. 410 КК України додатковими покараннями, такими як: конфіскація майна, позбавлення права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу, – і визначити їх як додаткові обов'язкові види покарань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт № 1-к судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. // Судова Влада України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.
2. Материалисты Древней Греции: собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура, 1955. 240 с. URL: <http://simposium.ru/ru/node/9942>.
3. Платон. Діалоги / пер. з давн.-гр. Йосип Кобів, Уляна Головач, Дзвенислава Коваль, Тарас Лучук, Юрій Мушак; передм. Володимира Кондзьолки. 2-ге вид. Київ: Основи, 1999. 395 с.
4. Платон. Держава / пер. з дав.-гр. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
5. Платон. Діалоги / передм. В. В. Шкода, Г. М. Куц; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Харків: Фоліо, 2008. 349 с.
6. Арістотель Політика / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ: Основи, 2000. 239 с.
7. Кисельов С. Гегель // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 129.
8. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions (Злочини у військовій сфері: причини та умови). European Reforms Bulletin №2, 2020. с. 74-77.
9. Августин, Аврелій // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с.
10. Йосип Кобів. Еразм Роттердамський і його сатиричне перо // Еразм Роттердамський. Похвала глупоті. Домашні бесіди. Київ: Основи, 1993. С. 3–11. URL: http://ae-lib.org.ua/texts/kobiv_erasmus_ua.htm.
11. Гроцій // Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А Г. С. 648.

12. Гоббс // Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А-Г. 600 с.
13. Гоббс Тома // Українська мала енциклопедія: 16 кн.: у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1958. Т. 1. С. 252–253.
14. Сворак С. Д. Генеза та трансформація органів державної влади Київської Русі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2011. 19 с.
15. Сворак С. Д., Грегулецький Р. В. Генеза та трансформація правового статусу особи за юридичними документами Київської Русі // Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: матеріали Міжрегіональної наук.-практ. конф., присв.
16. Історія держави і права України: підручник для студ. юрид. спец. ВНЗ: у 2 т. / наук. ред. В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. Київ, 2003. Т. 1. 653 с.
17. Фойницький І. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная: Посягательства личные и имущественные / под ред. А. А. Жижиленко. 7-е изд. Санкт-Петербург, 1977. 446 с.
18. Історія держави і права: підручник: у 2 т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренко. Київ: Ін Юре, 2003. Т. 1. 656 с.
19. Чуваков О. А. Некоторые виды преступлений в Украине в 1917–1921 гг. // Ринкова економіка. 2001. Т. 4. С. 229–236.
20. Обзор истории русского права / М. Ф. Владимирский-Буданов. 7-е изд. Петроград ; Киев: Н. Я. Оглоблин, 1915. 715 с.
21. Усенко І. Б. Кодифікаційні Роботи в незалежній Україні // Енциклопедія історії України: Ка-Ком / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2007. Т. 4. 528 с.
22. Трофанчук Г. І. Історія держави і права України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 384 с.

23. Захарченко П. П. Історія держави та права України: навч. посіб. для дист. навч. Київ: Університет «Україна», 2005. 208 с.
24. Історія держави і права України: акад. Курс: підручник / проф. Б. Й. Тищик, проф. І. Й. Бойко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ: Ін Юре, 2015. 807 с.
25. Гурбик А. О. Статути Великого князівства Литовського // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2012. Т. 9: Прил. 834 с.
26. Бабаніна В. В., Шармар О. М. Виникнення та розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність // Митна справа. 2012. № 4. С. 82–89.
27. Харитонов С. О. Історично-порівняльний нарис кримінальної відповідальності за військові злочини // Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 204–207. URL: http://www.pap.in.ua/3_2017/62.pd.
28. Усенко І., Чехович В. Литовські статути // Українське державотворення: невitreбуваний потенціал / ред. О. М. Мироненка. Київ: Либідь, 1997. 559 с.
29. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. К. Матвійчука. Харків: Право, 2016. 316 с.
30. Історія становлення незалежності України. URL: <https://miskrada.kherson.ua/pro-kherson/istorija-nashogo-mista/istoriia-stanovlennia-nezalezhnosti-ukrainy/>.
31. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2003. 16 с.
32. Хавронюк М. І. Військові злочини: навч. посіб. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. 156 с.
33. Харитонов С. О. Щодо питання способу вчинення військових злочинів за кримінальним законодавством України // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 4. С. 176–179.

34. Чуваков О. А. Судові реформи на Україні в 1919 році // Правова держава. 2000. № 2. С. 54–56.
35. Бодаєвський В.П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2010. 16 с.
36. Чуваков О. А. Судові реформи на Україні в 1919 році // Правова держава. 2000. № 2. С. 54–56.
37. Указ Президента України від 31.12.1991. Про порядок реалізації військами Збройних Сил на території України матеріальних засобів, техніки, озброєння і нерухомості: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28/91#Text>.
38. Вознюк А. А. Фундаментальне дослідження передумов походження, умов розвитку та сучасного стану українського кримінального права (рецензія на монографію М. І. Колос «Українське кримінальне право: походження, розвиток і сучасність»). Науковий вісник Ужгородського національного університету (Серія ПРАВО), 2019. Вип. 57. Т. 1. С. 141–143.
39. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
40. Дмитренко Н. А. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія / Н. А. Дмитренко, О. О. Шкута. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 186 с.
41. Закон України № 194-VIII від 12.02.2015. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/194->
42. Methodika та організація наукових досліджень: Навч. посіб. / С. Е. Вазинський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
43. Жирун О. А. Рефлексія як механізм формування індивідуальної свідомості та діяльності особистості // Вісник післядипломної освіти. «Серія «Соціальні та поведінкові науки». Рік. Вип. 8(37). С. 84–98. doi.org/10.32405/2522-9931.

44. Ковалів Ю. І. Історія Української Літератури Кінець XIX — ПОЧ. XXI СТ. Том третій. У сподіваннях і трагічних зламах (“Академія”), 2014. 472 с.
45. Фурман А. А. Методологічні контури психологічного пізнання // Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2016. С. 33–34.
46. Шарапов С. Н. Военно-уголовное законодательство: новая дефиниция старого термина // Военное право. 2009. 24 марта. URL: <http://www.voенноеправо.ru/node/3347>.
47. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 8-е вид., перероб. і доп. Харків: Фактор, 2011. 1280 с.
48. Конопельський В.Я. Деякі проблеми кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї. Південноукраїнський правничий часопис № 4 2021.С.41-45.
49. Бодаєвський В. П. Військово-кримінальне законодавство: місце у вітчизняній системі законодавства, проблема поняття та адекватність термінології // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2012. № 25. С. 158–165.
50. Закон України. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>.
51. Закон України. Про військовий обов’язок і військову службу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232->.
52. Закон України Про правовий режим майна у Збройних Силах України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 48, ст.407) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.
53. Закон України Про передачу об’єктів права державної та комунальної власності (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 34, ст.228) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/147/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

54. Закон України Про господарську діяльність у Збройних Силах України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 48, ст.408) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-14#Text>.

55. Закон України Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 48, ст.406) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14#Text>.

56. Постанова Верховної Ради України Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі { Постанова втратила чинність на підставі Закону N 160-IX (160-20) від 03.10.2019, ВВР, 2019, N 47, ст.313 } <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

57. Закон України Про управління об'єктами державної власності (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 46, ст.456) Кабінет Міністрів України Постанова від 4 серпня 2000 р. № 1225 Київ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>.

58. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах https://zakononline.com.ua/documents/show/212447___757086.

59. Міністерство Оборони України Наказ 29.04.2016 № 232 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 травня 2016 р. за № 767/28897 Про речове забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та Державної спеціальної служби транспорту <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-16#Text>.

60. Указ Президента України Про додаткові заходи щодо підвищення боєздатності Збройних Сил України { Із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 356/2009 (356/2009) від 26.05.2009 } <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209/2007#Text>.

61. Постанов Пленуму Верховного Суду з кримінальних справ від 06.11.2009 № 10. Про судову практику у справах про злочини проти власності: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

62. Іванов С. О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 1–2. С. 118.

63. Ковалевська Є.С. Кримінально-правова охорона військового майна за статтями 411 та 412 Кримінального кодексу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2014. 20 с.

64. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 Про судову практику у справах про хабарництво: від 26 квітня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text>.

65. Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / В. О. Бугаєв; кер. роботи В. О. Глушков; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". – Одеса, 2002. – 21 с. (Іванов).

66. Купар, Д. Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти порядку несення військової служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Д. Ю. Купар; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 18 с.

67. Леонов Б. Д. Кримінальна відповідальність за бездіяльність військової влади (ст. 426 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна академія Служби безпеки України. Київ, 2004. Текст з грифом «таємно».

68. Закон України Про власність { Закон втратив чинність на підставі Закону N 997-V (997-16) від 27.04.2007, ВВР, 2007, N 33, ст.440 } <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text>.

69. Цивільний Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

70. Швець Ф.Д. Методологія та організація наукових досліджень. Навчальний посібник. Рівне: НУВГП, 2016, 151 с.

71. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с. (Енциклопедія ерудита).
72. Павелків Р. В. Вікові особливості морального розвитку молодшого школяра / Р. В. Павелків // Психологія: реальність і перспективи. - 2017. Вип. 9. С. 5-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2017_9_3.
73. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 8-е вид., перероб. і доп. Харків: Фактор, 2011. 1280 с.
74. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта: ЦУЛ, 2011. 520 с.
75. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
76. Закон України «Про оборону України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.106) {Вводиться в дію Постановою ВР № 1933-ХІІ від 06.12.91, ВВР, 1992, № 9, ст.107} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (Дата звернення 17.06.2023).
77. Закон України Про Збройні Сили України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.108) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>.
78. Закон України Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 44, ст.416) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.
79. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2011. 184 с.
80. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанов Пленуму Верховного Суду з кримінальних справ від 06.11.2009 № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

81. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Москва: Госюриздат, 1961. 666 с.
82. Русское уголовное право. Лекции Н. С. Таганцева. Часть Общая. Т. I. / Н. С. Таганцев. Санкт-Петербург: Государственная типография, 1902. 815 с.
83. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Москаленко О. М., 2019. 464 с.
84. Хавранюк М. І. Військові злочини. Коментар законодавства / відп. ред. М. Д. Дрига, В. І. Кравченко. Київ: А.С.К., 2003. 270 с.
85. Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ін-т держ. та права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2002. 16 с.
86. Туркот М. С. Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НЮРА ім. Я. Мудрого. Харків, 2007. 16 с.
87. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. Харків: Право, 2011. 184 с.
88. Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / ОНЮА. Одеса, 2002. 16 с.
89. Бодаєвський В. П. Проблеми визначення об'єкта та предмета складу злочину передбаченого статтею 410 Кримінального кодексу України // Університетські наукові записки. 2008. № 4 (28). С. 256–260.
90. Уголовный кодекс Украины: научно-практический комментарий / отв. ред. Е. Л. Стрельцов. 5-е изд. Харьков: ООО «Одиссей» 2008. 835 с.
91. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: від 5 квітня 2001 року / за ред.: М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Каннон, 2001. 1104 с.
92. Клименко В. А., Чангулі Г. І. Військові злочини. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. Київ, 1998. С. 1012–1082.

93. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К: Ваіте, 2014. 944 с.
94. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України: монографія / С. О. Харитонов. – Харків: Право, 2018. – 328 с.
95. Дячук С. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 3 кн. / за заг. ред.: В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко. Київ, 2005. Кн. 3: Особлива частина (статті 255–447). С. 442–547.
96. Дячук С. І. Юридична природа виконання наказу: кримінально-правова оцінка діяння особи, що виконала протиправний наказ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 17 с.
97. Закон України. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n6>.
98. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект: монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 226 с.
99. Богуцький П. П., Скуріхін С. М. Основи військового права України: курс лекцій. Одеса: Фенікс, 2010. 340 с.
100. Указ Президента України 17 лютого 1992 р. № 88. Про заходи для збереження військової техніки та систем озброєння: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88/92#Text>.
101. Указ Президента України №64/2022 Про введення воєнного стану в Україні <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
102. Абзац другий пункту 2 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ N 105 (105-2010-п) від 03.02.2010 «Про внесення змін до Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105-2010-%D0%BF#Text>.

103. Кабінет Міністрів України Постанова від 10 березня 2022 р. № 242 Київ Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 11 січня 1994 р. № 7 і від 29 серпня 2002 р. № 1282 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242-2022-%D0%BF#Text>.

104. Конопельський В.Я. Деякі напрямки удосконалення кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Південноукраїнський правничий часопис № 1. 2022. С.105-108.

105. Наказ 21.08.98 № 622 Міністерство Внутрішніх Справ України Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 р. за № 637/3077 Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.

106. Постанова Пленуму Верховного Суду України Постанова № 3 від 26.04.2002 Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

107. Туркот М. Особливості виконання спеціальних видів покарань, призначених військовослужбовцям. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. №3, т. 1. С. 86–90.

108. Туркот М. С. Кримінологічна характеристика особистості суб'єкта військових злочинів. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. №2. С. 76–82.

109. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.

110. Филин Н. А. Воинские преступления. Харьков: Юрид. изд. Наркомюста УССР, 1929. С. 11–12.
111. Харитонов С. О. Об'єкт і система військових злочинів // Вісник національної академії правових наук України. Харків, 2016. № 3. С. 243–254.
112. Панов, Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность / Н. И. Панов. - Х.: Вища шк., 1982. 160 с.
113. Тоїчкін Д. В. Зброя // Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. кол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 3: Е-Й. С. 311.
114. Энциклопедия самозащиты URL: <http://yavara.vodko.info/samooborona-s-pomoshhyu-kamnya>.
115. Про зброю / Модельний закон. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997_a16/print_1393769721771759.
116. Про цивільну зброю та боєприпаси: проект Закону України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
117. Наказ 21.08.98 № 622 Міністерство Внутрішніх Справ України Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 р. за № 637/3077 Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.
118. Ухвала Військової колегії Верховного Суду України від 10.02.1998: витяг. Законодавство України: інформ.-пошук. система / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0079700-98> (дата звернення: 02.07.2023).
119. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ: Атіка, 2005. 332 с.

120. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за перевищення військовою посадовою особою влади чи посадових повноважень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 1998. 25 с.
121. Харитонов С. О. Визначення окремих ознак військових злочинів. Вісник Національної академії прокуратури України. 2018. №1 (53) С. 78–75.
122. Харитонов С. О. Визначення родового об'єкта військових злочинів. Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. №3. С. 65–76.
123. Дячук С. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 3 кн. / за заг. ред.: В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко. Київ, 2005. Кн. 3: Особлива частина (статті 255–447). С. 442–547.
124. Харитонов С. О. Об'єкт і система військових злочинів. Вісник Національної академії правових наук України. Харків, 2016. №3. С. 243–254.
125. Відмежування шахрайства від грабежу. Момент закінчення грабежу та шахрайства. Кваліфікація утримання майна, одержаного шляхом шахрайства, після викриття обману потерпілим. URL: <https://lpd.court.gov.ua/home/search/58>.
126. Харитонов С. О. Щодо питання способу вчинення військових злочинів за кримінальним законодавством України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. №4. С. 176–179.
127. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2016. 36 с.
128. Кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ: Істина, 2011. 1121 с.
129. Справа № 489/4597/14-к провадження № 51-761км18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79846601>.
130. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67443766>;
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/65014329>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73957609>.

131. Форма об'єктивної сторони та суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 191 КК (шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем). URL: <https://lpd.court.gov.ua/home/search/81>.

132. Постанова справа № 712/5187/17 провадження № 51-1124км21 від 23 червня 2021 р. «Привласнення, розтрата майна або викрадання ним шляхом зловживання службовим становищем, Касаційний кримінальний суд Верховного». URL: <https://lpd.court.gov.ua/adjudication/54>.

133. Постанова, 05.08.2020, № 433/383/19; Касаційний кримінальний суд Верховного Суду. URL: <https://lpd.court.gov.ua/adjudication/761>.

134. Hennadii Yevhenovych Bershov, Oksana Anatolyevna Hrytenko, Vadym Heorhiiiovych Khashev, Mykhailo Ihorevych Fialka. Assessing and Evaluating the General Legal Characteristics of War Crimes: A Basic Necessity or a Confused Platform. *Revista de Derecho*. Vol. 1(I) (2022), pp. 43 - 60. ISSN: 1390-440X — eISSN: 1390 -7794 Recepción: 11-1-2022. Aceptación: 15-2-2022. Publicación electrónica: 21-2-2022 <https://doi.org/10.31207/ih.v1i1l.295>.

135. ЄДРСР. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76044253>.

136. Устименко В. В. Специальный субъект преступления. Харьков: Виц. шк., изд-во при Харьк ун-те, 1989. 178 с.

137. Клименко В. А. Обмежена осудність: поняття, критерії та примусове лікування: монографія / В. А. Клименко, В. Б. Первомайський, Т. М. Приходько. Атака, 2011. 180 с.

138. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину: монографія. Київ: Атіка, 2009. 176 с.

139. Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Київ: Нац. акад. упр., 2018. 420 с.

140. Харитонов С. О., Панов М. І. Військові злочини, злочини проти встановленого порядку несення військової служби. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2017. Т. 17: Кримінальне право. С. 88–91.

141. Харитонов С. О. Система злочинів проти порядку проходження військової служби. Право та суспільство. 2016. №4. С. 193–198.

142. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000 слів / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: Перун, 2001. С. 1150.

143. Наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text>.

144. Судова Влада України // № 1-к Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.

145. Судова влада України // № 7 «Звіт про склад засуджених». URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.

146. Указ Президента України. Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/2016#n9>.

147. Указ Президента України. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>.

148. Юридична природа виконання наказу; кримінально-правова оцінка діяння особи, що віддала чи виконала протиправний наказ: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С.І. Дячук; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2000. 17 с. (Абзац 122).

149. Закон України Про запобігання корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

150. Абзац восьмий пункту 122 із змінами, внесеними згідно з Указами Президента № 417/2015 від 14.07.2015, № 503/2016 від 14.11.2016, № 277/2018 від 12.09.2018. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2772018-24918>.

151. Навроцький В. О., Брич Л. П. Ознаки посадової особи та кваліфікація господарських злочинів, вчинених нею // Підприємництво, господарство і право. 2001. № 1. С. 59.

152. Максимович Р. Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/846/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>.
153. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) (ст.213 – ст. 330). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
154. Номер провадження 1-кп/754/23/17 Справа№754/21244/14-к ЄДРСР 67768217 від 14.07.2017 року Деснянський районний суд. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/55583347> // <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/67768217?1599376134>.
155. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред.: М. І. Бажанов, В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
156. Борисов В. І., Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 296 с.
157. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину: монографія. Київ: Атіка, 2009. 176 с.
158. Дмитрук М. М. Деякі відмінності «змішаної форми вини» та «вини з двома формами» в теорії кримінального права / Івано-Франків. обл. осередок ВГО «Асоц. кримін. права». Політика в сфері боротьби зі злочинністю: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 11–16 берез. 2014. Івано-Франківськ, 2014 р. URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/dmytruk.pdf> (дата звернення: 02.09.2018).
159. Доманова Т. Ю. Підходи до регламентації складної вини у законодавстві зарубіжних держав // Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 253–256.

160. Житний О. О. Принципи кримінального права України як знаряддя координації національних і міжнародно-правових засобів протидії злочинності та захисту прав і свобод людини (постановка проблеми) / О. О. Житний // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2014. - № 2. - С. 65-74. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2014_2_10

161. Кириченко В. Ф. Смешанные формы вины // Советская юстиция. 1966. № 19. С. 11–16.

162. Крайник Г. С. Змішана форма вини у теорії кримінального права та судовому процесі // Вісник Асоціації кримінального права України. Харків, 2015. Вип. 2. С. 97–110. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/01/07_%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B9%D0.

163. Коржанский Н. И. Квалификация хулиганства: учеб. пособ. Волгоград: Изд-во ВСШ МВД СССР, 1989. 56 с.

164. Пинаев А. А. Особенности составов преступлений с двойной и смешанной формой вины: учеб. пособ. Харьков: ХЮИ, 1984. 51 с.

165. Панов Н. И., Тихий В. П. Уголовная ответственность за создание опасности. Вибрані наукові праці з проблем правознавства. Київ: Ін Юре, 2010. С. 258–266.

166. Федитник В. М. Поняття складної вини в доктрині кримінального права: історико-правовий аспект // Наше право. 2006. № 2. С. 62–67.

167. Тувалієва М. М. Злочин із двома формами вини // Юридичний науковий електронний журнал. 2015. № 5. С. 201–203. URL: http://lsej.org.ua/5_2015/56.pdf (дата звернення: 02.09.2018).

168. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: від 5 квітня 2001 року / за ред.: М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Каннон, 2001. 1104 с.

169. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Ю. В. Александров, П. П. Андрушко, С. С. Яценко та ін. ; відп. ред. С. С. Яценко. 4-те вид., переробл. та допов. Київ: А.С.К., 2005. 841 с.

170. Клименко В. А., Чангулі Г. І. Військові злочини. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. Київ, 1998. С. 1012-1082.

171. Кримінально-правові та кримінологічні основи забезпечення воєнної безпеки України: наук.-практ. посіб. / Туркот М. С., Богуцький П. П., Дячук С. І. та ін. Нац. акад. прокуратури України. Київ: АртЕк, 2014. 246 с.

172. Ніколаєнко Т.Б. Теоретико-правові засади призначення та виконання спеціальних покарань щодо військовослужбовців: монографія. Хмельницький. Вид-во НАДПСУ, 2018. 562 с.

173. Ніколаєнко Т. Б., Сич В. О. Кримінальне право. Особлива частина: навч. посіб. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2012. 1232 с.

174. Бодаєвський В. П., Денисов С. Ф. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). (Особлива частина): підруч.: в 2 т. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письсенського. Т. 2. Луганськ: Елтон-2, 2012. 780 с.

175. Ломако В. А. Суб'єктивна сторона злочину // Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. 4-те вид., перероб. та допов. // В. А. Ломако, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Харків: Право, 2010. 456 с.

176. Бурлака П. М. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадення військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України) // Вісник прокуратури. 2019. № 4. URL: <https://vpzhr.gp.gov.u>.

177. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: від 5 квітня 2001 року / за ред.: М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Каннон, 2001. 1104 с.

178. Дмитренко Н. А. Суб'єктивні ознаки військових злочинів // Право і суспільство. 2018. № 6. Ч. 2. С. 150–155.

179. Брич Л. П. Проблема критеріїв відмежування складів злочинів та адміністративних правопорушень у кримінально-правовій науці // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2006. Вип. 43. С. 255–272.

180. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. Київ: Ін Юре, 2006. 568 с.
181. Музика А.А. Особливості суб'єктивної сторони злочинів, пов'язаних з наркоманією // Право України. 1997. № 9. С. 50–54.
182. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2017. 23 с.
183. Зелинский А. Ф. Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении. Харьков: Вища школа, 1986. 168 с.
184. Мартиненко О. А. Кримінологічні проблеми мотивів та мотивації хуліганства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 1997. 23 с.
185. Подільчак О. М. Мотиви та мотивація злочинів, учинених жінками: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 237 с.
186. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ: Атіка, 2002. 144 с.
187. Артеменко О. М. Злочини проти порядку проходження військової служби: кримінологічне дослідження: монографія / О. М. Артеменко ; Харків: Право, 2019. 224 с. (Бурлака 176).
188. Пузиревський Є.Б. Запобігання військовим злочинам: монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук О. М. Литвинова. Харків: Ніка Нова, 2011. 176 с.
189. Про внесення змін до Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/503/2016#n9>
190. Закон України. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>.

191. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року /Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (Дата звернення 17.06.2023).

192. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року /Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (Дата звернення 17.06.2023).

193. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року /Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (Дата звернення 17.06.2023).

194. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року /Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (Дата звернення 17.06.2023).

195. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (Дата звернення 17.06.2023).

196. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) (ст.213 – ст. 330). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Дата звернення 17.06.2023).

197. Судова Влада України // №1-п звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення зведений за 2018-2021 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21. (Дата звернення 17.06.2023).

198. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n6>. (Дата звернення 17.06.2023).

199. Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2005. 20 с. 76.

200. Закон України. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії воєнного стану»: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2124-20#Text> (Дата звернення 17.06.2023).

201. Тищенко Ю.В. Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з ухиленням від військової служби: дис. ... д-ра філософії. 081. Одеса, 2021. 222 с.

202. Указ Президента України Про часткову мобілізацію {Указ затверджено Законом № 1126-VII від 17.03.2014, ВВР, 2014, № 15, ст.328} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303/2014#Text> (Дата звернення 17.06.2023).

203. Ониськів А. М. Кримінальна відповідальність за порушення порядку проходження військової служби, вчинені в умовах особливого періоду або в бойовій обстановці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2017. 20 с. 78.

204. Мота А. Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Хмельницький, 2001. 205 с.

214. Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 17, ст.118) {Із змінами, внесеними згідно із Законом}.

215. № 336-VIII від 21.04.2015, ВВР, 2015, № 25, ст.199} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#Text>

216. Закон України Про Національне антикорупційне бюро України: № 1698-VII від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

217. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

218. Закон України № 1576-IX від 29.06.2021. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 35, ст.299) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-20#Text>

219. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України № 270-VI від 15.04.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-17#Text>.

220. Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 років: порівняльні таблиці / упоряд.: Є. Ф. Фесенко, Я. Є. Фесенко. Київ: Істина, 2001. 272 с.

221. Касько, Т. Ю. Кримінально-правова характеристика злочинів проти порядку проходження військової служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 - Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса: 2015. 19 с. (213 Судова влада)

222. Кіт Р. Д. Історичний аналіз витоків відповідальності до радянського часу стосовно викрадення, привласнення, вимагання військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем на різних історичних етапах розвитку законодавства України. Публічне право. 2022. № 4. С. 152–158. URL: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-17>.

223. Кіт Р. Д. Особливості диференціації діянь, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем військового майна, а також заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, зі схожими дисциплінарними та адміністративними правопорушеннями. Київський часопис права. 2022. № 4. С. 133–138. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.20>.

224. Кіт Р. Д. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, пов'язаного із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 282–288. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.43>.

225. Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення як правозастосовчий комплекс: досвід міжнародного правового дослідження. Публічне право. 2023. № 1. С. 65–74. DOI: 10.32782/2306-9082/2023-49-8.

226. Sobko G. M., Kit R. D. The genesis of the concept of abduction, appropriation, extortion and other forms of appropriation of military property under the criminal legislation of Ukraine. Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика: collective monograph. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishinh», 2023. P. 627–654. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-29>.

227. Кіт Р. Д. Розмежування кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із привласненням військовослужбовцем військового майна. Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали круглого столу «НаУКМА» (27.01.2023) м. Київ, Києво-Могилянська Академія.

228. Кіт Р. Д. Системне вивчення проблеми кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення у рамках науки міжнародного права. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 180–182.

229. Кіт Р. Д. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт кримінального права. Голодомор як форма геноциду українського народу: матеріали круглого столу (м. Одеса, 16 липня 2023 р.). Одеса: Одеський ун-т внутр. справ, 2023. С. 70–72.

230. Шкута О.О. Детермінанти злочинності у Збройних Силах України в умовах воєнного стану / Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану: монографія / за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 552 с.

231. Швец Д.В., Семенишин М.О., Шкута О.О., Вдовиченко О.М. Управління підрозділами Національної поліції України в особливих умовах: науково-практичний посібник – Одеса: 2023. – 260 с.

232. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes (Зарубіжний досвід запобігання військово-економічній злочинності). *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», (2022). P. 185-190.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження

наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Кіт Р. Д. Історичний аналіз витоків відповідальності до радянського часу стосовно викрадення, привласнення, вимагання військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем на різних історичних етапах розвитку законодавства України. Публічне право. 2022. № 4. С. 152–158. URL: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-17>.

2. Кіт Р. Д. Особливості диференціації діянь, пов'язаних із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем військового майна, а також заволодінням ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем, зі схожими дисциплінарними та адміністративними правопорушеннями. Київський часопис права. 2022. № 4. С. 133–138. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.20>.

3. Кіт Р. Д. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, пов'язаного із викраденням, привласненням, вимаганням військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Київський часопис права. 2023. № 1. С. 282–288. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.43>.

4. Кіт Р. Д. Кримінальна відповідальність за військові кримінальні правопорушення як правозастосовчий комплекс: досвід міжнародного правового дослідження. Публічне право. 2023. № 1. С. 65–74. DOI: [10.32782/2306-9082/2023-49-8](https://doi.org/10.32782/2306-9082/2023-49-8).

5. Sobko G. M., Kit R. D. The genesis of the concept of abduction, appropriation, extortion and other forms of appropriation of military property under the criminal legislation of Ukraine. Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика: collective monograph. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishinh», 2023. P. 627–654. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-29>.

наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

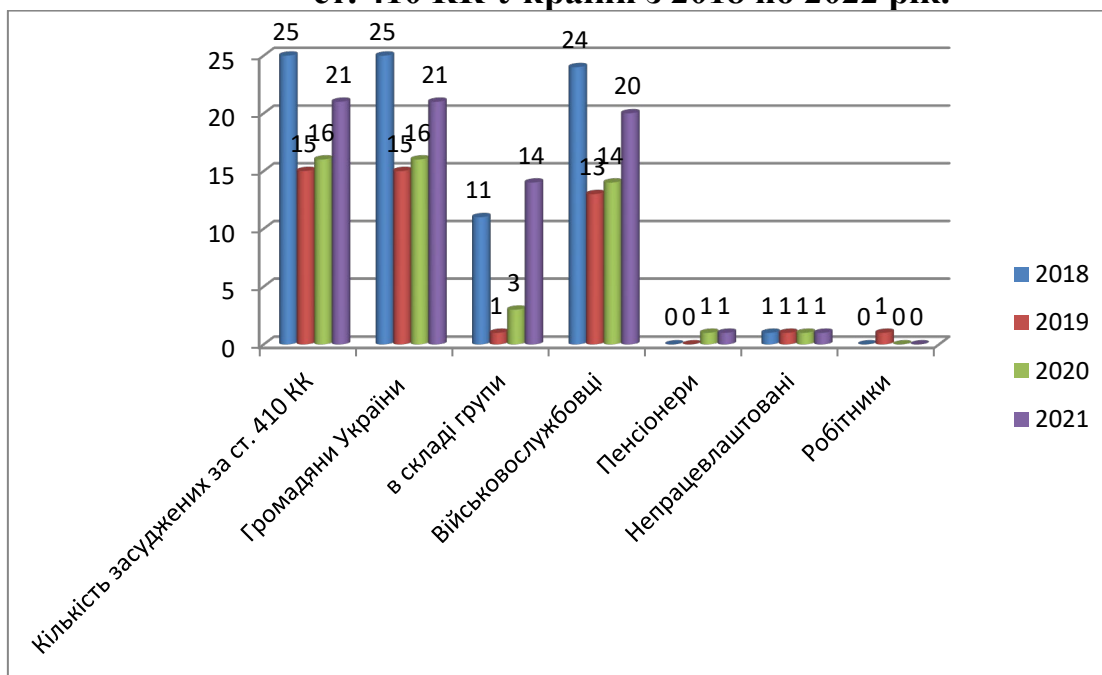
6. Кіт Р. Д. Розмежування кримінальних, адміністративних та дисциплінарних правопорушень суспільно небезпечних діянь, пов'язаних із привласненням військовослужбовцем військового майна. Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні: матеріали круглого столу «НаУКМА» (27.01.2023) м. Київ, Києво-Могилянська Академія.

7. Кіт Р. Д. Системне вивчення проблеми кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення у рамках науки міжнародного права. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. С. 180–182.

8. Кіт Р. Д. Військовослужбовець як спеціальний суб'єкт кримінального права. Голодомор як форма геноциду українського народу: матеріали круглого столу (м. Одеса, 16 липня 2023 р.). Одеса: Одеський ун-т внутр. справ, 2023. С. 70–72.

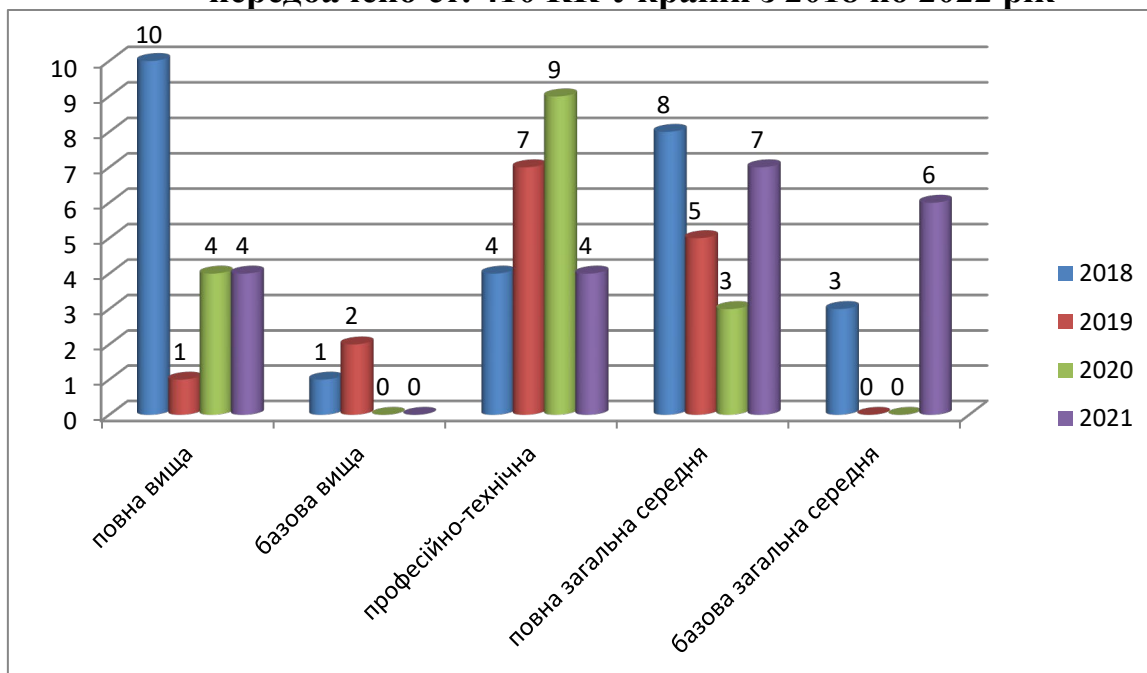
Додаток Б.1

Відомості щодо суб'єкту кримінального правопорушення, що вчинили ст. 410 КК України з 2018 по 2022 рік.

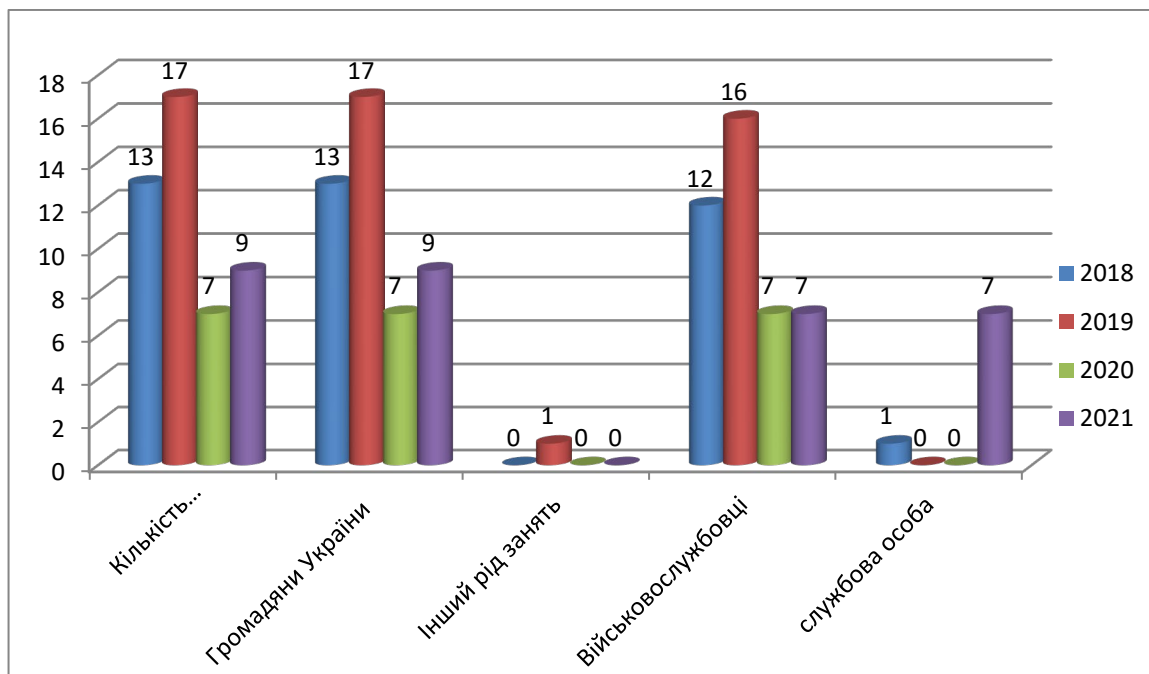
Додаток Б.2

Інформація, щодо наявності освіти у суб'єктів кримінального правопорушення, які вчинили кримінальне правопорушення передбачено ст. 410 КК України з 2018 по 2022 рік

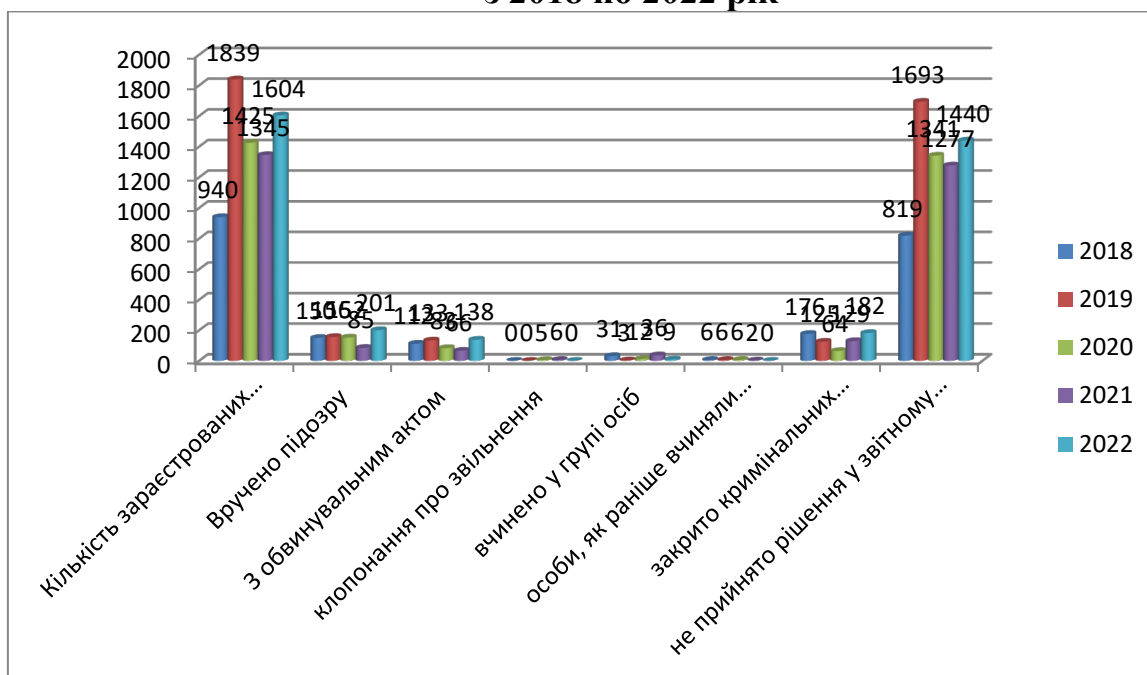
Додаток Б.3

Відомості щодо суб'єкту адміністративного правопорушення, що вчинили ст. 172¹³ КУпАП «Зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем» з 2018 по 2022 рік

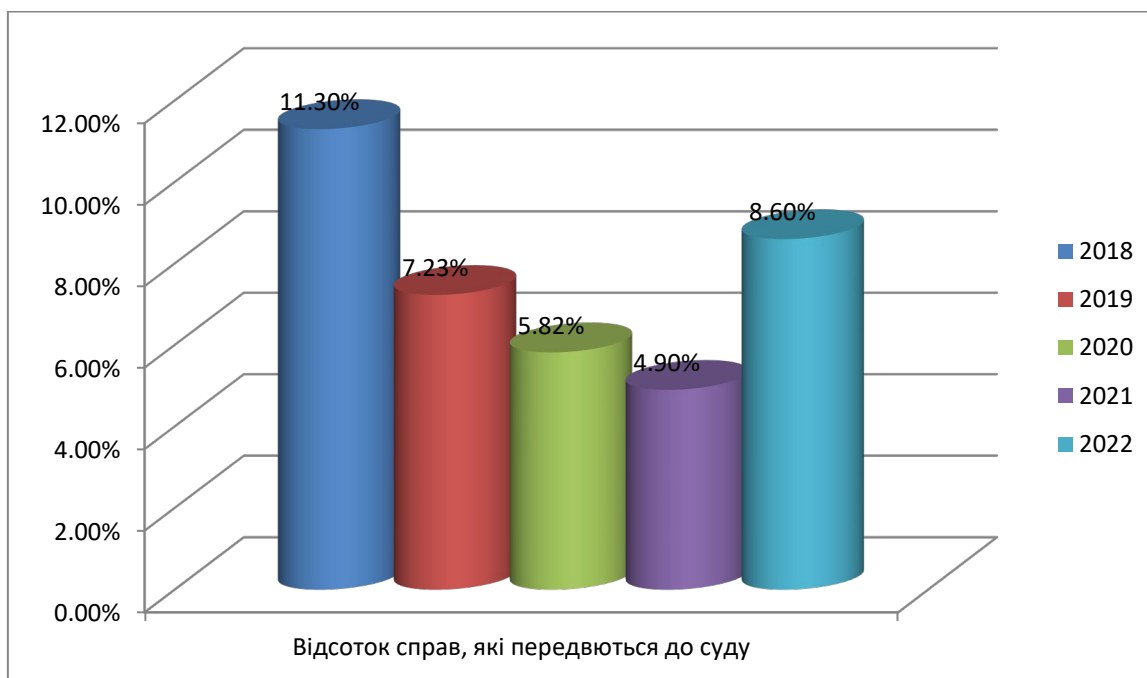
Додаток Б.4

Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень з 2018 по 2022 рік

Додаток Б.5

Відсоток кримінальних проваджень з обвинувальним актом від кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень

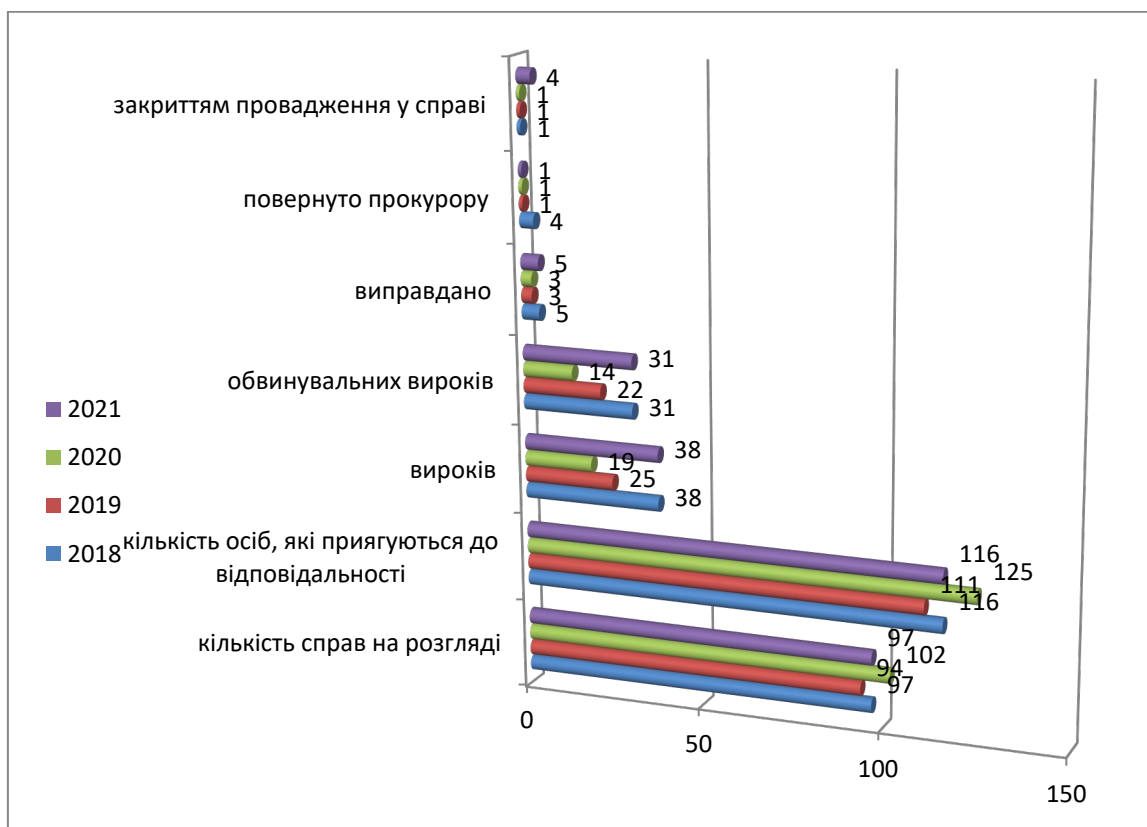

Додаток Б.6

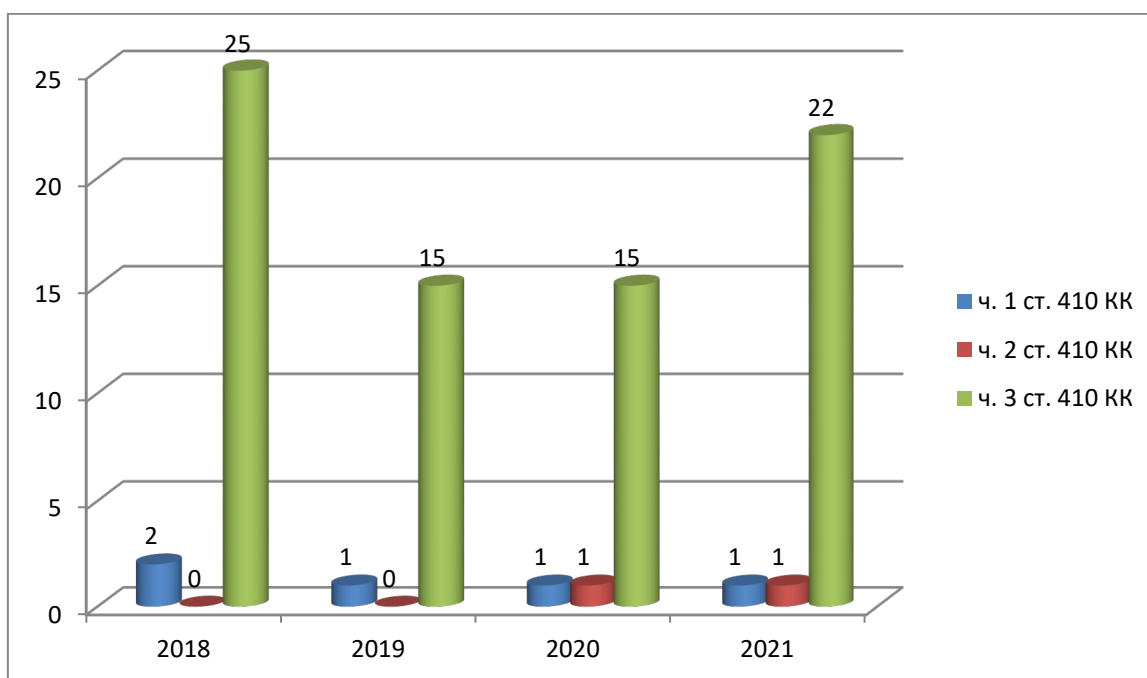
№ з/п	Види злочинів	Знаходилося в провадженні справ					Закінчено провадження у справах			Відсоток закінчених провадженням справ, %		Розглянуто з постановленням вироку	
		Попередній рік	питома вага %*	Наступний рік	питома вага %*	Динаміка, %	Попередній рік	Наступний рік	Динаміка, %	Попередній рік	Наступний рік	Попередній рік	Наступний рік
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	ст. 410 КК	91		94			38	31				35	
2018	проти встановленого порядку несення військової служби (військові)	4 849	2,71	5287	2,69	9	3 286	3121	-5	67,77	59,03	3 106	2957
	ст. 410 КК	94		97			25	22				35	21
2019	проти встановленого порядку несення військової служби (військові)	5 287	2,69	5 466	2,64	3,39	3 121	2 827	-9,42	59,03	51,72	2 957	2 716
	ст. 410 КК	97		102			19	14				21	13
2020	проти встановленого порядку несення військової служби (військові)	5 466	2,64	4913	2,28	-10,12	2 827	2018	-28,62	51,72	41,07	2 716	1881
	ст. 410 КК	102		111			31	24				13	24
2021	проти встановленого порядку несення військової служби (військові)	4 913	2,28	5199	2,42	5,82	2 018	2426	20,22	41,07	46,66	1 881	2231
2018	УСЬОГО	178 885	x	196 521	x	9,9	111 288	112 081	0,7	62,21	57,03	84 300	82 725
2019	УСЬОГО	196 521	x	206 954	x	5,31	112 081	108 893	-2,84	57,03	52,62	82 725	79 564
2020	УСЬОГО	206 954	x	215 440	x	4,10	108 893	112971	3,74	52,62	52,44	79 564	74980
2021	УСЬОГО	215 440	x	215 009	x	-0,20	112 971	113506	0,47	52,44	52,79	74 980	80267

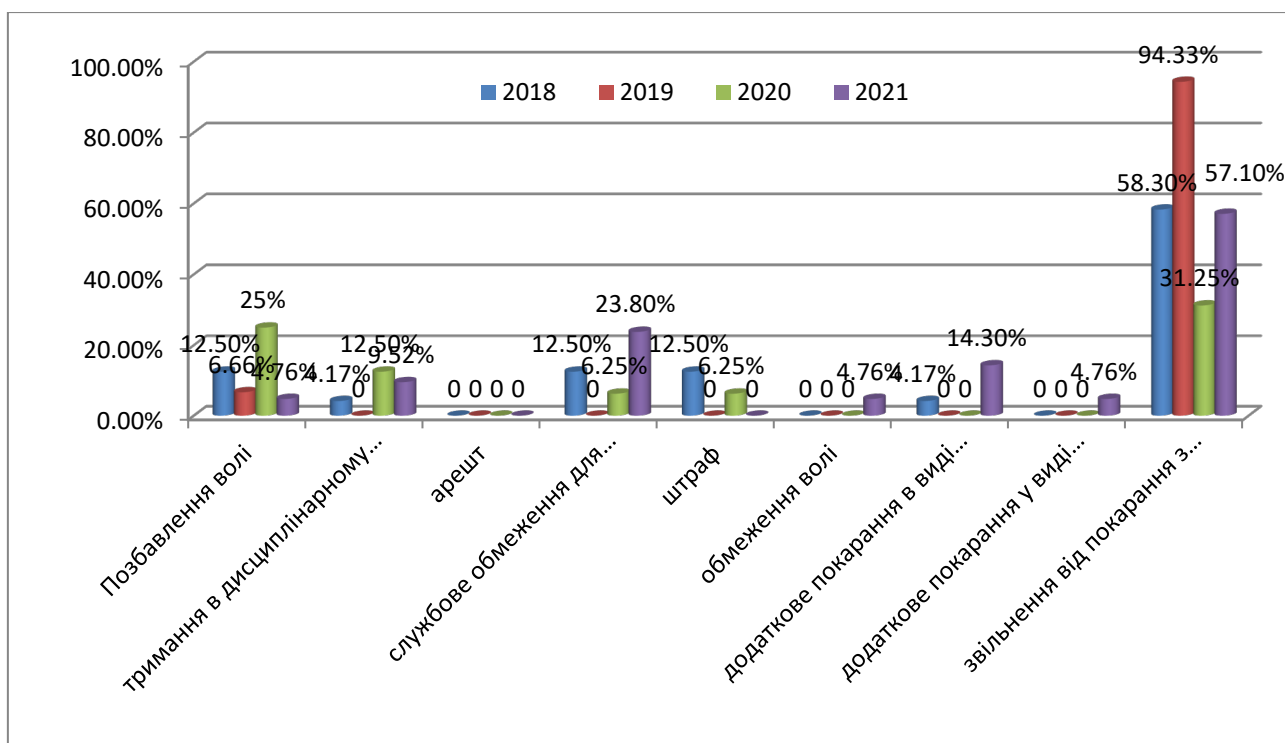
Додаток Б.7

Додаток Б.8

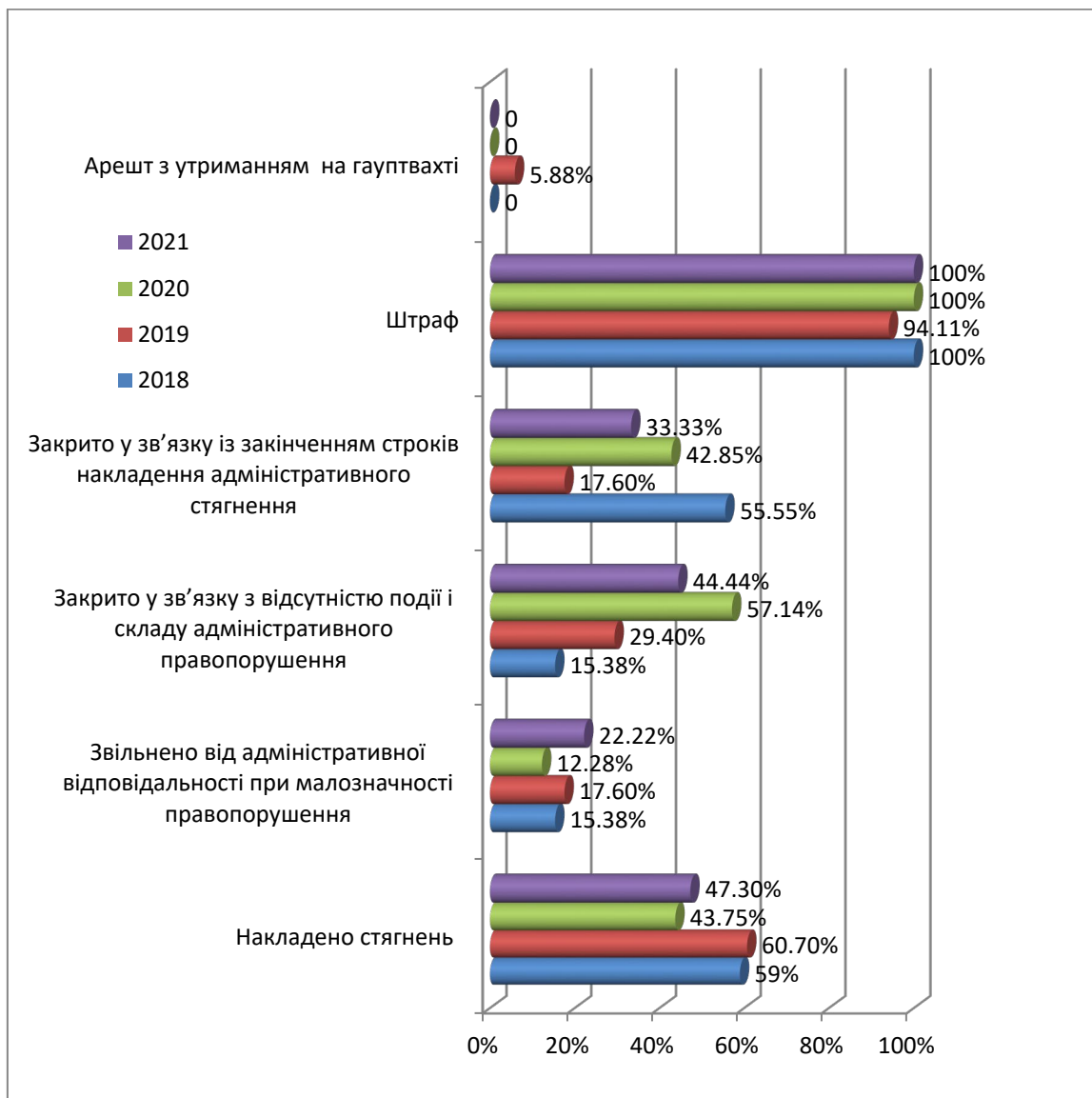
Додаток Б.9

Додаток Б.10

Додаток Б.11

Додаток В.1

Довідка про результати анкетування

Для вирішення завдань та досягнення цілей дисертаційного дослідження нами проведено анкетування за спеціально розробленими анкетами ряду категорій громадян щодо встановлення їх думки з ключових аспектів роботи. Розроблено 5 форм анкет: для співробітників органів спеціалізованої прокуратури, співробітників інших правоохоронних органів, військовослужбовців за контрактом, цивільного персоналу військових частин та установ, і навіть громадян, які пов'язані з армією.

Опитано 200 співробітників органів спеціалізованої прокуратури, 157 працівників територіальних правоохоронних органів, 300 військовослужбовців за контрактом, 186 осіб із цивільного персоналу військових частин та установ, 230 громадян, а всього 1073 особи.

Результатами проведеного у рамках дисертаційного дослідження анкетування встановлено таке. 51,5% (103 з 200) співробітників спеціалізованої прокуратур вважають, що крім відносин власності, розкрадання військового майна також посягають на державну безпеку, 164 особи (82%) також вказали як об'єкт зазіхання постійну бойову готовність військового підрозділи та 11,5 % (23 особи) – порядок проходження військової служби.

Як об'єкт розкрадання військового майна військовослужбовцями з використанням свого службового становища державну безпеку виділило 79,6% громадян, 93,5% цивільного персоналу військових частин, 41% військовослужбовців за контрактом та 33,7% правоохоронців. 65% (102 із 157) співробітників правоохоронних органів, 22,7% (68 із 300) військовослужбовців за контрактом, 44,6 % (83 із 186) осіб цивільного персоналу та 44,8% (103 з 230) громадян висловилися про те, що розкрадання військовослужбовцями військового майна також посягають на постійну бойову готовність військових підрозділів. За встановлення на законодавчому рівні, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, а також підвищення

їх кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення ст. 410 КК України проти військового майна висловилися 87 (43,5%) співробітників спеціалізованих прокуратур, 63 (40,1%) працівника правоохоронних органів, 63 (21%) військовослужбовців за контрактом, 98 (52,7%) осіб цивільного персоналу та 157 (68,3 %) громадян. При цьому 88,2% військовослужбовців висловилися про те, що вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ повинен нести з ними рівну кримінальну відповідальність за розкрадання військового майна.

У ході проведеного нами анкетування лише 5,5% працівників спеціалізованої прокуратури, 10,7% цивільного персоналу військових частин, 11,3% військовослужбовців та 18,6% громадян висловилися про те, що жодні види військового майна не потребують додаткової кримінально-правової охорони. Решта опитаних вказувала на озброєння та військову техніку, комплектуючі деталі військової техніки, секретні блоки радіостанцій тощо, паливно-мастильні матеріали, майно складів недоторканного запасу, а також речове та продовольче майно.

Зокрема, за надання військовому майну чи окремим його видам особливого статусу та прийняття нормативно-правового акту, який встановлював б види, призначення та значимість військового майна, висловилося 70,5% опитаних співробітників спеціалізованої прокуратури, 81,5% працівників правоохоронних органів. Також вважають 86,4 % військовослужбовців, 83,5 % громадян та 94,1 % осіб з числа цивільного персоналу армії. 179 із 200 (89,5 %) співробітників військових прокуратур висловилися про необґрунтованості відсутності в КК України спеціальних кримінальних правових норм, які встановлювали б відповідальність за розкрадання обмежених у цивільний обіг предметів військової техніки, а саме: блоків військових радіостанцій, систем наведення та інших важливих технічних елементів бойової техніки. Також вважають 112 із 157 (71,3 %) співробітників територіальних правоохоронних органів, 192 із 300 (64 %)

військовослужбовців за контрактом, 160 із 186 (86 %) цивільного персоналу та 142 із 230 (61,7 %) осіб цивільного населення.

На питання, чи винна кримінальна відповідальність за розкрадання військового майна бути диференційованою та за якими критеріями, більше половини (51,5 %) співробітників спеціалізованої прокуратури із запропонованих 5 варіантів відповідей вибрали критерій диференціації залежно від професійної діяльності суб'єкта (тобто залежно від службового становища, матеріальної відповідальності, доступу до майна, що викрадається тощо). Цей критерій також вказало більше третини (36,3%) опитаних співробітників правоохоронних органів та 39,4 % громадян.

Проведеним у дисертаційному дослідженні опитуванням встановлено, що понад третина (38,5 %) опитаних співробітників спеціалізованої прокуратури на практиці зазнавали складнощів при кваліфікації розкрадань військового майна за ознакою «з використанням свого службового становища».

На поставлене питання про те, чи слід розцінювати, як використання особою службового становища під час вчинення ст. 410 КК України відносно військового майна, своїх зв'язків, обумовлених лише фактом знаходження його на посаді, позитивну відповідь дали 69,5% опитаних працівників спеціалізованої прокуратур. Також вважають 121 із 157 (77 %) співробітників правоохоронних органів. 60,5% з числа опитаних співробітників спеціалізованої прокуратури та 76,4% співробітників інших правоохоронних органів заявили, що дії особи, який при вчиненні ст. 410 КК України при викраданні військового майна має до нього доступ служби, потребують додаткової правової кваліфікації.

У ході опитування із усіх 1073 опитаних осіб за встановлення пріоритетної кримінальної правової охорони військового майна шляхом запровадження спеціальних норм висловилося 62,6% осіб, за реальне підвищення державою доходу військовослужбовця 69,4%, за підвищення

ефективності роботи контролюючих органів 43%, за введення контролю з боку громадських організацій 16,3%.

З усіх 1073 опитаних осіб як причини, що сприяють вчиненню військовослужбовцями викрадень військового майна, 40,7% зазначили наявність до нього доступу, 29% висловилися про кругову поруку в армії, 43,3% вважають охорону військового майна неналежною та 39,3 % вказали на відсутність контролю з боку наглядових органів. 57,6% всіх опитаних як такі причини вказали відсутність ефективних кримінальних правових норм щодо запобігання вчинення ст. 410 КК України військового майна.

Як видно з наведених даних анкетування про причини, сприяють вчиненню ст. 410 КК України та заходів захисту військового майна від протиправних посягань, у різних випадках відповідей понад 60 % всіх опитаних висловилися про необхідність запровадження спеціальних правових норм, спрямованих на ефективний захист військового майна від кримінальних правопорушень.

Необхідно відзначити, що аналіз даних проведеного анкетування в загалом підтверджує основні висновки дисертаційного дослідження.

Нижче наводяться зразки анкет, у яких у дужках навпроти запропонованих респондентам варіантів відповідей зазначено кількість відповідей та відсоток від числа опитаних осіб цієї категорії.

Додаток В.2

Анкета № 1 Опитування співробітників спеціалізованої прокуратури
(200 осіб).

1) Як на Вашу думку, на що посягають викрадення та розкрадання військового майна? (В даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).	Кількість осіб	Відсоток
а) на відносини власності;	200	100%
б) на державну безпеку);	103	51,5%
в) порядок проходження військової служби;	23	11,5 %
г) на постійну бойову готовність підрозділів	164	82%
2) Чи необхідно, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, також встановлювати підвищену кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби, зокрема, через викрадення військового майна (410 КК України)?		
а) так, необхідно;	87	43,5%
б) ні, військовослужбовці та будь-хто, хто вчинить злочин, повинні нести кримінальну відповідальність на загальних підставах ;	92	46%
в) статус військовослужбовця не впливає на кримінальну відповідальність	21	105%
3) Чи повинен вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ нести рівну відповідальність з військовослужбовцями за злочини проти військового майна?		
а) так;	121	60,5%
б) ні, виключно відповідальність військовослужбовців має бути підвищеною	79	39,5%
4) Як Ви вважаєте, військовослужбовці якої категорії найчастіше чи роблять розкрадання військового майна у великому розмірі?		
а) рядовий та сержантський склад;	0	0%
б) прапорщики;	0	0%
в) офіцери ;	0	0%
г) прапорщики та офіцери, які є матеріально-відповідальними особами та мають по службі доступ до військового майна;	94	47%
д) службові особи Міноборони України, які контролюють розподіл військового майна у Збройних Силах;	106	53%
е) цивільний персонал військових частин та установ .	0	0%
5) Які види військового майна, на Вашу думку, потребують і додаткову кримінально-правову охорону? (У цьому питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) жодні	11	5,5%
б) усі	143	71,5%
в) лише озброєння та військова техніка	92	46 %
г) комплектуючі деталі для військової техніки	79	39,5%
д) секретні блоки радіостанцій, ракет тощо	104	52 %
е) речове забезпечення та продовольство	0	0%
ж) паливно-мастильні матеріали	0	0%
з) майно складів недоторканного запасу	0	0%
б) Чи потрібне надання військовому майну «особливого» статусу, а також прийняття нормативного акту, що встановлює поняття, призначення, значимість тієї чи іншої виду військового майна?		
а) так	87	43,5%

б) ні	59	29,5%
в) так, але тільки щодо певних видів військового майна	44	22%
7) У чому, на Вашу думку, полягає основне значення забезпечення безпеки військового майна?		
а) у запобіганні матеріальним збиткам	54	27 %
б) у підтримці постійної боєздатності в/частини	88	44 %
в) забезпечення військової безпеки держави	58	29%
8) Чи обґрунтовано наявність у Новому проекті КК наявність книги присвяченої кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби та відповідно норм про знищення, пошкодження та втрату військового майна і про викрадання такого майна?		
а) так	84	42%
б) ні	116	58%
9) Чи обґрунтовано, на Вашу думку, відсутність у КК України спеціальних норм, що встановлюють відповідальність за розкрадання обмежених у цивільному обігу предметів, наприклад, блоків військових радіостанцій, систем бойових літаків та іншої військової техніки?		
а) так, розкрадання таких предметів повинні розглядатися, а також викрадання будь-якого іншого майна	21	10,5%
б) ні, ці предмети потребують додаткової кримінально-правової охорони	179	89,5 %
10) Чи має кримінальна відповідальність за ст. 410 КК України диференційованою та за якими критеріями? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) за статусом суб'єкта (військовослужбовець, цивільна особа	23	11,5%
б) залежно від професійної діяльності суб'єкта (службові та матеріально відповідальні особи; особи, які мають доступ до майна тощо)	103	51,5 %);
в) в залежності від виду викраденого військового майна	178	89%
г) залежно від наслідків (заподіяння, поряд із матеріальним шкодою, шкодою боєздатністю підрозділу)	189	94,5%
д) ні, всі ці фактори не мають значення	0	0%
11) Чи виникали у Вас практично складності при кваліфікації розкрадань військового майна за ознакою «з використанням свого службового становища»?		
а) ні	123	61,5%
б) так	77	38,5%
12) Чи слід розцінювати, як використання службового становища при вчиненні ст. 410 КК України, використання особою своїх зв'язків, обумовлених лише його перебуванням на посаді (зловживання впливом)?		
а) так, це дозволило б не залишати без кримінально-правової оцінки корумповані особисті зв'язки між службовими особами	139	69,5%
б) ні, у разі слід розглядати повноваження особи лише у щодо викрадається майна	61	30,5%
13) Чи потребують додаткової кваліфікації дії особи, який при вчиненні ст. 410 КК України розкрадання військового майна, якщо особа має до нього доступ по службі?		
а) так	121	60,5%
б) ні	79	39,5%
14) Що сприяє здійсненню військовослужбовцями вчинити ст. 410 КК відносно військового майна? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) наявність до нього доступу	123	61,5%
б) наявність у підрозділі (частини) кругової поруки	64	32%
в) відсутність належної охорони цього майна	164	82 %

г) відсутність ефективних кримінально-правових норм щодо запобігання розкрадань військового майна	102	51%
д) відсутність контролю з боку наглядових органів	98	49%
15) Які, на Вашу думку, найбільш ефективні заходи захисту військового майна від протиправних посягань? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) встановлення його пріоритетної кримінально-правової охорони як зараз у спеціальній нормі, тобто встановлення підвищеної кримінальної відповідальності	126	63%
б) реальне підвищення державою доходу військовослужбовця	159	79,5%
в) підвищення ефективності роботи контролюючих органів	123	61,5%
г) запровадження контролю з боку громадських організацій	14	7%).

Додаток В.3

Анкета № 2 Опитування співробітників інших правоохоронних органів (157 осіб).

2) Як на Вашу думку, на що посягають викрадення та розкрадання військового майна? (В даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).	Кількість осіб	Відсоток
а) на відносини власності;	157	100%
б) на державну безпеку);	53	33,8%
в) порядок проходження військової служби;	24	15,3 %
г) на постійну бойову готовність підрозділів	102	65%
2) Чи необхідно, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, також встановлювати підвищену кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби, зокрема, через викрадення військового майна (410 КК України)?		
а) так, необхідно;	63	40,1%
б) ні, військовослужбовці та будь-хто, хто вчинить злочин, повинні нести кримінальну відповідальність на загальних підставах ;	78	49,7%
в) статус військовослужбовця не впливає на кримінальну відповідальність	16	10,2%
3) Чи повинен вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ нести рівну відповідальність з військовослужбовцями за злочини проти військового майна?		
а) так;	99	63,1%
б) ні, виключно відповідальність військовослужбовців має бути підвищеною	58	36,9%
4) Як Ви вважаєте, військовослужбовці якої категорії найчастіше чи роблять розкрадання військового майна у великому розмірі?		
а) рядовий та сержантський склад;	0	0%
б) прапорщики;	23	14,6%
в) офіцери ;	14	8,9%
г) прапорщики та офіцери, які є матеріально-відповідальними особами та мають по службі доступ до військового майна;	86	54,8%
д) службові особи Міноборони України, які контролюють розподіл військового майна у Збройних Силах;	34	21,7%
е) цивільний персонал військових частин та установ .	0	0%
5) Які види військового майна, на Вашу думку, потребують і додаткову кримінально-правову охорону? (У цьому питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) жодні	49	48,4%
б) усі	58	36,9%
в) лише озброєння та військова техніка	76	48,4 %
г) комплектуючі деталі для військової техніки	69	43,9%
д) секретні блоки радіостанцій, ракет тощо	70	44,6 %
е) речове забезпечення та продовольство	18	11,5%
ж) паливно-мастильні матеріали	12	7,6%
з) майно складів недоторканного запасу	31	19,7%

б) Чи потрібне надання військовому майну «особливого» статусу, а також прийняття нормативного акту, що встановлює поняття, призначення, значимість тієї чи іншої виду військового майна?		
а) так	13	8,3%
б) ні	29	18,5%
в) так, але тільки щодо певних видів військового майна	115	73,2%
7) У чому, на Вашу думку, полягає основне значення забезпечення безпеки військового майна?		
а) у запобіганні матеріальним збиткам	43	27,4 %
б) у підтримці постійної боєздатності в/частини	78	49,7 %
в) забезпечення військової безпеки держави	66	42%
8) Чи обґрунтовано наявність у Новому проекті КК наявність книги присвяченої кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби та відповідно норм про знищення, пошкодження та втрату військового майна і про викрадання такого майна?		
а) так	43	27,4%
б) ні	114	72,6%
9) Чи обґрунтовано, на Вашу думку, відсутність у КК України спеціальних норм, що встановлюють відповідальність за розкрадання обмежених у цивільному обігу предметів, наприклад, блоків військових радіостанцій, систем бойових літаків та іншої військової техніки?		
а) так, розкрадання таких предметів повинні розглядатися, а також викрадання будь-якого іншого майна	245	28,7%
б) ні, ці предмети потребують додаткової кримінально-правової охорони	112	71,3 %
10) Чи має кримінальна відповідальність за ст. 410 КК України диференційованою та за якими критеріями? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) за статусом суб'єкта (військовослужбовець, цивільна особа	62	39,5%
б) залежно від професійної діяльності суб'єкта (службові та матеріально відповідальні особи; особи, які мають доступ до майна тощо)	57	36,3 %);
в) в залежності від виду викраденого військового майна	98	62,4%
г) залежно від наслідків (заподіяння, поряд із матеріальним шкодою, шкодою боєздатністю підрозділу)	105	66,9%
д) ні, всі ці фактори не мають значення	7	4,5%
11) Чи слід розцінювати, як використання службового становища при вчиненні ст. 410 КК України, використання особою своїх зв'язків, обумовлених лише його перебуванням на посади (зловживання впливом)?		
а) так, це дозволило б не залишати без кримінально-правової оцінки корумповані особисті зв'язки між службовими особами	124	79%
б) ні, у разі слід розглядати повноваження особи лише у щодо викрадається майна	33	21%
12) Чи потребують додаткової кваліфікації дії особи, який при вчиненні ст. 410 КК України розкрадання військового майна, якщо особа має до нього доступ по службі?		
а) так	120	76,4%
б) ні	37	23,6%
13) Що сприяє здійсненню військовослужбовцями вчинити ст. 410 КК відносно військового майна? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) наявність до нього доступу	98	62,4%
б) наявність у підрозділі (частини) кругової поруки	34	21,7%
в) відсутність належної охорони цього майна	76	48,4 %

г) відсутність ефективних кримінально-правових норм щодо запобігання розкрадань військового майна	89	56,7%
д) відсутність контролю з боку наглядових органів	24	15,3%
14) Які, на Вашу думку, найбільш ефективні заходи захисту військового майна від протиправних посягань? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) встановлення його пріоритетної кримінально-правової охорони як зараз у спеціальній нормі, тобто встановлення підвищеної кримінальної відповідальності	112	71,3%
б) реальне підвищення державою доходу військовослужбовця	101	64,3%
в) підвищення ефективності роботи контролюючих органів	93	52,9%
г) запровадження контролю з боку громадських організацій	12	7,6%).

Додаток В.4

Анкета № 3 Опитування військовослужбовців (300 осіб).

1) Як на Вашу думку, на що посягають викрадення та розкрадання військового майна? (В даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).	Кількість осіб	Відсоток
а) на відносини власності;	300	100%
б) на державну безпеку);	123	41%
в) порядок проходження військової служби;	51	17%
г) на постійну бойову готовність підрозділів	68	22,7 %
2) Чи необхідно, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, також встановлювати підвищену кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби, зокрема, через викрадення військового майна (410 КК України)?		
а) так, необхідно;	63	21%
б) ні, військовослужбовці та будь-хто, хто вчинить злочин, повинні нести кримінальну відповідальність на загальних підставах ;	79	26,3%
в) статус військовослужбовця не впливає на кримінальну відповідальність	158	52,7%
3) Чи повинен вільнонайманий цивільний персонал військових частин та установ нести рівну відповідальність з військовослужбовцями за злочини проти військового майна?		
а) так;	203	67,7%
б) ні, виключно відповідальність військовослужбовців має бути підвищеною	97	32,3%
4) Як Ви вважаєте, військовослужбовці якої категорії найчастіше чи роблять розкрадання військового майна у великому розмірі?		
а) рядовий та сержантський склад;	16	5,3%
б) прапорщики;	64	21,3%
в) офіцери ;	71	23,7%
г) прапорщики та офіцери, які є матеріально-відповідальними особами та мають по службі доступ до військового майна;	121	40,3%
д) службові особи Міноборони України, які контролюють розподіл військового майна у Збройних Силах;	88	29,3%
е) цивільний персонал військових частин та установ .	11	3,7%
5) Які види військового майна, на Вашу думку, потребують і додаткову кримінально-правову охорону? (У цьому питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) жодні	34	11,3%
б) усі	43	14,3%
в) лише озброєння та військова техніка	124	41,3 %
г) комплектуючі деталі для військової техніки	119	39,7%
д) секретні блоки радіостанцій, ракет тощо	131	43,7%
е) речове забезпечення та продовольство	38	12,7%
ж) паливно-мастильні матеріали	49	16,3%
з) майно складів недоторканного запасу	53	17,7%
6) Чи потрібне надання військовому майну «особливого» статусу, а також прийняття нормативного акту, що встановлює поняття, призначення, значимість тієї чи іншої виду військового майна?		

а) так	57	19%
б) ні	41	13,7%
в) так, але тільки щодо певних видів військового майна	202	67,3%
7) У чому, на Вашу думку, полягає основне значення забезпечення безпеки військового майна?		
а) у запобіганні матеріальним збиткам	93	31%
б) у підтримці постійної боєздатності в/частини	132	44%
в) забезпечення військової безпеки держави	175	58,3%
8) Чи обґрунтовано наявність у Новому проекті КК наявність книги присвяченої кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби та відповідно норм про знищення, пошкодження та втрату військового майна і про викрадання такого майна?		
а) так	142	47,3%
б) ні	158	52,7%
9) Чи обґрунтовано, на Вашу думку, відсутність у КК України спеціальних норм, що встановлюють відповідальність за розкрадання обмежених у цивільному обігу предметів, наприклад, блоків військових радіостанцій, систем бойових літаків та іншої військової техніки?		
а) так, розкрадання таких предметів повинні розглядатися, а також викрадання будь-якого іншого майна	108	36%
б) ні, ці предмети потребують додаткової кримінально-правової охорони	192	64%
10) Що сприяє здійсненню військовослужбовцями вчинити ст. 410 КК відносно військового майна? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) наявність до нього доступу	93	31%
б) наявність у підрозділі (частини) кругової поруки	73	24,3%
в) відсутність належної охорони цього майна	68	22,7 %
г) відсутність ефективних кримінально-правових норм щодо запобігання розкрадань військового майна	109	36,3%
д) відсутність контролю з боку наглядових органів	84	28%
11) Чи можна говорити про незалежність органів спеціалізованої прокуратури, кримінальних справ по ст. 410 КК України щодо високопоставлених осіб України?		
а) так, оскільки органи спеціалізованої прокуратури підпорядковуються безпосередньо Офісу Генерального прокуратура України	74	24,7%
б) ні, оскільки органи спеціалізованої прокуратури перебувають на матеріальному забезпечення в Міноборони України	38	12,7%
в) кримінальні справи такої категорії мають розслідуватись повністю незалежними від Міноборони України	129	43%
г) це не має принципового значення через поширення корупції між різними відомствами	59	19,7%
12) Які, на Вашу думку, найбільш ефективні заходи захисту військового майна від протиправних посягань? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) встановлення його пріоритетної кримінально-правової охорони як зараз у спеціальній нормі, тобто встановлення підвищеної кримінальної відповідальності	121	40,3%
б) реальне підвищення державою доходу військовослужбовця	247	82,3%
в) підвищення ефективності роботи контролюючих органів	98	32,7%
г) запровадження контролю з боку громадських організацій	64	21,3%).

Додаток В.5

Анкета № 4 Опитування цивільного персоналу військових частин (186 осіб).

3) Як на Вашу думку, на що посягають викрадення та розкрадання військового майна? (В даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).	Кількість осіб	Відсоток
а) на відносини власності;	174	93,5%
б) на державну безпеку);	103	55,4%
в) порядок проходження військової служби;	28	15,1 %
г) на постійну бойову готовність підрозділів	83	44,6%
2) Чи необхідно, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, також встановлювати підвищену кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби, зокрема, через викрадення військового майна (410 КК України)?		
а) так, необхідно;	98	52,7%
б) ні, військовослужбовці та будь-хто, хто вчинить злочин, повинні нести кримінальну відповідальність на загальних підставах ;	31	16,7%
в) статус військовослужбовця не впливає на кримінальну відповідальність	17	9,1%
3) Як Ви вважаєте, військовослужбовці якої категорії найчастіше чи роблять розкрадання військового майна у великому розмірі?		
а) рядовий та сержантський склад;	17	9,1%
б) прапорщики;	24	12,9%
в) офіцери ;	23	12,%
г) прапорщики та офіцери, які є матеріально-відповідальними особами та мають по службі доступ до військового майна;	65	34,9%
д) службові особи Міноборони України, які контролюють розподіл військового майна у Збройних Силах;	57	30,6%
е) цивільний персонал військових частин та установ .	0	0%
4) Які види військового майна, на Вашу думку, потребують і додаткову кримінально-правову охорону? (У цьому питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) жодні	20	10,8%
б) усі	73	39,2%
в) лише озброєння та військова техніка	84	45,2 %
г) комплектуючі деталі для військової техніки	91	48,9%
д) секретні блоки радіостанцій, ракет тощо	81	43,5 %
е) речове забезпечення та продовольство	17	9,1%
ж) паливно-мастильні матеріали	21	11,3%
з) майно складів недоторканного запасу	23	12,4%
5) Чи потрібне надання військовому майну «особливого» статусу, а також прийняття нормативного акту, що встановлює поняття, призначення, значимість тієї чи іншої виду військового майна?		
а) так	91	48,9%
б) ні	11	5,9%
в) так, але тільки щодо певних видів військового майна	84	42,5%
б) У чому, на Вашу думку, полягає основне значення забезпечення безпеки військового майна?		
а) у запобіганні матеріальним збиткам	23	13,4 %

б) у підтримці постійної боєздатності в/частини	63	33,9 %
в) забезпечення військової безпеки держави	98	52,7%
7) Чи обґрунтовано наявність у Новому проєкті КК наявність книги присвяченої кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби та відповідно норм про знищення, пошкодження та втрату військового майна і про викрадання такого майна?		
а) так	81	43,5%
б) ні	105	56,5%
8) Чи обґрунтовано, на Вашу думку, відсутність у КК України спеціальних норм, що встановлюють відповідальність за розкрадання обмежених у цивільному обігу предметів, наприклад, блоків військових радіостанцій, систем бойових літаків та іншої військової техніки?		
а) так, розкрадання таких предметів повинні розглядатися, а також викрадання будь-якого іншого майна	26	14%
б) ні, ці предмети потребують додаткової кримінально-правової охорони	160	86%
9) Що сприяє здійсненню військовослужбовцями вчинити ст. 410 КК відносно військового майна? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) наявність до нього доступу	23	12,%
б) наявність у підрозділі (частини) кругової поруки	42	22,6%
в) відсутність належної охорони цього майна	44	23,7 %
г) відсутність ефективних кримінально-правових норм щодо запобігання розкрадань військового майна	121	65,1%
д) відсутність контролю з боку наглядових органів	97	52,2%
10) Які, на Вашу думку, найбільш ефективні заходи захисту військового майна від протиправних посягань? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) встановлення його пріоритетної кримінально-правової охорони як зараз у спеціальній нормі, тобто встановлення підвищеної кримінальної відповідальності	118	63,4%
б) реальне підвищення державою доходу військовослужбовця	143	76, 9%
в) підвищення ефективності роботи контролюючих органів	47	25,3%
г) запровадження контролю з боку громадських організацій	21	11,3%).
11) Чи можна говорити про незалежність органів спеціалізованої прокуратури, кримінальних справ по ст. 410 КК України щодо високопоставлених осіб України?		
а) так, оскільки органи спеціалізованої прокуратури підпорядковуються безпосередньо Офісу Генерального прокуратура України	22	11,8%
б) ні, оскільки органи спеціалізованої прокуратури перебувають на матеріальному забезпечення в Міноборони України	27	14,5%
в) кримінальні справи такої категорії мають розслідуватись повністю незалежними від Міноборони України	91	48,9%
г) це не має принципового значення через поширення корупції між різними відомствами	46	24,7%

Додаток В.6

Анкета № 5 Опитування громадян України (230 осіб).

4) Як на Вашу думку, на що посягають викрадення та розкрадання військового майна? (В даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).	Кількість осіб	Відсоток
а) на відносини власності;	183	79,6%
б) на державну безпеку);	187	81,3%
в) порядок проходження військової служби;	81	35,2 %
г) на постійну бойову готовність підрозділів	103	44,8%
2) Чи необхідно, поряд із підвищенням статусу військовослужбовців, також встановлювати підвищену кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти встановленого порядку військової служби, зокрема, через викрадення військового майна (410 КК України)?		
а) так, необхідно;	157	68,3%
б) ні, військовослужбовці та будь-хто, хто вчинить злочин, повинні нести кримінальну відповідальність на загальних підставах ;	60	23,1%
в) статус військовослужбовця не впливає на кримінальну відповідальність	13	5,7%
3) Як Ви вважаєте, військовослужбовці якої категорії найчастіше чи роблять розкрадання військового майна у великому розмірі?		
а) рядовий та сержантський склад;	11	4,8%
б) прапорщики;	12	5,2%
в) офіцери ;	41	17,8%
г) прапорщики та офіцери, які є матеріально-відповідальними особами та мають по службі доступ до військового майна;	57	24,8%
д) службові особи Міноборони України, які контролюють розподіл військового майна у Збройних Силах;	105	45,7%
е) цивільний персонал військових частин та установ .	4	1,7%
4) Які види військового майна, на Вашу думку, потребують і додаткову кримінально-правову охорону? (У цьому питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) жодні	43	18,7%
б) усі	49	21,3%
в) лише озброєння та військова техніка	120	52,2%
г) комплектуючі деталі для військової техніки	124	53,9%
д) секретні блоки радіостанцій, ракет тощо	183	79,6%
е) речове забезпечення та продовольство	30	13,5%
ж) паливно-мастильні матеріали	37	16,1%
з) майно складів недоторканного запасу	54	23,5%
5) Чи потрібне надання військовому майну «особливого» статусу, а також прийняття нормативного акту, що встановлює поняття, призначення, значимість тієї чи іншої виду військового майна?		
а) так	81	35,2%
б) ні	38	16,5%
в) так, але тільки щодо певних видів військового майна	111	48,3%
б) У чому, на Вашу думку, полягає основне значення забезпечення безпеки військового майна?		
а) у запобіганні матеріальним збиткам	49	21,3%
б) у підтримці постійної боєздатності в/частини	57	24,8%

в) забезпечення військової безпеки держави	124	53,9%
7) Чи обґрунтовано наявність у Новому проекті КК наявність книги присвяченої кримінальним правопорушенням проти порядку несення військової служби та відповідно норм про знищення, пошкодження та втрату військового майна і про викрадання такого майна?		
а) так	91	39,6%
б) ні	139	60,4%
8) Чи обґрунтовано, на Вашу думку, відсутність у КК України спеціальних норм, що встановлюють відповідальність за розкрадання обмежених у цивільному обігу предметів, наприклад, блоків військових радіостанцій, систем бойових літаків та іншої військової техніки?		
а) так, розкрадання таких предметів повинні розглядатися, а також викрадання будь-якого іншого майна	88	38,3%
б) ні, ці предмети потребують додаткової кримінально-правової охорони	142	61,7 %
9) Що сприяє здійсненню військовослужбовцями вчинити ст. 410 КК відносно військового майна? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) наявність до нього доступу	84	36,5%
б) наявність у підрозділі (частини) кругової поруки	102	44,3%
в) відсутність належної охорони цього майна	91	39,6%
г) відсутність ефективних кримінально-правових норм щодо запобігання розкрадань військового майна	181	78,7%
д) відсутність контролю з боку наглядових органів	120	52,2%
10) Які, на Вашу думку, найбільш ефективні заходи захисту військового майна від протиправних посягань? (У даному питанні можна обирати одночасно кілька відповідей).		
а) встановлення його пріоритетної кримінально-правової охорони як зараз у спеціальній нормі, тобто встановлення підвищеної кримінальної відповідальності	173	75,2%
б) реальне підвищення державою доходу військовослужбовця	101	43,9%
в) підвищення ефективності роботи контролюючих органів	98	42,6%
г) запровадження контролю з боку громадських організацій	79	34,3%).
11) Чи можна говорити про незалежність органів спеціалізованої прокуратури, кримінальних справ по ст. 410 КК України щодо високопоставлених осіб України?		
а) так, оскільки органи спеціалізованої прокуратури підпорядковуються безпосередньо Офісу Генерального прокуратура України	12	5,2%
б) ні, оскільки органи спеціалізованої прокуратури перебувають на матеріальному забезпечення в Міноборони України	31	13,5%
в) кримінальні справи такої категорії мають розслідуватись повністю незалежними від Міноборони України	85	37%
г) це не має принципового значення через поширення корупції між різними відомствами	102	44,3%

Додаток Г.

Акт впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Одеського
державного університету внутрішніх
справ
кандидат юридичних наук, доцент
полковник поліції

Сергій БРАТЕЛЬ

_____ 2022 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Кота Ростислава Дмитровича за темою: «Кримінально-правова характеристика
викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових
припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування,
військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також
заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим
становищем» у навчальний процес Одеського державного університету
внутрішніх справ

м. Одеса

« 05 » 12 2022 р.

Комісія у складі:

- 1) начальника навчально-методичного відділу ОДУВС, кандидата технічних наук, доцента Сіфорова О.І., полковника поліції;
- 2) завідувача кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування д. ю. н., професора Конопельського В.Я.;
- 3) професора кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, кандидата юридичних наук, доцента Чекмарьової І.М.

склала цей акт про те, що науково-методичні та практичні результати сформовані в дисертаційному дослідженні справ Кота Ростислава Дмитровича на тему «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або

зловживання службовим становищем» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», вважаються актуальними.

Комісія дійшла висновку, що результати дисертаційного дослідження в навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ Кота Р.Д. можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів, зокрема: підручників, навчальних посібників, навчальних програм, робочих навчальних програм, текстів лекцій із дисциплін: «Кримінальне право», «Кримінологія». та «Профілактика кримінальних правопорушень».

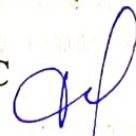
Положення дисертаційного дослідження враховують сучасні досягнення науки кримінального права, кримінології, останніх змін у законодавстві, що стосуються кримінально-правової характеристики викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.

Комісія відзначає актуальність результатів дисертаційної роботи Кота Р.Д., теоретичну, практичну і методологічну значущість висновків для впровадження в навчальний процес.

Теоретичні й практичні рекомендації, емпіричні дані та висновки, отримані Котом Р.Д. в процесі дослідження, використовуються в ОДУВС при проведенні лекційних та семінарських занять, при підготовці курсових робіт, при проведенні міжкафедральних наукових семінарів присвячених актуальним проблемам боротьби зі злочинністю.

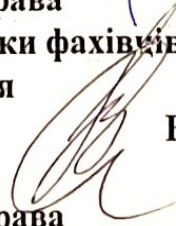
Члени комісії:

**Начальник
навчально-методичного відділу ОДУВС
кандидат технічних наук, доцент**

Олександр СІФОРОВ

**Завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
доктор юридичних наук, професор**

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

**Професор кафедри кримінального права
та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
кандидат юридичних наук, доцент**

Ірина ЧЕКМАРЬОВА